چاودێر
THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press

ژمارە (٢) دوو شەممە - ٢٠٠٤/١٠/١١

ڕۆژنامەیەکی سیاسی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی هەفتانەیە

موسڵ، کورد لەبەردەم هەڕەشەدا

دوای دەستپێکردنەوەی پرۆسەی خوێندن، لەزانکۆکانی عێراقدا، خوێندکارە کوردەکانی زانکۆکانی موسڵ، دەکەونە بەردەم هەڕەشەی گروپە توندڕەوەکان و بەپێی هەواڵی پەیامنێری (چاودێر) لەموسڵ، ئێستا ژمارەیەکی زۆر لەخوێندکارانی کورد، زانکۆیان جێهێشتووەو چاوەڕوانن حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێگاچارەیەکی گونجاویان بۆ بدۆزێتەوە، بۆ ئەوەی لەزانکۆکانی هەرێمدا درێژە بەخوێندن بدەن.
لەلایەکی ترەوە، ڕەوتێکی ئیسلامی توندڕەو لەبەیاننامەیەکدا، داوای لەخوێندکارانی خوێندنی باڵا کردووە کە لە شارەکانی کوردستانەوە هاتوون بەزووترین کات شارەکە بەجێبهێڵن، بەپێچەوانەوە تیرۆر دەکرێن.
سەرباری ئەمەش لەگەڕەکی جەزائیری شاری موسڵ خوێندنگایەکی کوردی هەڕەشەی داخستنی لێدەکرێت و ڕێگا نادرێت خوێندنی زمانی کوردی تێدا بخوێندرێت.

بۆ..
تورکیا؛ گفتی پێوەری ئۆروپایی دەدا

لێکدانەوەی هەواڵ (ل: ٢)

نوێنەرایەتی حیزب لەڕێکخراوەکاندا یان نوێنەرایەتی ڕێکخراوەکان لەحیزبەکاندا

ڕێکخراوەکان (ل: ٧)

لاوازی کارلێکی.. سیاسەت و ڕوناکبیری و فەلسەفە لەکوردستاندا بۆ؟

جیهانبینی ڕووناکبیری (ل: ١١)

کوردو ناسیۆنالیزمی عەرەبی: لەچاوەڕوانی (هەڵگەڕانەوە)ی برا چاوڕەشەکانماندا..

هەڵوەشاندنەوەی تەعریب (ل: ١٢)

مام جەلال:
دروستکردنی دەوڵەتی شیعە ترسناکە

١ لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنی (المستقبل)دا، (مام جەلال) چەندین پرسیاری هەستیاریسەبارەت بەعێراق و کوردستان و هەڵبژاردن و شیعەو سوننەو ئەمریکا، وەڵامداوەتەوە. لەناو وەڵامەکاندا، بۆچوونێکی سەرنج ڕاکێش سەبارەت بە (شیعە) پێویستی بەهەڵسەنگاندنە. لەمەڕ هەڵبژاردن (المستقبل) دەپرسێ:
ئایە هەڵبژاردن لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا ئەنجام دەدرێ، وێڕای ئەو هەموو ڕووداوە خەتەرناکە لەعێراقدا؟
مام جەلال ئاوا وەڵام دەداتەوە: هەموو لایەنە عێراقیەکان ڕێکەوتوون کە لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا هەڵبژاردن ئەنجام بدرێ. ئەگەر هێزە دیموکراتخوازەکان کە باوەڕیان بەعێراقی فیدراڵ یەکگرتووی دیموکراتی هەیە، هەڵبژاردن ببەنەوە، کاروبارەکان بەشێوەیەکی سروشتی دەچن بەڕێوە. بەڵام ئەگەر ئیسلامییە توندڕەوەکان، یان ئەوانەی داوای دەوڵەتێکی شیعە دەکەن، بیبەنەوە، ئەوا عێراق دەکەوێتە ناو قۆناغێکی نوێی مەترسیدارەوە. هەربۆیە، ئەو هەڵبژاردنە دیموکراتیەی کە دەبێ لەعێراقدا ئەنجام بدرێ، بەبەشداری تەواوی لایەنە ئەتنیکی و مەزهەبی و دیموکراتەکان، پێویستە بەڕێکەوتنێکی پێش وەخت لەنێوانیاندا دەست پێبکاو بەسەرکەوتنی هاوبەشی هەموو لایەکیش تەواو ببێ.
پێش وەخت لەنێوانیاندا دەست پێبکاو بەسەرکەوتنی هاوبەشی هەموو لایەکیش تەواو بێ.

بۆ لێکدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

٢ مانگرتنی کورد لە سوریا

کورد لەکوردستانی سوریادا، لەساڵی (١٩٦٢)ەوە لەسەرەتاییترین مافی هاوڵاتی، کەشوناسە نیشتمانەکەیەتی، بێبەش کراوە. واتا: لەساڵی (١٩٦٢)ەوە، سەدان هەزار کورد، شوناسیان نییەو بەهۆی ئەمەشەوە، بێبەش کراون لەمافەکانی هاوڵاتی. دەرچووەکانیان دانامەزرێن. کاری گرنگیان نادرێتێ. هاوڵاتی پلە دوون.
ئەم کێشەیە، لەو چوار دەیەیەدا، ئازارێکی زۆری ئەو سەدان هەزار کوردەی داوەو کار گەیشتۆتە رادەیەک کە، هەزار خاوەنی کارنامەی زانکۆ، لەرستورانتەکاندا کاردەکەن. یان دەستگێڕن. یان کاری سەرپێی دەکەن. ئەمە جگەلە گرتن و ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونی و بێبەش بوون لەژیانی ئاسایی.
کورد.. بەردەوام لەخەباتدا بوو بۆ بژاڵتی کەم سەندەوەی ئەم مافەی کەلەراستیا، مافێکی ئاساییە، بەڵام لەکورد قورس کراوە. هەتا ئێستا حکومەتی سوریا داخوازی شوناسخوازی کوردی، بەگیرەشێوێنی و کاری تێکدەرانە لەقەڵەم داوە، لەم دوو ساڵەی دواییدا، کورد چالاکتر لەجاران کەوتۆتە داوای مافەکانی. ئەمەش بۆتە مایەی سەرنجی ئاژانسەکان. ڕووداوەکانی یاری قامشلی و حەسەکەو دەوروبەریان، سەلماندیان کە کورد چەند داخ لەدڵەو زوخاوی لێ دادەچۆڕێ.
ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٥ کوردە دانیشتووەکانی پایتەختی سوریا، مانگرتنێکیان لەبەردەم سەرۆکایەتی وەزیرانی سوریادا ڕێک خست و داوای پێبەخشینی شوناسنامەی (٥٠٠) هەزار کوردەی بێ شوناسنامەیان کرد. لافیتەیان بەرز کردبووەوە. نوێنەری سەفارەتەکانی ئەڵمانیاو کەنەدا، ئەرووپ و هەڵسوڕاوانی بواری مافی مرۆڤیش هاوڕێ لەگەڵ کۆمیتەکانی مافە مەدەنییەکان، بۆ پشتیوانی لێکردنی داخوازییەکانیان، ئامادەی مانگرتنەکە بووبوون.

بۆ لێکدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

٣ جاک سترۆ؛ سەردانی ڕەسمی بۆکوردستان

جاک سترۆ، وەزیری دەرەوەی بریتانیا، بەسەردانێک گەیشتە کوردستان. لەکوردستانیش دا، سەرەتا سەردانی کەرکوکی کردو تیایدا کۆبونەوەیەکی دۆستانەی لەگەڵ ئەنجومەنی پارێزگادا کرد. پاشان گەیشتە هاوینە هەواری دوکان و بەڕێز (مام جەلال)و باڵاترین وەفدی حیزبی و حکومی، پێشوازیان لێکرد. پاش ئەمەش سەردانی هەولێری کردو چاوی بەسەرۆکی حکومەتی ئیدارەی هەولێرو وەفدی یاوەری کەوت.
ئەم سەردانە، لەناو ڕووداوەکانی ئێستای عێراق و کوردستان و ناوچەکە، گرنگی خۆی هەیە. ڕاستە سەردانەکە پرۆتۆکۆلی نەبوو، بەڵام سەردانێکی شێوەی ڕەسمی هەیە، بەتایبەتی بۆ کوردستان.
سترۆ، لەبەغداوە گەیشتۆتە کوردستان. لەبەغدا، ئەو بەرنامەیەی بۆ چاوپێکەوتنی کاربەدەستان نەبوو، وەکو لەکوردستاندا هەیبوو. ئەمەش دەیسەلمێنێ کەوا: سترۆ، بەرنامەی سەردانەکەی بەتایبەتی بۆ کوردستان بووە. گرنگی سەردانەکەش، لەم خاڵەوە دەست نیشان دەکرێت.

بۆ لێکدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

بوش بۆ هەڵبژاردنی داهاتووی عێراق، هاوکاری پارتە میانڕەوەکان دەکات

ئیدارەی سەرۆک بۆش بەرنامەیەکی دارشتووە بۆ هاوکاری پێشکەشکردنی ئامۆژگاری ستراتیژی بۆ پارتە میانڕەوەکان و پاڵێوراوەکانیان بەپشت بەستن بەو بەڵگەنامانەی کە لەوەزارەتی دەرەوەی ئەمریکاوە دەستی کەوتووە، ئاژانسی ڕۆیتەر ڕایگەیاند: ئیدارەی سەرۆک بۆش دەیەوێت یارمەتی عێراقیەکان بدات بۆ کێبەرکێیەکی کاریگەر لـــەو هەڵمەتەی ناوی لێدەنرێ (زیادکردنی پشتگیری لەنێو عێراقیەکان)دا.

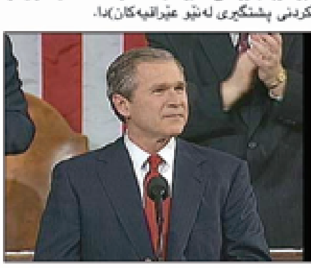

سەرچاوەکە ئاماژەی بەوە نەدا کام لەو پارتانە یارمەتی دەدرێن و ئەو بەڵگەنامانە ڕونیان نەکردۆتەوە کە کێ بڕیار لەسەر ئەم هاوکارییە دەدات، هەندێک لەڕێکخراوە ناحوکمیەکان ڕایانگەیاند کەپێدەچێت بەشداربن لەو هەڵمەتی هاوکاری کردنەداو ئەوەشیان ئاماژە پێدا کەپێدەچێ گروپە ئاینییە میانڕەوەکان و شیوعیەکان گونجاو بن بۆ ئەو هاوکارییە.

ڕەوتی سەدر تێکشکا

ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٩ بەغدا ئیمزاکردنی ڕێکەوتنامەیەکی بۆ دانانی چەک قورس و هام ئاوەندەکانی میلیشیای مەهدی بەخۆیەوە بینی، وا بڕیارە لەمڕۆوە چەک دامالین دەست پێبکات، بەپێی ڕوونکردنەوە بەرابیەکانی ئەم ڕێککەوتنە وەزیری ناوخۆی عێراق

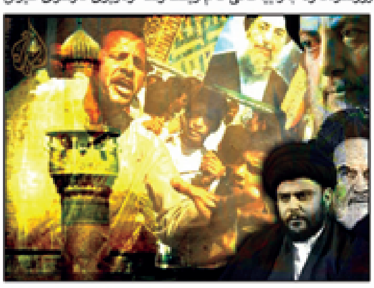

ڕایگەیاند: ڕێکەوتنەکە لەسەر بەدەستەوەدان و دیاریکردنی شوێنی بەدەستەوەدانی چەکەکان بووەو لەگەڵ دیاریکردنی هەندێ خاڵ کەمیکانیزمی کارەکە بەئاقارێکی ڕاستدا دەبات. هەروەها (فلاح نقیب)ی وەزیری ناوخۆی عێراق سەبارەت بەو پێکدادانانەی کە لەگەڵ هەندێ لەجیابووەوەکانی میلیشیای مەهدیدا ڕوویداوەو بۆ چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵیاندا، وتی: بەهەموو توانایەکمانەوە دەرفەتمان بەو هێزانە داوە، بۆئەوەی بەڕێگایەکی ڕاستدا بڕۆن. (نقیب) گەشبینی خۆی پیشاندا بەرامبەر بەڕێکەوتننامەکەو وتی: پێویستە گەشبین بین و هەر لێک نەگەیشتنێک هەبێت لەسەر بابەتێکی دیاریکراو پێویستە ڕوونی بکەینەوە وە ئەوەشی ڕاگەیاند کەهەندێ گروپی بچوک ماونەتەوە کەپابەندی ئەم ڕێکەوتنانە نین، ئەمانەش داواکراوی یاسایین کەنابانەوێت بەشداری کۆمەڵگاو نیشتمانی عێراق بن.

هەڵبژاردن و چارەنووسی کەرکوک و خانەقین

بڕیارە، مانگی یەکی ساڵی داهاتوو، هاوکات، هەڵبژاردنی گشتی عێراق و هەڵبژاردنی تایبەتی کوردستان، ئەنجام بدرێت. ئەم بڕیارە، وادیارە، براوەتەوەو بیاچوونەوەی نییە، کە بێگومان، هەڵبژاردنی هاوکات، لایەنی گەشی هەیە، بەڵام بێبەشیش نییە لەخەوش. لایەنە گەشەکەی ئەوەیە هەردوو هەڵبژاردنەکە نەتەوە یەکگرتووەکان و دەزگاکانی چاودێری و تیمەکانی هەڵبژاردن، سەرپەرشتیان دەکەن. ئیدی، بواری گزی و فزی بۆ هیچ لایەک نامێنێ، کە هەر لەئێستاوە، مەترسی ئەو گزی و فزییە، کەوتۆتە ناراوەو مقۆ مقۆ هەیە کە ماوەیەکە. لێرەو لەوێ، تەمەنی لاوی (١٦ و ١٧) ساڵی گەورەتر دەکەن هەتا بتوانن بەشداری هەڵبژاردن بکەن. هەروا، زاوە زاو هەیە کە خەڵکێک لەناوچەکانی موسڵ و هەندێ شوێنی دیکە، شوناسنامەی ناوچەکانی سەوزیان بۆ کراوە، هەتا بتوانن بۆ هەردوو هەڵبژاردنەکە، دەنگ بدەن. بەهەرحاڵ..
لایەنی خەوشی هاوکات هەڵبژاردنەکە لەوەدایە، هەڵبژاردنی کوردستان دەبەسترێتەوە بەهەڵبژاردنی سەرتاسەری عێراق و ئەمەش وادەکا، سەربەخۆیی بڕیاری سیاسی بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، بخرێتە ژێر پرسیارەوە.
ئەوەی کە زۆرتر مایەی نیگەرانییە، ئەوەیە کە لەم هەڵبژاردنەدا، شارەکانی کەرکوک و خانەقین و دەوروبەریان، هەروا کوردەکانی موسڵ و دەوروبەری، کوردە دانیشتووەکانی بەغداو شارەکانی دیکەی عێراق، بۆیان نییە بەشداری هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان بکەن. ئەمەیان بڕیارێکە مایەی نیگەرانییە. ئەمانەت، پێشێلکردنی مافی زیاتر لەدوو ملیۆن کوردە کە بەدرێژایی (٢٢) ساڵی ڕابردوو ڕژێمی سەدام بێبەشی کردبوون لەمافی نەتەوایەتیان. ئێستاش، بەپاساوی یاسایی ئایەجێ، عێراقی نوێ لەمافی سیاسی بێبەشیان دەکا. لەڕاستیدا ئەو بڕیارە، هەڵوا بوو، لەلایەن گروپی کوردی ناو مەجلیسی حوکمەوە، قبوڵ نەکرایە. چونکە، بڕیارێکی لەو جۆرە، وەنەبێ زیانی تەنها بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان هەبێ، بەڵکو کاریگەری نالەباری بۆ مافی نەتەوەیی بەشێکی گەورەی کورد دەبێ لەسەرانسەری عێراقدا. ئەمە جگە لەوەی لەباری دەروونیشەوە، کاریگەری لەسەر ئەو سەدان هەزار کوردە دەبێ کە مافی دەنگدانیان لەهەڵبژاردنی پەرلەماندا هەیە.. ئەگەر هێشتا قورس بوبێ شارە تازە ئازادکراوەکان بگێڕدرێنەوە سەر کوردستان، خۆ ئاسان بوو بزانرێ لەو شارانەدا، سەدان هەزار کوردو هەستی پاکی کوردایەتیشیان هەیە، هەڵوابوو، لێکۆڵینەوەی دروست لەسەر بیروڕای ئەو خەڵکە بکرایە. بواریش بدرایە خۆشیان، هەڵوێستیان لەسەر ئەم کێشەیە هەبوایە. وەکو بڕیارەکە دراوە سەبارەت بەبەشداری نەکردنی ئەو سەدان هەزار کوردە لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا، کارێکی ئەو تۆش نەکراوە ئەو خەڵکە تێبگەیەنرێت کە بڕیارێکی خراپی ناویان بۆ دراوە. ئەو خەڵکەش، بەبێ ئەوەی بەخۆی بزانێ، لەمافی یاسایی و سیاسی دەنگدان بۆ پەرلەمانی گەلەکەی، بێبەش کراوە.
نازانین تازە سەرکردایەتی سیاسی کوردستان چەند گوێی لێدەگرێ بۆ پیاچوونەوە بەم بڕیارە، بەڵام ئەم سەرکردایەتییە، هەر بڕیارو هەر بەرنامەیەکی هەبووەو هەیە، بۆ چارەسەرکردنی ئەم خەڵکە، دەبا ئەو بەرنامەو بڕیارە، بەرای گشتی کوردستان بگەیەنین. ئەمیش بادێژە بەدەرخۆنەی بەرژەوەندییەکان نەکرێ؟

مام جەلال:
دروستکردنی دەوڵەتی شیعە ترسناکە

چاودێر

هەتا ئێرە وەڵامی مام جەلال بوو. لەم وەڵامەدا، زەقکردنی مەترسی دەرچوونی ئیسلامییە توندڕەوەکان لەهەڵبژاردندا، یان دامەزراندنی دەوڵەتی شیعە، سەرنج راکێش و هەستیارە.

هێزە ئیسلامیەکان لەناوەڕاست و خوارووی عێراقدا، لەم پەشێوی و بشێوییە سیاسیەدا، باڵادەستن. لەناو هێزە ئیسلامییەکانیشدا، شیعەگەرا زۆرترن: پەیوەندی ئیقلیمی بەهێزتریان هەیە. هێزی چەکداری مەشقپێکراوی دیارو نهێنیشیان هەیە. هەر ئیسلامگەراکانیش بوون داوای زووتر هەڵبژاردنیان لەعێراقدا دەکرد" زیاتر لەوەش، لەژێر فشاری شیعەکاندا بوو، بڕیاری هەڵبژاردن دراو سیستانیش پاڵەپەستۆی خستەسەر ئەنجوومەنی ئاساییش، یاسای بەڕێوەبردنی حوکمی عێراق دەستکاری بکرێ.

ئەو راستیگەلە، سەبارەت بەئیسلامگەراکان بەگشتی و شیعە بەتایبەتی، ئاماژەی مەترسیدارن بۆ سەر هەڵبژارن.

جارێ لەعێراقدا، ئاساییش نییە. بژێوی خەڵك تەواو دابین نییە. موچە نەگەیشتۆتە دواموچەخۆری وڵاتەکە. دیموکراسی و ئازادی لەسەرەتادایە. رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی رەگیان دانەکوتاوە. ئەم دۆخە راگوزەرو شێواوە، دژوارە پشتی دیموکراسی پێببەسترێ. هەڵبژاردنەکەش، هەر دەکرێ. پرسیار ئەوەیە، ئایە گەر هات و هەڵبژاردنەکە کراو هێزێکی ئیسلامگەرا، بردیەوە، ئایە دیموکراتخوازەکان چیان بەسەردێ؟ کوردستان دەکەوێتە بەردەم چ رێگایەك؟ شیعەو سوننە لەنێوان خۆیاندا کێشەکانیان سیاسی یان عەسکەری یەکالا دەکەن؟

هەروا.. ئایە ئەمریکا بەرامبەر حکومەتی ئیسلامی چ دەکا؟ ئەی تورکیا چیدەکا؟ ئەی ئێران و سوریاو ئوردن و سعودیە؟

ئەو پرسیارگەلە، هەموویان پەیوەندیان بەدۆخی عێراق و بەشێکیشیان بەچارەنوسی کوردستان و هەرهەمووشیان پەیوەندیان بەئیسلامگەراو شیعەکان و ئیسلامگەراکانیش، بەتایبەتی شیعەکان، لەژێر هەژمونی کۆماری ئیسلامی ئێراندان، پێش وڵاتانی تری ئیقلیمی.

سکرتێری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، کە پەیوەندیەکی سیاسی بەهێزی بەئەمەریکا، بریتانیا، سۆسیال — ئینتەرناسیۆنال و دەوڵەتانی تری رۆژئاواو ئیقلیمی هەیە، زانیاریەکی زۆروزەبەندی نهێنیشی لایە، سیاسەتمەدارێکیشە حساب بۆ پلەو بۆچونەکانی زۆر زۆر دەکرێ. ئایە لەخۆیەوە، ئەو رستەیە سەبارەت بەترسناکی دامەرزاندنی حکومەتی شیعە، دەخاتە ناو میدیاکانەوە؟ بێگومان نەخێر. ئەو رستەیە، خوێندنەوەو زانیاریەکی زۆری روداوەکان و ئایندەی سیاسەتی عێراقی لەپشتەوەیە، کە سەبارەت بەگەلی کوردستان هەقوایە حسابی زیاتر بۆ ئەو ئەگەرە، ئەگەری بردنەوەی شیعەگەرا، لەهەڵبژاردندا بکەن. بەتایبەتی شیعەگەراکان، سێ رەوتی سیاسی سەرەکین:

- **یەکەم: مەجسلی ئەعلاو لایەنگرانیان"**
- **دووەم: حیزبی دەعوەو لایەنگرانیان"**
- **سێهەم: رەوتی سەدرو لایەنگرانیان"**

ئەم سێ هێزە سیاسیەن. هێزی چوارەمیش کە سیستانی و جەماوەرو موریدەکانین، ئەمانیش، روبەرێکی جەماوەریی گرنگتری شیعەن، بەڵام خۆیان لەهێزێکی سیاسی یەکگرتوودا یەك خستووە. داڵدەی هەموو هێزەکانیشیان داوە. کەمتر هی سەدریەکان.

لەو هێزانە، مەجلسی ئەعلا، نزیکترین هێزی سیاسییە لەسەرکردایەتی سیاسی کوردستان. بەتایبەتی لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ئەمە کەی؟

ئەوکاتەی کە مەجلسی ئەعلا لەئاوارەییدا بون و لەتاران گیریان خواردبوو. پێویستیان بەکورد زۆر بوو. ئەم دیمەنە سیاسییە، دوای روخاندنی رژێم، چوارچێوەکەی ماوە، بەڵام تابلۆکەی گۆڕاوە. مەجلسی ئەعلا، پێش هێزە شیعەگەرانی دیکە، بەرنامەی چونەسەرحوکمی هەیە، کەمتریش لەهەموو هێزە سیاسییەکانی دیکەی عێراق، پێیان لەسەر داخوازییە سیاسییەکانی دەسەڵاتخوازی دانەگرت. هەر ئەمانیش بوون، لەسەر مەسەلە چارەنوسسازەکانی کوردسان، هەڵوێستیان مایەی نیگەرانی بوو. تەنانەت، بەو هەموو پشتیوانیەی یەکێتیی و بەو هەموو دۆستایەتیەی (مام جەلال) لەگەڵیاندا، کاتێك روداوەکان نزیك کەوتنەوە لەهەڵبژاردنی سەرەك وەزیرانی عێراق و یەکێك لەکاندیدە هەرە بەهێزەکانیش سکرتێری یەکێتیی بوو، مەجلسی ئەعلا پشتیوانی لێنەکرد" ئەمەش، بەرێکەوت روینەدا. بەڵکو لەکاتی هەڵبژاردنی (د. فوئاد مەعسوم)دا بۆ سەرۆکایەتی مەجلسی نیشتمانی، هەمان هەڵوێستیان نواند. ئەمە جگە لەدەیان کێشەو بێشەو بگرەوبەردەی دیکە.

کەوابێ" سکرتێری یەکێتیی مەترسییەکانی باش لەبەرچاوگرتووە، کاتێك دەڵێ: شیعەکان دەوڵەتی شیعە دابمەزرێنن، عێراق دەکەوێتە ناو قۆناغێکی نوێی مەترسیدارەوە. رەنگە قوڵایی ئەو مەترسییە هێشتا لەئاخاوتنێکی وادا نەزانرێ، بەڵام کاتێك ئەو مەترسییە دەبێتە راستی و گەمە ئیقلیمیەکان کارتە نهێنیەکانیان باشتر دەخەنە سەر مێزی روداوەکان، هەنگینێ، دەزانرێ، قوڵایی مەترسیەکە، لەچیدایە؟! بۆیە، کورد لەبەر رۆشنایی ئەو مەترسیەو مەترسیەکانی دیکەی ناو عێراق و دەوروبەر، هەقوایە خیتابی نوێ و پرۆژەی سیاسی پڕ لە وردەکاری بۆ ئەگەرەکانی سیاسی ئایندە هەبێ. ناشبێ.. کورد لەبەرامبەر مەترسیەکاندا، دوای ئەم هەموو ئەزمون و پیلان و تاوانانە، بێباك بێ، سەرەڕای ئەوەی پشتیوانی باشیشی هەیە؟

مانگرتنی کورد لەسوریا

هاوڕێ کەریم

هێزەکانی ئاسایشی سوریا، شوێنەکەیان گەمارۆ دابوو. لافیتەکانیان لێسەندن.

مانگرتوەکان.. بەیاننامەیەکیان دەرکردبو تیایدا، ئاماژەیان بەوە کردبوو کەسەرۆك کۆماری سوریا، خۆی پار گوتبووی: ئەو کوردە بێبەش کراوانە لەشوناسی سوریا، شایستەی پێبەخشینی شوناسن و لەمپەرێك لەبەردەم ئەم کارەدا نەماوە. لەبەیاننامەکەدا کەبەئاراستەیەکی ئارام و سۆز بزوێن نوسرابوو، واهاتووە کە: هەتا زوو ئەم کێشەیە چارەسەر بکرێت باشترە، نەکا کێشەکە لەگرێژنە دەربچێ و کاریگەری خراپی لەسەر دۆخی نیشتمان هەبێت. هەروا، لەدوو توێی بەیاننامەکەدا جەخت لەسەرئەوە دەکرێ کە: چارەسەر کردنی ئەم کێشەیە وڵات بەهێز دەکات دژی مەترسیەکانی کەروبەروی بۆتەوەو دەشبێتە مایەی دارشتنی بنەمایەکی سودبەخش بۆسنوردانان بۆ سیاسەتی جیاوازی بەرامبەر گەلی کورد.

لەناوەخنی بەیاننامەکەدا، ناراستەوخۆ هەست دەکرێ کە هەڵوێستێکی نارەزایی کورد ژێلەمۆ ئاسا لەگەشانەوەدایە، بۆیە دەڵێین: هەتا زووە چارەسەر بکرێت، دەنا کێشەکە لەگرێژنە دەردەچێ و کاریگەری دەبێت لەسەر دۆخی وڵات .. ئەمە جگەلەوەی باسی سیاسەتی جیاوازی بەرامبەر (گەلی کورد) دەکەن. ئەمەش، بوژانەوەی زیاتری هەستی نەتەوایەتی گەلی کورد لەکوردستانی سوریا رادەگەیەنێت.

رووداوەکانیش .. واپێدەچێ ئاڵوگۆری زۆری بەبەرەوە بێت.. بەتایبەتی لەرۆژهەڵاتدا، کە سوریا، لەپێشەوەی ئەو دەوڵەتانەیە ئەگەری گۆرانکاری گەورەی لێدەکرێت، ئاخۆ ئەم گۆرانکاریانە بەچ ئاقارێکی سیاسیدا دەکەونەوەو کورد چەند دەتوانێت گۆرانکاریەکان بقۆزێتەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارانە لای هێزە سیاسییەکانی کوردستانی سوریایە کەهەقوایە باشتر لەجاران، بۆ ئەگەری گۆرانکاری ئامادە کردبێ. کەهەر خۆشیان ئۆباڵی دیاریکردنی گونجاوترین چارەنووسیان، لەئەستۆدایە.

(جاك سترۆ) و سەردانی ڕەسمی بۆ کوردستان

مەلا بەختیار

سترۆ، وەزیری دەرەوەی بریتانیایە. بریتانیاش دووەمین وڵاتی گرنگی هاوپەیمانییە، دوای ئەمریکا، رژێمی عێراقیان رووخاند. لەبریتانیاوە، کاتێك بڕیاری سەردانی عێراق و لەعێراقیش دا، یەکسەر دەگاتە کوردستان و لەبەردەم راگەیاندنەکانی جیهانی و ناوخۆیدا، لەگەڵ گەورەترین بەرپرسانی کورد کۆدەبێتەوەو دوای کۆبونەوەکەش، کۆنگرەی رۆنامەنووسی هاوبەش ساز دەکەن، پاش تەوەری کۆبونەوەکان و لەو تەوەرانەش دا، کێشەی کەرکوك خراوەتەبەر باسەکانیان. خۆیشی پێشتر سەردانی کەرکوکی کردووە. ئەم مەسەلانە، گرنگی خۆیان هەیە، کەبێگومان لەپێشەوەدا وڵاتانی ئیقلیمی حساباتی لەسەر هەڵدەچنن. کەحسابەکانیان هەرچییەك بێت، لەوە دڵنیاتر دەبن، کەسەنگی کێشەی کوردستان و کەرکوك لەناوچەکەدا، سەنگێکی قورسەو چیکە ناتوانن، بەئارەزووی جاران بڕیاریان لەسەر بدەن.

لەرێگەی وەزیری دەرەوەوە، بریتانیا پەیامێکی سیاسی گەیاندە گەلی کوردستان و حکومەتەکانی ناوچەکە. ئەم پەیامە، لەلایەکەوە، دەریدەخات کەلەسیاسەتی نێو نەتەوەیی لەمەوبەردا، دەستەبەرێکی سیاسی چارەسەر کردنی کێشەی کوردستان هەیە، ئەو سیاسەتەش بڕیاری لێدراوەو براوەتەوە. بەم هاتنەش، جگەلە لەدوپاتکردنەوەی ئەو سیاسەتە بڕیار لێدراوە، جەخت کرایەوە سەرئەوەی کێشەکانی ناو عێراق، بەهەر بارێکدا بکەون، چارەسەر یان ئاڵۆزی، ئەزموونی کوردستان دەپارێزێ و پشتیوانی کردنی ئەزموونەکەش نەك بەردەوام دەبێت، بەڵکو زیاتریش دەبێ، ئەمە خۆی لەخۆیدا، دڵنیایی سیاسی دەبەخشێتە ئایندەی کوردستان.

ئەم لێکدانەوەیە بۆ سەردانەکەی سترۆ، لێکدانەوەی گشتین، وردەکاری نهێنیش لەم جۆرە سەردانانەشدا هەیە. بێگومان، سترۆ، لەگەڵ سەرەك وەزیران و ئەنجومەنی وەزیرانی بریتانیا، سەردانەکەی تاوتوێ کردووە، هەروەها دوریش نییە لەگەڵ وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکاش مەسەلەکە باسکرابێ. ئەمە جگەلەوەی دوور نیە پەیامی تایبەتیش گەیەندرابێتە هەردوو حیزبی دەسەڵاتداری کوردستان و جارێ کاتی بڵاوکردنەوەی نەهاتبێ. بەهەربارێکدا سەردانەکە لێکبدرێتەوە، لایەنی گەشی لەباری سیاسییەوە زۆرە. کەدوور نییە مەسەلەی ئابووریشی لێبکەوێتەوە.

بریا.. سترۆ، سەردانی ئارامگەی شەهیدانی هەڵەبجەی کردبا، هەتا لەناخەوە ئەمیش وەکو (کۆلن پاوڵ) رابچڵکایەو لەسەرشوێنەواری ئەو مەرگەساتە، بۆ ساتە کاتێکیش بێت، بیری لەوە کردبا کە چی بەسەر کورد هێنراوەو چەندیش ئەو بێدەنگیەی وڵاتانی گەورەی دونیا بەرامبەر تاوانەکانی رژێم، گەلی کوردی ئازار داوە.

لەم جۆرە سەردانەش، کاتێك یادەوەری سیاسی بۆ رابردووی دوورتر پەلکێشت دەکا، سەرەتای هەزارەی سێیەم بەسەرەتای هەزارەی دووەم بەراوورد دەکرێ، سەربار خەفەتێکی سیاسی قوڵ کە دەکرا هەر لەدوای تەواو بوونی جەنگی یەکەم، کێشەی کوردو مافە رەواکانی نەخرێنە گرەوی رازی کردنی عەرەب،و سازش لەگەڵ کۆماری تازە دامەزراوی تورکیا. دەکرا، بریتانیا، لەبلیتی پشت بەستن بەراپۆرتی کاربەدەستانی موخابەراتی بریتانیا لەعێراق و ناوچەکە، پشت بەو لێکۆڵینەوەیە ببەستێ کەلەپەیمانی سیڤەردا ئامادەکرا. سوریش بێ لەسەر پەیمانەکە. نەك بیگۆڕێ بەپەیمانی (لۆزان)و سەرەنجام، پەلاماردانی کوردستانیش بکرێتە سیاسەتی مەرکەزی بریتانیا، بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی تازە داتاشراوی عێراق.

دوای سەدەیەك لەو رووداوانە، نەتەوەی عەرەب گەورەترین شانسی سیاسی و نێو نەتەوەیی پێدرا، کوردیش هەر سەرکوت کرا. سەرەنجام، چی دەرکەوت؟

دەرکەوت.. وڵاتانی عەرەبی نەیانتوانی ئەزموونی دیموکراسی دابمەزرێنن. نەشیان توانی پێشکەوتنی گەورە بەدی بهێنن. لەوەش خراپتر، هەندێك لەوڵاتانی عەرەبی بونەتە زایگای تیرۆرو تیرۆریستان.

عێراقیش.. بەزەبری زەبروزەنگ، چ سەردەمی داگیرکردنی بریتانیا، چ دوای ئەوەش هەتا سەرخستنی شۆرشی (١٤)ی تەمموز، هەروا، هەتا سەردەمی شومی (٣٥) ساڵەی حوکمرانی بەعس، هەموو رێگاکانی زەبروزەنگ هەتا رادەی تاوانی جینۆساید بەکار هێنرا. هەموو داهاتی عێراق کەوتە دەست عەرەب و داهاتی کوردستانیشیان لوول دا. رۆژئاواو رۆژهەڵاتی جیهان پشتیوانی لەمەرکەزیەتی حکومەتی عێراق کردو یارمەتیشیان دا بۆ ئەنجامدانی تاوانەکان بەرامبەر کورد وئێران و کوێت. سەرەڕای هەموو ئەو راستیانە، دەرکەوت، حوکمی مێژوو، پرۆژەی ئاودێری نیە هەتا بیرۆکەی بەئارەزووی حکومەتەکان بگۆردرێ. حوکمی مێژوو، دوای سەدەیەکیش لەتاوان و بڕیاری نارەوا، هەر هاتەوە سەر شارێبازی خۆی. عێراق، یان یەکێتیە بەزۆر سەپێنراوەکەی نامێنێ، یان دەبێ بکرێتە وڵاتێکی دیموکراتی فیدراڵی. واتا: بچینەوە بۆ سەردەمی سیڤەر. بەڵام لەسەردەمی جیهانگیریدا. دیارە، ئەمجارە، ناکرێ (سیڤەر) بکرێتە قوربانی (لۆزان).

بۆ یەکەمین جار لەمێژووی وڵاتەکەیاندا، دیموکراسیەت سەردەکەوێت

کاروان خەلیل

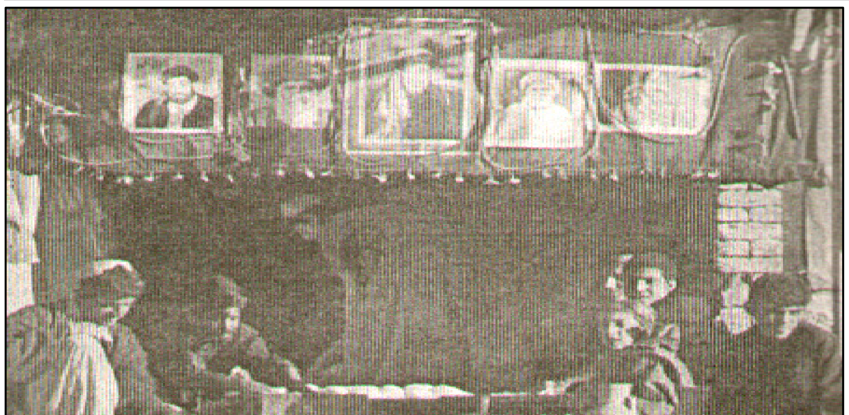

ئەفغانستان لەمێژووی هاوچەرخ دا، بوو بەنمونەیەکی سەیری ململانێ سیاسیەکانی دونیا، ئەو ململانێیانەی کەوا لەبۆتەی شەڕی ساردو شەڕی بلۆکی رۆژهەڵات و رۆژئاوا خۆیان حەشار دابوو، رۆژگارێك کۆمۆنستەکان بەپێی چەمکەکانی گۆڕانی نا سەرمایەداری و هەروەها ئەو وڵاتانەی کەئێستاکە بەقۆناغی سەرمایەداریدا تێنەپەڕبون دەتوانن، بینای سوسیالیزم و دەوڵەتی کۆمۆنیزم بکەن، ئەم وڵاتە بوو بەیەکێك لەناوەندە پڕ لەکێشەو بێشەو ململانێی سەرجەم زلهێزەکانی دونیا، لەولایشەوە بۆ بەرەنگاری و بەرپەرچدانەوەی ئایدیۆلۆژیای کۆمۆنیزم، رۆژئاوا بەتایبەتی و وڵاتە عەرەبیەکانیش بەگشتی کەوتنە هاندان و دەعمکردنی گروپە فیندەتالیسمەکانی، ئەفغانستان، بۆ گۆڕینی ئەو بارودۆخەی بەشێوەیەکی گشتی باڵی بەسەر ئەم وڵاتەدا کێشا بوو، شەر لەگەرمەی دا بوو، پێوانە سیاسی و ستراتیژیەکانی دونیایش هێواش هێواش، رووەو گۆڕانکاری هەنگاوی هەڵدێنا، ئەو هەموو فشارەی ئۆپۆزسیۆنی ئەفغانستان بەزاڵی باڵە توندڕەو ئیسلامیەکانی، رۆژانە تەنگیان بەجەیشی سوورو دەسەڵاتە بەناو کۆمۆنیزمی ئەفغانستان هەڵدەچنی.. رۆژگار گۆڕا، شەپۆلی دیموکراسی، هەنگاوەکانی رووەو ئاقاری گۆڕانکاریەکی هەمەلایەنە دەست پێکرد. سوڤیەتی مەزن، لەنێو ئەم رووداوانەدا. نەك بەرنامە ریفۆرمیستەکەی گۆرباشۆف بەهانایەوە نەهات، ئەگەر زۆربەی سەرانی پێشوویش هاتبانەوە. ئەم رەوت و گۆڕانکاریە هێندە خێرا بوو. کەسیان نەیانتوانی خۆیانی لەبەر بگرن. بەناچاری ئەمانیش بەدوای ئەم شەپۆلە ستراتیژیەی دیموکراسیەت کەوتن، بەڵام بەپێچەوانەوە ئەلتەرناتیف لەئەفغانستان بو بەباڵی فینتەمینتالیزم. دیارە ئەمەیش ئیشتباهێکی گەورە بوو کەوا بزانن لەم رۆژگاری پڕ لەگۆڕان و گۆڕانکاریەدا. ئەلتەرناتیفی کۆمۆنیزم. باڵی توندڕەوی ئیسلامی سیاسی بێت دەرگای ململانێکان ئاست و ئاراستەیەکی تری وەرگرت. هاوپەیمانە ستراتیژیەکانی دوێنیان، بەدەر لەهەندێك وڵاتی عەرەبی، ئەمجارە رێك پێچەوانەی ئەم ئایدیۆلۆژیە بالا دەستەی ئەفغنستان هاتنەوە نێوەندی ململانێکان، خودی رەوتی باڵ و دەسەڵاتە سیاسیەکانی نێو ئەفغانستانیش کەوتنە نێو ناکۆکی و ململانێیەکی ئێجگار دژوار، دیارە ئەمیش بەدەست خستنە ناو کاروباری ئەم وڵاتە لەلایەن چ وڵاتە عەرەبیەکان، ئینجا هێندێ لەوڵاتە هاوسێکانی خۆیان. ئەم وڵاتە رۆژ بەڕۆژ دەرگاکانی رووناکی کلۆم دەداو دەرگاو هەناسەی بۆ تاریکی دەکردەوە، تا گەیشتە ئاستێ کەمترین تروسکایی ژیان، خۆشی، جوانی، ئازادی تاك.. هتد تیا بەدی نەدەکرا، لەولایشەوە رەوتی ئێجگار بەرفراوانی دیموکراسی و ئازادی و مەدەنیەت، دەبوو بەسیستەمی ژیانی کۆمەڵ. سەرانی کالفامی ئەفغانستانیش، رۆژانە هەڕەشەکانی خۆیان، بۆ سەر زلهێزەکانی دونیا دوبارە دەکردەوە. پێیان وا بوو ئایدیۆلۆژیای غەیبانیان دەتوانێت سیاسەت و ستراتیژی دونیا، بەئاڕاستەی خۆیان بگۆرێت، کە ئەمە کەمترین و گەمژەترین تێگەیشتنە لەدونیای گۆڕان و سیاسەت و ستراتیژی هەنوکەیی دا. بۆیە رۆژ بەرۆژ شەپۆلی قسەکردن لەدیموکراسیەت و بەدیموکراسی بوونی کۆمەڵ، لەنێوەندی میدیاکاندا قسەو باسی جدی تری لێدەکرا، سەرەڕای هەنگاوە پراکتیزیەکانی ئەم شەپۆلە، لەولایشەوە سەرانی ئەفغانستان، عەماقەتی ١١ی سیپتەمبەر دەکەن، کە ئەمەیان بوو بەو وەرچەرخانە ئێجگار مەزن و ستراتیژیەی دونیا، راشکاوانە بەرەی تیرۆرو دژە تیرۆر رابگەیەنرێت. یەکەم هەنگاویش بۆ بەرەی دژە تیرۆر لەئەفغانستانی تاریکی، بۆ یەکەمین جار، خۆری ئازادی و رووناکی هەڵدێناو هەرچی پاشماوەکانی کۆنەپەرستی و جوانی کوژەکان بوون، بەر شاڵاوی رقی دیموکراسی و خەڵکی خۆیان کەوتن، ئەمرۆش، ئەم وڵاتە بۆتە یەکێك لەنمونە جوانەکانی دوای شەڕی تیرۆرو دژە تیرۆر، کە هەموو دەنگە جیاوازەکان هەموو رەنگە جیاوازەکان، دوای ٣ ساڵ بەسەر روخانی رژێمی هەرە دواکەوتوی تالیبان، پرۆسەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی لەئەفغانستان دا بەڕێوەدەچێت.

ئەم پرۆسەی هەڵبژاردنە (١٠,٥) ملیۆن کەس تیایدا بەشدار دەبن، هەر لەمێژووی ئەم وڵاتەدا ژنان، کە هیچ جۆرە مافێکی مرۆییان پێنەدرا بوو، نەك هەر ئەمە بەڵکو لەهەموو بەها مرۆییەکان بێبەش کرابوون، ئەمرۆ بەڕێژەی ٤١,٥٪ بەشداری هەڵبژاردن دەکەن.

دیارە ئەم سەرەتاییە، تەنیا لەئەفغانستان دەست پێناکات و لەئەفغانستان کۆتایی پێنایەت، بەڵکو رەوتێکە زۆربەی رۆژهەڵات دەگرێتەوە، هەروەك لەپرۆژەی رۆژهەڵاتی گەورەیشدا، ئاماژەکان بەڕاشکاوی دیارە. عێراقی دوای رزگاریش دەبێتە دووەمین

institut kurde de paris

تورکیا" گفتی پێوەری ئۆروپایی دەدا

لەدوو هەفتەی رابردوودا ، لەلایەکەوە بەهۆی تاوتوێ کردنی یاسای (فەحشا) لەپەرلەمانی تورکیادا، هەڵلاو بگرەیەکی زۆر نرایەوە. لەلایەکی دیکەشەوە، فشاری یەکێتی ئۆروپاش بۆسەر تورکیا، حکومەتی تورکیای دووچاری شڵەژانێکی سیاسی کرد.

هەفتەی رابردوو، فشاری یەکێتی ئۆروپا لەسەر زاری (گونتر فیر هویگن) کەبەرپرسی پەرە پێدانی یەکێتی ئۆروپایە، بەرادەیەك بوو، نائومێدی لەناوەندە سیاسییەکانی تورکیاو میدیاکانیان دا، لێکەوتەوە. بەتایبەتی لەسەر ئەو پێوەرانەی مافە مەدەنییەکان کەدەبێ تورکیا بیسەلمێنێو کەسەلماندنیشی، دەبێ، یاساو رێسای خۆی لەسەر مۆدێلی یاساو رێسای ئۆروپا بسازێنێ. پێوەرە مەدەنیەکانیشی، بەپێوەری (کۆبنهایگن) ناوبانگی هەیە کەدەقاو دوق پرنسیپەکانی ئاوا دارێژراون:

ئابووری بازاری ئازاد، دەوڵەتی یاسا، دیموکرات لیبراڵی، رێزگرتنی مافی مرۆڤو مافی کەمینەکان. ئەم مەرجانە، مەرجی پێوەختی وەرگرتنی تورکیان.

ئەم بگرەو بەردەییە، لەپارەوە، زۆر گەرمتر لەساڵانی رابردوو، بۆتە خولیای سیاسی حکومەتی ئۆردوغان. بەگەرمی کار بۆ وەرگرتنی تورکیا دەکەن لەیەکێتی ئۆروپاو بازارە هاوبەشەکەیدا. ئەمەش پێچەوانەی سیاسەتی حکومەتی (نەجم الدین ئەربەکان) بوو، کەهەوڵی دەدا لەگەڵ حکومەت ئیسلامییەکاندا نزیك بکەوێتەوە، بەڵکو لەو رێگەیەوە ئۆروپا بترسێنێو کێشەکە چارەسەر بکات.

ئۆروپا، نەکەوتە ئەو تەپکەیەی کە حکومەتی ئەربەکان بۆی نایەوە، بەڵکو بەپێچەوانەوە، یەکێتی ئۆروپا ئەو کاتە فشاریان زیاتر خستەسەر تورکیا. ئەگەر ئەو هەڵەیەی (ئۆجەلان) نەبوایە کەبەئاسانی خۆی خستە داوی مخابەراتی (ئەمریکا – میت)و پەلبەستیان کرد، سێ ساڵ لەمەوبەر، لەژێر فشاری ئۆروپادا کێشەکانی ناو تورکیا زیاتر قوڵ دەبوون.

وادیارە .. حکومەتی (ئۆردوگان) زۆر زیرەکتر لەحکومەتی (ئەربەکان) بەرنامە دادەرێژێ. ورد تریش هەنگاو هەڵدەهێنێ. مامەڵەی دیبلۆماسیو سیاسی ژیرانەش لەگەڵ ئۆروپادا دەکەن. هەفتەی رابردووکەفشاریان لەسەر یاسا قەدەغەکردنی (فەحشا) لەسەرزۆر بوو، توانییان زیرەکانە پاشەکشە بکەنو کەمەکەمەش، ئەو فشارە لەسەر خۆیان کەم بکەنەوە. کاریان گەیاندە رادەیەك، (٢٠٠٤/١٠/٥) لەبرۆکسل دا، لەگەڵ راسپێردراوی ئۆروپا بۆ کاروباری پەرەسەندن (فیر هویگن) هەمان ئەو کەسەی فشاری توندی لەهەفتەی رابردوودا دەخستەسەر تورکیا، (رەجەب تەیب ئەردۆگان) خۆی لەگەڵیدا دانیشتو رایان گەیاند کەگرفتەکانیان چارەسەر کردووەو ئۆروپاش مەرجی نوێیان ناسەپێنێتەسەر. هەواڵەکانیش وایان راگەیاند کەراسپێردراوی ئۆروپا نزیك کەوتونەتەوە بۆ دەست پێکردنەوەی وەرگرتنی تورکیا لەیەکێتی ئۆروپادا. ئەگەری ئەوەش هەیە کەئەگەر تورکیا لەو بەڵێنانەی بۆ چاکسازی داویەتی پاشەکشە بکا، گفتوگۆکە هەڵدەپەسێردرێ. هەتا ئێرە قسە لەسەر کردنەوەی دەرگای گفتوگۆیە. بەڵام ئەو دەرگایە کەکرایەوەو گفتوگۆکە دەستی پێکرد، وردەکاریو مەرجەکان دەست پێدەکاتەوە.

کاربەدەستانی یەکێتی ئۆروپا، هێشتا توندن پێشیان وایە ساڵی (٢٠١٥) تورکیاش دەتوانێ تەواوی مەرجەکانی ئەندامێتی یەکێتی ئۆروپا جێبەجێ بکا. کاربەدەستی نوێی ئۆروپاش (ئوللی رین) کەلە تشرینی دووەمدا جێگەی (فیر هویگن) دەگرێتەوە، وای دەبینێ کەوا: (بەردەوام دەبێ چاودێری تورکیا لەبورای مافی مرۆڤو مافی کەمینەکان بکرێ)، گوتوشیەتی: قبوڵ کردنی تورکیا ئاسان نییە. ئەمە دەبێتە دابەشکردنی رایگشتی ئۆروپا.

ئەم قسانە، درێژەدانی سیاسەتی یەکێتی ئۆروپایە لەسەر تورکیا. ئەمەش دەیسەلمێنێ کەوا ئۆروپا، بریارێکی ستراتیژی لەسەر تورکیا هەیە. بریارەکەش لەوە ناچێ، هەتا دوا مەرجەکانی ئۆروپا لەلایەن تورکیاوە جێبەجێ نەکرێت، بگۆردرێ.

لەم میانەدا، دیسان کێشەی کورد، گرێیەکی سیاسی گەورەی کێشمەکێشەکەیە. بەتایبەت، جگەلەوەی (ئوللی رین) باسی چاودێری سیاسەتی تورکیای کردووە بۆ مافی کەمینەکان، هەر ئەو رۆژەی کۆبونەوەی برۆکسل لەنێوان (ئۆردوگان) و (فیر هویگن)دا کراوە، رێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ (هیومان رایتس ووتش) لەبەیاننامەیەکی توندی خۆیدا، لەبەشێکی دەڵێ: گەرانەوەی سەدان هەزار ئاوارە بەهۆی جەنگی هێزەکانی تورکیا وجەنگاوەرە کوردەکان ئاوارە بوون. هەروا، لەبەیاننامەکەدا، باسی ئەو مەترسیانەش کراوە کەلەسەر کەمایەتییەکان لەتورکیادا هەیە. رەخنەش لەماوەی کەمی بەرنامە کوردییەکانی تەلەفیزیۆنو ئیزگەکە بەزمانی کوردی مۆڵەت دراوە، گیراوە.

ئەگەر ئەم ئاماژە سیاسیانە، یەکێکیان هی یەکێتی ئۆروپا، ئەوەی دیکەشیان رێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ کەلە ئەمریکایە، تەمومژ لەوەدا ناهێڵن کەکێشەی کورد لای رۆژئاوا، گرنگترین مەسەلەی سیاسییە لەناو تورکیادا. تورکیاش باش دەزانێ کەئەم کێشەیە چەند قورسە لەسەر شانی. هەر بۆیە، حوکمی ئیعدامیان لەسەر (ئۆجەلان) هەڵگرتو مۆڵەتی نیو سەعات زامنی کوردیشیان دا لەتەلەفیزیۆنو ئیزگەدا، لەیلا زانا و هاوەڵەکانیشیان ئازاد کران. بەڵام.. هێشتا زۆری ماوە. رۆژئاوا ئەو ستراتیژەی هەیەتی بۆ تورکیاو بۆ کوردستان، زۆر لەو دەستکەوتانە زۆرترە. جگەلەو بریارانەی (کۆبنهایگن) یەکێتی ئۆروپا، حەوت مەسەلەی بنەرەتی کەپێش بەستنی کۆنگرەی لوتکەی یەکێتی ئۆروپا، لەتورکیایان پێچاوە جێبەجێی بکات. ئەو حەوت خاڵەش ئەمانەن:

١– چاکسازی دادوەری.
٢–گەرانەوە بۆ گوندەکان.
٣–کێشەی بەردەوامی ئەشکەنجە.
٤– ئازادی ئایینی.
٥– مافی ژنان.
٦– کێشەی کورد.
٧– بەهێزکردنی دەسەڵاتی مەدەنی لەحکومەت دا.

لەکاتێکدا ئۆروپا ئەو مەرجانەی داناوە،باشیش دەزانن تورکیا لەچ دۆخێکی سیاسیو بارێکی ئابووریو کۆمەڵایەتیدان. بۆیە، ئۆروپا، پەلەیان نییە تورکیاش هەڵپەیانە. لەم کێشمە کێشەیەدا، چلایەك سەر دەکەوێ، هەڵبەتە ئەو لایەی بریاری بەدەستەو باڵا دەستە.

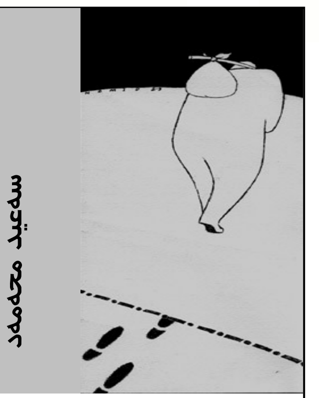

لەرۆژهەڵاتەوە

سەعید محەمەد

تۆتالیتاریانیسمی ئیسلامو سیستەمی (خوا چاودێر)ی

(گۆڕان تەنیا شتێکە هیچ کات ناگۆرێت)

پێناسەیەکی زەوی ناسانەیە لەگۆڕان

کە سەیرێکی تەمەنە کۆنەکەی مرۆڤ بکەینو هەرلەسەرەتای چاخی بەردەوە تادەگاتە دروست بوونی یەکەم مەدەنیەتەکان، لەوێشەوە تائەگاتە ئەم سەردەمی قەیرانو جەنگەی ئێستاوە، بەردەوام بەشە جیاجیاکانی پانتایی ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤ گۆرانی بنەرەتی بەرسەردا هاتووە، چەندەها سیمای نوێ بەرەو روی ئێستاو داهاتووی کردۆتەوە.

ئەوەی جێگەی سەرنجی ئەم باسەیەو لەم سۆنگەیەوە ئەروانێتە گۆرانکاییەکان، ئەوەیە کەبەردەوام لەسەر دەستی ئەقڵی ئازادەوە، سیستەمە کۆمەڵایەتیو سیاسییەکان لەقەوارەیەکی تاكو رەهەندی تاکە دەنگیو تاکە دەسەڵاتییەوە، گواستراونەتەوە بۆ سیستەمێکیچەند رەهەندی، چەند دەنگیو چەند دەسەڵاتی.

کە ئاورێکی خێرا لەگۆرانەکانی ئەدەب بدەینەوە، ئەبینین کەسیستەمی کلاسیكو ئوستورەیی بەرەبەرە گۆرەپانیخواکان بەجێ ئەهێڵێتو ئەگاتە دنیای نێو کلاسیكو رۆمانتیسمو پاش چەند گۆرانێکی هەمە لایەنە ئەگاتە خەیاڵو زەینی تاکێتی مرۆڤی سوورە ئاڵەکانو دواتر ئەگاتە سنوری بێ ئۆقرەییو سەرشێتی. پاشبنەما خوازیوپاش مۆدێرنەکان، کەسەیری دنیای سیاسەتو گۆرپانیشاکانو گەورە ئیمپراتۆریەتەکان بکەین، ئەبینین کەسیستەمە خوا سوڵتانیەکان، لەگەڵ بەرینترین جوگرافیاکانەوە، کەسنوری چەندەها نەتەوەی بەزاندبوون تێك ئەشکێنو لەئیمپراتۆریەتی رۆما، چین، ئێران، عوسمانیەکانو دواتریش سۆڤیەت، سەدان وڵاتی سەربەخۆ لەسەر کوڵەکەی جیاوازییەوە دێنە بازنەی گۆرانکارییەکان.

بەبێ ئەوەی باس لەنمونەکانی تر بکەین ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەرۆحی مرۆڤ چەندە حەزی لەوەیە، کەبەجیاواز سەیر بکرێتو خەیاڵی مرۆڤ چەندە بەدوای ئەوەدا وێڵ بووە کەخۆی لەژێر رکێفو کاریگەری ئەو هێزانەدا رزگار بکات کەبەردەوام بەدوای هاوبەش کردن لەژیانێکیلەیەك چوو، خۆزگەیەکی لەیەك چوو، مەرگێکی لەیەك چوودا هێڵە سوورەکانی خۆیان پەروەردە کردووە، بەڵام کاکڵەی ئەم باسە لێرەدا دەردەکەوێت کەئاستی گۆرانکاریەکان لەپەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتە ئاینییەکان بەتایبەتی حکومەتە ئیسلامییەکانو هێزە ئیسلامگەرەکانەوە چەندە سەقەت بووە.

ئەم حکومەتانە، ئەم هێزانە بەردەوام هەوڵی ئەوەیان داوە کەهەموو دەنگێكو هەموو رەهەندێك، لەرەشخانەی تاك رەهەندیو تاك دەنگیو (خوا چاودێر)ی خۆیاندا کۆبکەنەوەو رۆحی جیاوازێتی مرۆڤ بکوژن. ئەم نوسینە بەچەشنێکی شیکاری هەموو بنەماو سیماکانی ئەم ئاینە تێك ناداتەوە، بەوە قەناعەت دەکات کەحکومەتە ئیسلامییەکانو هێزە ئیسلامگەرەکان بۆ قوڵکردنەوەی دەسەڵاتی رەشی تۆتالیتاریانیسمی خۆیان، بورهانو مەعریفەو عەقڵانیەتی خۆیان ئەبەستنەوە بەئیسلامێکەوە، کەکەس بۆی نییە جیاواز بیر بکاتەوەو دەنگی خۆی بەرەو روی دەنگی ئەو مەعریفە نەگۆرو هەتاهەتاییە بەرز بکاتەوە.

ئەم تۆتالیتاریانیسمی ئیسلامییە، لەشەخصی ترین کردەوەوە تا گشتیترین کردەوە، بەئەخلاقی خۆی ئەخوێنێتەوەو کەس ناتوانێت لەم یاسا خواییانە دەرباز بێت. واتا ئەو سیستەمی ئیزنی دەنگو چاودێری بابەتە گشتییەکانو کۆمەڵایەتییەکانو تەنانەت چۆنیەتیرەفتاری نێرینەو مێینە لەچوارچێوەی دەسەڵاتو عەقڵی خۆیدا دەبینێتەوەو بەچەندەها شێوازی رەشەوە ئەو ئەخلاقە ئەگوازێتەوە نێو ژیانی کۆمەڵگا.

لەئاوەها سیستەمو کۆمەڵگایەکدا کەس ناتوانێت باسی کۆمەڵگای مەدەنیو دیموکراسیو ئازادی بکات، لەراستیشدا دروستبوونی ئەم دیاردە کە لە، نەمانی ئەو سیستەمەیە. چاودێری کردنی کردەوەکانی خەلیفەکانی خوا، بەزاندنی سنورو هەرێمی خوایەو گوناهێکە نابەخشرێت. ئەم سنورە بەردەوام هەرێمی قوربانی کردنی دەنگە جیاوازەکانەو جیاوازێتە ئەخلاقێکی شەیتانیە، ئەبێت لەرۆحی مرۆڤدا بمرێت.

لەلایەکی تریشەو ئەکرێت حکومەتو دەسەڵاتێك، ئایینیو ئیسلامی نەبێت، بەڵام هەوڵی سرینەوەی جیاوازی بداتو تاکێتی مرۆڤ لەبەرژەوەندییەکانی دەسەڵاتی خۆیدا بنێژێت، بەڵام ئەوە بەمانای نەگۆرینی ئەو سیستەمانە نین، مادامێکە عەقڵانیەتەکەی ئاسمانیو میتافیزیکی نەبێتو لەسەر چوارچێوە مەعریفیەکانی خاکدا نوسرابێت، بێگومان گۆران مەرجی نەگۆریی ئەو پرنسیپەیە. بەڵام ئایین، دەسەڵات لەسیستەمێکی هەتاهەتاییەوە وەرئەگرێتو لەبازنەیەکی ئەزەلیو ئەبەدیدا ئەگەرێتو شەرعیەتی بەستراوەتە عەقڵیەتێکی نائێرەییو رێبەرانیشی لەو بیروباوەرەدان کەعەقڵیەتێکی ئێرەیی زۆر لاوازە لەخوێندنەوەو تێگەیشتنو دواجاریش لەگۆرانی ئەو، واتە درۆزنانەیەو بانگەوازی دیموکراسیو کۆمەڵگەی مەدەنیو سیستەمی چەند دەنگیو لایەنە رەخنەییو روناکبیریەکانی چاودێری لەنێوان هەزموونی حکومەتە ئیسلامییەکانی ئەم ناوچە خوارێژ کراوەو تاك نێژ کراوەدا.

چەند بیر و بۆچوونێك لەمەڕ فیدرالیسم

ن: ناصر ایران پور ـ و: ئامانج عەزیزکەندی (رۆژهەڵاتی کوردستان)

لە وەڵامدانەوە بەم پرسیارە کە فیدرالیسم چییەو سیستەمی فیدراتیو چ پێناسەیەکی هەیە, دەبێ بوترێ کە فیدرالیسم بە بنەمای ئەم رێکخستنە حکومەتیە دەوترێ کە لە سەرئەو بناغانە جێگیرە:

– وڵات پێکدێ لە یەکەیەکیسیاسی یەکگرتوی سەراسەری (حکومەتی فیدراڵی) و کۆمەڵێك یەکەی سیاسی ناوچەیی واتە(حکومەتە هەرێمیەکان).

– هەم حکومەتی فیدراڵو هەم حکومەتە هەرێمیەکان دەبێ خاوەنی یاسای سەربەخۆی خۆیان بن، ئەرکی هەردو ئاستەکان دەبێ بەوردی دیاری کرابێ و ئاشکرابێ.

هەم حکومەتی فیدراڵو هەم هەر کام لە حکومەتە هەرێمیەکان دەبێ خاوەنی رێکخراوەی تایبەتی خۆیان بن، وەك پارلمان، ئەنجومەنی حکومەت, وەزارەتخانەکانو سیستەمی بەرێوەبەرایەتی.

ماف و دەسەڵاتی یاسایی حکومەتی فیدراڵو بەتایبەتی حکومەتە هەرێمیەکان, دەبێ لە یاسای سەرەکی وڵاتدا مسۆگەرو زامن کرابێ، لەراستیدا گرنگترین کاراکتەری سیاسی سیستەمی فیدراڵیستی ئەوەیە کە,نەحکومەتی فیدراڵو نەپەرلەمانی فیدراڵ نەتوانێ بوونو مافی حکومەتە هەرێمیەکان بباتە ژێر پرسیار یاخود مافەکانیان بەرتەسك بکاتەوە. هەروەها پەرلمانو حکومەتەکانی هەرێمیش نابێدەسەڵاتێکی ئەوتۆیان هەبێ سەبارەت بە حکومەتی فیدراڵ. گۆڕینی یاسای سەرەکی وڵات نابێ بێرەزامەندی دوولەسێی نوێنەرانی پەرلەمانی فیدراڵو هەرێمەکان بکرێو بشێ.

سەرەرای حکومەتی فیدراڵ حکومەتە هەرێمیەکانیش دەبێ خاوەنی سەربەخۆیی ئابووریو وەرگرتنی ماڵیاتو غەرامەبن.

سەربەخۆیی گشتی هەرێمەکان لەبواری فەرهەنگیدا دەبێ مسۆگەر وپارێزراوبێ. پەروەردەو فێرکردنو سیستەمی زانکۆ دەبێ تەواو فیدراڵیزە بکرێنو هەر هەرێمێکی فیدراڵ خاوەنی سیستەمی پەروەردەی سەربەخۆی خۆی بێ.

هەرێمەکان دەبێ بتوانن لە رێگەی رێکخراوەیی کاریگەریان هەبێ لەسەر سیاسەتی پەرلەمانی فیدراڵ لەئاستی سەرتاسەریدا، هەروەها خاوەنی شێوازێك بن بۆ کۆنترۆڵ کردنی حکومەتی فیدراڵ، بۆ نمونە لە رێگەی "شورای پارلمان"ەوە کە پێکهاتەیەك دەبێ لەنوێنەرانی حکومەتە هەرێمیەکان, گرنگترین یاساکان کەپەرلەمانی فیدراڵ پەسەندی دەکا, دەبێ ئەم لیژنەیەش پەسەندی بکا.

دەزگای یاساو ئاسایش دەبێ فیدراڵی رێکبخرێنو هەر هەرێمێك دەبێ خاوەنی دەزگای یاساو ئاسایشی خۆی بێ. هەر هەرێمێك دەبێ بۆ خۆی یاساکانی سزاو تەمبێی خۆی پەسەند بکاو بە گشتی مافو دەسگای یاسایی خۆی هەبێ.

هێزی چەکداری فیدراڵ نابێ بەهیچ شێوەیەك مافی دەست تێوەردانی ناوخۆی هەبێ. نابێ بەبێ ئاگاداریو رەزامەندی پەرلەمانی فیدراڵو حکومەتە هەرێمیەکان هێزە چەکدارەکان بەکار بهێندرێن. رەوتی ئاساییو ئیدئاڵ ئەوەیە کەلەهەنگاوی یەکەمدا ئیجباری(عەسکەری) لەحاڵەتی زۆرەملی بێتەدەرو دڵخواز بێو لەهەنگاوی دوهەمدا هێزیچەکدار هەڵوەشێتەوە. بەهەرحاڵ نابێ هیچ کەس بە زۆرەملیو بێخواستی دەروونی خۆی عەسکەری پێبکرێو بەرێی دورەدەستان بکرێ.

راگەیەنە گشتییەکان (رادیۆو تەلەفزیۆنەکان) دەبێ لەژێر چنگی حکومەت بێنەدەرو بەشێوەی فیدراڵ رێکبخرێن. بەو متمانەیە کە هەر هەرێمێك جیاواز لە ناوەند, دەبێ خاوەنی رادیۆو تەلەفزیۆنی سەربەخۆی خۆی بێ. تەلەفزیۆنی سەرتاسەری دەبێ بە گشتی چەند زمانەبێو پێکهاتبێ لەو بەرنامانەی کە لە تەلەفزیۆنە هەرێمیەکانەوە بۆی دروست کراوەو بەرهەمی ئەوانە.

نابێ دەزگاو دائیرە گرنگەکانی فیدراڵ لەناوەند کۆبێتەوە, بەڵکو دەبێلە سەراسەری وڵاتدا بڵاوببنەوە. لە هەر هەرێمێکی فیدراڵیدا دەبێ کۆمەڵێك دائیرە دامەزرابێ، ئەو دائیرانەش پەیوەندیدار بن بە گشت وڵاتەوە نەك بەو هەرێمە کە حکومەتی هەرێم ئیدارەی دەکا.

لە سەرتاسەری وڵاتی فیدراڵیدا زمانی زۆرەملیو سەراسەری لەژێر ناوی "زمانی رەسمی"دەبێ هەڵوەشێتەوەو گشت زمانەکانی وڵات دەبێ ببنە خاوەنی بایەخو رێزێکی یەکسان. لەگشت وڵاتدا دەبێ حکومەت خەرجو موخارجی پێویست بۆ خوێندنی زمانی دایکیی یالانی کەم بۆ پەروەردە کردنی زمانی دایکیی دابین بکا. بۆ نمونە ,ئەگەر منداڵێکی تورکی ئازەری لەئەسفەهان بچێتە مەکتەب، هەرێمی ئەسفەهان دەبێ خەرجی پەروەردەی زمانی ئازەری دابین بکا, لەحاڵێکدا ئەگەر بنەماڵەکەی خوازیاری ئەوە بن.

پرسیاری دووەم ئەوەیە کە فیدراڵیسم لە وەڵامدانەوە بە چ پێویستیەك دێتە ئاراوە. لە ئەدەبیاتی تایبەتی ئاماژەپێکراودا زۆرجار بەڵگەی سەرەکی دێننەوە بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی فیدراتیو:

١–بەڵگەی مێژویی: هەندێك لە وڵاتەکان هەر لە مێژوودا دەسەڵاتیان لە جێگایەك کۆنەبۆتەوە، پێکهاتەیەك بوون لەیەکە جیاوازەکان لەو رەهەندەدا رەنگە بکرێ ئاماژە بکەین بە ئاڵمان, بەلژیك, سویسو ئێران. ئەو وڵاتانەی کەناوم بردن جگەلە ئێران بۆ پێکهێنانی سیستەمێکی سیاسی یەکگرتوو, سیستەمی فیدراتیویان دامەزراند. لەگەڵ ئەوەی سەرنجو وەڵامدانەوەیەکی بەجێگا بوو بەخواستە ناوچەییەکان, یەکەیەکی سیاسی گەورەتریشان لەنێو خۆیاندا پێکهێنا. لەئێران سەرەرای بوونی پێکاتەی فرە نەتەوەییو بزوتنەوەی بەهێزی ناوچەیی، درێژەدرا بەرێگایەکی دیکە, ئێران حکومەتی فەرەنسای کردە سەرمەشق کەهەر لەمێژوودا حکومەتێکی دەسەڵات ناوەندی بوو، هەڵبەت توخمە دیموکراسیەکانی پەیوەندیدار بەو حکومەتەش لەئێران سرایەوە.

٢–هۆکاری بەرین بوونی جوگرافیایی: ئەو وڵاتانەی کەپانتاییان زۆربوو, کەوتنە هەوڵدانی دۆزینەوەی شێوازێك بۆ بەرەورووبوونەوەی خێراو کارا لەگەڵ کێشە ناوچەییەکان, بە هۆی ئەوەی کەفیدراڵیسم پێکهاتەیەکە لەحکومەتە هەرێمیەکانو حکومەتی فیدراڵ, کەنەداو ئەمریکاو هیندو رووسیا ئەم رێگەیان گرتە بەرو فیدراڵیسمیان دامەزراند.

٣–هۆکاری بوونی نەتەوەکانو بزوتنەوە نەتەوەییە جیاوازەکان: نزیکەی ٩٠ لەسەدی وڵاتانی دونیا خاوەنی پێکهاتەیەکی فرە نەتەوەیین. لە هەندێك لەم وڵاتانەدا خەبات بۆ بەدەست هێنانی سەربەخۆیی سیاسی لە ئارادایە.

بۆ پێشگیری لەهەڵوەشانەوەی ئەم وڵاتانەو وەڵامدانەوەیەکی شیاو بەداخوازی ئەم بزووتنەوانە, فیدراتیو خرایە روو، بەمەش رێگەیەکی سێهەم هەڵبژێردرا. ئەم نموونانەی کەبۆ بەشی یەکەم خرایە روو بۆ ئەمەش دەیخوا. ئەوە زۆر سەرنج راکێشە کەئێران هەر کەسێك پێناسەکەی هەیە بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی فیدراتیو" ئێران هەم لە مێژوودا هەڵگری کۆبونەوەی دەسەڵاتی ناوەندی نەبوە, هەم خاوەنی بەرینایی پانتاییەکی زۆری جوگرافیەو هەم خاوەنی زۆر بزوتنەوەی واقعی بەهێزیشە.

کەم کەس هەیە کۆك نەبێ لەسەر ئەوەی کە پێکهاتەی نەتەوەیی ئێران فرەچەشنیە. ئێستا هەندێك کەس پەیوەندیو تێکەڵاوی نەتەوە ئێرانیەکان گەورە دەکەنەوە, بەڵام هەندێکی دیکە سەرەرای سەلماندنی ئەم تێکەڵاویە لەسەر خواستە نەتەوەییو دیاریکراوەکانی نەتەوەکانیش جەخت دەکەن. بە هەرحاڵ ئەگەر چاوپۆشی بکرێ لەبیرو راکانی ئێمە سەبارەت بەکێشەی نەتەوەیی، ئەم کێشەیە هەروا یەکێکە لەکێشە گەورە دەست لێنەدراوەکانی ئێران. بۆ هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ ئەم کێشیە, دەکرێ زۆر وەڵامو رێگاچارەی جیاواز بێنە ئاراوە:

١–لەبەر چاو نەگرتنو رەدکرنەوەی ئەم کێشەیە, لەگەڵ ئەوەشدا جەخت کردنو پاراستنی یەکپارچەیی سیاسی دەوڵەتی لەسەر بنەمای حکومەتی دەسەڵات ناوەندی.(جەخت کردن لەسەر "یەکپارچەیی جوگرافی" و یان "یەکیەتی چینی کرێکار").

٢– رازی بوون بەمافی سەربەخۆیی دەوڵەتی بۆئەو نەتەوانەی کەلەگەڵ ئەو کێشەیە بەرەو روون.(لە سەر بنەمای بە رەسمیەت ناسینی"مافی چارەیخۆنووسین").

٣–دامەزراندنی سیستمێکی فیدراتیووچوونە سەردۆخی سرینەوەی دەسەڵاتی ناوەندی لە پێکهاتەی حکومەتیدا.

بە بڕوای نووسەری ئەم دێرانە, رێگای سێهەم گونجاوترینو مەنتقیترینو کاراترین رێگەیە کەئێمە لەئێران دەتوانین هەڵیبژێرین. هۆی ئەولایەنگریەشم – بەشێکی دەگەرێتەوە بۆ بیرو راکانی Meerwaldt kerstin , Ursula Munch کە لە ژمارەی ٢٠٠٢/٢٧٥ گۆڤاری " zur politischen " دا لە ژێر ناوی "تایبەتمەندیەکانی فیدراڵیسم" گردوکۆ کراون – کە ئەویش بەم شێوەیەن کەلە خوارەوە دێن:

*گەورەترین ئەرکەکانی هەر سیستمێکی فیدراتیو لەوڵاتێکی فرە نەتەوەییدا بریتین لە: سڕینەوەی ناوەندگەرایی لە دەسەڵاتی سیاسیدا, دابەش کردنی ئەستوونی دەسەڵاتی سیاسی لەنێوان حکومەتە فیدراڵە هەرێمیەکان, ساغکردنەوەی دابەش بوونی وڵات لە سەر بنەمای پێویستیو خواستی نەتەوەکانی پێکهێنەری وڵاتو دامەزراندنو پێکهێنانی کۆمەڵێك یەکەی سیاسی لەنەتەوەکان لەچوارچێوەی یەکەیەکی سیاسی گەورەتردا, کە ئەوە پێی دەوترێ سیستەمی فیدراتیو. بەم مانایە سەرەکیترین پەیامی فیدراڵیسم لە کۆمەڵگای فرە نەتەوەو فرەچەشندا وڵامێکی گونجاوە بۆ کێشەی نەتەوەیی.

ئەزموونی مێژوویی ئەو وڵاتانەی کە پێکهاتەی سیاسیان دەسەڵات ناوەندیە نیشانیداوە کە مادام وڵاتێك پێکهاتەیەکی نەتەوەییو چەند زمانەی هەبێو سیستمێکی فیدراتیو لەخۆ نەگرێ, درەنگ یا زوو هەڵدەوەشێتەوە. نموونەی یۆگۆسلاوی پێشوو دەریخست کە هەڵوەشاندنەوەی سیاسەتو شێوازە فیدراتیوەکانو پەیرەوکردنی سیاسەتە شوێنیستیەکان چ داهاتوویەکی دەبێ. لەلایەکی دیکەشەوە ئەزموونی دەوڵەتە نەتەوەیەکان لەزۆر شوێنی دونیا نیشانیداوە کە سەربەخۆیی سیاسیو دامەزراندنی حکومەتی جیاش, هەموو گیرو گرفتەکانی چارەسەر نەکردووە. دەبینین کە لە ئەورووپا دوای چەندین سەدە شەڕی خوێناویو راستیەکانی حکومەتە نەتەوەییە سەربەخۆکان, کۆمەڵگای ئەو کیشورە لەچوارچێوەی بڕیارنامەی ئابوری, ماڵیو سیاسی (یەکیەتی ئەورووپا) رۆژ لەگەڵ رۆژ لەیەکتر نزیك دەبنەوە, لە بەرئەوەی ئەوان تێگەیشتوون کە لە دونیای ئێستای ئێمەدا کۆمەڵێك گیروگرفت هەن کە ناتوانن لە ئاستی نەتەوەییدا چارەسەریان بکەن. بەو هۆیە ئەوان شێوە کۆنفیدراسیۆنێکیان پێك هێناوە کە بەرە بەرە دەبێ بە فیدراسیۆن. ئێمە لە هەمان کاتدا کە لە ئەورووپا شاهیدی لێك نزیك بوونەوەی وڵاتەکانین, هەر لە هەمان کاتیشدا دەبینین کە بەردەوام بە قازانجی ناوچەو حکومەتە هەرێمیەکان لەدەسەڵاتو هێزی حکومەتە ناوەندیەکان کەم دەبێتەوە, تا ئەو جێگایەی کە ئەورووپایان ناو ناوە(ئەورووپای ناوچەکان). تەنانەت لەناو وڵاتانی وەك فەرەنساشدا کە هەمیشە وەك سونەت دەسەڵاتی ئەوەش لە ناوەند کۆبۆتەوە, شاهیدی گەشە پێدانی شێوازەکانی فیدرالیستین. لەبەرئەوەیە کە فیدراڵیسم وەڵامدەرەوەیەکی ژیرانەو دووربینانەیە بەکێشەو خواستە نەتەوەییەکانی کۆمەڵگا, لە ناوخۆو نێوان وڵاتە جیاوازەکاندا.

بۆ لاپەرە (١٥)

Institut kurde de Paris

کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان

لەنێوان هۆڵی چۆڵ و دەنگە دەنگی زۆردا

ئاراز عبدالرحمن محمد ـ دەربەندیخان

کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان لە ساڵی ١٩٩٨ دامەزراوە، پاشان لەلایەن بەڕێز (مام جەلال) ەوە (٦٨٠) کتێبی بۆ دابینکراوە سەرەتا لەژورێکی بەڕێوەبەرایەتی رۆشنبیری کەرکوك دا بوو پاشان لەبینایەی بەڕێوەبەرایەتی رۆشنبیری دوو ژوورو دوو قاعە نۆژەن کرایەوە وە لەلایەن وەزارەتی رۆشنبیری‌یەوە کرا بە (کتێبخانەی گشتی کەرکوك).. وە لە بەرواری ٦/١٨ی ئەم ساڵ بە فەرمانی وەزاری بوو بە (کتێبخانەی گشتی گەرمیان) وەگوێزرایەوە بۆ شارۆچکەی کەلار.. ئێستا تەنها کتێبخانەی گشتی دەربەندیخانە..

لەسەر دانماندا بۆ کتێبخانە سەرەتا لەمەدخەلێکەوە دەچێتە ژوورەوە یەکسەر دەچیتە ئەو هۆڵەی کەهۆڵی خوێندنەوەیەو راڕەوی فەرمانبەرەکانە واتە راڕەوی فەرمانبەرەکانە لەنێوان هۆڵی کتێبخانەو ژوورەکانی کەسی لێ نەبوو تەنها فەرمانبەرەکان نەبێت کە کورسیەکان بەچاکی ریزکرابوو.. لەپڕ (لوقمان عبدوڵڵا) کە خوێندکارێکی دواناوەندی بوو هاتو رۆژنامەیەکی گرت بەدەستیەوەو دانیشت بەمەبەستی خوێندنەوەی لێی رۆشتمە بێشەوەو لەوەڵامی چەند پرسیارێك دا وتی (تاڕادەیەکی کەم سوودمەند بووم لەم کتێبخانەیە چونکە سەرچاوەی کوردی‌یەکان کەمترە لەعەرەبیەکان.. بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا لەئاستی پێویستی رۆژانەم دایە.

پاشان خوێنەرێکی تر هات کەناوی (نیشتمان عوسمان) بوو وتی تاڕادیەکی کەم بابەتی تازەم دەست دەکەین لەکتێبخانە. ئەمە لەوەڵامی ئەو پرسیارەماندا بوو کەئایا تا چەند بابەتی تازەت دەست دەکەوێت لەم کتێبخانەیە.. پاشان لەپرسیارێکی تردا کەلێم پرسی ئایا هەست دەکەین لەکاتی خوێندنەوەدا دەنگە دەنگ هەیە؟ ئەمە تا چەند کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر خوێنەر؟

نیشتمان وتی (بەڵێ کاریگەری خراپی هەیە ئەویش دەگێڕمەوە بۆ چۆڵی هۆڵی خوێندنەوەو کەمی کاری فەرمانبەران لەباتی ئەوەی خەریکی ئیش‌وکارەکانیان بن. دەستکاری (نغماتی)

مۆبایلەکانیان دەکەن ئیتر نازانم، نازانن بیخەنە سەر (هەززە) یان خۆیان حەزیان لەمۆسیقاکەیەتی).

دواتر لەوەڵامی پرسیارێکی دیکەدا کەپرسیم هەست دەکەیت هۆڵی خوێندنەوە چۆڵە، وتی بەڵێ هەر زوو هەستم کرد هۆکارەکەشی روونە،

ئەویش کەمتەرخەمی خوێنەرانی دەربەندیخانە لەبواری خوێندنەوەو خۆڕۆشنبیرکردندا.

پرسیم بەڵام بەپێچەوانەوە کتێبخانەی سەنتەری چالاکی گەنجانی دەربەندیخان خوێنەرێکی زۆر رووی تێدەکات، هۆکاری ئەمە دەگێڕیتەوە بۆچی؟.

بەرێزی وتی (من لەوەتەی هاتووچۆی ئەم کتێبخانەیە دەکەم چەند شتێکم لەلا گەلاڵە بووە:

١-زۆرجار کە داوای کتێبێك دەکەیت ئەبینیت پاش گەڕانێکی زۆر پێت ئەڵێن (استعارە) کراوە یان خۆی بۆ خۆی نایدۆزێتەوە.

٢-هۆکارێکی تریش ناوەکەیەتی بۆ نمونە سەنتەری گەنجان واتە سەنتەرێك (ماڵێك) یاخود مەئوایەك بۆ گەنجان رون تر بڵێین زۆربەی خوێنەران گەنجن، لێرە لەکتێبخانەی گشتی من وەك خۆم هێشتا لەوجۆرە بڵاوکراوانەم نەدیووە، بەتایبەت هەست دەکەم کە کتێبو گۆڤاری کۆنی لێیە.

دواجار بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانەو چەند پرسیارێکی‌تر چاومان بە (ئاواز خان) بەڕێوەبەری کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان کەوتو وتی (هۆڵی خوێندنەوە وەها دروست کراوە کە فەرمانبەرانمان هاتوو چۆی تێدا دەکەن کەئەمەش بەشێوەیەکی کەم رێگە لەخوێنەران دەگرێت) وە ئەمە دەگێڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بیناکەیان ناتەواوەو تەنها ئەو هۆڵی خوێندنەوەیان هەیە.. پاشان بەڕێزی وتی (ساڵانی پێشوو هۆڵێکی باشمان هەبوو گەورە بوو هۆڵێکی باش بوو بۆ هۆڵی خوێندنەوە بەڵام. (بەڕێوەبەری کتێبخانەی کەرکوك)ی پێشوو ئەو هۆڵەی دا بە بەڕێوەبەرایەتی هۆشیاری منالان، دواجار ئەم ڕێڕەوەمان کرد بەهۆڵی خوێندنەوە.. کە بۆ منالان‌و گەورەشە کە نابێت هۆڵەکانیان تێکەڵ بێت، هاتووچۆی بەسەردا بکرێت کەئەوەش هەمووی دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بینایەکی رێکوپێك.

-هەروەها هۆی چۆڵی کتێبخانەی گێڕایەوە بۆئەوەی کەبیناکەیان تێکەڵ بەبینای بەڕێوەبەرایەتی هۆشیاری منالانە لەکاتی خوێندنەوەدا دەنگە دەنگی زۆریان دێت کەئەوەش خوێنەر ناچار دەکات کەمتر لەهۆڵەکەدا بمێنێتەوەو زیاتر کتێب (استعارە) بکات بۆ دەرەوە کە ئەمەش دیسان دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بینایەکی تایبەت بەکتێبخانە.

-تا چەند پێشوازی لەخوێنەران دەکەن.

+کتێبخانەکەمان بە بەردەوام لەخزمەتی خوێنەراندایەو رۆژانە دوو دەوام دەکەین بەیانیان لەکاتژمێر (٨)ی بەیانی هەتا (١٢)ی نیوەڕۆ ئێواران لە (١)ی پاش نیوەڕۆ تا (٤)ی ئێوارەو پێشوازی لەخوێنەران دەکەین، ئەوەی لەتوانامندا هەبێت هەوڵ دەدەین بۆ فەراهەمکردنی کەشێکی باش بۆ خوێنەران لەکتێبخانەکەماندا وە خوێنەر دەتوانن سودمەندبن بەکتێبی بەسود، بەڵام ئەوەی ئێمە نیمانە هۆڵی منالانە وەك پێشتر ئاماژەم پێدا کەئەمەش دەبێتە هۆی دروست بوونی غەڵبەغەڵب.. جا داواکارین لەحکومەتی هەرێم بەدابینکردنی بینایەك بۆ کتێبخانەکەمان وەك زۆربەی قەزاکان کە ئێستا بینایەی کتێبخانەیان بۆ دروست دەکرێت.

کاتێك کارەکانم تەواو بوو خۆم ئامادەکرد بۆ رۆشتن، چەند کەسێك هاتن‌و رۆشتن بۆ ژوری بەڕێوەبەر یەکێکیان بەدەنگی بەرز تەلەفۆنی دەکرد کە لەهۆڵی خوێندنەوەدا دەنگی دەدایەوە پاشان دەستی نا بەجەرەس دا کەچەرەسەکە لەسەر دەرگای بەڕێوەبەر بوو واتە لەهۆڵی خوێندنەوەدا بوو!!. دیار بوو فەرمانبەرێکی دەویست چونکە نەیهێشت جەرەسەکە تەواو ببێت بانگی فەرمانبەرەکەی کرد کە لەهۆڵی کتێبخانە بوو پاشان فەرمانبەرەکە لەهۆڵی کتێبخانەوە هات کە هێشتا من لەهۆڵی خوێندنەوە بوم بە بەردەمم دا تێپەڕی‌و رۆشت بۆ ژووری بەڕێوەبەر وە لەو ژوورەدا دەنگێکی زۆر دەهات چونکە بەدەنگی بەرز قسەیان دەکرد.. دواجار پێش ئەوەی بڕۆم پرسیم ئەوە کێیە لەوێ فەرمانبەرێك وەڵامی دایەوە (ئەوە بەڕێوەبەری گشتی کتێبخانەکانە).

هیوادارین کتێبخانەکە ببێتە کتێبخانەیەکی نمونەیی بۆ ناوچەکەو سودبەخش بێت بۆ

کێ لەگرانی بازاڕ بەپرسیارە؟

ئا/ عەبدول محەمەد

- متمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیار نەماوە..
- دەوڵەمەندو مەسئولەکان شەریکن..
- سوپەر مارکێتەکان نرخیان بەرزکردۆتەوە..
- فرۆشیارەکان کڕیار هەڵدەخەڵەتێنن..

گرانی‌و هەرزانی نرخ لەبازاڕی شاری سلێمانیدا ماوەیەکە بۆتە باس‌و خوازی ناو خەڵکی‌و میدیا، دەیان گفتوگۆو قسەی جیاجیای لەسەر کراوە. هەریەکەو لەگۆشە نیگایەکەوە تێڕوانیووە.

ئایا ئەو مەسەلەیە کێ لێی بەرپرسیارەو بۆچی تائێستا سنورێکی بۆ دانانرێ " کردنەوەی سۆپەرمارکێت‌و بازاڕی بەکۆمەڵ کە هەموو پێداویستیەکانی تێدا دەست بکەوێت.

ئایا قەیرانەکە زیاتر قوڵ دەکاتەوە، یان کاریگەری ئیجابی دەبێت.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەڕای خەڵك‌و کڕیارو فرۆشیار لەبازاڕو بۆچونی خەڵکی لەوبارەیەوە، چەند شوێنێکی بازاڕمان بەسەر کردەوە.

دارا محەمەد کاسبکارێکی سەرشەقامی مەولەوییە، وتی منیش وەك دوکاندار سەرسام ماوم لەو گرانیەی کە لەم شارەدا هەیە، هەموو کەسی بێ زار کردووە، بەڕاستی من بۆ خۆم نازانم هۆکاری چییە، من وەك خۆم شتەکانم ١٥ تا ٢٥ دینار قازانجی دەخەمە سەر، بەڵام خەڵکی‌تر هەیە زۆر بێ ویژدانەو زۆر پێی لێ هەڵبڕیوە.

*متمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیار نەماوە

زانای شێخ ڕەزا لەبازاڕی بەلەدێکە دوکانداری پەردە فرۆشتنە سەبارەت بەگرانی ناو بازاڕ وتی بەبۆچونی من کێشەکە پەیوەندی بەمتمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیارەوە هەیە، ئێستا هیچیان متمانەیان بەیەکتری نەماوە، خەڵك هەیە بۆ کڕینی شتێك لەدە دوکاندار پرسیار دەکات، دوای دەگەڕێتەوە سەر یەکەم دوکان شتەکەی خۆی دەکڕێ.

یاخود زۆرجار مەسەلەکە پەیوەندی بەوەوە هەیە کەزۆربەی فرۆشیارەکان شتی خراپیان داوە بەخەڵکی‌و مشتەریان هەڵخەڵەتاندووە بۆیە خەڵك کەدێتە بازاڕو دوکانەکان بەگومانەوە سەیری فرۆشیار دەکات‌و سەد بگرەو بەردەی لەگەڵدا دەکات بۆئەوەی وا هەست نەکات خەڵەتاندوویەتی لەبەر نەبوونی‌و لەدەست دانی ئەو متمانەیە ئێستا هەندێ خەڵکی، بەتایبەت چینی سەرو ناوەندو چینی ناوەندی ناو کۆمەڵ وردە وردە خەریکە روو لەسۆپەرمارکێتەکانی ناو شار دەکەن، بەمەبەستی دابین کردنی پێداویستیەکانیان، بەو پێیەی شتەکانیان باشن‌و دوورن لەفێڵ‌و تەڵەکەوە.

بەڵام هێشتا هەندێ خەڵکی گومانیان لەسۆپەرمارکێتەکان هەیەو بەگومانەوە رووی تێدەکەن لەوبارەیەوە ئەنوەری حاجی عەزیز خاوەنی سۆپەرمارکێتی سلێمانی کەماوەی ٩ مانگە کردویانەتەوە دەڵێ ٩٥٪ بابەتەکانمان بیانیەو زۆربەی کڕیارەکانمان خەڵکی چینی ناوەڕاستن.

نرخەکانمان لەگەڵ بازاڕدا زۆر جیاوازی ئەوتۆی نیە، گومانیش لەوەدا نیە کەهەندێ سۆپەرمارکێت خەڵکیان ترساندووە، ئێمە دەمانەوێت لەڕێگەی بازاڕەکەی خۆمانەوە ئەو تەلیسمو ترسە بکشێنین.

*سۆپەر مارکێت نرخەکانیان دیاری کراوە

لەکاتێکدا کە کاك ئەنوەر قسەی بۆ دەکردین ژمارەیەك خەڵکی رەفەی شتەکانیان بەسەر دەکردەوەو پێداویستیەکانیان هەڵدەگرت.

بەڵام ئەوەی جێی داخە زۆربەی خەڵکی وڵاتی ئێمە تائێستا گرنگی ئەم جۆرە بازاڕە نازانێ، چونکە هیچ حساب بۆ کات ناکرێ، کە دەتوانرێ بەکاتێکی کەم سەرجەم پێداویستیەکانی خۆت لەسۆپەرمارێکتێکدا دابین بکەیت ئەنوەر دەڵێ ئێمە نرخەکانمان دیاری کراوە بەگوێرەی نرخی رۆژ شتەکانمان دەفرۆشین، چونکە زۆربەی لەدەرەوە دەهێنین.

بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە ئەوانەی کەسەردانی سۆپەرمارکێت دەکەن‌و خودی خاوەنەکانیشیان، ئاگایان لەو گرانیەی بازاڕ نیە، ئاگاشیان لێی بێ زۆر حسابی ناکەن.

کاك حەسەن کەریم لەبازاڕی عەسری دوکانی جلوبەرگی منالانی هەیە دەڵێ: هۆکاری سەرەکی ئەم گرانیەو لەدەست دانی متمانەی خەڵکی بە بازاڕی شاری سلێمانی ئەوەیە کە لێپرسینەوە نیەو بەناوی بازاڕی ئازادەوە خەڵکی هەلپەرست خەڵك دەروتێننەوە، جگەلەوەش خەڵك تەماح کار بوون‌و رۆژانە لەهەوڵی ئەوەدان دەستی خەڵکی ببڕن، وتیشی گرانی کرێ دووکان هۆکارێکی ترە، چونکە هەندێك لەبازارەکان هی دەسەڵاتدارەکانە یاخود هی دامەزراوێکە سەربەدەسەڵات، بۆیە دوکاندار ناچار لەبەر کرێ دووکانی زۆر، بەئارەزووی خۆی پێ لەنرخەکان هەڵدەبرێ‌و یارییان پێ دەکات.

*دەوڵمەندو مەسئولەکان شەریکن

هەندێك مشتەری لەدەوری دووکانەکەی کاك حەسەن بوون، دەربارەی ئەو قەیرانی گرانی‌یە، ووتیان زۆربەی کاسبی‌و هێنانی شت بۆ بازارەکان بەدەست دەوڵەمەندو شەریکی مەسئولەکانەوەیەو کەسیش لێیان ناپرسێتەوە، بۆیە ئەوانیش بە ئارەزووی خۆیان خەڵك دەروتێننەوە.

دەربارەی گێڕانەوەی متمانەی نێوان کریارو فرۆشیارو دانانی ئاستێك بۆ نرخی بازارو کەل‌و پەلەکان، بەبروای زانای شێخ رەزا" پێویستە خەڵك ویژدانی خۆی بکات بەحەکەم، باچیتر یاری پێنەکرێت، پێویستە خەڵك ویژدانی خۆی چاودێری بێت، پێش ئەوەی چاودێری حکومەت سنوری بۆ دابنێ، گەر هەر یەکە لەلایەن خۆیەوە دەست پێ بکات، بارودۆخەکە دەگۆرێت‌و بەو شێوەیە نامێنێتەوە.

بۆیە جێی خۆیەتی ئیتر خەڵك هەر یەك لەلایەن خۆیەوە بەتایبەتی بازرگان‌و سەرمایەدارە گەورەکان کارێك بکەن کەخەڵك متمانەیان پێ بکات‌و بازار بگەرێتەوە باری ئاسایی خۆی، چونکە گەر بارودۆخەکە بەو شێوەیە بروات رەنگە چیتر نەتوانرێ کۆنترۆڵ بکرێت‌و پاشا گەردانی روو بکاتە وڵات.

Institut kurde de paris

جەلال عوسمان (سکرتێری ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان):

بەداخەوە حکومەتی هەرێم زۆر بەکەمی گوێی لە ڕێکخراوەکەمان گرتووە

چاودێر: ڕێکخراوی ئازادی لاوان پێنج ساڵە دامەزراوە، تارادەیەك گەشەی کردووە دەکرێت بەشێوازێکی گشتی باسی بارودۆخی ئێستای ڕێکخراوەکەتان بکەیت.

جەلال عوسمان: ڕێکخراوی ئازادی لاوان کە بە بەرنامەیەکی پێشکەتوو چڕوپڕ بۆ خزمەتی لاوان دامەزراو لەدوای ٥ ساڵ دامەزراندنیش کەتۆ باسی دەکەیت هەمیشە هەوڵی داوە کەزۆرترین لاو لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو بەچالاکیە جۆراوجۆرەکانی ئاشنایان بکات. هەوڵی بەردەوامی ڕێکخراوەکەشمان بۆ گرتنە باوەشی لاوان و بەدیهێنانی حەزو ئارەزووەکانی لاوان وای لە ڕێکخراوەکە کردووە کە هەمیشە بیر لەبەرنامەی باشترو نوێتر بکاتەوەو بارەگای سەنتەرو بنکەکانی لەزۆرترین ناوچەکانی کوردستاندا بکاتەوە کەهەندێك ناوچە هەیە لەکوردستاندا تەنها ڕێکخراوی ئازادی لاوان بارەگای تێدا هەیەو کارو بەرنامەی جۆراوجۆر جێبەجێ دەکەن.

بێگومان هەموو ئەمانەش مانای ئەوەیە کە ڕێکخراوی ئازادی لاوان ئێستا لەبارودۆخێکی باشدایەو توانیویەتی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت لەکارو بەرنامەکانیدا.

چاودێر: دەکرێت بەوردی گرنگترین ئەو پرۆژانەمان بۆ باس بکەن کە ڕێکخراوەکەتان جێبەجێی کردووە لەماوەی پێنج ساڵی ڕابردوودا.

جەلال عوسمان: وەکو ئیشارەتم پێدا هەمیشە ڕێکخراو لەخەمی ئەوەدا بووە کەچالاکیو پرۆژەی جۆراوجۆر بەئەنجام بگەیەنێت بۆ لاوان و هەوڵمانداوە کەپرۆژەکانمان بەپێی توانا سەرجەم بوارەکانی حەزو بەهرەی لاوان بگرێتەوە. بۆ ئەم مەبەستەش دەتوانین پرۆژەی سندوقی پێکەوەنانی خێزان بۆ لاوان بکەینە نمونە کەماوەیەکی زۆر پرۆژەیەکی کارا بوو کەتوانی خزمەتی زۆری لاوان بکات هەروەها هەموو ئەو ڤیستڤاڵانەی ڕێکخراو سازی کردون دەتوانرێت بەپرۆژەی گەورە لەقەڵەم بدرێت بۆ خزمەتی لاوان، بۆ نمونە هەردوو ڤیستڤاڵە ئەدەبیەکەی لاوان کە بۆشعرو چیرۆك لەسلێمانی ئەنجام دراو لاوانی زۆربەی ناوچەکانی کوردستان تێیدا بەشداربوون، وەسازدانی ڤیستڤاڵی کورتە فیلمی لاوان کە دەنگدانەوەیەکی باشی لەسەر ئاستی کوردستان هەبوو سەرباری چالاکیە وەرزشیو هونەریو ڕۆشنبیریە بەردەوامەکان دیارە ئێستاش مەکتەبی سکرتاریەت لەهەوڵی ئەوەداین کەپرۆژەی گەورەتر سازو ئامادە بکەین کە لەئاست هەلومەرجی ئەمڕۆو خواستەکانی لاواندا بێت.

چاودێر: زۆرێك لەلاوان پێیان وایە ڕێکخراوەکەتان کەمتەرخەم بووە بەرامبەریان بەتایبەت لاوانی کەنار، زۆرێك لەلاوان پێیان وایە ئەو بنکەو سەنتەرانەی ئێوە لەئاستی پێویستدا نین، دەکرێ هۆکاری ئەمەمان پێ بڵێی یان هەر ڕوونکردنەوەیەکی تر.

جەلال عوسمان: ئەگەر ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان ئەو هەموو چالاکیو پرۆژانەی بۆ لاوان ئەنجام دابێ وە هەوڵی دابێ کەبارەگای ئۆرگانەکانی لەسەرجەم ناوچەکانی کوردستان بکاتەوە بەناوچە دوورە دەستەکانیشەوە کەواتە چۆن و بۆ کەم تەرخەم بووە، بەپێچەوانەوە من پێم وایە هەندێ جار زیاد لەتوانای خۆمان صەرف کردووە بۆ خزمەتی لاوانی کەنارو ئەرشیفی چالاکیە زۆرو زەوەندەکانی ڕێکخراویش شاهیدی ئەمە دەدەن. دەربارەی سەنتەرو بنکەکانمان لەناوچە جیاوازەکاندا لەئاستی پێویستدا بوون بۆ خزمەتی لاوان سەرباری کەمی پێداویستیەکان.

چاودێر: ڕێکخراوەکەتان هەندێ پرۆژەی دەست پێکردو هەندێکی جێبەجێ کرد بەڵام هەندێ پرۆژەی بەنیوەناچڵی بەجێ هێشت وەك سلفەی زەواج، کۆنفرانسی زانستی هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆچی؟

جەلال عوسمان: دیارە ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان هەر لەسەرەتای دامەزراندنەوە بەعەقڵێکی نوێو پرۆژەیەکی مۆدێرن هاتە مەیدان کە لەئاست خواستو داواکاریەکانی لاواندا بێتو لەبەراییەوە چەندین پرۆژەی گرنگ لەبەرنامەماندا بوو بەهۆی هەوڵو ماندوبونو پشتگیری دڵسۆزانەوە هەندێکی جێبەجێ کراو هەندێکیش لەخەباتدا این لەپێناو جێبەجێکردنیدا. دیارە بارودۆخی کوردستانو ئەو هەلومەرجو گۆڕانکارییانەی لەکوردستانو ناوچەکەدا ڕوویاندا تەئسیری لەسەر کارو پرۆژەکانی ڕێکخراوەکەمان کردووە بۆ نمونە سلفەی پێکەوەنانی خێزان کە یەکێك بوو لەئامانجە گرنگەکانی ڕێکخراوەکەمانو لەسەرەتاوە هەوڵی جدیمان خستەگەڕ بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجەو خۆشبەختانەو بەپشتگیری هەڤاڵی بەڕێز مام جەلال دەست بەجێبەجێکردنی ئەم پرۆژەیە کراو لەهەوڵێکی بێ وێنەو بۆ یەکەم جار توانیمان ئاهەنگێکی فراوان بۆ (١٢٠) سەدو بیست بوك زاوا سازبدەینو تەواوی پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکەین لەگەڵ بەخشینی (٢٠٠٠) دوو هەزار دینار بۆ هەر بوكو زاوایەكو خۆشبەختانەو بەپاڵپشت بەپرۆژەکەی ئێمە حکومەتی هەرێم بڕیاری بەخشینی سلفەی زەواجی ڕاگەیاند بۆیە پرۆژەکەی ئێمە وەك تایبەتمەندیەکی ڕێکخراو مایەوە بۆ ئەندامەکانی خۆمان کەتا ئێستاش بەردەوامە وە سەبارەت بەپرۆژەی کۆنفرانسی زانستی کەدوو ساڵە کاری بۆ دەکەین بەهۆی بارودۆخو کەمی بودجەوە نەمانتوانیوە جێبەجێی بکەین بەڵام خۆشبەختانەو لەماوەیەکی نزیکدا ئەم کۆنفرانسە لەشاری سێمانی بەئەنجام دەگەیەنین.

چاودێر: وەك سکرتێری ڕێکخراوێکی لاوان، پێتان وایە دەتوانن نوێنەرایەتی دەنگی لاوان بن لەکوردستاندا؟

جەلال عوسمان: ڕێکخراوی ئازاد لاوانی کوردستان، لەسەرەتای دامەزراندنییەوە بەشێوازو مۆدێلێکی نوێو لەئاست پێداویستیەکانی لاوانو بەدیهێنانی خەونەکانیان، و بەرجەستە کردنی خولیا خەفە کراوەکانیان لەپێناو بەدیهێنانی کۆمەڵێکی مەدەنیو تەندروست هاتە مەیدانو لەماوەی کاکردنماندا توانیومانە بەردەوامی بەپرۆژەو چالاکیە هەمە جۆرەکانمان بدەین، ڕێژەیەکی بەرچاو ئەندام لەدەوری ڕێکخراوەکەمان کۆبکەینەوە، ببینە خاوەنی ٢٠ سەنتەرو ١٠٦ بنکە لەسەرتاسەری کوردستاندا، لەگەڵ ئەوەشدا ڕێگەمان سەختەو زۆر کارمان ماوە بەئەنجامی بگەیەنین لەخزمەت کردنی لاواندا، خوازیارین لاوانی کوردستان ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان بەماڵی خۆیان بزانن، لەپێناو گەیشتن بەئامانجەکانیان.

چاودێر: گرنگترین پرۆژەکانتان بۆ حکومەت چی بووە؟ کام لە پرۆژەکانتان لەلایەن حکومەتەوە ڕەت کراوەتەوەو هۆکارەکەی چی بووە؟

جەلال عوسمان: دیارە کۆمەڵێك پرۆژەمان هەبووە کەلەرێگەی حکومەتی هەرێمەوە جێبەجێی بکەین وەك پرۆژەی سلفەی زەواج، نیشتەجێبوون، کۆچ، چارەسەرکردنی کێشە کۆمەڵایەتیەکان، دروست کردنی پارك و یاریگا، ناوەندی ڕووناکبیریو هونەریو وەرزشیو هەوڵی زۆریشمان داوە لەپێناو بەدیهێنانی ئەم پرۆژانەدا، بەڵام بەداخەوە حکومەتی هەرێم زۆربەکەمی گوێی لەڕێکخراوەکەمان گرتووە لەپێناو بەدیهێنانی ئەم ئامانجانەدا.

چاودێر: لەدەرەوەی ڕێکخراوەکەی ئێوە چەند پرۆژەو کۆنفرانسێك بۆ کێشەکانی لاوان سەری هەڵداوە" لەو پرۆژانەدا ئێوە چەند بەشداریتان هەبووە؟

جەلال عوسمان: لەبەرئەوەی خەمی لاوانمان لەئەستۆیەو هەوڵمان لەپێناو ئاسودەییو خۆشبەختی لاواندایە، لەهەر جێگەو شوێنێك پرۆژە یاخود کۆنفرانس یان هەر چالاکییەکی لاوان ئەنجام بدرێت، مەبەستمانە بەشداری بکەین لەم پێناوەشدا هەوڵمانداوە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی تری لاوان تەنسیقو هەماهەنگی بکەینو خەباتمان بەردەوامە لەپێناو بەدیهێنانی فیدراسیۆنێکی سەرتاسەری بۆ لاوان لەکوردستاندا.

ئامادەکردنی/ چاودێر

جەلال عوسمان

پێنجوێن " شارێك لەفەرامۆشیدا

سازدانی/ لاپەرەی لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەگەری

* پێنجوێن شارێکی سەر سنورییە، ساڵانێکە دەروازەیەکی گرنگی هەرێم بووە بەرووی وڵاتاندا، ئەم شارە بەهۆی هەڵکەوتەی جوگرافیەوە کەلەسەر سنوری ئێرانە، لەماوەی شەری ئێران — عێراقدا، زەرەرمەندترین ناوچە بووە، تائێستاش پاشماوەی خانووی ڕوخاو لەم شارەدا هەیە، بەگەیشتنت بەدەروازەی ئەم شارە، ئارمی ئاگادارکردنەوە لەبوونی مین تووشی سەرسوڕمانت دەکات، بەدرێژایی دوانزە ساڵ ڕێکخراوەکانی هەڵگرتنەوەی مین سەرقاڵی کارکردنن، کەچی هێشتا مەترسی مین لەسەر ژیانی خەڵك ماوە، پێنجوێن لەسەرەتای ئاوەدانبوونەوەدایە.

*خەڵکی پێنجوێن دەڵێن چی؟

گەر خەڵکی ئەم شارە باسی شارەکەت بۆ بکەن دەڵێن :شارێکە فەرامۆش کراوە، لەمامۆستایەکمان پرسی باری پەروەردەو فێرکردن چۆنە لێرە، ئەو پێی ووتین: گرفتمان لەبوونی بینا نییە، بەڵکو گرفتی سەرەکیمان کەمی مامۆستایە بەتایبەتی مامۆستای ناوەندیو دواناوەندی.

وەرزشکارێك کەئێستا وازی لەوەرزش هێناوە، خۆی بۆی گێراینەوە کەوەرزش لەم شارەدا هیچ گرنگیەکی پێنەدراوەو تائێستاش یاریگای وەرزشی باش لەم شارەدا نییە، هەرچەندە زۆرێك لەبەرپرسان بەڵێنی دروستکردنی یاریگایان پێداوین، بەڵام تائێستا هیچ دیارنییە.

لەپیاوێکی بەتەمەنمان پرسی ئەم شارێگەیەی شار، کەتەنها شەقامی گەورەیە لەشارەکەدا، لەکەیەوە ئاوا هەڵکەندراوە؟ ئەو وتی نازانم، دەمێکە بەحکومەتێکی گەورە ئەم تۆزە جادەیان بۆ چاك ناکرێت، ئەوە خەڵکیشی لێکەوتە خوارەوەو کارەساتیش لێی ڕوویدا، کەچی هەر پەل ناکەن لەچاکردنی.

لەگەڕانمان بەپێنجوێندا ویستمان بچینە سەیرانگەی بلکیان، بەڵام دەرگایەکی گەورەو سیاجێکی تەلبەند، نەیهێشت ئەو سەیرانگایە ببینین، تابلۆیەکی گەورەش لێی نوسرابوو

(هاتنە ژوورەوە تەنها بۆ خێزانە، مەشروب خواردنەوە قەدەغەیە).

لەگەڕانەوەماندا چووینە باخێکەوە پیرەژنێکی بەتەمەن بەگەرمی بەخێرهاتنی کردین،پێم وت پورێ ئەوە چییە، ئەو باخانە بۆ ناهێڵرێ کەس بچێتە ناویەوە؟ ووتی: ئەوە ئێستا موڵکی (شێخە) کردوویەتی بەشوێنی خۆی، ژمارەیەکی زۆر دەرویشی لێیە. نایەڵێ کەس بچێت جگە لە جەماعەتی خۆی، ئەو ئەیوت ئەگەر ئافرەتی سەر ڕوتیشت لەگەڵ بێت نایەڵن بچیتە ژوورەوە، کوڕێکی گەنج خۆی هات بۆلامانو دیاربوو خۆی زۆر نارەحەت بوو لەماڵی شێخو داگیرکردنی بلکیان، ئەو ئەیوت" خەڵك ئیمزاشی کۆکردەوە بۆ دەرکردنیان لێرە بەڵام تائێستا هیچ نەکراوە، (ئێمە بۆخۆشمان سەرمان سوڕما لەداگیرکردنی ئەم سەیرانگایە کەدەکرێت، هاوڵاتیانی ئەم ناوچەیەو حکومەتیش سوودی لێوەربگرن. گەر حکومەت وەك سەیرانگایەك ئاوەدانی بکاتەوەو ئازادی بکات.

* یا ئەبین بەپۆلیس یان بەمارێنز.

حسن، کوڕێکی گەنجو تابلێی خوێن شیرین بوو، دەیوت ئەم شارە گەنج بێ تاقەت دەکات، نەسەنتەرێکی لاوانی باشی تیادایە، نەپارکێك، نەشوێنێك تاگەنج تیایدا کۆبێتەوە، ناچارین ببین بەپۆلیس یان بەپاسەوانی سنور هیچ شتێکی تر نییە گەنج بیکات، ناچاریشە ببێتە پۆلیس چونکە، بژێوی ژیانی دەبێت دابین بکات، کۆڵبەریو قاچاغچێتیش وەختی نەما، هەموومان لێی بێزار بووین.

*حکومەت دەڵێت چی؟

بەڕێز (عمر غریب) قائمقامی قەزای پێنجوێن، بەپێچەوانەی هەموو ئەو قسانەوە، ئەو بەهیچ جۆرێك پێی وانیە پێنجوێن شارێکی فەرامۆش کراو بێت، (عمر غریب) ووتی:

زۆر لام سەیرە کەئەم ووشەی فەرامۆش کراوە دەبیستم، بەسەر زاری هەندێکەوەیە، نازانم پێنجوێن چی هەیە بۆی نەکرابێ؟ من ساڵێكو چەند مانگێکە لێرەم، پێشتریش سێ ساڵ لێرەبووم، لەسەر ئەرکی مام جەلال خوێندنگەیەکی شەش پۆلی دروست کراوە، خوێندنگای کەژانی نۆژەن کرایەوە، خەستەخانە نوێ کرایەوە، بڕێکی زۆر پارەی بۆ بلکیان سەرف کرد، ئەمە جگەلەو پرۆژانەی ڕێکخراوەکان لەم سنوورە جێبەجێیان کرد، هەروەها پرۆژەی ئاو بۆ هەموو ماڵەکانی ڕۆیشتووە، حەوت کیلۆمەتر زێرابی سندوقی دروست کراوە، زۆربەی گوندەکان پرۆژەی ئاوو کارەبایان بۆ ڕاکێشراوە.

بەڵام سەبارەت بەنەبوونی پاركو شوێنی گشتیو سەنتەری لاوان، ئەمیش دووپاتی کردەوە، بەڵێ کەمتەرخەمی هەبوو لەدەستەبەر کردنی ئەو شتانەدا، بەڵام ئەمەش کەمتەرخەمی ئێمە نەبووە، زۆریش هەوڵدراوەو زۆریش بەڵێنیان پێداوین، بەڵام بەداخەوە هیچ جێبەجێ نەکراوە.

* ئەنجام:

پێنجوێن ڕاستە شارێکە هەندێك خزمەتگوزاری پێگەیشتووە، بەڵام بەهۆی وێرانبوونی بەڕێژەیەکی زۆر، وایکردووە، کەدەستی خزمەتگوزاری حکومەت بەباشی بەدیار نەکەوێت، پرۆژەکانی حکومەت بەسیمای شارەکەوە دیارە، بەڵام خەڵکی دەیانەوێت شارەکەیان جوانترو پێشکەتووتر بێت، دەخوازین حکومەت گرنگیەکەی بەم شارە زیاتر بکاتو دەستی ئاوەدانکردنەوەی زیاتر بۆ ڕابکێشێ.

لەنێو کێشەو داواکاری خانەنشیناندا

ئا/ ژینۆ عبدالله

* (بەراستی زۆربەی جار شەرم دەکەم کاتێك مووچەی خانەنشینی وەردەگرم، چونکە ئەو برەپارەیەی وەریدەگرینو ئەو شێوازی مووچەدانە، کەدەماندەنێ ئەڵێی خێرمان پێ دەکەن) (ع.س.خ)، ئەو هاوڵاتیە تەمەن (٧٨) ساڵە بوو، کەوەك خۆی دەڵێت زووخاوە سك بووە بەدەست مووچەی خانەنشینیەوە، کەسەرەرای ئەوەی ماوەی (٣٠) ساڵ لەیەکێك لەدامەزراوە حکومییەکاندا، خزمەتی کردووە، بەووتەی خۆی ئێستا ئاوا پاداشتی ئەدەنەوە .

ئەو بەسەرهاتەی باسمان کرد لەگەڵ زۆربەی باروگوزەرانی خانە نشیناندا دەگونجێ لەکاتێکدا

لەنێو ئاپۆرەی ڕیزبوونی خانەنشیناندا لەیەکێك لەبنکەکانداچاوەڕێی وەرگرتنی موچەکانیان بوون و بێزاری تووڕەیی لەسیمای زۆربەیانەوە بەدی دەکرا، هەفتەنامەی (چاودێر) لەنزیکەوە چەند کەسێکی دووان، بەڵام هەموویان داوایان کرد ناوەکانیان نەنوسین.

* (ر.ع) کەماوەی زیاتر لە (٣٠) ساڵ خزمەتی کردووە، بەنیگەرانیەوە ئاماژەی بەوەدا، کەسەرەرای ئەوەشی هەندێکمان بەهۆی تەمەنمانەوە توانای وەستانمان نییە لەریزدا، کەدەبێت ماوەیەکی زۆر چاوەڕێ بکەین هەندێ جار تووشی دەمەبۆڵەش دەبین لەگەڵ کارمەندانی بنکەکەدا.

زۆربەی ئەو پارانەی وەریدەگرین وردەیە، لەجۆری (٢٥٠—٥٠) دیناریە، ئەمە وتەی (ش.خ) بوو کەتەمەنی (٧٤) ساڵ دەبوو، ئەو خانەنشینە گرفتێکی تری خۆیانی بۆئەوە بردەوە، کەسەرەرای کەمیبڕی مووچەکەیان لەچاو ئەو خزمەتەی پێشکەشیان کردووە، بەسێ مانگ جارێکیش مووچەکانیان پێ دەدرێن. خانەنشینێکیتری تەمەن (٧٨) ساڵە ووتی (پێش پرۆسەی ئازادکردنی عێراق مووچەیەکی زۆرمان وەردەگرتو چاوەڕێی ڕۆژێکی وەك ئەمڕۆمان دەکرد کەئاستی گوزەرانمان بەرز بێتەوە، بەڵام بەداخەوە).

بۆ گەیاندنی دیدو بۆچوونو رازو گلەیی چینی خانەنشینان، کەساڵانێکی دوورو درێژ لەم وڵاتەدا خزمەتیان کردووە، ڕۆژانە کاروباری هاوڵاتیانیان ڕایکردووە، پەیوەندیمان کرد بەبەڕێز (سەلاح جومعە) بەڕێوەبەری گشتی خانەنشینو دەربارەی قەرەباڵغی بنکەکانی خانەنشین ئاماژەیبەوەدا کەئەوە شتێکی کاتیە، چونکە بەڕێوەبەرایەتییەکەی ئەوان، هەشت بنکەیان لەسلێمانی هەیەو هۆکاری قەرەباڵغی هەندێك بنکە دەگەڕێتەوە بۆ دابەشکردنی مووچەی کەم ئەندامان لەهەندێك لەو بنکانەو ووتی (بەلانی کەمەوە لەهەر بنکەیەك ٢٤ کارمەند هەیە بۆ ڕایکردنی کاروباری خانەنشینان)، سەبارەت بەمووچەی خانەنشین بەڕێز (سەلاح جومعە) پێی وابوو، کەڕەنگە تاسەری ساڵی داهاتوو، مووچە بەهەمان سیستەم دابەش بکرێت، بەڵام لەدوای سەری ساڵی تازەوە، وەزارەتی دارایی عێراق بەرنامەیەکی هەمەلایەنەی هەیە بۆ باشتر کردنو چاکردنی باروگوزەرانی خانەنشینان.

دەربارەی پێدانی مووچە بەسێ مانگ جارێك، بەڕێوەبەری گشتی خانەنشین ڕوونی کردەوە، بەردەوام لەهەوڵداین کەمووچە مانگانەو لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا، بدرێ، بەڵام ئەو سیستەمە بەپێی یاسای خانەنشینانی عێراقە .

بەشێوەیەکی گشتی خانەنشینان دەبێت لەچاوەڕوانی خستنە ڕووی داواکاریەکانیان بن، بەئومێدی چارەسەرکردنی کێشەکانیان لەلای لایەنە بەرپرسو پەیوەندیدارەکان.

بەهەرحاڵ پێویستە بەهیچ شێوەیەك ئەو چینە گرنگەی کۆمەڵ لەیاد نەکرێ، بەو شێوەیەی پێویستەو شایستەی ئەو خزمەتەی کردوویانە ئاوریان لێبدرێتەوە، گوێ لەداواکاریو کێشەکانیان بگیرێو چارسەرێکی گونجاویان بۆ بدۆزرێتەوە .

institut kurde de paris

په‌ژاره‌ی هاوولاتی

- گرفته‌کانی خوێندن و مشتێك له‌خه‌رواریك.. (شنروێ)

- کورد تێل به‌قه‌رزی کۆندا ده‌چێته‌وه..! (که‌مال)

- یاسا وانالێت.. (هه‌رێم)

- سکالاو داوا له‌به‌رێوه‌به‌رایه‌تی هاتوچۆ.. (محه‌مه‌د)

- له شاره‌وانی رۆتین به‌رده‌وامه.. (محه‌مه‌د ره‌زا)

پواز

گه‌نده‌ڵی نی‌یه..!

ئه‌وه‌ی باس ده‌کرێت‌و رۆژانه له‌ناو خه‌ڵك‌وچین توێژه جیاوازه‌کاندا ده‌وترێته‌وه له‌باره‌ی گه‌نده‌ڵی‌و فه‌سادی ئیداری‌و زیادکردنی رۆتینه‌وه قسه‌یه‌که‌و هه‌موان خومان پێوه‌گرتووه.

ئه‌مه بۆچوونێکه به‌م دواییه لام دروست بووه، من واده‌زانم ئێمه له‌هیچ فه‌رمانگه‌و دام‌وده‌زگایه‌کی حکومه‌تدا که‌سانی گه‌نده‌ڵو فه‌سادو ده‌ست پیسمان نی‌یه، ئه‌گه‌ر هه‌شبێت ره‌نگه به‌شێوه‌یه‌کی ئه‌وتۆنه‌بێت که‌شایه‌نی له‌کار خستن‌و دادگایی کردن بێت، ئاساییه که‌کاربه‌ده‌ستێك، به‌ته‌نیشت پله‌که‌یه‌وه‌به‌رژه‌ندی‌یه‌کانی خۆی‌و ده‌وروبه‌ری پێش به‌رژه‌وه‌ندی هاولاتیان بخات، ئه‌مه قسه‌ی من نی‌یه‌و ره‌نگه بۆچوونی‌ئه‌و که‌سانه بێت که‌ئه‌و جۆره کارانه ده‌که‌ن‌و په‌یره‌وه‌ی ئه‌وپه‌نده کوردی‌یه‌ش بکن که‌ده‌ڵێت: (پارو له‌ده‌م بکه‌وێت، بۆ کۆش باشه)، خزم خزمێنه‌و به‌رێکردنی کاری دۆست‌و براده‌ریش هه‌روایه، به‌لام ئێمه ناوی گه‌نده‌ڵی‌و فه‌سادی ئێداریمان به‌سه‌ردا بریوه. خۆئه‌گه‌ر که‌سێك ئه‌ڵێ ئه‌مانه وانی‌یه، گه‌نده‌ڵی، فه‌سادی ئیداری‌و رۆتین له‌ناو فه‌رمانگه‌و دام‌وده‌زگاکاندا هه‌یه، منیش ده‌ڵێم: براده‌ی ئازیز، بروا بکه منیش هه‌مان بۆچوونی تۆم هه‌بوو پێشم وابوو چاره‌سه‌ری هه‌رچی زووتری ئه‌م گرفتانه له‌و دام‌وده‌زگاو فه‌رمانگه حکومیانه‌دا ئه‌رکی ئه‌م قۆناغه‌ی حکومه‌ت‌و لایه‌نی‌به‌رپرسه‌و گه‌نده‌ڵی‌و به‌رده‌وامی رۆتین ده‌ردی کوشنده‌ن، به‌لام ئێستا بۆچوونه‌کانم ئاوه‌ژوو بوونه‌ته‌وه‌و ناهه‌قیشم مه‌گره، چونکه ره‌نگه ئه‌و قسانه‌ی من راست بن‌و به‌شێکی زۆری هاولاتیانیش هه‌ر هه‌مان بۆچوونیان هه‌بێت، ئه‌گه‌ر نا خۆبه‌قسه‌ی ئێمه‌ومانان بوایه‌و ئه‌و هه‌موو گه‌نده‌ڵیه، ده‌بوو ده‌یان فه‌رمانبه‌رو کاربه‌ده‌ستی گه‌وره گه‌وره رووبه‌رووی دادگا بکردایه‌ته‌وه‌و له‌زیندانه‌کانی توند بکرنایه،ئه‌م جاره‌ش ده‌ڵێم: براده‌ری ئازیز، گه‌نده‌ڵی نی‌یه.

ره‌نج قه‌ره‌داغی

* له‌گه‌ڵ ده‌ست پێکردنه‌وه‌ی ساڵی نوێی خوێندن، خوێندکارانی پۆلی شه‌شه‌می ئاماده‌یی، جیاواز له‌قۆناغه‌کانی تر، ده‌که‌ونه که‌ش‌و هه‌وایه‌کی تایبه‌ته‌وه.

راسته پۆلی شه‌شه‌م بناغه‌یه بۆ ده‌رکه‌وتنی چاره‌نووسی خوێندکاران، به‌لام ئه‌وان جگه‌له ترسی ده‌رچوون یا به‌ده‌ست هێنانی نمره‌ی که‌م لێکدانه‌وه‌ی سه‌یریان هه‌یه، کۆمه‌ڵێ شتی تر ده‌ڵێنه‌وه که‌هیواو ئومێدیان به‌ره‌و کزی ده‌بات، وه‌ك" ده‌بێ ئه‌و مامۆستایه‌ی وانه‌یان پێده‌ڵێته‌وه شێوازی چۆن بێت، رێژه‌ی ده‌رچوونی خوێندکاره‌کانی، په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵیاندا، هه‌ر مامۆستای ئه‌وانه یان زنجیره خوێندنگایه‌کی‌تر، کاتێك له‌خوێندنگایه‌کی تره‌وه به‌ماندوویی دێت، حاڵی چۆن ده‌بێ..؟ ئه‌مه‌و ئه‌و مه‌لزه‌مانه‌ی که‌ده‌قاوده‌قی مه‌نهه‌جه یان تۆزێك کورت کراوه‌ته‌وه، ئه‌و نرخه‌ی له‌سه‌ر مه‌لزه‌مه‌کان دانراوه که‌هه‌ندێ بازرگان، ببورن مامۆستا، له‌گه‌ڵ چاپخانه‌که‌دا (قازانج به‌شه‌ریکی) له‌سه‌ری رێککه‌وتون. له‌مانه سه‌یرتر، ده‌گمه‌ن مامۆستا هه‌یه، دانی خێر به‌مه‌لزه‌مه‌ی مامۆستایه‌کی تردا بنێت، ده‌ڵێ: هی خۆم باشتره، به‌ڵگه زۆره بۆ ئه‌و مامۆستایانه‌ش که‌سالانه چه‌ند ووشه‌یه‌ك بۆمه‌لزه‌مه‌کانیان زیاد ده‌که‌ن‌و چاپی ده‌که‌نه‌وه، به‌جۆرێك که‌مه‌لزه‌مه‌ی نوێ بێت، کۆنه‌که‌ش بۆ پاقله فرۆشه‌کان.

هه‌ندێ بابه‌ت له‌کتێبدا هه‌یه‌و له‌مه‌لزه‌مه‌دا بایه‌خی پێنادرێت، به‌لام به‌پرسیار له‌تاقیکردنه‌وه‌دا دێته‌وه، یان خوێندکار خۆی به‌له‌به‌رکردنی وانه‌یه‌که‌وه ماندوو ده‌کات، له‌دوابیدا ده‌ڵێن" ته‌رکه.!

وه‌رگرتن له‌کۆلیژو په‌یمانگا، له‌سه‌ر پۆینتێك ده‌وه‌ستێت، به‌لام به‌رپرسانی په‌روه‌رده دوای تاقیکردنه‌وه‌کان‌و ئه‌نجام، باس له‌که‌م‌وکورتی پرسیاره‌کان ده‌که‌ن، جگه‌له‌وه‌ی پێیان وایه ئه‌گه‌ر به‌رێوه‌به‌رێتی‌یه‌کیش بۆ چاره‌سه‌رکردن‌و بنه‌برکردنی دیارده‌ی مه‌لزه‌مه دابنێن، هێشتا بێهوده‌یه.

ئه‌مساڵ بریاری باش دراوه بۆ گه‌رانه‌وه‌و به‌رده‌وامی خوێندن‌و به‌شداری کردنی خوێندکاره دابراوه‌کان له‌تاقیکردنه‌وه گشتی‌یه‌کان، به‌لام به‌سه‌دان خوێندکار له‌ده‌رگای خوێندنگه‌کاندا وه‌ستاون، داوا ده‌که‌ن به‌گوێگر وه‌ربگیرێن، که‌س ئاوریان لێناداته‌وه،چونکه ده‌ره‌کین. به‌رێوه‌به‌ره‌کان ده‌ڵێن ناچارین، بریاری وه‌زاره‌ت‌و به‌رێوه‌برێتی په‌روه‌رده‌یه که‌گوێگر وه‌رنه‌گرین. ئه‌ی بریارێك نی‌یه که‌هاوکاری ئه‌و خوێندکارانه بکات که‌بارودۆخی ناوچه‌که له‌خوێندنی دابریون؟ ئه‌وان به‌شێوه‌یه‌کی ده‌ره‌کی تاقیکردنه‌وه ئه‌نجام ده‌ده‌ن، به‌لام بۆ تێگه‌یشتنی ئه‌و وانانه‌ی له‌ماڵه‌وه ناتوانرێ ده‌یانه‌وێ له‌خوێندنگه‌ی به‌یانیان یان ئێواران گوێبگرن.

هه‌موویان بیر له‌وه ده‌که‌نه‌وه مامۆستا بۆ چه‌ند وانه‌یه‌ك بگرن باشه، به‌لام مامۆستا پشتی یۆرۆشی شکاندووه، نرخی سه‌عاتێك وانه‌ی تایبه‌ت رۆژ به‌رۆژ له زیادبووندایه. مامۆستایانی ئاماده‌یی به‌ر له بیسمیللای خوێندنی ئه‌مساڵ، نرخی وانه‌ی تایبه‌ت‌و رێوشوێنیان به‌خوێندکاره‌کانیان وتووه، ئامۆژگاریشیان کردوون، که‌په‌له بکه‌ن ئه‌گینا ده‌وڵه‌مه‌نده‌کان مامۆستا باشه‌کانی وه‌ك ئێمه‌و مانان زوو ده‌گرن.

شنروێ محمود

---

* قسه‌یه‌کی باو هه‌یه، که‌ده‌ڵێ: هه‌رکه‌س، ئیفلاس بکات، به‌قه‌رزی کۆندا ده‌چێته‌وه.

کۆمپانیای کورد تێل به‌هۆی فراوان بوونی زیاتری تۆری په‌یوه‌ندی‌یه‌کانه‌وه له‌شاری سلێمانی‌دا، ئێستا له‌جاران ده‌وڵه‌مه‌ندترن به‌لام بۆ به‌قه‌رزی کۆندا ده‌چێته‌وه؟!

له‌م رۆژانه‌ی پێشوودا، هێڵی ته‌له‌فونی ماڵه‌وه‌مان برابوو، بۆبه‌دواداچوونی سه‌ردانی کۆمپانیای کوردتێلم کرد، له‌وێ پێیان ووتم" هێڵه‌که قه‌رزاره له ٢٠٠٢/٤/١ بۆ ٢٠٠٢/٩/٣٠، پاره‌که‌م دا، به‌لام گومانێکم لادروست بوو، بۆچی ئه‌گه‌ر قه‌رزارم له‌مانگه‌کانی دواتردا، ئاماژه‌ی پێنراوه‌و چۆن ئه‌مه‌به‌سه‌ر کۆمپانیای کورد تێلدا تێپه‌ریوه؟ به‌بیریشمدا نه‌ده‌هات که‌قه‌رزاری هێڵی ته‌له‌فۆنی ماڵه‌وه بم، به‌هه‌ر حاڵ گه‌رامه‌وه ماڵ‌وبه‌پسوڵه کۆنه‌کاندا چوومه‌وه، خۆشبه‌ختانه، پسوڵه‌ی پاکتاوی ٢٠٠٢/١/١بۆ ٢٠٠٢/٩/٣٠ م دۆزیه‌وه، که‌پاره‌ی‌ئه‌ماویه‌م لێوه‌رگیراوه‌و هیچ قه‌رزاری کۆمپانیای کورد تێل نیم.

دیاره من ئه‌و بره پاره‌یه‌م به‌ناهه‌ق لێوه‌رگیرا، به‌لام ئه‌وه‌ی هانیدام که‌ئه‌م سکالایه، به‌شێوه‌ی ده‌ستنوسێك بۆ چاودێر بنێرم، ئه‌وه‌بوو که‌دواتر پرسیارم کردو باسی ئه‌م رووداوه‌م کرد له‌ناو خه‌ڵکدا، هه‌ستم کرد که‌ئه‌مه به‌ته‌نها به‌سه‌ر مندا نه‌هاتووه، به‌ڵکو سێ هه‌زار هێڵی (٣١٣) براوه له‌سه‌ر قه‌رزی کۆن، خۆ ئه‌گه‌ر من‌و چه‌ند ماڵێك له‌و سێ هه‌زار هێڵه پسوڵه‌ی دووساڵ له‌مه‌وبه‌رمان مابێت، ره‌نگه زۆربه‌ی هه‌ره زۆری ئه‌و خاوه‌ن هێلانه ئه‌و پسولانه‌یان نه‌ما بێت‌و به‌ناچاریش ئه‌و بره پاره‌یه بده‌نه کۆمپانیای کوردتێل.

شتێك که‌به‌پێویستی ده‌زانم ئاماژه‌ی بۆ بکه‌م ئه‌وه‌یه، که‌چووم بۆدانی قه‌رزه‌که له‌کۆمپانیای کوردتێل به‌فه‌رمانبه‌ره‌که‌م وت: من وائه‌زانم قه‌رزار نیم، له‌وه‌لامدا به‌شێوه‌یه‌کی ناشرین‌و دوورله‌گیانی رێز گرتن پێی ووتم: ئه‌وه کۆمپیوته‌ر نوسیویه‌تی، خۆ کۆمپیوته‌ر دزی ناکات، بۆ که‌س ده‌نگی لێوه نایه‌ت له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و هه‌موو دزیه‌ی به‌رپرسان.

ئه‌مه قسه‌ی فه‌رمانبه‌رێکی کچه له‌کۆمپانیای کوردتێل که‌له سه‌عات (٨)ی به‌یانی بۆ (٣)ی نیوه‌رۆ له‌ده‌وامدایه‌و ره‌نگه به‌ته‌نها خوره‌وشتی به‌پرسه‌کانی کۆمپانیا ببینێت‌و له‌و روانگه‌یه‌وه قسه له‌سه‌ر به‌رپرسان بکات، هه‌ر ئه‌م جۆره فه‌رمانبه‌رانه‌شن، که‌رێز له‌مافی هاولاتی ناگرن‌و هۆکاری مانه‌وه‌و ته‌شه‌نه‌سه‌ندنی رۆتینیشن له‌فه‌رمانگه‌کانیاندا. بۆیه خوازیارم پرۆسه‌ی چاکسازی‌و پاکسازی هه‌رچی زووتره روو له‌کوردتێل بکات.

که‌مال محه‌مه‌د سه‌عید

---

* من که هاولاتیه‌کی دانیشتوی شاری سلێمانیم، پاسه‌وانی گه‌راجی وه‌ستانی ئوتومبیله‌کانی سه‌رۆکایه‌تی شاره‌وانی سلێمانیم،سکالای خۆم ده‌که‌م به‌وه‌ی که‌ئه‌ندازیارێکی شاره‌وانی به‌ناوی (...)، له‌کاتێکدا رۆژی ١٠/٣ داوای ئه‌وه‌م لێکرد به‌شێوه‌یه‌کی یاسایی ئوتومبیله‌که‌ی بباته گه‌راجه‌که‌وه، له‌به‌رامبه‌ردا ده‌ستی لێکردمه‌وه‌و ده‌ست درێژی کرده سه‌رم به‌لێدان، لوتم شکاوه، پێویستیم به‌نه‌شته‌رگه‌ری هه‌یه، ئه‌و براده‌ره ئه‌ندازیاره یاری ئاسن ده‌کات‌و ئه‌و رۆژه ویستی توانای خۆی له‌مندا تاقی بکاته‌وه، پاشان سکالام له‌راپۆرتی ئه‌و دوو پزیشکه به‌رێزه هه‌یه که‌به‌ناراستی راپۆرته‌کانیان داوه، من به‌و جۆره لوتم شکاوه‌و له‌لایه‌ن پزیشکه‌وه ئاماژه‌ی پێویستی پێنه‌دراوه، ته‌نانه‌ت ته‌نها پێنج رۆژ ته‌داویم بۆ نوسراوه، له‌کاتێکدا ئه‌ندازیاره‌که هیچ لێدراوی‌یه‌کی پێوه دیار نی‌یه‌و ئه‌و له‌منی داوه، راپۆرته‌که‌ی به‌پێچه‌وانه‌وه بۆ نوسراوه‌و داوای دوو هه‌فته ته‌داوی بۆکراوه. بۆیه داوا له‌و پزیشکه به‌رێزانه ده‌که‌م که‌به‌رپرسیارێتی گه‌وره‌ی پزیشکیان له‌بیرنه‌که‌ن‌و سوێندی دڵسۆزییان له‌بواره‌که‌ی خۆیاندا پیرۆز رابگرن، داواش له‌به‌رێوه‌به‌رایه‌تی ته‌ندروستی سلێمانی ده‌که‌م، که‌لیژنه‌یه‌ك بۆ ئه‌م کێشه‌یه دروست بکه‌ن، به‌مه‌به‌ستی سزادانی لایه‌نی تاوانبار.

هه‌رێم عبدالقادر

---

* من وه‌ك مامۆستایه‌کی فێکردنی شۆفێری له‌شاری سلێمانی، سکالای خۆم ده‌که‌م له‌نه‌بوونی به‌ڵگه‌نامه‌یه‌کی به‌رێوه‌به‌رایه‌تی هاتوچۆ بۆ مامۆستایانی رێپێدراو، که‌ئه‌مش گرفتی بۆ مامۆستایانی نوسینگه‌کانی فێرکردنی شۆفێری دروست کردووه له‌چه‌ند روویه‌که‌وه، وه‌ك رێگری پۆلیسی هاتوچۆی ناوشار، له‌کاتی ده‌رچوونی ئوتومبیل بۆ مه‌به‌ستی مه‌شق پێکردنی فێرخوازان بۆ شۆفێری، هه‌روه‌ها سکالای خۆمان ده‌خه‌ینه روو سه‌باره‌ت به‌نه‌بوونی پۆلیسی هاتوچۆ له‌شه‌قامی شه‌ست مه‌تری، که‌ئه‌مه بۆته رێخۆشکه‌ر بۆکه‌سانی بێ مۆڵه‌ت بۆ فێرکردنی شۆفێری، به‌تایبه‌تی لای گردی خوالێخۆش بوو مامۆستا ئیبراهیم ئه‌حمه‌د، ئه‌مه‌ش زیاتر له‌ئێوارانـدا به‌دی ده‌کرێت.

جگه‌له هه‌موو ئه‌مانه گرفتێکی ترمان هه‌یه، که‌به‌راستی گیرمان خورادووه‌و نازانین یاسا رێگه به‌هه‌ڵواسینی تابلۆی ئاگاداری سه‌ر ئوتومبیله‌کانی ئێمه ئه‌دات یان نا، چونکه ئێمه جارێك غه‌رامه ده‌کرێین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی تابلۆمان هه‌ڵنه‌واسیوه، جارێکیش له‌به‌ئه‌وه‌ی تابلۆمان هه‌ڵواسیوه به‌ئوتومبیله‌کانمانه‌وه، بۆیه داوا له‌به‌رێوه‌به‌رایه‌تی گشتی هاتوچۆ ده‌که‌ین رێگه چاره‌ی پێویست بۆ نه‌هێشتنی گرفته‌کانمان بگرێته‌به‌ر.

محه‌مه‌د عه‌بدوڵلا حسێن

---

* من که فه‌رمانبه‌رم له‌به‌رێوه‌به‌رایه‌تی گشتی ئامێره کار گوزارییه‌کانی کشتوکاڵ خانویه‌کی کۆنمان هه‌یه له‌سه‌رشه‌قام، ئێسته داره‌کانی روخاوه‌و شکاوه ده‌مانه‌وێت سه‌قفه‌که‌ی هه‌ڵبگێرینه‌وه‌و بیکه‌ین به‌کۆنکرێت، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش پێش ئه‌وه‌ی ده‌ستکاری بکه‌ین رۆژی (٢٠٠٤/٩/٢١) بۆ مۆڵه‌ت وه‌رگرتن چووم بۆ شاره‌وانی سلێمانی له‌وێ پێیان راگه‌یاندم بچم بۆ به‌رێوه‌به‌رایه‌تی تۆمارکردنی خانوبه‌ره بۆئه‌وه‌ی وێنه‌یه‌کی زه‌وییه‌که‌و نه‌خشه‌ی موڵکه‌که بهێنم، وه رۆژی (٢٠٠٤/٩/٢٤) نه‌خشه‌که‌م برد بۆ شاره‌وانی، وه له‌سه‌ریان نوسی که‌روپێوێك بێت بۆ که‌شف له‌گه‌ڵم، به‌لام من دوو رۆژ چاوه‌رێی ئه‌و روپێوه‌م کرد هه‌ر نه‌هات هه‌رچه‌نده ده‌چووم ده‌یان وت چووه بۆ که‌شف، پاش ئاگادارکردنه‌وه‌ی به‌شی که‌شفی شاره‌وانی له‌ئاماده‌نه‌بونی روپێوه‌که، شاره‌وانی دو که‌سی تریان بۆ دانام، وه پاشان ناردیانم بۆ به‌شی که‌شف دوای که‌شف کردنی، به‌چه‌ند رۆژێك ناردیانم بۆ به‌شی مۆڵه‌ت وه له‌وی پێیان وتم ده‌بێت دوباره موڵکه‌که که‌شف بکرێته‌وه، وه فه‌رمانبه‌رێکیان راسپارد که‌بێت بۆ که‌شف وه‌منیش ناونیشانم دا به‌فه‌رمانبه‌ره‌که که‌سه‌عات (٢)ی رۆژی (٢٠٠٤/١٠/٢٩) له‌و شوێنه‌ی پێم وتووه چاوه‌رێت ده‌که‌م، به‌لام تا کاتژمێر (٤)ی پاش نیوه‌رۆی ئه‌و رۆژه چاوه‌رێم کرد نه‌هات.

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که‌من فه‌رمانبه‌رم کاتێك که له‌فه‌رمانگه دێمه ده‌ره‌وه ده‌بێت یان مۆڵه‌ت وه‌ربگرم یان خۆم بدزمه‌وه.

که‌ئه‌مه‌ش ده‌بێته هۆی وه‌ستانی ئیشوکاری ئه‌و هاولاتیانه‌ی که‌رووم تێده‌که‌ن به‌لام منیش ناچارم، چونکه ئه‌گه‌ر بێت‌و ئه‌و کاره نه‌که‌م کۆنکرێت ناکرێت‌و له‌به‌رئه‌وه‌ی وه‌رزی بارانبارین نزیك بۆته‌وه‌و زه‌ره‌ر ده‌که‌م بۆیه ناچارم ئیشی خه‌ڵك رابگرم بۆئه‌وه‌ی ئه‌و زه‌ره‌ره نه‌که‌م، بۆیه ئه‌گه‌ر بێت‌و له‌شاره‌وانی ئه‌م هه‌موو هاتوچۆ ئه‌م هه‌موو رۆتینه‌ی که ده‌ڵێت رۆتین نه‌ماوه پێم نه‌که‌ن منیش ده‌ست له‌کار هه‌ڵناگرم، چونکه تاکو ئه‌مرۆ که (٢٠٠٤/١٠/٨) تاکو ئێستا کاره‌که‌م جێبه‌جێ نه‌بووه، وه بۆ سبه‌ینێش من نازانم، چۆن چۆنی له‌فه‌رمانگه بێمه ده‌ره‌وه بچم ئه‌و کاره بکه‌م ئایا خۆم بدزمه‌وه یان مۆڵه‌ت وه‌ربگرم، مۆڵه‌تیش ئه‌وه‌نده وه‌ربگرم بۆ ئه‌م کاره له‌وانه‌یه به‌رێوه‌به‌ره‌که‌م بڵێت ئه‌مه چییه چۆن ئه‌و که‌شفه ته‌واو نه‌بوو له‌وانه‌یه وا تێ بگات من به‌هه‌ڵه ئه‌چمه ده‌ره‌وه بۆ ئه‌م کاره. که ئه‌مه‌ش کارێکی وا ی‌کردووه که زه‌ره‌رێکی زۆر له‌من بدات یه‌که‌م له‌رووی ده‌رونی‌یه‌وه دووه‌م له‌رووی مادییه‌وه، له‌رووی ده‌رونی‌یه‌وه ئه‌وه‌یه من بێزار بووم له‌هاتوچۆی شاره‌وانی که ته‌نیا بۆ مۆڵه‌تی سه‌قفی خانویه‌ك که ده‌مه‌وێت بیکه‌م به‌کۆنکرێت ئه‌مرۆ من (١٦) رۆژه خه‌ریکم، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا رۆژی (٢٢) مانگ که‌ویستم ئه‌و مۆڵه‌ته وه‌ربگرم. کاره‌که‌م بکه‌م (١) ته‌ن چیمه‌نتۆ له‌بازاری ره‌ش له‌به‌رده‌م کارگه‌کاندا به (٧٧) دۆلار بوو به‌لام ئه‌مرۆ که (٨) مانگه (١) ته‌ن چیمه‌نتۆ بووه به (١١٠) دۆلار، ئایا کێ له‌و زه‌ره‌ره به‌رپرسیاره.

ئایا چاودێر له‌لایه‌ن حکومه‌ته‌وه نییه له‌سه‌ر ئه‌و چیمه‌نتۆیه ئایا بۆ چیمه‌نتۆ له‌به‌رده‌م کارگه‌کاندا به‌و نرخانه ده‌فرۆشرێت کێ به‌رپرسیاره بۆ پرسیار ناکه‌ن، ئایا ئه‌گه‌ر رۆتین نه‌ماوه ئه‌م هه‌موو هاتوچۆیه چییه به‌منی ده‌که‌ن ئه‌گه‌ر سه‌رپێچییه‌کم کردووه یان زیاده‌رۆییه‌کم کردووه کاره‌که‌م بۆ مه‌که‌ن، وه‌کو دوو که‌شف له‌شاره‌وانی سلێمانی‌یه‌وه هاتوو به‌چاوی خۆیان بینویانه ئیتر ئه‌مانه چییه هه‌موی زیاده. نه‌ك من چه‌نده‌ها که‌سی تر ده‌بیم وه‌ك من هاتوچۆ ده‌کات راسته دوای نیوه‌روان شاره‌وانی سلێمانی ده‌وام ده‌که‌ن به‌لام ئه‌و خه‌ڵکانه‌ی که که‌شف ده‌که‌ن زۆرکات بۆ کاره‌کانیان ئاماده نابن.

محه‌مه‌د ره‌زا ره‌زا

institut kurde de paris

ئەندازیاران پرۆژەی بەجێ بەڵام وەك پێویست گوێیان لێنەگیرا

ئەژی نوری

لەدە ساڵی رابووردوداو لەم هەرێمەدا زۆرێك لەرێكخراوە دیموكراتیەكان ویتسویانە رۆڵی كاریگەر بگێڕین لەپرۆسەی بەدیموكراسی كردنی كۆمەڵ، جگە لەوەی قۆناغە مێژوویەكە هەندێ جار وای پێویست كردووە كە كەمتر كار بكرێ بۆ وشیاری رێكخراوەییو زیاتر تاكو كۆمەڵەكانی كوردەواری سەرقاڵی سەقامگیركردنی ئاشتی بوونە جگە لەوەی بارودۆخی ناهەمواری ئابووری ئەو خەڵكە كۆڵێكی گران بوو كە هەردەم بۆ چارەسەری ئەم حاڵەتە دەبوو هەموویان زۆربەی كارو چالاكیەكانی تر وەلابنرێ، ئەمە بەو مانایە نییە كەهەوڵی باشو چالاكی گەورە نەكراوە لەبواری گەشەسەندنی كۆمەڵدا. بەڵكو یەكێ لەو چالاكیانە كەوتبووە سەرشانی رێكخراو سەندیكاكانو دەبوایە بێ وچان كار بكەن لەو پێناوەدا.

بەڵام لەگەڵ گۆڕینی قۆناغەكاندا دەبێ رێكخراوەكانیش ئەركو چالاكیەكانیان گۆڕانكاری بەسەردا بهێنن تاكو بتوانن ئاسانترو خێراتر ئامانجەكان بەدەستبهێننو داواكاریە پیشەییو دیموكراسیەكانیان بهێننە دی.

جگە لەمەش دەبێ بەشداری بكەن لەگۆڕانكارییەكانی سەردەماو رەوڕەوەی پێشخستن خێراتر بكەن، یەكێ لەو رێكخراوانەی كەوستیویەتی جگە لەئەركی پیشەی دیموكراسی خۆی رۆڵی گرنگ ببینێ لە بەزانستی كردنی زیاتری ئاوەدانكردنەوەی كوردستاندا یەكێتی ئەندازیارانی كوردستان بووە.

ئاشكرایە چەند ساڵێكە زۆر بەجدی حكومەتی هەرێمی كوردستان پشت بەستو بە بڕیاری ٩٨٦ و پاشان دوای روخانی رژێم بەپێی سستەمی ئابووری نوێی عێراق پڕۆژەی ئاوەدانكردنەوەكان لەشارو شارۆچكەكانی كوردستاندا كەوتە بواری جێبەجێكردنێكی گەرموگوڕەو بەڵام تائێستاش هەر كەموكوڕی هەیە.

لەناو ئەندازیارو وەستاو كرێكاردا بەواتەیەكیتر ناتوانین هێزی كاری تەواو دابین بكەین بۆ ئەو تەواوكردنی ئەو پڕۆژانە.

بۆیە هەر لەسەرەتاوە یەكێتی ئەندازیارانی كوردستان بەتایبەتی دوای كۆنگرەی سێیەمیان ئاوەدانكردنەوەیان بەشێوەیەكی زانستیانە كردە خەمی خۆیانو كۆبوونەوەو كۆنفرانسیان بۆ سازداو بەرنامەیان بۆ ئەو ئەركە دارشت ئەوەبوو چەندەها سەرنجو تێبینی زانستیو ئەندازەیان پێشكەش بەدەزگا بەرپرسەكانی حوكمەتی هەرێم كرد جگە لەوەش چەند سیمنارێكیان بۆ سەرۆكو ئەندامانی ئەندازیارانو ئەندازیارانی پسپۆڕی بوارە جیاجیاكان سازكرد كەتیایدا بەوردی سەرنجو پێشنیارەكانیان خستەڕوو ئەمەش بۆئەوەی ئاوەدانكردنەوەی كوردستان تەنیا پارەسەر سەرف كردن نەبێو شێوەیەكی زانستی بدرێ بەهەموو بوارەكانی.

ئەم هەنگاوە گرنگە جێی ستایشی زۆربەی دەزگاكانی حوكمەتە. هەر شارەزایانی بواری بیناسازی بوو

كە زیاتر سەرنجو تێبینیەكانیان سەبارەت بەرێگاوبانو بیناسازیو تەلارسازیو چاكردنەوەكانی شارەوانی خستەڕوو وە داوایان كرد كەهەموو ئەوانە دەبێ بەشێوەیەكی ئەندازیاری بەرنامە بۆ دارێژراو بێت كاتێ پرۆژەیەك پێشنیار دەكرێ بەوردی لێكۆڵینەوەی لەسەر بكرێ ئنجا جێبەجێ بكرێ.

جگە لەمەش دەبێ زۆر گرنگی بدرێ بەچۆنایەتی لەبینا تەلارسازیداو كەرەستەی جۆری باشو وەستای بەسەلیقەو ئەندازیاری زیرەك بەشداری تێدا بكەن.

هەروەها شارەزایان بەشداری بكەن لەدارشتنی سەرەتای پرۆژەكاندا بۆئەوەی هیچ بوارێكی نەمێنێ وردەكاریو نەخشەكێشانی بۆ نەكرا بێ ئەمانە هەمووی وای كردبوو ئاماژەیەك بن بۆئەوەی هەر لەسەرەتای (هەڵمەتی) ئاوەدانكردنەوە لەكوردستاندا دەسپێكێكی باش بنو بەهەموو لایەك كارەكان بەئەنجام بگەیەنن، كەچی دوای پەسەندكردنی سەرنجو بۆچوونەكانیان لە لایەن پسپۆڕانو شارەزایانەوە بەداخەوە بەرپرسانی دەزگا تایبەتەكانی ئاوەدانكردنەوەو شارەوانی وەك پێویست گوێیان لێنەگرتوو گرنگیان پێنەدا، كە دەبوو هەموو ئەو بۆچوونە زانستیو ئەندازیانە بكرێنە دەلیلی گرنگو لەگەڵ بەرنامەكانی حكومەتدا فۆرمەلە بكرایە تاكو بچوكترین كەموكوڕی لەجێبەجێكردنی پڕۆژەی ئاوەدانكردنەوەكاندا نەمایە.

كاتێ كەرەخنە لەجێبەجێكردنی رێگایەك دەگیرێ لەڕووی (نەخشەكێشانو بەكارهێنانی جۆری قیرو كەرەستەی ترو شێوەی ئەندازەی رێگاكە)

وە ئەم رەخنەیەش وەربگیرێ و بسەلمێنرێ كە لەجێگای خۆیایەتیو نە دەبوایە وا بوایە كە كراوە، كەچی بۆ جاری دووەمو سێیەم بەهەمان شێوەی پێشوو هەڵەكان دووبارە كراوەتەوەو گوێ نەدراوە بەچاكردنەوەكان وردەكاری تێدا پەیرەو نەكراوە.

ئایا كێ سوودمەند دەبێ لەكەموكوڕی جێبەجێكردنی پڕۆژەكانی ئاوەدانكردنەوە ئایا ئەم كەموكوڕیە تەنها كەم تەرخەمیە یان شتی ترە، ئایا بۆ گوێ لەسەرنجو رەخنەكان نەگیرا یان كاتێ گوێیان لێگیرا بۆچی بەقسەیان نەكرا، ئایا ئەو پڕۆژانە بۆ خەڵكی كوردستان نیەو نابێ هەموو خەڵك بەشداری تێدا بكات، كەچی نەك خەڵك نەیتوانیوە قسە لەسەر پڕۆژەكان بكات رێكخراوێكی وەك یەكێتی ئەندازیاران نەیتوانیوە وەك پێویست كاریگەری دروست بكات لەسەر نەخشەكێشانو چۆنایەتی پڕۆژەكان.

بەڵام یەكێتی ئەندازیارانیش نەدەبوو لەمەڕ چالاكیو تێبینیەكانیان خاو ببنەوە، وازبهێنن لەو پێشنیارانە بەپێچەوانەوە ئەركی رێكخراوەیەكی پیشەیو دیموكراتی وەك یەكێتی ئەندازیارانە پشوو درێژین بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەكانیان، جگە لەئامانجە پیشەییو داواكاریەكانیان بۆ چاكردنی گوزەرانی ئەندازیاران، ئەركی گرنگیان بەشداری كردنی جدیانە لەپێشكەش كردنی سەرنجی بەردەوام لەبواری ئەندازیاریدا بۆیە دەبێ هەمیشە سووربن لەسەر داواكاریەكانیان، بەردەوام بن لەبەستنی كۆڕو سیمنارو پێشكەش كردنی نووسراوی تایبەت.

هەوڵ بدەن پسپۆڕو ئەندازیاری شارەزاو خاوەن ئەزمون كۆبكەنەوەو هەموو لایەنەكانی جێبەجێكردن لەبوارە جیا جیاكانی ئەندازەیو تەلارسازی و بیناسازی، رێگاوبان پیشەسازیو كارەباو.. هتد) هەڵسەنگێننو بەردەوام بن لەپێشنیازەكانیان، تا ئەوكاتەی بەهەموو لایەك باشترینو جوانترین بەرنامەی ئەندازەی بۆ هەموو پرۆژەكانی ئاوەدانكردنەوە پێشنیاز دەكەنو نەخشەو پلانی گونجاو بۆ هەموو بوارەكان دادەڕێژرێ.

نوێنەرایەتی حیزب لەڕێكخراوەكاندا یان نوێنەرایەتی رێكخراوەكان لەحیزبەكاندا

ئارام مەجید

ماوەیەكی زۆرە مشتومڕێكی بەردەوام هەیە لەسەر ئەو چەمكەی نوێنەرایەتی حیزبەكان لەڕێكخراوەكانداو هەڵسوڕانی رێكخراوەكان بەئاراستەی حیزبیو، هەوڵدانی زیادكردنی ئەندامی حیزبی لەڕێكخراوە جیاجیاكاندا.

بۆ خۆی ئەم بابەتە قسەو باسێكی زۆر هەڵدەگرێو دەبێ بەوردی هەلومەرجی بابەتیو مێژوویی ئەو سەردەمەی كاری تێدا دەكرێ هەڵبسەنگێنرێ، هەموو لایەنەكانی كاری حیزبیو رێكخراوەیی لەبەرچاو بیگرێ تاكو بۆچوونەكان لەجێگای خۆیاندا بن.

ئاشكرایە رێكخراوی پیشەیو دیموكراتی لەهەناوی سروشتیو بەشێوەیەكی خۆڕسك دەبێ لەدایك بێت، سەرچاوەی دروست بوونی پێویستیەكانی قۆناغی دیموكرات بێت.

كاتێ بەشێوەیەكی تەندروست دێتە مەیدانی خەباتی دیموكراسیو داواكارییو ئامانجەكانی توێژێك یان چینێك یان كۆمەڵێك دەكاتە بەرنامەی تێكۆشانو هەوڵ دەدات بۆ بەدەست هێنانی، ئیتر دەكرێ ئەم رێكخراوە بتوانێ رابەرایەتی ئەو چینو توێژە بكات ئەم ئەزموونەش زیاتر لەسەدەكانی پێشوو پیادە دەكرا لەوڵاتانی رۆژئاوای پێشكەوتوو كەدەسكەوتی گەورەو گرنگ هاتۆتەدی بۆ توێژو كۆمەڵە جیاجیاكانیان لەرێگای خەباتیو دیموكراسیو رێكخراوە خۆ بەخشەكانەوە.

بەپێچەوانەوە كاتێ رێكخراوێكی دیموكراتی پێویستی قۆناغی مێژوویو خواستە سروشتیەكانی چینو توێژەكان نایخولقێنیو لەلایەن حیزبێك یان سەركردەیەكی سیاسی دائەتاشرێ، ناتوانێ ئامانجو داواكاریەكان كۆبكاتەوەو بەرنامەی گونجاوی بۆ دابرێژرێ بۆیە لەپاشان دەبێتە یەكێ لەئامرازەكانی دەستی حیزبەكان بۆ دژایەتیكردنی كاری دیموكراسیو سەركوتی چینو توێژەكانو رابەرە چالاكەكانیان دەكات.

ئەمەش لەئەزموونی رۆژهەلاتیدا بەتایبەتی لەسەدەی پێشوو زۆر بەڕوونی دەركەوتووە، كە هەمیشە رێكخراوو سەندیكاو كۆمەڵەكان تەنیا بۆ رازی كردنی حیزبی دەسەڵاتو سەركردە سیاسیەكان كاریان كردووە دەسكەلای دەستی دەزگا سەركوتكەرەكانی رژێمەكانیان بوون كام سەندیكا توانیبێتی بچوكترین داواكاری توێژەكەی بەرزبكاتەوە تەعبیر لەنزمترین مافی سروشتیان بكات تەنیا بەكارهاتوون بۆ گەشەپێكردنی حیزبی دەسەڵات لەناو ریزەكانی توێژو چینەكانداو مینبەرێك بوو لەمینبەرەكانی حیزب.

ئەم كەلتوورە حیزبیە ئەم كەلتوورە دەسەڵاتداریە بەئاسانی ناتوانرێ لەعەقڵو سلوكیەتی حیزبو تاكەكانی كۆمەڵی رۆژهەڵاتو وڵاتە دواكەوتوەكاندا بگۆڕدرێ. وای لێبێت چینو كۆمەڵەكان بەشێوەیەكی تەندروستو دوور لەدەستێوەردانی حیزبو لایەنەكان، بەشێوەیەكی سروشتی لەدایك بێتو چالاكی خۆی بكاتو رووبەری كاری دیموكراسی فراوان بكات.

لەكوردستاندا چەند ساڵێكە هەوڵێكی زۆردراوە بۆئەوەی بتوانرێ چەمكی رێكخراوە دیموكراتیەكانو ئەركەكانی و پێك هاتەی بەشێوەیەك لەشێوەكانی مۆدیلی رۆژئاوای ممارەسە بكرێ ئەم ئەركە ئاسان نییە بەربەستی زۆر هاتۆتە رێی تێگەشتن لەكاری كۆمەڵەو سەندیكاككان بەوەی كە پێشتر هەبووەو گۆڕینی بەشێوەیەكیتر كەكتومت پێچەوانەی ئەو نیوە بێت قورسو پڕ هەڵدێر بووە.

چونكە لەسەرەتای دوای راپەڕینی كوردستانەوە لەساڵی ١٩٩١ ململانێی بەحیزبی كردنی رێكخراوەكان لەوپەڕیدا بوو هەموو تواناكان خرابوونە گەڕ بۆ زیادبوونی ئەندامەكانی حیزب لەرێكخراوەكاندا بەو رادەیەی هەموو ئەركو چالاكیەكانی رێكخراوەكان لەچوارچێوەی حیزبایەتیدا توابوەو نەیتوانی نقە بكات، تا كار گەیشتە ئەوەی شەڕی حیزبەكان سەرەتا لەململانێی ناو رێكخراوەكان دا رەنگی دایەوە، بەڵام هەر لەوكاتانەشدا خەڵكان خاوەن بیروباوەڕی پێشكەوتن خوازی ناو حیزبەكانو بێ لایەنیش لەحیزبەكان لەهەوڵی بەردەوام دا بوون تاكو هەموو لایەك تێبگەیەنین كەخەباتی دیموكراسیو پێك هاتنی رێكخراوە دیموكراتیەكان جیاوازی زۆرە لەخەباتو تێكۆشانی حیزبایەتیو ئەركی نیشتمانیو نەتەوایەتی بەپێی قۆناغەكانی مێژوو گۆڕانكاری بەسەردا دێو پراكتیكی حیزبیش دەبێ بگۆڕێ ئەگینا تووشی دۆگماو چەق بەستن دەبێ، بەو مانایە نا حیزب بۆی نەبێ لەناو رێكخراوە دیموكراتیو سەندیكاو كۆمەڵەكان دا كاری خۆیان بكەن بەڵام بەو مەرجەی ئەنجامە حیزبیەكانیان تەنها كار نەكەن بۆ حیزب لەناو رێكخراوەكانداو بەڵكو هەوڵ بدەن نوێنەری رێكخراوەكانیان بن لەناو حیزبەكانیانداو سووربن لەسەر داواكاریو ئامانجە دیموكراسیەكانیانو هەموو تواناو هەوڵەكانیان بخەنەگەڕ بۆ دابین كردنی ئەو ئامانجانە دیارە دەبێ حیزبەكان بگەنە ئەو قەناعەتەی كەچیتر بەو پێكهاتەو بیركردنەوەیە ناتوانن قۆناغی دیموركاسیو ئەركەكانی رابپەڕێنن بۆ ئەو حیزبەی زووتر لەو چەمكە تێبگاو حیزبەكەی بخاتە بەردەم خزمەتی دیموكراسیو ئازادییەوە ئەوەندە گەشە دەكاتو زیاتر لەخەباتو تێكۆشانی ئەم قۆناغەدا رۆڵی گرنگی دەبێت.

توێژو چینە جیاجیاكانو پێك هاتەی كۆمەڵ داواكاریو ئامانجی جیاجیای تێدایە بۆیە ناكرێ بەیەك چاو سەیری هەموو بكرێ، چاكردنی گوزەرانو ژیانی تاكەكانی كۆمەڵ دوو شیكاركردنەوەیان لەڕووی كۆمەڵایەتیو زانستیو پێشكەوتنەوە ئەركی گرنگی بەدیموكراتی كردنی كوردەواریە، ئەو رێكخراوەی توانیبێتی قسە لەسەر مافە سروشتیەكانی توێژەكان بكاتو ئەندامەكانی ئەو رێكخراوانە سوور بن لەسەر دابینكردنی ئامانجەكانیان ئەوەندە جێگەی خۆیان كردبێتەوە بەشێوەیەك رۆڵیان دیار بێت لەژیانی سیاسیو كۆمەڵایەتیو ئابووریو هەموو لایەك حسابیان بۆ بكات.

ئۆباڵی گۆڕینی فەلسەفەی خوێندن لەئەستۆی كێیە؟ (مامۆستایان، خوێندكاران، پەروەردە یان پسپۆڕان)

جوتیار نوری

پێگەیاندنی نەوەی نوێ لەڕووی پەروەردەییو زانستیەوە، یەكێكە لەگرنگترین ئەركەكانی كۆمەڵو دەسەڵاتدارانو دەزگاكانی فێركردنو پەروەردە، ئەم ئەركە هەمیشە یەكێك بووە لەپێوەرەكانی هەڵسەنگاندنی پێشكەوتنی كۆمەڵایەتیو بەرێوەبردن. دیارەئەم گرنگیدانە بەپرۆسەی پێگەیاندنی نەوەكان هەموو بوارەكانی كۆمەڵ دەگرێتەوە، زۆر لایەن بەشداری تێدا دەكەن، وەك خێزان، دەزگای پەروەردەو فێركردن، كۆمەڵو یاسا كۆمەڵایەتیەكان.

باسەكەمان لێرەدا تەنها هەڵسەنگاندنێكی خێرای فەلسەفەی پەروەردەو فێركردنە، كەئەم فەلسەفەیە گۆڕینو مانەوەی لەقاڵبێكی كۆندا دەكەوێتە ئەستۆی كێ؟

پێشكەوتنەكانی كۆمەڵ بەشێوەیەكی راستەوخۆ كاردەكاتە سەر گەشەكردنی عەقڵی تاكەكانی كۆمەڵ، ئاشكرایە هۆیەكی گرنگی پێشكەوتنی عەقڵ، پەیوەندی هەیە بەپێشكەوتنی تەكنەلۆژیاوە، سیستەمە نوێیەكانی گواستنەوەو پەیوەندی كردنو داهێنانە یەك لەدوای یەكەكانی بواری ئەلەكترۆنیاتو پیشەسازیە گەورەكان، بۆیە دەبێ ئەم هەموو گۆرانكاریە گرنگانە رەنگ بداتەوە لەسیستەمی فێربوونو دەبێت فەلسەفەی پەروەردە، بەپێی قۆناغەكانی مێژوو، پێشكەوتن.. خۆی بگونجێنێ. گەر وانەكا لەگەڵ رەورەوەی پێشكەوتن نایەتەوەو ناتوانێ نەوەی نوێتێر بكات لەداهێنانەكانو ژیانی نوێ.

سیستەمی پەروردەو فێركردنیش، زۆر لایەن بەشداری تێدا دەكات وەك (پرۆگرامی خوێندن، خوێندنگاو پێداویستیەكانی خوێندن، مامۆستایانو بەرێوەبەرێتی خوێندنگاكان، خوێندكارانو رێكخراوە خوێندكاریەكان، سەرپەرشتیارانی پەروەردەو پسپۆرانی بواری پەروەردەو فێركردن).

گەر بێین چاوێكی خێرا بە بەرنامەی خوێندندا (منهج الدراسی)دا، بگێرین، دەبینین گۆرانكاریەكی زۆر كەمی بەخۆیەوە دیوە، راستە هەندێ لەوانەكانی، وەك (مێژوو، پەروەردەی نیشتمانی) لەهەندێ لەقۆناغەكانی خوێندن گۆرانكاری بەخۆیەوە دیوە، بەتایبەتی قۆناغەكانی خوێندنیسەرەتاییو ناوەندی، بەڵام ئەمە بەو مانایە نیە كە گۆرانكاری گەورە كرابێت لەگۆرینی ئەو بەرنامانەدا لەتەواوی قۆناغەكانی خوێندندا، چونكە ئاشكرایە یەكێك لەئەركەكانی خوێندن پەروەردەیەو ئەركێكیتری فێركردنە، جا بۆ پەرەردە دەبێ سیستەمێكی پەرەردە كردنی نەوەكان بەشێوەیەكی مۆدێرن پەیرەو بكرێتوتەواوی كەرەسەكانی بۆ دابین بكرێت، گەر باسی فێركردن بكرێ، لەهەموو وانە زانستیەكاندا گۆرانكاریەك نابینرێ بەتایبەتی ئەو وانانەی لەقۆناغەكانی ناوەندیو ئامادەییدا دەخوێندرێن، خوێندكار دەبێت لەئامادەییدا ئامادە بكرێت بۆ خوێندن لەزانكۆدا، بۆیە دەبێت لەو قۆناغەدا بەفكرو زانستی تەواو چەكدار بكرێت، تاوەكو بتوانێت لەزانكۆكاندا چالاكانە خوێندن تەواو بكات، بەداخەوە تاكو ئێستا هەر ئەو بابەتانە دەخوێندرێ كەدەیان ساڵە گۆرانكاری بەخۆیەوە نەدیوە، گەر كرابێتیش، زۆر كەمە، دیارە ئەمە كاریگەری زۆری هەیە لەسەر خوێندكاران، تاوەكو بەزانستی تازەبەپێی پێویستی قۆناغە جیهانیەكە پڕ زانیاری بن.

راستە بارودۆخی هەرێمی كوردستان، بەتایبەتی لەڕووی ئابووریەوە چەند ساڵێكی زۆر رێگا خۆشكەر نەبووە تاوەكو بتوانین لەهەموو گەرەكێكو لەشارو شارۆچكەكانو گوندەكان، خوێندنگا بەپێی مواصفاتی نوێ بینا بكەینەوەو هەموو كەرەستەكانی خوێندن، هەر لەئامادەكردنی پۆلەكانو هۆكانی روونكردنەوەو پێداویستیەكانی نوێكاری، وەك كۆمپیوتەر دابین بكرێ، بەڵام دەبوو بەجدی خەم لەم خاڵە بخورایە، سەرەتاكانی بەمۆدێرن كردنی خوێندنگاكان دیار بوونایە، نەك هەربەشێوە كۆنەكە بینا بۆ خوێندنگەكان دروست بكرایە كەتەنها پۆلو ژووری مامۆستایانو ژووری بەرێوەبەری تێدا دروست كراوە، دەبا لەهەر بینایەكدا هۆڵی وەرزشیو كافتریا لەباتی حانووتی خوێندنگاو باخچەی گەورەو هۆڵی خوێندنی كۆمپیوتەر ببوایە بەیەكێك لەمەرجەكانی دروست كردنی بینای خوێندنگەكان، ئەركی گرنگی نوێكاریبەرهەم هێنانی مامۆستای نوێیە، كەبەزانستو فكری مۆدێرنەوە، ئامادە بكرێن لەپەیمانگاو زانكۆكانەوە، هەموو ئە وانانەیان پێووترابێت كەبتوانن خوێندكار پەروەردە بكەن، راستە دڵسۆزیو رۆڵی مامۆستا لەكاتی نەهامەتیو قەیرانەكاندا بەرز دەنخرێندرێ كەلەگەورەترین ناخۆشیونەبوونیدا، بۆیەك سات نەیانهێشت دەرگای خوێندنگەكان دابخرێ، ئەمەش لای هەموان بەرێزوستایشەوە تۆمار كراوە، بەڵام دەبێت فەلسەفەی پەروەردەوفێركردنی نوێ، بەمامۆستای ووشیارو خاوەن ئەزموون، موتوربە بكرێت، هەمیشە دەزگای پەروەردە لەهەڵی فێركردنو ووشیاركردنەوەی بەردەوامی مامۆستاكاندا بێت، بەكردنەوەی خولی جۆاوجۆر تاوەكو دانەبرێن لەپێشكەوتنەكانو زانستی نوێو شارستانیو زاخاو بكرێنەوە.

راستە خوێندكاران ئەو توێژەن كەدەبێت پەروەردە بكرێنو فێربكرێن تاوەكو ئایینەدەیان پێبسپێردرێت، ببنەكەسانی خاوەن بروانامەو شارەزاو وڵاتبەرێوەبەرن، بەڵام بەقەدەر خۆیان ئەركی پیشەییو خزمەتكردنیان لەسەر شانە، دەبێت لەرێگەی نوێنەرو رێكخراوە پیشەییەكانەوە هەمیشە سەرنجو تێبینیەكانیان هاندەری گۆرانكاریو نوێكاری بێت، بەو ئاقارەی كەپرۆسەو فەلسەفەی خوێندن لەگەڵ قۆناغەكاندا بگۆردرێ، ئەركی رێكخراو خوێندكاریەكان لەسەردەمی بەرگری نیشتمانیو نەتەوایەتیدا گرنگوبەرچاوبووە، بەرشداری بەرچاویان هەبووە لە تێكۆشانو خەبات شان بەشانی توێژو چینەكانی تری كوردایەتی، بەڵام لەئێستادا ئەم ئەركە زیادی كردووە، جگەلە ئەركی نیشتمانیو خەباتی دیموكراسی دەبێت رۆڵیان هەبێت لە گۆرینی پرۆسەی خوێندن، بەشێوەیەكی گشتی.

خاڵێكیتر دەمێنێت كەیەكێكە لەفاكتەرەكانی پێشخستنو نوێكاری فەلسەفەی خوێندن، ئەویش ئەو كەسانەن كەژیانیان لەناو پرۆسەی خوێندن بەسەر بردووە،ئەزمونێكی زۆریان لەو بوارەدا هەیە، ئێستا بەجۆرێك لەجۆرەكان، دەسەلاتو بریار بەدەستی دەزگاكانی پەروەردەو فێركردن" ئەمانەش یان سەرپەرشتیارەكانن،یان پسپۆرو راوێژكارەكانی پەروەردەوفێركردنن، دەتوانین بڵێین، ئەركی زۆری گۆرانكاریو بەزانستی كردنی سیستەمی خوێندن دەكەوێتە سەرشانیان، كەدەبێ هەمیشەبەپێشنیازی نوێو كردنەوەی خول بۆ مامۆستایانو موشور خواردنی كەرەسەی خوێندنگەكان نوێكاری بكەن.

دەبا بەهەموو لایەكمان بیركردنەوەیەكی جدی زانستی بكەینەوە لەگۆرینی فەلسەفەی پەروەردە لەهەرێمەئازادو رزگارەكانماندا و سیماكانی شۆفێنێتو دواكەوتوویی لەخوێندنو پەروەردەی نەوەكانمان بسرینەوەو بڵێین ساڵ بەساڵ باشتر لەیار.

institut kurde de paris

چاودێر:
یەکەمین بەشی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ کاک ئازاد جوندیانی تەواو بوو، ئێستا دووەمین بەشی دەست پێدەکات، کە کاک ئازادو کاک تۆفیق ڕووبەڕووی کاک ئەبوتارا دەبنەوە؛ کاک ئازاد لەموتتەلەقی ئیسلامیەوە ڕووبەڕووی کەسێک ئەبنەوە کەلایەنی کەم (٣٥- ٤٠) ساڵە کۆمۆنیستە، ئێستاش باوەڕی بەکۆمۆنیزم هەیە، دوای ئەو هەموو ئەزموونانە. ئەمەش خۆی لەخۆیدا نیشانەی پابەندبوونو دڵسۆزییە لەبەر فەلسەفەیەک بۆیە سەرەڕای ئەو هەموو ئاڵوگۆڕە لەدونیاداو، هەرەسی ئۆردوگای سۆسیالیزم ئێستاش کاک ئەبو تاراو حزبەکەی بەردەوامن لەسەر بەرگری لەکۆمۆنیزم، هیوادارین ئەبو تارا ئامادەبێ بۆ ئەوەی ئەمیش بەراشکاوی قسە بکات؛ ئەو برادەرانەش بەو پەڕی ڕۆشنی ئەمیان وەکو ئیسلامیەک ڕەخنە لەکۆمۆنیزم بگرێت، تۆش وەکو کۆمۆنیزمێک دیفاعی لێبکەیت، کاک ئازادیش وەکو دیموکراتییەک، من کۆتایی قسەکەم بەوە ئەهێنم مارکس دەڵێت (دین ئەفیونی گەلانە)، ڤاندیش ئەڵێت (کۆمۆنیزم ئەفیونی گەلانە)، تۆ ئێستا لەگەڵ ئیسلامیەکو دیموکراتیەک دانیشتووی، خۆت حازر بکە بۆ ئەوەی بزانین کۆمۆنیزم لەناو ئەم هەموو ئەفیونە ئەبەیتە دەرەوە. فەرموو کاک تۆفیق جەنابت پرسیارەکانت بکە.

تۆفیق:
سەرەتا خۆشحاڵم کەیەکەم جارە یەک ئەبینین، من پرسیارەکەم ئەوەیە، کاک ئەبو تارا جەنابت ٦٠ساڵە لەناو ئەم حیزبەیت دوای ئەو هەموو گۆڕانکاریانەی کەهات بەسەر دونیادا، بەتایبەتی لەکۆتایی هەشتاکاندا تاکو ئێستا، ئایا حزبی کۆمۆنیست بیر لەوە ناکاتەوە واز لەکۆمەڵێ مەسەلەی فیکری خۆی بهێنێت بۆئەوەی بتوانێت لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی ڕۆژدا بڕوات؟

ئەبو تارا:
ئەگەر لەسەرەتاوە دەست پێبکەم واز لەهەندێ لەشتەفکرییەکان بهێنین ئێمە لەسەرچاوەدا مارکسیزممان وا تەفسیرکردووە کەزانستێک وەک زانستی فیزیاو کیمیاو باسای کۆمەڵایەتی یەکێ لەسەرچاوەی هەڵگرتنی فەلسەفەی کۆمۆنیزمو حزبایەتیمانو لەوەوە بووە، کەلەزانست تێنەگەین، بەڵکو زانست جێبەجێ بکەین، واتە بۆ گۆڕانکاری کۆمەڵگا کار بکەین، تێگەیشتن ئەوەیە کەتۆ باشترجێبەجێی بکەیت لەکوێ خراپ جێبەجێمان کردبێ لەپێشدا خۆمان زەرەرمان کردووە، زەرەریشمان بەخەڵک گەیاندووە.

ئەوەی لەهەشتاکانو نەوەتەکانەوە ڕوویدا ئەوەمان نەبوو لەهەشتاکانو نەوەتەکانەوە ڕوویدات، لەڕاستیدا کێشەو ململانێ لەناو ریزەکانی حیزبە کۆمۆنیستو بیری سۆسیالیزمو حیزبی چینی کرێکار، هێنانی حکومەتێکی کرێکاری بۆ سەر حوکم، لەناوبەینی ئەم سێ چل ساڵەی پێشوودا، ئەم بەریەرەکانیو ململانێ درێژەی هەبووە، ئێمە لەو مەسەلانەی کەڕوویدا ئەگەڕێینەوە بۆ ئەو رابردووە کەململانێی تیادا بووە؛ ئەگەرنا کێشەی چیکۆسلۆڤاکیا کێشەی ئیرۆ کۆمۆنیزم ئەوەی ئیتالیەکان، هەموو ئەمانە پێشەکییەکانە، ئەوەی کەئێمە لەڕۆژهەلاتو لەحیزبی شیوعی عێراقدا مشتومڕمان لەسەر کرد.مێیان ناردە درەوە بۆئەوەی بچم پرۆسەی گلاس نۆستو پرۆستریکا پێمان سەیرا کەبچین دراسەی بکەینو بەڵگە بهێنینەوە، ئەم گۆڕانکارییە لەئەحزابی شیوعیدا بەرەو کوێ دەچێو ئێمە چۆنی دەخوێنینەوە، حزبی شیوعی عێراقی پێش ئەوەی گلاس نۆستو پرۆستریکای گۆرباتشۆف لەئەوەتەکاندا ئیعلان بکرێت، لە (٨٥)دا لەشاخە پیرۆزەکانی کوردستاندا کۆنگرەی چوارمان گرت، پاش ساڵێکو تۆ مانگ ئیقاشی ناوخۆیی هاتین لەوێ کۆمەڵێ لەمەسائیلمان لەپەیڕەو پرۆگرام هێنایە دەرەوە، ئەوەی کە باسای بینای ئیشتراکیەتو باسای دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریایە لابێن لەبەرنامەی خۆمان لە (٨٥) بۆخۆشمان لەتەموزی (٩٠) بانگەوازێکی ئاشکرامان ڕاگەیاند لەناوی حزبەوە هەتا هەموو مەسەلە فیکریو سیاسییەکانی لەنیقاشا بێ. کەئەو کات وەکو بومەلەرزەیەک وابوو بۆ سەرجەم ئەندامانو ڕێکخراوەکەمان لەوێوە دەست پێدەکات، بیست ساڵ بوو لەناو حزبی ئێمەدا مناقەشەی ئەوە بوو دەبێ لەشاخەکانی کوردستان بەپێی مەفهومی مارکسیەت بەپێی داتانەکەی قەعد، حزبی شیوعی کوردستان هەبێت. لێی دواکەوتین بەڵام هەر لەسەر ئەو ڕێرەوە کە (٩٣) پێکمان هێنا هاتین کۆمەڵێ گۆڕانکاری ترمان کرد لەو کاتەوە هەتا ئێستا و هەتا ئەم کۆنگرەی سێیەمە ئێستا پەیڕەوی سیاسەتێک ئەکەین دیسان گۆڕانکاریمان لەخۆماندا کرد، ئێمە مارکسیەتمان قبوڵ کرد بەڕێبازمان نەک مارکسیزم، لینینزم، لەمەوبەی چینایەتی هەر حزبی چینی کرێکارو جوتیارو هەژارو ڕۆشنبیری بیروبازوو بەرەو ئەمانی چەوساندنەوەی ئینسان بۆ ئینسان هەڵبگرین، دروشمی ڕەشیسمان وابێ لەپشتی بۆرژوازیەتی قەومی کوردی خۆمان بوەستین بەهوشیارییەوە بۆ پێکهێنانی کیانی نەتەوایەتی میللەتەکەمان، چووشین بەهەموو ئەحزابی شیوعی عالەممان ووت، پێمان وابوو تا کیانی ئەم نەتەوەیە پێک دێ پێویستەئێمە ئەگەر چی بۆرژوازیەتی قەومی جیاوازتر نابێ لەبۆرژوازیەتی دونیا، بەڵام لەگەڵ هەموو گرفتەکانی ئێمە لەپشتی ئەو خەباتەی دەبین.

چاودێر:
کاک تۆفیق ئەو ئەڵێ گۆڕنکاریمان کردووە بەڵام هێشتا کۆمۆنیستە، هێشتا سۆسیالیستە، ئەو ڕوونی کردەوە جەنابت ئەڵی چی؟ یەعنی چ ناکۆکیەک لەبەینی کۆمۆنیزم بوونو سۆسیالیزم بوونی ئەو لەگەڵ ئیسلام بوونی تۆدا هەیە ئێستا؟

تۆفیق:
ئالێرەدا مادام گۆڕانکارییەکە بووە، خاڵێکی گرنگە وەکو ئەبو تارا باسیکرد، بەڵام قەزیەیەک بەتەپێشەوە ئێستا ئەگەر سەیری مێژوو حزبی شیوعی بکەین لەگەڵ ئیسلامییەکاندا ناکۆکی توند

دیموکراسیو سۆسیالیزم،

لەسێ جیهانبینی ناکۆکی (یەکێتی، کۆمۆنیستو ئیسلامگەرا)وە

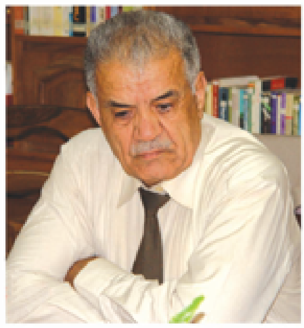

پوختەیەک لەژیانامەی ئیبراهیم محەمەد حەمەئەمین ناسراو بە(ئەبو تارا)

- ساڵی ١٩٢٩لەسلێمانی لەدایک بوە، پاشان چووەتە هەڵەبجە.
- لەشەستەکانەوە بەنازناوی ئیبراهیم حاجی مەحمودو لەمساڵانەشدا بەئیبراهیم سۆفی مەحمودناسراوە.
- لەساڵی ١٩٥٥لەچۆتە ریزی حزبی شیوعییەوە.
- ساڵی ١٩٦٢چۆتە شاخو درێژەی بەخەبات داوە.
- ساڵی ١٩٩٠لەمۆسکۆ پەیمانگای زانستە کۆمەڵایەتیەکانی تەواوکردووە.
- بەشداری لەچەندین خول لەوڵاتی سویدو ئەوروپاو بەغدا کردووە.
- چەندین جار دەستگیرکراوە، دوو ساڵ زیندانی کراوە لەبەسرە.
- بەرپرسی کۆمیتەی نیقابەی کرێکارانی بیناو پرۆژەکانی نینشانی بووە.
- ساڵی ١٩٧٤بۆتە ئەندامی کۆمیتەی هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی.
- ساڵی ١٩٩٨بۆتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حزبی شیوعی کوردستان.
- چەندین نوسینی لەڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بلاوکردۆتەوە، نامیلکەی (بریار)، (سياسة التعريب والتهجير والتبعيث الشوفينية الدكتاتورية) جلد (١١) ٦٠لاپەڕەیە کە بەنەحسانانی رەسمیەوە لەسەر تەهجیرکراوەکان.
- نوسینی (ملاحظات انتقالية عن مجموعة وثائق الشيوعية في البلدان العربية في تعاملهم مع القضية الكوردستانية).

ئەبو تارا:

کاک ئازاد کەوتە ناو ئاڵۆزییەکی فکری زۆر سەختەوە دەیەوێت وەک هەندێ لەزانایانی ئۆروپی، ئەوانەی وتیان کۆتایی مێژووە، ئیتر مێژوو ناچێتە پێشەوە، حوکمی لەسەردایین..

هەبووە لەنێوانیاندا لەهەموو جیهاندا ئەتوانین بڵێین بەتایبەتی لەکوردستان، ئەمە هەموومان بەئاشکرا ئەبینین هەر لەعاموتعلا ئاینیەکانەوە پێش ئەوەی کە حزبێکی ئیسلامی بێن؛ بەراستی ئەو هەموو فتواو بگرەو بێنە بەڵام کەئەو گۆڕانکاریانە ڕوویداوە، لەلایەکەوە ئیسلامیەکانیش وەک حزبێکی معارەزە، ئێستا حزبی شیوعی حزبێکی ئارادەیەک معارەزەیە لەکوردستانو لەعێراقدا لەحکومەتدایە بەڵام ئیسلامیەکانیش لەڕووی مومارەسەوە ئەگەر هەشبن لەحکومەتدا هەبوونێکی لاوازە، هەست ئاکەیت فعلەن هەندێ مەسەلەی فکریو فەلسەفیش هەیە لەعالەما کاڵ بووتەوە ئایا خاڵی هاوبەش هەست ناکەیت دروست بووە لەبەینی ئەو دوو هێزەدا، واتە هێزی کۆمۆنیزمو هێزی ئیسلامی؟

چاودێر:
ئێستا کاک تۆفیق کۆمۆنیزم بوونی تۆ ڕەت ناکاتەوە، بگرە ئەیەوێ خاڵی هاوبەش بدۆزێتەوە لەگەڵتا، لەکاتێکدا لەو پەڕی فکری تۆیە، تۆش لەو پەڕی فکری ئەوی تۆ ئەڵی چی؟

ئەبو تارا:
من پێم وایە ئەوەی کەدەڵێن ئێمەش پێمان وایە پەنجاکان ئانەمرۆ سەرەڕای ئەو بیروباوەڕە فەلسەفیو فکریو چینایەتییەی کەبوومانە، بەرەدێکمان نەگرتە منارەی مزگەوتێ، مێزەری مەلایەکمان دانەگرت، ئەو کاتیش هاوارمان دەکرد، بۆ هەر سڵاوات لەدیاری پاشای بچوکی مەملەکەت ئەدەن، دوعای جومعانو شەوورۆژانەی بۆ دەکەن، دەمانگووت ئەوە چییە ئێوە وەزیفەتان هەر بۆئە ئەوەی کەدوعای شەوو ڕۆژ بۆئەمەن درێژکردنی پاشای مەلیکە بچکۆل، لەحکومەتەکانی دواییشدا دەمان ووت: ئەم ڕێکخراوە ئیسلامیانە بۆنایەن لایەکی قورئان دژ چەوساندنەوەو لەگەڵمان هاو خەبات بکەن، زەمانێک تێپەڕی دەیان حکومەت ڕووخا ئەوجا ئارچانەدا هێنا؟ ڕۆڵێکی هێزە ئیسلامییەکان نابینم بۆ مەحکوم کردنی ئەوانە، ناشبینم بۆ پاشگەزبوونەوەی لەو پەروەردە کردنە چەوتە تاریکییەی کەبەکەڵێک لەگەنجەکانەوە نوسراوە، ئێستا ئازاری ئێوە ئەداو ئازاری ئێمەش ئەدات، ئازاری کۆمەڵیش دەدات بۆ زەمانێکی درەنگ، بۆیە من ئەو کاتیش دەڵێم پێمان وابوو شتی هاوبەش زۆرە لەبەینماندا چونکە تۆ خواپەرستی خۆت بکەئەگەر تۆ پێت وایە لەدیدی تۆوە خواپەرستییەکەی من تەواو نییە بهێڵە بۆخۆمو خوای خۆم، خوا تۆی نەکردووە بەوەکیل هەتا لێرە من سەربیری، بەڵام ئێستا لەم زەمانەی قسە دەکەین، دیکتاتۆریەت مابوو (٣٥) ساڵ بوو ئێمە شتی موشتەرەک لەبەینمان هەبوو، بەڵام هەڵوێستی ئیسلامییەکان لەکوێ بوو؟ حکومەتی کوردستان چ بەلایەکی لەسەریشان بوو؟ ئەوەی کە ئیسلامی ئەم چەرخە ئێستا دەیکات: مل قرتاندن بەشمشێر، ئەوەی کە دەکرێ لە کۆمەڵو بەریەرەکان ئەیان کردووە،ئەم کارانە جێگەی رەخنەو نارەزایی ئێمەیە، لەگەڵ سەد خاڵی هاوبەش هەیە لەبەینماندا ئەگەر بمانەوێ کۆمەڵگا بەرەو پێشەوە بەرین، لەو موحیتەی کەئەتبیری ئیسلامییەکەی لەسەر ئێوە زیاتر دەبێ ئالەسەر ئێمە، بەرگری هەموویمان کردووە بەزەحمەتی ئیسلامیەکەشیەوە، بەڵام ئێوە دەتوانن ڕۆڵێک ئێستا ببینن بەڵام نابیبینن، نە لەبەرامبەر کۆمەڵە، نەلەبەرامبەر ڕەورەوە خێرا لێکردنی کۆمەڵ لەلایەنە ئیسلامیەکەوە پاڵپێوە نێن، دەنا ئێمە نەهاتووین دروشمێک هەڵگرین دژی ئیسلامیەکان لەبەر چاوتان لەگەڵ هەموو ئیسلامیەکانیشدا ئالاکەی حیزبی شیوعی کوردستان هەر دەشەکایەوە لەگەڵتاندا.

چاودێر:
ئێوە بەدرێژایی مێژوو هەر ئەم نەرمیەتان هەبوو بەرامبەر بەرەوتی ئیسلامی، یان قۆناغ هەبووە لەمێژووی خەباتی سیاسی،فکری، فەلسەفی،ئێوە سلبی هەبوو، واتا ئەوەندە ئێوە بیری مارکسیزم بەو مەعنایەی (لا الله والحياه ماده) تان باوەڕ هەبوو ئەوەندەی ئێوە ئەو بیروباوەڕەتان گەشەپێدا، ئاوڕتان لەئیسلامی ئەدەدایەوە جەنابت باسی هەڵەبجەت کرد (لا الله و لا الحياه الا ماده) ئەوەندەی ئێمە وەکو گەنجێک لەسەرەتای حەفتاکانەوە مناقەشەمان بوو لەگەڵ جەنابتاندا، من باس لەهەڵەبجە دەکەم وەکو تۆ بەنموونە هێناتەوە، کاکە خوا هەیە ئەخێر بەڵگەچییە کە خوا هەیە، ئەوەندە ئێمە لەو بوارە فکریانە لەگەڵ ئێوە هەرامان بوو لەسەر مەسائیلی سیاسیو کوشتنو برین کێشەمان نەبوو فعلەن من لەسەدا سەد لەگەڵ قسەکەی جەنابتدا بووم کوشتنو برین ئێمە وەکو خوێن نەکەوتۆتە بەینمان لەکۆنو لەئێستادا، بەبنی ئیسلامیو حیزبی شیوعی، بەڵام وەکو مەسائیلە فکرییەکە کەئێوە هاتن بەگژ فکرو دینو هەموو شتێکی کۆمەڵگا ئەرۆشتن، ئێوە ووتتان خوا نیە، ووتتان پێغەمبەر نیە، ووتتان قورئان ئەسلی نیە، دەیان مەسائیلی وا، لەبەرئەوە کاتێک کەگەنجێکی (١٧ - ١٨) ساڵ ئەو قسەیەی تۆ بەجارێک ئەبیستێ یەکسەر ئەدەی لەبنی هەمانەکە، ئەویش ڕەد فعلی بۆ دروست دەبێت.

ئەبوتارا:
ئێمە لەحیزبی شیوعی عێراق یان کوردستان لەدرێژی ئێستاشماندا پێم وایە ئەتوانین بەدیاری کراوی بڵێین: نەهاتووین دەرسمان لەسەر ئەوە بێ مناقەشەی خوا بهێنینە ناو مزگەوتەکان، یان ناوەندەرسەکان، هەتا ئێستاش ئەو مەسەلانەمان هێشتۆتەوە بۆ ئەناعەتی خەڵک، لەوە خنێکێشدا توانیومانەو لەبەرەمەاندا، کەسێتر نەبووە لەساحەکەدا حاکم بێتە لەدەورانێکیشدا حاکمی ساحەکە بووین ئەمان کردووە، لەکاتێکدا لەهەڵەبجەو شارەزوورو سلێمانیش ئەمن قیادەی مەتانقیشم کردبێ، قیادەی ئەقاباتیشم کردبێ، ئەحزابی ئیسلامی وجودیشی نەبووین، ئەمان

تۆفیق:

لەفەترەیەک لەفەترەکاندا، تەحالوفتان لەگەڵ حزبی بەعسدا نەبوو؟ جەبهەی وەتەنیتان نەبەست؟ کۆمەڵێ وەزیرتان نەبوو؟ لەگەڵ حزبی بەعسدا نەبوون، بەرامبەر بەشۆڕشی کورد؟ ئێمە نەبووین، بەس ئێوە بوون، لەکاتێکدا کورد لەئەوپەڕی نارەحەتیدا بوو، تۆ جەبهەت لێگرتبوو.

هاتوون ئێکەڵاوی سیاسەت دەبنو سیاسەتمان لەگەڵ بکەن، ئێستا جارجار دەڵێن: سیاسەتەکەمان لێتێک ئەدەن، پێکەوە بەئاشتی بیکەینو رایتر قبوڵ بکەن، یان بکشێنەوە مزگەوتەکانی گۆڕنو ڕێبدەن سیاسەت جێگەی خۆی بگرێ، سیاسەت بۆ کۆمەڵە بۆ دونیایە، ئەتۆ نوێژی خۆت ئەکەی ئەو لەکەنیسە من لەشوێنێکی دیکە هەریەکە لەجێی خۆی، ئەمن پێم وایە، ئەو کاتەش پێمان وابوو، ئەو بەشە مردووەی کۆمەڵ، ئەو بەشە نوستووەی کۆمەڵ، لەمزگەوتەکانو دەروێشی فلانو فلان، کارێکی خراپیان بەرامبەر میللەتی کوردستان کرد، چینە چەوساوەکانی دەبرانەوە بۆ بیری دواکەوتوو، بەڵام بیری پێشکەوتنی خوازیان لێحەرام ئەکردن، سەر ڕووت کردن کفری عوزما بوو، ئافرەت بەدەرەوە چوون کفری عوزما بوو، بوونیاد T.V کفری عوزما بوو،ئەمن هاتم لەدەورانی حوکمی ئیسلامی ئێستادا لارانیکی ئافرەتێکو لافتانێکی کچێکی کورد دەرکەوێتو ئێزابی پیادەکرێت، لەپاش زەواڵی حوکمی پڕ سەڵتەنەتی ئەنسار ئیسلامی ئەم مەملەکەتە چی بەسەر پاشکەوتنی ئەو کەزۆر دابراون یان زۆر ڕەخنەتان هەبووە؟

ئەبو تارا:
پێم وایە لەمێژووی سەروەی بیستی عێراقی بیگری تاائێستا، بەئەجەفو کەریەلاشەوە، بەهێزە ئیسلامیەکانی کوردستانیشەوە، خوێنار نییە لەبەینمان شەپۆل هەبێت، بەڵام بەریەرەکانی بەهێزمان هەبووە، لێدراوین بەڵام هێرشی مەلاو مزگەوتمان نەکردووە، تەکتیکمان ئەوەبووە کەلەگەڵ ئەم هێزە ئیسلامیانە پێویست ناکات بگەینە ئەو خوێناوە، ئەمما وەکو قەناعەتی فکری پێمان وابووە کۆمەڵ ئەبەنەوە دواوە لەمەدا دەبێ بەریەرەکانیان بکەین بەڕێبازە علمیە زانستیەکە.

تۆفیق:
ئەمەی کاک ئەبوتارا ئەیڵێت باسی ئەمرۆ ئەکات کەگەڕاندیەوە بۆ دواوەبابەتەکە ناکۆک ئەبینم کەئەو ئەیلێ حیزبی شیوعی ئەگەر سەیری مێژووی بکەیت، لەسیەکانەوە هەتاوەکو پێش ڕاپەڕین، کاک ئەبوتارا ووتی دەرەنگ کەوتنە کاری سیاسی ڕاستە وابوو، بەڵام هەر بەرامبەر ئاین کەئەو وەختە ئیسلامی سیاسی بەرمەعنا حیزبیە نەبوو، بەرابەر ئاین حیزبی شیوعی ڕۆڵێکی زۆر کردووە، مارکسیەت وەکو مەرزومێکی فەلسەفی وەکو بابەتێکی زانستی مرۆڤایەتی هەمووی قسەی لەسەر دەکات، ئێمە وەکو حیزبێکی سیاسی بڕوامان بەمەسەلەی مەتریالیسم هەیە کەلە پراکتیکدا کاری لەسەر ئەکەین ئەوەمان لەبەرنامەو پرۆگرامی خۆمان لانەبردووە، بەڵام ئەهاتووین ئەمە بکەین بەدروشمی ئەفیکردنەوەی ئیسلامییەکان، ئەوە چل پەنجا ساڵە پێکەوەین لەساحەکەدا لەگەڵ ئیسلامیو دینیەکان ئیقاشمان بووە وەکو ئیقاش ئەهاتووین ئەفی تۆ بکەینو تۆ مزگەوتی خۆت بەرمەدە، تۆ نوێژی خۆت بکە، بەڵام ڕێگەی خەباتی من مەگرە، دەمانویست شتی هاوبەش هەبێت لەنێوانماندا دژی هەموو ڕژێمانەی تێپەڕی، لەدژی تاوانەکانی ئەو هەموو قەبیلەقو عەسکەرانەی لێرە دەیانکرد، کوا ڕۆڵی ئیسلامیەکان لەدژی ئەو هەموو جاشو جاسوسو فەزاعەتانەی بەسەرماندا هات؟! کوا ڕۆڵی ئەوان، دژی ئەوەی بەسەرماندا هات لەئەبوغرێبو غەیری ئەبو غرێبو لەکوردستاندا ئەو زەمانە مەحکەمەکانی ئەرکوکانو موسڵدا دژی گەلەکەمان ئەنجام دەدرا.

تۆفیق:
لەفەترەیەک لەفەترەکاندا جەنابتان ئاگادارن کەتەحالوفتان لەگەڵ حیزبی بەعسدا بەست، جەبهەی وەتەنیتان نەبەست، کۆمەڵێ وەزیرتان نەبوو، لەگەڵ حیزبی بەعسدا نەبوون بەرامبەر بەشۆڕشی کورد؟ ئێمە نەبووین، بەس ئێوە بوون لەکاتێکدا کەکورد لەئەوپەڕی نارەحەتیدا بوو تۆ جەبهەت لێگرتبوو.

ئەبوتارا:
کاک تۆفیق خیلافێکی سیاسی لەفەترەیەکی دیاردا لەئەنجامی پەیمانێکی سیاسی هاوبەش، ئەو ئەڵێ، پێش هەموو شتێک حیزبی شیوعی عێراقی کەداخلی بەرنامەیەکی سیاسی بەرە بوو، ئەو وەخت لەگەڵ حیزبی بەعس پاش ئەوەبوو کەپارتی دیموکراتی کوردستان لەبەیانی (١١)ی ئازارەوە، ئەو وەخت ئەو گفتوگۆو مفاوەزەو ئەزمەو کێشەیە هەبوو، بەپێی ئەو هەڵومەرجەی ئەو وەختە، قەناعەتی ئەوە ئەکرا کەحیزبی شیوعی عێراقی داخلی ئیتیفاقیە ببێ، ئابتوانێ چارەسەرێکی کێشەکە بکرێو دەوری ببینێ، بەڵام سەرەنجام ئەو بەرنامەیە سەرکەوتوو نەبوو، ئەوا حیزبی شیوعی عێراقی بوو بەجورئەتەوە لەکۆنگرەی خۆیدا رەخنەی لەخۆی گرت کەزۆری مرونەت کرد بۆ ئەو مەسائیلانە ئەو حیزبە کتێبێکی لەسەر دەرکرد لەکۆنگرەی چواری، کەمرونەت بەرامبەر بەو جۆرە ئەحزابە ئەو پێکهاتەیە بەتایبەتی پێشەکییەکەشی ئەبوو کەلە (٦٣)دا ئەوان هاتبوون جاری دووەم هاتنەوە سەر حوکم، حیزبی شیوعی عێراقی لەسەر ئەو چەند مانگە لەسەر ئەو چەند وەختە ئەو کتێبە درێژەی بۆ تەقیمی سیاسەتی خۆی، ڕەخنەیان لەخۆی گرت، بەڵام کێ هەیە لەحیزبەکانی ساحە، لەئیسلامیەکانو غەیرە ئیسلامیەکان بێن پێمان بڵێن ڕەخنەیان لەسیاسەتی خۆمان بۆ جەماوەر گرتبێ؟ کۆنگرەی دوایی یەکێتی نیشتمانییە کەتوانی دەست بخاتە سەر شەڕی براکوژیو هەندێک شت بڵێ کەمن لە دە موحازەرەو لە دە جێگەی تریشا وتوومە ئاوا دەست بکاتەوە لەشەڕا حەتمی نەبوو، قەدەر نەبوو، دەمان توانی نەبێ، ئێمەش هەموو مەسئولیەتەکەی ناخەینە ئەستۆی لایەک، خۆشمان ئەحەمول مەسئولیەتەکەی ئەکەین، لەمەسەلەی ئەوە ڕوخنەمان گرتووە، بۆ چەند مانگێکو بۆ کاتێکی دیاریکراوی سیاسی، کێشەو هەرای بەینی ئێمەو پارتی نابێتە مقیاسی چەند ساڵەی خەباتو تێکۆشان.

چاودێر:
کاک ئەبوتارا جەنابت وتت کاتێک کە دەسەڵاتمان هەبوو ئەحزابی ئیسلامی لەعێراقدا نەبوو، ئەمانتوانی هەموو شتێک بکەین، بەڵام ئەو کاتە حیزبێک هەبوو بەناوی (ئیخوان موسلمین)، بەقوەتیش بوون، تەیاری دینی لەڕێگەی مەلاکانەوە بەرهەڵستکاری بەهێزبوون لەشۆڕشی بیستەوە، حیزب هەبووە، بەرهەڵستیش هەبووەوە دوایش حیزبی دەعوەیش دروست بووە لەبەرامبەرتاندا، دواتر ئەپارتی تری ئیسلامی دروست بووە.

ئەبوتارا:
ئەوە ڕاستە کەئەوانە هەبوون، بەڵام لەکوردستانی ئێمەدا، غەیری یەکێتی زانایانی کوردستانی ئەو زەمان ڕێکخراوێکی سیاسی لەگۆرەپانی کوردستانی ئێمەدا نەبوو، تائەو ساڵانەی دوایی، ئەو قسەیەمان لەوەڵامی ئەوەدایە کەپێکهاتەی سیاسی ئەم حیزبو ڕێکخراوانە لەساڵانی دواییدا، ڕەخنەمان بۆ بەجێ نەهێنانی وەزیفە ئیسلامیە مەزهەبیە دینیەکەی خۆیان کەدەبوو لەخەباتدا بێن دژی ئەو زۆردارییە، ئەو زوڵمەی کەدەکرێ هاوسەنگەریمان بکەن، ئەمرۆ هاوسەنگەرین، ئەو

Institut kurde de Paris

ڕەختیش هاوسەنگەر بووینایە بۆیە ووتمان ڕێکخراوی سیاسی نەبووە.

چاودێر:
پێت وانیە ئێستا تۆ شتێک کەلەدوای ئەجروبەیەکی زۆر ئەڵێیت، دەبووایە ئەو کاتەش وابووینایە لەرووی مەنتیقەوە، هەڵەبێ، چونکە هەموو شتێ لەزەمانی خۆی ئەحەکومی تیادەکرێ، کەناتوانی بڵێی لەدوای پەنجا ساڵ، ئەتوانرا ئەو کاتەش ئەوە بکرێ، ئەوە زادەی زەمانی خۆیەتی، ئەم قەناعەتەشت زادەی ئەم زەمانەیە.

ئەبوتارا:
هەڵوێستەکە لەوەدایە کەزادەی زەمانی خۆیەتی، بەڵام خوێندنەوەی مەسئولێنو ئەحزابو گروپێک بۆئەو کێشەیە ئایە وورد خوێندویەتیەوە، یان قابیلی خوێندنەوەیەکی ترە، بەڵام بیبەیتەوە قالبو زەمانی خۆی ئەو کاتە ئێمەو ئیسلامیەکان خیلافمان لەسەر خوا نەبوو، خیلافمان لەسەر ئەوە بوو ئەرز بۆ فەلاح، کار بۆ کرێکار، خوێندنگا بۆ خەڵکی ئازاد، ماف بۆ ئافرەت، ماقی نەتەوایەتی بۆ کورد، بۆنەهاتن بۆ ئەوە لەگەڵماندا؟

چاودێر:
بەڵام ئایە ئۆنەتوانی ئەم مەسەلە سیاسیانە وا باس بکەیت کەهیچ جۆرە ناکۆکیەکی فەلسەفی، بنەرەتی لەبەینی کۆمۆنیزمو ئیسلامدا نەبووە ئەو کاتە؟ فەلسەفەی مارکسیزم ڕۆشنە لەم مەسەلەیەدا کەزۆر ناکۆکە لەگەڵ ئیسلامدا.

ئەبوتارا:
ئەو مەسائیلانەی کەخیلافی فەلسەفی بن، ڕەنگە ئێستاش ئەمردبن، هەشێکی، بەڵام ئەی ئێستا بۆ ئەتوانین سەرەرای خیلافی زۆر، بەڵام تێکۆشان هاوبەش بکەین بۆ ئێستا خوێندنەوەکەمان بۆ قۆناغەکە گونجاندونی، دیمان لەزۆر شتدا موختەلیفە لەباری فەلسەفیەوە، بەڵام پێکەوە دەتوانین بەرنامەیەکی سیاسیو مەرحەلەی زۆر درێژ خایەن پێکەوە بین.

چاودێر:
ئێستا ئەزموونێکیتر هەیە، زەمانێکی ترە.

ئەبوتارا:
بۆیە دەڵێم لە ئەو زەمانە تازەیەدا ئێدەگات ئینسان لەپێشدا کەم کاری کردووە یان نا، ئێستە بۆخۆمان شیوعیەکان پێمان وابووە وەزیفە نەتەوایەتیەکەشمان هاوشانی ئەبەقیەکە بەرین بەرێوە، هاورێکانی ترمان، براکانی ترمان، بەمزگەوتو مەلاکاندا دەیانتوانی وەزیفە ئیسلامیەکەیان لەپەنای دیفاعکردن لەمیللەتی کوردستانو خەلکی رەشو رووتو دژی ئاغاو دژی فلان بێنە مەیدانی خەبات، ئێمەش پێمان وابوو مەزهەبو دینیش ڕێگەی پێنەدانو دەبوایە بیانکردایە.

چاودێر:
کاک ئازاد نۆرەی جەنابتە پرسیارەکانت رووبەرووی کاک ئەبوتارا بکەیتەوە، جەنابت ئەوەڵ کەس بوویت قسەت کرد کاک ئەبوتارا دووەم کەسە، ئەو باوەری خۆی باس کرد لەسەر کۆمۆنیزمو، لەسەرئەو مەسەلانە، ئێستا من ئەپرسم ئایا دەورانێکیتر لە ململانێ لەنێوان کۆمۆنیزمو سۆسیالیستەکان لەگەڵ دیموکرات خوازەکان، دەورانێکیتری ئەو ململانێیە لەبەینتاندا چییە؟ ئەم ململانێیە بەرەو کوێ دەروات؟ تۆ ئەتوانی ئەو پرسیارانە لە ئەبوتارا بکەیتو وەڵام وەربگریت؟

ئازاد جوندیانی:
بەتەئکیدی حیزبی شیوعی عێراقیو کوردستان وەکو باقی حیزبەکانی تری کە بەو ڕێگەیە بیریان کردەوە بەخۆیدا چووەوە لەئەنجامی ئەو قەیرانەی لەئاستی فکرو لەئاستی کرداردا ڕووبەرووی ئەحزابی کۆمۆنیستیو ئەحزابی مارکسیزم بووەوە، ئەوان گۆرانی زۆریان کردو خۆی ئامازەی بەوەدا کە هەتا لەمونتەلەقە فەلسەفیەکەیاندا مەسەلەی مارکسیزم- لینینیزم، ئیتر ئەوان لینینزم بەبەشێک لەفەلسەفە نازانن، واتا لینین فەیلەسوف، نییە تەنیا مارکس فەیلەسوفە، لەو گۆرانەدا، لەو گۆرانەی کەدروستیان کردووە لەئالوگۆری ناو حیزبەکەیان پرسیارێکی بچوکم هەیە بەپێی بیرکردنەوە لەپەیوەندی نێوان شکڵو ناوەرۆک، ناوەرۆک خۆی باسی ئەکات گۆرانکاری بەسەر هاتووە، لەشکلدا بۆ لەسەرئەو ناوە ماوەتەوە، لەکوێ ئەو ناکۆکیە ئەدۆزنەوە، ناکۆکی هەیە یا نییەتی؟

ئەبوتارا:
لەسەر قسەکەی مارکسو قسەکەی غاندیو قسەکەی شتێکە ئەیگەرێنمەوە بۆی باجارێ وەڵامی پرسیارەکە بدەمەوە، چونکە هەندێ شتی عیلمی هەیە بەوردی بخرێتە جێگەی خۆی، پێشەکی ئەوە دەڵێم لینین بەفەیلەسوف نازانن، ئێمە پێمان وایە بۆ ڕێبازی ئەوەی هەڵبژێری، بۆ پێشرەوایی خەباتی میللەتان، پاچینی چەوساوە، سۆسیالیستو دیموکراتخوازی دنیا بیکەی بەرێبەر، ئێمە هاتین لەوێ هەڵوێستمان گۆریوە بۆیە لینینمان لەمارکس جیاکردۆتەوە، چ فەلسەفەی ئەسڵی چینایەتیەکە، وەک زانست مارکسیەکەیە نەک لینینزم، بەڵام ئەوەی کاک ئازاد بیەوێ بیڵێ بەفەیلەسوفی نازانم ڕەنگە ئێستا لەسەرئەوە یەکێ لە زانایان خیلافی لەسەرئەوە نەبێت کەلینین ئەری پێبوو بۆ کۆمەڵ، زۆریش بۆچوونەکانی ڕاستە تائێستاش.

ئێمە سەر شکڵو ناوەرۆک، ئێمە لەشکڵو ناوەرۆکی ناوا، لە تەمموزی (۱۹۹۰)ەوە ووتم لەکۆنگرەی یەکەمی دامەزراندنی حیزبی شیوعی کوردستان لە (۱۹۹۳) دوایی لە (۱۹۹۵) دوایی لە (۱۹۹۸) ئێستاش لە (۲۰۰٤)ی کۆنگرەی سێیەمدایین پاش دامەزراندنی حیزب یەک کۆنگرە نەبووە ناوی حیزب نەخەینە نیقاشەوە، ناوی حیزبی شیوعی عێراقی کوردستان یان ناوی حیزبی دیموکراتی خواز بێت؟ ئەم کۆنگرەیەشمان

کۆمەڵێ ناوو ئەڵتەرناتیف پێشکەش کرابوون مشتو مڕی زۆریشی لەسەرکرا، گروپی مشتومڕی فەلسەفیو فکری، گروپی منەزەماتەکانیشی لەناوبوو لەناو کۆنگرە، بەڵام ئەلەکۆنگرەی دوو کەمن یەکێکم لەناو ئەو حیزبەشدا، لەسەر ئەو نیقاشەش زۆر دەورم هەبوو، یەکێ بووم لەو کەسانەی ئەو زەمانەش پێم وابوو، دەبێ حیزبی شیوعی کوردستان ناو گۆڕین بکات، بەڵام بەقەناعەتی یەکێ باوەر خۆمان، لەراپرسی داخلی خۆمان، بەڵام ئەوە سێ کۆنگرە دەبەستێن هەڵگرانی داواکارانی ناوی حیزب بگۆڕێن لەگەڵ ناوەرۆکی قۆناغەدا ناو شیوعیەو شیوعی قۆناغێکی دوای سۆسیالیزم، ئێستا لەزۆر ئەحزابی تردا زۆر پێش ئێمە ئەو ناوەیان گۆڕی، بەڵام لەکۆنگرەدا ئەکسەریەتی نەهێنا، بۆ؟ لەبەرئەوەی کەئێمە لەو حیزبە شیوعیەی کوردستانو عێراق ئەعەیبو ئاوانێکمان لەو ناوە دیوە، نە فەزاحەتێکمان کردووە، نەسەروەتی قەومی میللیمان خواردووە، ئەدزایەتی گەلانو ئەقوامی ترمان پێکردووە، لەو ناحیەیەوە حیزبی شیوعی جێگەی لەکە نیە لەناوەکەیەوە، ئەمما ئەگەر لەشوێنێک هەڵەیەکمان کردبێ ئینتقادێکی سیاسی بکەین ئەو ئەمە هەقە، ناویشمان بگۆڕین وەکو ووترا لەکۆنگرە سەوتی زۆرینەشی لەگەڵ بووویین بیشی گۆڕین بەحیزبی دیموکراتی عمالی شۆڕشگێر، وەکو هینەکەی لینینو دەورەی سەورەی ئۆکتۆبەر بۆ کۆنگرەی چوارەمیش دانراوە.

بەشداربوووینایە، بەڵام لەبەرئەوەیپێمان وابوو هەمووشەش مانگێ ئینابەرێیەک دەگرنەوە ئەگەر نا حیزبی شیوعی کوردستان زۆر لەسەر ئەو قەزیەیە مەتەفائیل بوو لەسەر ئەوەی مادام حکومەت یەکئەگرنەوە، پەرلەمان بوو بەمەرکەزی سوڵتە، ئەوە حکومەتە دەچێتەوە پاڵ، ئەوە نائیب دەبەینەوە ئەوێ، ئێمە ئەگەر بچینە وەزارەتێک چوار ڕۆژیتر ئیعلان دەکرێ خۆ کێشەکەی نەگۆریوە، ئێمە ئێستاش پێمان وایە دەبوو یەکێتی نیشتمانی کوردستان لەگەڵ ئێمە لەم مەیدانەدا کراوەتر بێت، بۆ بەشداری کردن لەحوکمو ئیدارەدا، لەم ئەخیرانەدا چەند جارێک باسمان کردووە، بۆچی ناتوانین لەم حکومەتە

ئایندەی کێشە کۆمەڵایەتیەکانی کۆمەڵو بووژاندنەوەی بزووتنەوەی کرێکاری، زەحمەتکێشانی کوردستان، کەحیزبی شیوعیو رەوتە چەپەکانیتر لەکوردستاندا بەهێزتر بێ، وورده وورده هێزە دیموکراتییەکان بخەنە ژێر پرسیارەوە؟ وەکو لەئەوروپا کۆمۆنیزم هێزە دیموکراتییەکانی خستە ژێر پرسیارەوە؟ یابەجۆرێکی تر بپرسم لەئەوروپا بزووتنەوەی کۆمۆنیستی سۆشیالیستی دروست بوو، تۆ پێت وانیە لەوڵاتی ئێمەش بزوتنەوەی کۆمۆنیستی سۆشیالیستی دروست بێ، ببێت بەئەلتەرناتیڤێک بەرامبەر بەهێزی دیموکراسی؟

ئازاد جوندیانی:

توفیق کەریم سالح

ئازاد جوندیانی

ئەبو تارا:
لەمزگەوتەکان و دەروێشی فلان و فلان، کاری خراپیان دەکرد، بەرامبەر میللەتی کوردستان، چینە چەوساوەکانی دەبرانەوە بۆ بیری دواکەوتوو، بیری پێشکەوتنخوازیان لێ حەرام دەکردن.. سەر روتکردن کوفری عوزما بوو، چوونەدەرەوەی ئافرەت کوفری عوزمابوو، بوونی T.V کورد کوفری عوزمابوو..

ئازاد جوندیانی:
ئەمەیان پرسیار نیە بەڵکو ڕەخنەیەکە کەزۆر خەڵک موشارەکەمان دەکات لەو ڕەخنەیە، ئەویش ئەوەیە کەحیزبی شیوعی کوردستان لە ڕێگەی ئەو قۆناغەی رابردوو، بەتایبەتی لەدوای ڕاپەڕینەوە تائەگاتە ئەمرۆ، بەشێوەیەکی زۆر تاکتیکی مامەڵەی لەگەڵ مەسەلەکان کردووە، بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی شەری ناوخۆ، بۆنمونە حیزبی شیوعی کوردستان ئەیتوانی موشارەک نەبێ لەیەکێ لەحکومەتەکان، ئەگەر بریار بێت هاوبەشی لەگەڵ حکومەتی ئێرە نەکردبێ، لەبەرئەوەی حکومەتێکی شەرعی نەبووە، دیارە ئەویەریش شەرعی نەبووە، من دڵنیام لەناو قاعیدەی حیزبی شیوعیدا ئەو پرسیارە هەبووە، بۆچی دەبێ موشتەمەر سەرێەوێ بێت، لەوێ لەحکومەت بەشداری بکاتو لێرە نەیکات، لێرەدا دوو قاقیەک لەموعارەسەی سیاسەت لەئیدارەدانی ململانێ لەسەرکردایەتی حیزبی شیوعی دەبینرێت، ئازانم پاساوی کاک ئەبوتارا چییە؟

ئەبوتارا:
حیزبی شیوعی کوردستان خوێندنەوەی بۆ ئەو دیدەرزانەی ناو زۆرانەکانو ململانێکانی کۆمەڵ، رای خۆیو لێکدانەوەی خۆی بەرزکردەوە، بەسیاسیەکەیو فکرییەکەیو راگەیاندنەکەی لەهەر یەکێکیانەوە رایگەیاندووە، درێغی تیانەکردووە، حیزبی شیوعی کوردستان کەموکوری هەیە، بەڵام لەئاست شەری ناوخۆدا حیزبی شیوعی کوردستان زۆری پشووی درێژی بەکارهێنا، رەنجو تواناکەشی جێگای ڕێزگرتنی هەردوو لایەنی شەرەکە بوون، بێجگەلە جەماوەرو کۆمەڵگاو حیزبەکانی تر، زۆریشی کار بۆکرد، بەڵام بۆبەشداری نەکرد لەحکومەتی هەرێمی ئەملاو مایەوە لەهەرێمی ئەولا، ئەو دیراسەیەی کەکرا کاتی خۆشی، لەگەڵ قیادەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان زۆر بەدرێژی باسکرا، لەسەر ئەوەی کە حکومەتێکی هاوبەشمان هەبوو بەشداریمان کردبوو، هەتا بەو ئومێدەی ئەو

چەند مودیر عامێک دابنێین، چەند جێگر وەزیرێک دابنێین، چەند فلانێک دابنێین، بۆچی ئەو هاوکاریەمان ناکەن.

ئازاد جوندیانی:
بۆچی وەزیر دانانێ، من لەناو سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستانمو هیچ کاتێک دەرگا لەبەردەم ئێوە داخراوە، کەلەوێ وەزیرتان هەبێو لێرەش وەزیرتان هەبێ، قبولتان نەبووە.

چاودێر:
جەنابت پێت وانییە، بەدرێژایی دامەزراندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، جۆرێک لەحەساسیەتی فکریو ئایدیۆلۆژیتان بەرامبەر یەکێتی هەبووە کاتی خۆی کۆمەڵەو ئێستاش یەکێتی، پێتان وانیە ئێوەکانی یەکێتی لەباری ئابوورییەوە، لەباری فەلسەفیەوە، لەبار ئایدۆلۆژیەوە، جۆرێک لەهەوایی لۆژیکەکانی ئێوەی خستۆتە ژێر پرسیارەوە، بۆیە حەساسیەتێک یان کاردانەوەیەک هەیە بەرامبەر بەم مەسەلەیە، هەندێک لە هەڵوێستو مەرجە سیاسیەکان نزیک کەوتوونەتەوە لەپارتی.

ئەبوتارا:
بەپێچەوانەی ئەوە پێم وایە، پێچەوانەکەش ئاوهایە کەئەگەر پێم وابێ ترۆحاتی سیاسیو لێکدانەوەی یەکێتی نیشتمانیو خوێندنەوەی بۆ هەندێک مەوزوعات زۆر جۆر لەباری سیاسیەوە لەدەیان حالەتدا لەبۆچوونو لێکدانەوەی ئێمەوە نزیک بووە ئێمە لەوانەوە نزیک بووین، بەڵام لەوەی کەئەوە پاڵی بەوەوە نابێ جێ پێی بوونی حیزبی شیوعی لاواز بکات، ئەگەر بەمەبەست هەوڵی ئەدابێ بۆ لاواز کردنی جێ پێی حیزبی شیوعی کوردستانی، بەڵام لەوەی کەنزیکی بکاتەوە لەسەنگەری پارتیەوە لەبەرئەوەیو ترۆحاتی ئەوان بەئاسانتر بۆخۆی بزانێت لەترۆحاتو سیاسەتو لێکدانەوەی یەکێتی نیشتمانی دەست پێوە بنێو دابخاتو دووری بخاتەوە، نا ئەحسەنورم وانیە، ئەحسەنورم وایە لەبابەتەکانی کەپەیوەندی هەبوو بەرژێمی دیکتاتۆری فاشی، کەهەبیوو بەکۆنگرەی لەندەن، کەهەبیوو بە رووخانی ڕژێمی

پێش هەموو شتێک پێم وانیە ئەوەیان بەرێگەیەک بێنە پێشەوە، کەلەدوو بەرەی زۆر دژبەیەک بوەستنەوە، ئەمن پێم وایە، ناکۆکی هەیە، بەڵام بەرەی زۆر ناکۆکی بەرامبەر بێهیچ جۆرە هێڵێکی هاوبەش، پێم وانیە هەتا لەو قۆناغەی ئێستادا، بەو ڕێگەیە بوەستێنەوە، پێم وایە، حیزبی شیوعی عێراقیو هەموو ئەو ئەحزابانەی کەئەرحی خۆی بلێت بەرزشنی وەکو مارکسیزم قبوڵمە.

چاودێر:
تۆ حیزبی کۆمۆنیستی کوردستانیتو لەخوارو ناوەراستی عێراقیشدا حیزبی کۆمۆنیستی عێراق هەیە، ئێوە هاوپەیمانن بەئەولوەنی، پاساوی بوونی تۆ یان ئامانجی بوونی تۆ ئەوەنیە سەر لەنوێ لەرۆژهەڵاتدا، لەدونیادا، لەکوردستانیشدا بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی کۆمۆنیستی سۆسیالیستی بەهێز دروست بێ لەدنیادا، ئەو بزووتنەوەیە ئێوە بێنێتەوە کایە بەهێزێکیتر ئەمە مەسەلەیەک نیە بۆتۆ؟ ئامانجێکی گرنگ بێت لای تۆ؟

ئەبوتارا:
لەکوردستانو عێراقیش بەتایبەتی وەڵامی کوردستان دەدەمەوە، پێم وایە ئەو بزووتنەوەیە ئەرکێکە هەموومان کاری بۆبکەین، بەڵام پێش ئەوەی کار بکەین لەسەرئەوەی لەئەفریقاو لەکوێ یەک بگرین، دەبێت هەموو کارەکەمان لەسەرئەوە بێت هێزە دیموکراتییەکەی ئەرزی کوردستاندا دەبێت هاوکاریمان هەبێت. هەر لەو مەنتیقەشەوە حسابمان کردووە کەچەند خیلافمان لەگەڵ حیزبی شیوعی هەموو بەرو دونیا هەبوو، ئێستاش هەمانە، هەمووشتان ئاگادارن لەو کێشانە، بەڵام لەهەمان کاتدا حسابمان بۆ تایبەتەکە کردووە، بەڵام قەزیە گشتیەکەمان بۆ گفتوگۆ داناوە، لەو ناحیەیە باوەرمان وایە ئەو پێکهاتە، خەباتەی کۆمۆنیستەکانو سۆسیالیستەکانو دیموکراتیخوازەکانو چەپەکانی تر، لەساحەی کوردستان، یان عێراقو رۆژهەڵاتی ناوەراستدا ئەرکێکی کۆمەڵایەتی پێویستە، کۆنی ئەریکسۆن بەرپرسی مەڵەفی قەزیەی کوردی لە سۆسیال

ئازاد جوندیانی:
حزبی شیوعی کوردستان لەرێرەوی ئەو قۆناغەی رابردوو، بەتایبەتی دوای راپەرین تائەگاتە ئەمرۆ، بەشێوەیەکی زۆر تاکتیکی مامەڵەی لەگەڵ مەسەلەکان کردووە، بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی شەری ناوخۆ، بۆ نموونە: ئەیتوانی بەشدارنەبێ لەیەکێ لەحکومەتەکان..

هەموو جەزایە بەخۆمان ئەگەیەنین، ئەم هەموو زەریەیە بەخۆمان ئەگەیەنین، بەئومێدەی حکومەتە یەکگرتووەکەی خاکی کوردستانی یەکگرتوو ئەم پارچە ئازادە پێک بهێنینەوە، ئەوەندە لەسەرئەوە سوور ماوین، تائێستاش من پێم وایە دووساڵە هەریەتەمای ئەمرۆو سبەینێین حکومەت یەک بگرێتەوە، ئێمەش پێمان وایە ئەو وەزعە ئاوا نابێت دەوام بکات، پێشمان وابوو ئەم مەحرووم کردنەی ئێمە نابێ درێژە بکێشێ، خۆمان ئێستا بەچەرساوەو بەشخوراودوو دەزانین لەو قەزیەیەداو قبولیشمان نییە، بەڵام هەر رۆژێک ئەڵێین ها بەیەکێکە.

ئازاد جوندیانی:
پاساوی ئەوە ئەهێنیتەوە لەحکومەتێکی یەکگرتوو موشارەکەتان کردووە سەرۆکی ئەو حکومەتە یەکگرتووە لەوێ نەبووە، ئێوە لەگەڵ سەرۆکێکیتر ئەعارزتان کردووەو چونەتە حکومەت لەگەڵ سەرۆکی شەرعی کەلە پەرلەمانی یەکگرتوودا بوو ئەمانەوە.

ئەبوتارا:
ئێمە ئێستاش ئەڵێین ئەگەر بهاتایە بەهەر بەڵگەو پاسایەک بیڵێی دەبوایە ئێمە لەهەردوولا

صەدام، بەهاتنی سوپای ئەمریکی بوو بۆئێرە، بۆ پێکهاتەی مەجلیس، سێ بەشی ئەم کێشانەی بەسەرماندا دەروات، تائێستا هەمووی ئەنسیق بووە.

ئازاد جوندیانی:
ئەوە ناکۆکی فکرو مومارەسەیە، بەراستی لەحیزبی شیوعیدا لەهەموو شتەکاندا لەگەڵ ئێمە نزیکن بەڵام لەمومارەسەدا جۆرێکیترە.

ئەبوتارا:
لەکێشەکەدا تۆ حسابی ئەکەیت ناوی دەنێیت ناکۆکی، من هاورا نیم، شێواو لێکی دەدەینەوە ئەگەر نا تۆ تەنها ئیشتراکی وەزارەتم لەگەڵ ناکەی کەواتە تۆ ناجۆری مەوقیفەکەتی تیادایە، ئەمن پێم وایە سەدان مەسائیلیتر لەبەینماندا هەبووە، شێوەی گونجانو ڕێکەوتنی بۆچوونو لێکدانەوە هەبووە، بۆئەوەش توانیومانە هەموو ئەوانەی لەم قۆناغە هەبووە، لەگەڵ یەکدا ڕێکیبخەین، بێ ئەوەی وەزارەتمان هەبووبێ، وەزارەت بوونیش بەهێزتر.

چاودێر:
کاک ئازاد بابێینە سەر پرسیارە سەرەکیەکە، ئەویش ئەوەیە تۆ هیچ مەترسیەک ئەبینی کەلە

ئەنتەرناسیۆناڵ سۆسیال دیموکراتەکانی جیهاندا لەکەریم ئەحمەدی پرسی: ئێوە تائێستاش ناوتان حیزبی شیوعییە مالئانێ ئاوابێت، ئەویش ووتی ئێمە هاتووین پێتان بڵێین ئێوە هەر دژکماکەی ساڵی بیستێ کە لینین ئەو وەختە جیابوونەوەی کرد، ئەی بۆ ئێستا نایەن بەرامبەر ئیمپریالیەتی عالەمی، کۆمۆنیزمو دیموکراتو سۆسیالیستو ئێوەو هەموومان یەکبگرینەوەو بەرەی هارخەباتیمان هەبێت، ئەم شەپۆلە رابگرین بەسوودی گەلانو چارەسەری بکەین، هەردوو مەفهومەکە هەیە، ئێمە لەئەرزی کوردستاندا ئەو ململانێیەی کە دەفەرموویت بۆئەوەی ئایا مەترسی بۆسەر دیموکراتەکان هەیە، پێمان وایە چ کۆمۆنیزم چ سۆسیالیستەکە لەگەڵ دیموکرات خوازەکان، بۆیە لەم حاڵەتەدا دەڵێم دەبێ خەباتەکە وابڵ پێوە بنێین کەئەو خەباتە زوو جۆش بخوات، دەنا وەختێکی زۆرو زەمینەیەکی زۆرمان لەکیس چووە، بەمەش دەتوانین ئەو هێزە ئیسلامیو مەزهەبیو هێزە کۆمەڵایەتیانەی ناو کۆمەڵی مەدەنی کوردستان زۆرتر جۆش بدەین.

چاودێر:
یان ئەبێ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی سۆسیالیستی

دروست ئەبێ، ئەو کاتە پاساوی بوونی تۆ لاواز ئەبێت، یان کەدروست ئەبێ بێگومان بەدیلی هەموو حیزبەکانیتر ئەبێت بۆ هاتنە سەر حوکم، جەنابت ئەڵێی چی؟

ئەبوتارا:
ئەگەر لەدونیای ئێستاو دوێ نزیکو دوور بەرچاوی لێکدانەوەی ئێستای کۆمەڵی مرۆڤایەتی کەئێستا درابانی لەسەر ئەکەین بنوارین، هەموو ئەو گەشەسەندنەی کۆمۆنیزمو سۆسیالیستو دیموکرات خوازەکانی سەر رووی ئەم جیهانەی ئێمە کەگەشە بسێنێتەوەو بڕواتەوە پێشەوە، قەت شێتیزاری ناکەین وەکو سۆڤیەتو دەوڵەتو ئۆردوگای ئەو وەختە بێتەوە کایە، حەتمەن بەشێوەیەکی تر دەبێت، بەزرووفی زەمانێکیترو پێکهاتەیەکی تر دەبێت، پێمان وایە ئەبەبێ دیموکراتییەکە دەژی، ئەبەقازانجی یەکتریش دەبێو بۆ پێشەوە دەچێو جێ پێی بوونی ئێمەو هێزە عیلمانییەکان هەتا بێت بەهێزتر دەبێت.

ئازاد جوندیانی:
پێم وایە کاک ئەبوتارا ململانێی چینایەتی، بەو چەمکو بەو گوروگوژمەی جاران هەبووە، زیندوو نابێتەوە، چونکە هۆشی مافی گەلانو کۆمەڵێ هۆیتر، ئەو خۆش گوزەرانیە. کێشەیەی لەدنیادا سەری هەڵداوەتەوە هیچ حاڵەتێکی بونسی ئەو کاتەی سەردەمی خۆی نەهێشتووە، بۆنمونە لەرۆمانی دایکی (ماکسیم گورکی) دەبخوێنینەوە لەواقیعدا جارێکی تر روونادانەوە هەتاوەکو صراعاتی ئەبەقی ئاوا سەریهەڵدا لەگەڵ یەکتر، ئەمن پێم وایە فەترەیەکی کە ئەبێ هەموو ئەوانەی ئەحزابی شیوعی دەبێت پاشەکشە بکەن لەهەندێ لەئەنزەکان، هەبیش نیە پاشەکشەکردن، هەتا لەمەسەلەی مارکسیزم پاشەکشە بکەن، مارکسیزم فەلسەفەیەکە وەکو باقی فەلسەفەکانی تری دنیا سوودی لێوەربگرن، وەکو سەرچاوەیەک لەسەرچاوەکانی بیرکردنەوەو چەمکو دارشتنو خوێندنەوەی ئایندە لەبەرچاو بگرن، پێم وانیە کەبەو حاڵەتە بگەرێتەوە کەپرسیار کرا، وەمن پێم وایە حیزبی شیوعی بەتایبەتی قیادەی ئێستایان بەقەد ئەوەندەی ئێستا ئازان، ئەگەر ئەم قیادەیە بۆ بانزە، بیست ساڵی تر بمێنێت لەهەندێ مەسائیلی تریش پاشەکشە بکەن.

ئەبوتارا:
پێم وایە کاک ئازاد کەوتە ناو ئالۆزییەکی فکری زۆر سەختەوە، دەیەوێت وەک هەندێ لەزاناییانی ئەوروپی، ئەوانەی ووتیان کۆتایی مێژووە تازە ئیتر مێژوو ناچێتە پێشەوە، حوکمی لەسەردایین، وەکو (فۆکۆیاما) ئەمە ئەبەدی منی کرد لەبێشەکیەکەیدا کەئەو مل ملانێو زۆرانە، دەروا بەرەو پێشەوە بەئەزموونەکەی کەووتم، دووبارە نابێتەوە، وەکو بووەو دەبێت، لەپێشدا قەت دووبارە نابێتەوە بەو جوارچێوەو بەشێوەیتر ئەچێتە پێشەوەدووپاتم کردەوە شیوعیو ئیشتراکیو دیموکراتییەکە پێکەوە هاوکارو هاوخەبات دەبنو زۆرتر نزیک دەبن لەداهاتوودا، عەقلیەتی ئەفی کردن نامێنێ، عەقلیەتی یەک حیزبیو یەک ئەبەقی نامێنێت، سەبەبەرەی یەک حیزبی فەرز کردن ئەفی لێدەکریو قبول ناکرێ، ئەو عەقلیەتەی ئەحزابە حاکمی شیوعیو رەشسمالیش هەبیوو، هەردووکیان ئەفی لێکرایەوە، لەکۆمەڵی کوردستان بێ عێراق، ئەوە نابێ دووپات بووبێتەوە، دووپات بوووەوە دیسان زەرەر بەحیزبی حاکم خۆی دەگەیەنێت، بەکۆمەڵەکە دەگەیەنێت، کاک ئازاد کەدێتە سەرئەوەی ئەحزابەکان ئەگەنە حەدێک کەدەبێت بەخۆیاندا بچنەوەو واز لە شیوعیەتەکەیان بهێنن، لەکاتێکدا کە دووپاتی ململانێکە دەکات کە بۆ پێشەوە دەروات، ئەمە ناکۆکیە لە بۆچوونەکاندا.

ئازاد جوندیانی:
من دەڵێم پرسیارەکە وابوو لەمن، ئەوەی لەرابردوو دروست ئەبێتەوە، ئەو پێکدادانە توندو تیژەی کە هەبوو، ووتم ئەخێر دروست نابێتەوە.

ئەبوتارا:
کەواتە کاک ئازاد ووتی ئەو سۆسیالیستەی کەئەڵێ نایەتەدی، ئەمن دەڵێم سۆسیالیست دێتە دی، بەڵام بەهاوکاریو شێوەی قۆناغی نوێی بەشەریەت، کە دیموکراتیو سۆسیالیستو کۆمۆنیزمەکانو خەڵکانیتری ناو کۆمەڵگە پێکەوە دەبن. قسەیەک لەسەر مارکس ئەمە مەسەلەیەکی عیلمییە، مارکس لەقۆناغێکی مێژوویی دیاریکراودا، لەسەر مل ملانێو زاڵبوونی کەئینسە لەئەوروپادا، حاکمیەتی مونلەقی کەئینسە لەموقابیلی ئیمپراتۆریەتەکانو حیزبەکانو مل ملانێکان، ئەخولقاندنی پێشکەوتنێکو رایەکی پێشکەوتنو چاوکراوەی مرۆڤایەتیدا لەمقابیلی دەروازەی دەسەڵاتی کەئینسە لەلایەک ئیمپراتۆریەتە حاکمەکانی جەنگی ئەو کاتە لەلایەک، چەوساندنەوەی چینە بەرهەم هێنەرەکانی کۆمەڵ لەلایەک، ئەو گومانەی روونکردەوە کەلە کەنائسدا، لەمەزهەبی مەسیحیەتی جیهانیدا چۆن ئەم میللەتانە، ووشکی دەکەنەوە، دەیگوشن، ئەو لەوێ هات، ئەمە ئەتبیق دەبێت لەسەر ئەدیانی تریش، ناکرێ بڵێی ئەتبیق نابێت، ئێمە پێمان وابێت ئەوەی کەلە ئیسلامی مەنتیقەی ئاسیاش کرا، بەشێکی هەر لەوەیە لەپراکتیکدا.

چاودێر:
بەس مارکس هەتا مرد، ئیمپراتۆریەتەکانی دژی دیموکراسیو ئەوانە نەمابوون، دیموکراسی سەریکەوتبوو لەئەوروپا، لەئەمریکا، لەبەریتانیا، لەئەڵمانیا، لەفەرەنسا، ولەسەردەمی لینیندا ئەسلەن یەکێ لەدەسەڵاتەکانی دەرەبەگایەتی لەئەوروپا نەمابوو، بەڵام نە مارکس، نە لینین لەسەر مەسەلەی دین بیری خۆیان نەگۆری، فەلسەفەی خۆیان نەگۆری، لینین بەوازحی ئەو مەسەلەیە، لە (۱۹۲۱) دووبارەی دەکاتەوە.

ئەبوتارا:
من قەصدم ساتەکانی نوسینی ووتارو بابەتەکەیە، بەڵام ئەوەی کەلەپراکتیکدایە ووتم ئێستاش لەئەحزابی شیوعیدا، لەئەحزابی ئیشتراکی غەیرە شیوعیدا، لەئەحزابی دیموکراتی غەیری ئیشتراکیشدا بەملیۆنان لەمرۆڤایەتی ئەو قەناعەتەو ئەو ویژدانەی هەیە، ئەو مەسەلەیە قبوڵ دەکات، بەڵام ئەمە نیقاشەو کۆمەڵ دەروات.

چاودێر:
جگەلە مارکس فەیلەسوفی گەورە گەورە هەیە کەئەو مەوزوعە دووپات ئەکاتەوە، واتا: هەر مارکس نیە بابەتی لۆژیکیو فەلسەفی، یا بەرامبەر بوونو نەبوونی خوا هەر مارکس نیە، نیتشە هەیە، سپینۆزا هەیەو جۆرەها فەیلەسوفی گەورەتر هەیە لەدوای ئەوانیش کەئەو بابەتەی بوونی خواو نەبوونی دووبارە ئەکەنەوە، بەهەرحاڵ ئەم نیقاشە لەگەڵ جەنابتدا کۆتایی هات، سوپاس.

ئەم دیالۆگە ئەڵقەیەکی دیکەی ماوە..

Institut kurde de paris

ستایشکردن و پاشان دۆڕاندنی سروشت

بەشی یەکەم

نیهاد جامی

(١)

کاتێ بمانەوێت لە ئەزموونێکی شیعری بدوێین، پێویستمان بە تێڕوانینێکی ڕۆشن هەیە کە لەناو ئەو نووسینەدا وەك چەمکی سەرەکیی خوێندنەوەی ئەزموونەکە دەردەکەوێ، بۆیە ئێمەش کاتێ دەمانەوێت لەزمان و تازەگەریی ناو ئەزموونی شێرکۆ بێکەس ببێینە دوان، ئەوە دەردەخەین کە مەبەستمانە لەڕوانگەی میتۆدیی سیمیۆلۆژیەوە، بچینە ناو ئەو ئەزموونەوە، ئەوەش خۆوابەستەکردنێکی ڕووت نییە بە میتۆدەوە، هێندەی لەو شوێنانەی کە پێویستمان بەدواندنی زەمەن و نزیکبوونەوە لە کردنەوەی سیستمی زمانە، پشت دەبەستین بەو چەمکە سیمیۆلۆژیانە. سەرەتاش بەرلەوەی هیچ شتێك لەسەر ئەو ئەزموونە بڵێین، خۆمان لە پێناسەی زمان و تازەگەری بە بیانووی جۆراو جۆر نادزینەوە، چونکە بەرلەوەی هەر چەمکێك بکەین بەمیکانیزمی خوێندنەوە، بۆ چوونە نێو باسەکە پێویستمان بە بوونی دو وپرسیارە، کە ئەوانیش پرسیارن لەو زمان وتازەگەرییەی کە نووسینەکە پشتی پێدەبەستێت، ئەوەش بەو مەبەستەیە خوێنەر بە ناوی تازەگەرییەوە نەخەینە نێو گێژاوی یۆتۆپیا و سەرگەردانییەوە، بۆیە بۆ وەڵامی هەریەك لەو دوو پرسیارەش، سەرەتا بەرەو پرسیاری هەرە باو دەگەڕێینەوە بۆ زمان، کە زۆرینەی سیمیۆلۆژیستەکان کردوویانە، کە پرسیاری "زمان چییە؟" بووە، دیارە ئەو پرسیارە وامان لێدەکات ستراتیژی خوێندنەوەمان ڕۆشن بێت، کاتێ زانیمان چۆن سەیری زمان و وەزیفەکەی دەکەین.

زمان بریتییە لەسیستمێکی ئاماژەکاری، کە خاوەنی دووفاقییەکە، کە دال و مەدلولن، ئەوە لەپاڵ ئەو ڕاستییەدا کە زمان و ئاخاوتن خاوەنی یەك بونیاد نین، بەڵکو خاوەنی دوو بونیادی جیاوازن. ئاخاوتن ئەگەر پێشتر بە بەشێکی سەرەکی لەزمان تەماشا کرابێت، ئەوە بە دوای میتۆدی سیمیۆلۆژی ئاخاوتن تەنیا بەشێکی تاکە لە ناو زماندا، دیارە ئەگەر هەمان پرسیارمان لە زمان کرد بۆ کورترین پێناس، دەبێ هەمان پرسیار لە تازەگەریش بکەین: ئاخۆ تازەگەری چییە؟ بەچی دەوترێ تازەگەری؟ لەوەڵامدا دەڵێین، "تازەگەری دەبێت لەتەك خۆیدا بەها و مانا و ڕەفتاری خۆی هەڵگرێت. خەسڵەتەکانی سەردەمی خۆی پێبێت، درێژکراوەی سەردەمەکانی تر نەبێت، بەڵکو کاڵبوونەوە و لاوازبوونیان بێت"(ئیمبرتۆریەتی وەهم/ بەختیارعەلی، ڕەهەند، ژمارە(٥)".

(٢)

گەران لە دوای تازەگەری لەگوتاری شیعریماندا پێویستی بە پرسیارکردنەوەیە، لەکوێی ئەو پرۆژانەی کە پەیوەندیی نێوان زمان و نووسین لەناو بیرکردنەوە و تێرامان دانابرێت، نەك بەومانایەی کە پێویستە شیعر هەڵگری پرۆژەیەکی فیکریی ڕووت بێت, بەڵکو مەبەست پەیوەندیی شاعیرە لەنێوان زمان و شتەکانی دەوروبەریدا، کەسیستمێکی داخراوی زمان توانای ئەوەی هەیە تەواوی پرۆژەیەکی شیعری بەرەو داخران بەرێت هەر بۆیە ئەدەبی کوردی خاوەنی کلتورێکی دەوڵەمەندە لەو جۆرە دەقانە کە لەگەڵ نووسینی شیعرەکە دەقێکمان نابێت بۆگفتوگۆ و دۆزینەوی پەیوەندی زمان و ئاستی دەلالی هێندەی دەقێکی مردوومان دەبێت کەتوانای تێپەڕاندنی پێش خۆی نییە، هێندەی دەیەوێت لەسەرئەوکولتورە پێشینەیە بژیێت. ئەوەی لەوەش کۆمیدیتر دەردەکەوێت پەیوەندی بەدەقەکانەوە نییە، هێندەی لەپشت ئەو بانگەشەکارییەوەیە کە لەپشت ناوی تازەگەرییەوە خۆی نمایشت دەکات، بێ ئەوەی قسە لەئاستی ئەو بەرەوپێشچوونە بکەین کەشیعری کوردی لەکوێوە بەرەوپێش دەڕوات و لەکوێش تووشی وەستان وبێدەنگی دێت، هەربۆیە ئەوکاتەی بیرلە تێڕوانینی لەم چەشنە بکەینەوە، خێرا ئەوەمان هاتۆتە خەیاڵەوە کە ئەم بۆچوونانە شاعیرێکی داهێنەری وەك شێرکۆبێکەس دەگرێتەوە؟ بەڵام بۆئەوەی ئەو قسانەمان نەچێتە ناو ستایشکردنی شاعیرێکەوە پێویستمان بەوە دەبێت، چۆن ئەو شاعیرە لەناو ئەو بۆچوونە بەدەرە، ئەوە دەبێت لەڕێگەی ئاوڕدانەوەوە لەو ئەزموونە شیعرییەی شێرکۆوە بێینە دوان. دیارە شێرکۆ شاعیرێکە بەشی شێرینەی لە وتاری ڕەخنەیی لەسەرنووسراوە، هەرلەو وتارانەدا کە شیعری ئەو شاعیرەمان مەحکوم دەکەن، بەئایدیۆلۆژیا و تا دەگاتە ستایشی بێمانای ئەو قەڵەمانەی کەتوانای دواندنی دەقیان نەبووە و بەداهێنەریش ناویان دەبەن، بێئەوەی بتوانن بۆمان بسەلمێنن، دیارە لەپاڵ ئەو نووسینانەشدا هەندێك قەڵەمی دیارئاوڕی جدییان لەو ئەزموونە داوەتەوە, بەڵام ئەوەی ئەو باسەی ئێمە لەوانی تر جیا بکاتەوە، تەنیا ئەوەیە دەمانەوێت لەڕوانگەی زمان و ڕەخنەی سیمیۆلۆژییەوە لەشیعری شێرکۆ قسە بکەین، کە ئەوەیان ڕەهەندێکی تەواو فەرامۆشکراوی شیعری ئەو شاعیرەیە. هۆیەکەشی ئەوەبووە وەك ئاماژەمان پێدا، کورت کردنەوەی شێرکۆ بووە لەناو دەلالەتی سیاسیدا، یان ستایشکردنی بووە، کە دیارە فەرامۆشکردنی ڕەهەندیی سیمیۆلۆژیی ناو دەقەکانیکەلێنێکە، دەشێ مافی ئەوەمان پێبدات کەئێمە تا ئەو ساتەوەختە، بەدەگمەن نەبێت، نەمانتوانیووە بەشداری لەپرۆسەی نووسینەوەی شیعری شێرکۆدا بکەین، بەڵکو سەرنجەکانی خۆمان لەسەری تۆمارکردووە، سروشت کە بووە بە سیمای شیعری گۆران و خاڵێك بوو بۆ ڕەهەندێکی تازەگەریی شیعری کوردی و توانای ئەوە نەبووە ئەو چەمکە تێبپەڕێنرێت. ئەم وتارە هەوڵدەدات قسە لەو ساتەوەختەی تازەگەریی شیعری کوردی بکات، کە دوای گۆران چۆن ناتوانرێ چەمکی سروشت ڕەهەندێکی جیاواز وەربگرێت، تەنانەت ڕوانگە کە بانگەشە بۆ تازەگەری دەکات هەر لەناو دیدی گۆراندا بۆ شیعر دەسوڕێتەوە، تا ئەوگۆڕانەی بەسەر شیعری شێرکۆدا دێت، بەتایبەت لە دوای قەسیدەی(کۆچ)ەوە، دەبێ قسەیەکی ترلەئەزموونی ئەوشاعیرە بکرێت، کەچۆن سرووشت لە ستایشەوە بەرەو دۆڕاندنی ستایش دەبردرێت، ئەوەش بە تەنیا لەسەر ئاستی مانادا نییە, بەڵکو دیدێکی کراوەیە بۆ زمان.

(٣)

چەمکی سروشت دیارترین چەمکی ناو شیعری شێرکۆیە، کە تەواوی ئەو ڕەهەند و مانایانە دەگۆڕێت کە گۆران دەیهێنێتە ناو شیعری کوردی و ناتوانرێ لەناو ئەو ڕەهەندە "گۆران"ییەدا مانای تری پێبدرێت. دیارە سەرەتا پێویستە ئەوگۆڕانە بخەینەڕووکە بەسەر"گۆران"یدا دەهێنێت، چونکە ئەزموونی شێرکۆ تەواوکردن و نووسینەوەی پرۆژەی تازەگەریی شیعری کوردییە، کە گۆران بە ناتەواوی بەجێی دێلێت، بەمانای سروشت چەمکێکی ناتەواوە لە شیعری ئێمەدا و شێرکۆ بەشداریی لەنووسینەوەیدا دەکات، چونکە ئەوانی دی سەرقاڵی گۆران بوون، توانای ئەوەیان نەبووە بەشداریی لەنووسینەوەیدا بکەن، دیارە ئەو سەرنجە "ڕوانگە"ش دەگرێتەوە, چونکە لەناو ئەزموونی گۆرانەوە خەریکی گەمەی تازەگەری بوون, دیارە ئەوەی گۆران و ڕوانگە بەیەك دەگەیەنێتەوە، زمانی وەسفیە. زمانێك لای گۆران سەرلەنوێ سروشت ڕەسم دەکاتەوە، بەوکارەش گۆران گەشە بە فۆرمی شیعری دەدات، بەڵام نابێت بە خولقێنەری زمان، گۆران تەنیا "مەبەستی وەسفکردنی دیمەنی سروشتی بووە. ئەم وەسفەش بەهەڵاتن لە واقیع و ژاوەژاو وکێشمەکێشی واقیع دادەنرێت، بەمەش دۆخێکی ساکار و هێمنی بۆ خوێنەر پێکهێنا". (ئاگایی زمان، زمانی ئاگایی/عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا، سلێمانی١٩٩٩/ لاپەرە ٣٧)

ئەو توانایەی نەبوو دوالیزمی نێوان خوێنەر و دەق برووخێنێت و لەسیستمێکی تردا ئەو پەیوەندییە ڕێکبخاتەوە، بە واتای زمان هەر دیلی نێو دەق دەبێت، ئەوەی گۆڕانی تیا ڕوودەدات ئیدراککردنی شاعیرە بە سروشت، وەك چۆن ڕوانگەش گەمەکەی گۆران دووبارە دەکاتەوە، بەڵام بەجۆرێکی تر بەوەی سروشت دەگۆڕێ بە ئایدیۆلۆژیا، ئەوەش پەیوەندیی بەو ڕاستیەوە هەبووکە "شاعیرانی ڕوانگە شیعریان کردە زمانی حاڵی ئایدیۆلۆژیا و ئایدیۆلۆژیا وەك سیستمێکی سانسۆر، کاری تیا دەکرد، بیرکردنەوەی شاعیریش بیرکردنەوەیەکی ئاراستە کراو و مەبەستدار بوو"(ئاگایی زمان/ هـ.س، ل٣٧).

ئەوەش پەیوەندی بەوەوە هەیە کە سروشت لای گۆران دەبێتەوە بەرهەمهێنەری فۆرمی شیعری، نەك خولقێنەری زمان. بۆیە چەمکی تازەگەری لەشیعری کوردیدا لەنێوان سروشت و ئایدیۆلۆژیادا دەخولایەوە, کە لەجەوهەردا هەردووکیان نوقمی کاریگەریی سرووشت بوون، وەك ئەوەی هەیە، نەك وەك ڕوانینی جیاواز. چونکە دواجار گۆران بۆخۆی مانای سیاسی لە ناو دەقدا فەرامۆش نەکردبوو، ئەو مانایەی کە دواتر ڕوانگە بە دەسکەوتی تازەگەریی خۆی سەیری دەکات، کە لە ڕاستیدا ئەوەشیان بەرهەمی گۆران بوو نەك ڕوانگە. بۆیە ئەگەر بمانەوێ جیاوازیی تێڕوانینی شێرکۆ وگۆران لەیەك جیابکەینەوە، ئەوە سروشت "ئەوسنورە تەسك و تروسکانەی کە گۆران بۆی کێشابوو، دەبێتە سنوورێکی بە ئینسانیکراو کە بەهاکانی هەڵگریمانای ڕامیارییانەیە. سروشت لای شێرکۆ نایەت تا جوانی خۆی نمایش بکات، بەڵکو دەنگێکە کە دەنگی مرۆڤ و مێژوو دەگوازێتەوە "(نەرسیسی کوژراو/بەختیارعەلی، لەکتێبی: تیرێژەکان وشیعری شێرکۆ بێکەس،(سلێمانی)/١٩٩٩، ل٥٧).

هەر بۆیە لە قەسیدەی "کۆچ"دا دەبینین خەمی شێرکۆ لە فۆرمی شیعری ناوەستێ، بەڵکو خەمی ئەو چۆتە سەر دیدێکی فراوان بۆ زمان، ئەوەش وای کردووە پەیوەندیی ئەوی شاعیر لەتەك سروشتدا پەیوەندییەك بێت، ئەوەی دەکەوێتەنێوانیانەوە زمان بێت لە نێوان شاعیر و سرووشتدا. کاتێ زمان دەکەوێتە نێوانیان، بوونی ئەو بۆشاییە کە زمانە دەبێتە کەناڵی پەیوەندییان بەیەکەوە، مانای سەرەتای نووسینەوەی پەیوەندیی جیاوازە، ئەویش نووسینەوەی سروشتە لەڕێگەی زمانەوە. مەبەستمان نووسینەوە لەڕێگەی زمانەوە بە مانا "بارت"یەکەیەتی، چونکە ئەونووسینەوەیە تەقاندنەوەی خەیاڵگەی شاعیرە. بەوەش تەقاندنەوەی کانی، وەك ئاماژەیەك بۆ سروشت و مەمکی پەری خان، وەك ئاماژە بۆجەستەی دۆست دەبێ بە دۆنادۆنی ئەو پەیوەندییە. ئەوەش وادەکات پەیوەندیی نێوان شاعیر و سروشت پەیوەندییەك بێت لەو مانا گۆڕانییە جیاواز بێت. هۆیەکەشی ئەوەیە لای شێرکۆ ئەو پەیوەندییە هەڵگری دەلالەتی شاراوەیە و بە تەنیا هەڵگری ئەو مانایە نییە، کەئاماژە دەیگەیەنێت، بەڵکو ئەو ئاماژەیە دەبێ بە دەنگێك کە هەڵگریی "منی کوردی" و "مێژووی من"ە، بە مانای خود و مێژوو لەناو ئەودەنگەی سروشت دێنەبوون. هەر بۆیە باران بەلایەوە بە تەنیا وێنەیەك نییە بۆ سروشت، بەڵکو باران ئاماژەیەکی سروشتە کە خود و مێژوو لە ڕێگەی زمانەوە سروشت دەنووسنەوە. نووسینەوەی سروشت پەیوەستە بە کۆی ئەو تراژیدیە خودییەی شاعیر و مێژووی نەتەوە بەهەموو شکست و هەڵسانەوەکانیەوە. بۆیە لە بەرامبەر ئەو دوو شاعیرە تازەگەرەدا و بۆ ناسینی ئاستی جیاوازییان لە چەمکی سروشت بەختیار عەلی بڕوای وایە کە "سروشتی شێرکۆیی، گەوهەری خۆی دۆڕاندووە و، نەرسیسێکی کوژراوی لە دوای خۆی بەجێهێشتووە، سروشت لای گۆران خودی سروشتە لەوپەڕی ساتەکانی سەرسامی و مەستیا بە جوانییەکانیخۆی، بەڵام سروشتی شێرکۆیی، سروشتێکی ترە، سروشتێك خەسڵەتەکانی مرۆڤێکە تێکەڵاو ماناکانی بووە و ئامانجی دیکە بە وێنە ئاڵۆزەکانی سپێردراوە".(نەرسیسی کوژراو/ل٦٤).

پەیوەندیی مرۆڤ بە سروشتەوە .. گەڕانەوەیە بۆ یادەوەری زمان، یادەوەرییەك پەیوەستە بە زەمەنی بەسەرچوو، زەمەنێك زمان دەسبەرداری نەبووە بەوەی سروشت بەشدارە لە زیندەگیی خود. بۆیە پەیوەندیی فەرهاد بە ڕووبارەوە، بە تەنیا پەیوەندیی عاشقێك نییە بەسروشتەوە، وەك لای گۆران دەردەکەوێت، بەڵکو پەیوەندییەکە هەڵگری دەلالەتی مێژوویی و فکریشە. ئەوە بە تەنیا فەرهاد نییە چۆن توانای عەشقی لەو چەشنەی شیرینی هەیە، بەڵکو ئەوە فرە ڕوانینی دنیای ئێمەیە کە ئایا دەتوانین عەشقی فەرهاد لە ڕێگەی دۆنادۆنی نێوان مێژوو و سروشت بگوازینەوە بۆ خۆمان؟:

تۆ ببینە لێوی نافرێ و ناگاتە من؟!
فەرهاد شیرینی وات ئەوێ؟!
فەرهاد ڕووبارێکت ئەوێ
درەختی خۆی بخنکێنێ؟!
فەرهاد باڵدارێکت ئەوێ
هێلانەی خۆی بشێوێنێ و.
ڕازی بێ بەوەی کە نەفرێ؟!"
دووسروودی کێویی/لاپەرە٢٨.

چونکە بەلای شێرکۆوە هەر یەکە لە"فەرهاد، ڕووبار، درەخت" سێ ئاماژەی مێژووی نێو زمانن کە دیدی زمان لەناو شیعردا دەگۆڕن و لەچوارچێوەیەکی تەسکدا نایهێڵنەوە.

فراوانکردنی ئەو ڕووبەرەی زمان لە ڕێگەی گەڕانەوەیەوە بۆئەفسانەی دەڵەدێوی نووستوو، پەیوەندیی خودی کوردی بەئاوی سوور، دۆنادۆنی ئەو خودەیە لەتەك خوێن، کە مێژووی خود دەبێ بەمێژووی برین، هەربۆیە ڕووبار وەك ئاماژەیەکی سروشت هێما، سرووشتیەکەی خۆی تێکدەشکێنێ و بە دەلالەتی مێژوویی بارگاوی دەکرێتەوە. وەك چۆن لەدەقی "برایمۆك وگۆرانی بەفرو منداڵیم" دا ئەوە تەنیا سروشت نییە مانای تر وەردەگرێ، بەڵکو بەیتە کوردییەکانیش لەناو ئەو دەقەدا جارێکی تر بە ڕەهەندی جیاوازەوە دەنووسرێنەوە، نووسینەوەیەك کە بەیت تەنیا حیکایەتێکی بەسەرچوو نەبێت. هێندەی دەبێت بەڕووداوێك لەناو دۆخی هەنووکەیی زماندا دێتەبوون، ئەو ئاستەی ناومانای جیاواز ڕێك بە پێچەوانەی قەسیدەی "داستانی هەڵۆی سوور"ە. ئەو دەقە بەگژداچوونەوەی خودە لەتەك مێژوودا، هەوڵێکە بۆ گوتاری مانەوەی خود، ئەو گوتارە توانای خولقاندنەوەی زمانی نییە، بەڵکو لەناو تاکرەهەندیی ماناکانی ژیان و جوگرافیای شوێندا خۆی دادەخات:

لەو دەمەدا
پیاوانی خوێن و هەتاو دز
پیاوانی بیر عەمارەپۆ
لەناو لنگی سۆزانیەکانی تاراندا
لاسلکیان بۆ یەك ئەکرد"
داستانی هەڵۆی سوور/لاپەرە٣٠.

ئەو ئاستەش بەشێکی زۆری دەقەکەی تیادا دەژی، ئەوجۆرە زیندەگییە هەرلەناونیشانەوە تێیدەگەین، کە وشە ئاماژەیەکی نەگۆڕی هەیە ڕێگە نادات سروشت مانایەکی تر وەربگرێت. دیارە ئەوە وشە نییە ئەوکارە دەکات، بەڵکو سیستمکی ڕێکخەری ڕستەکە لەناو ئەو سێ وشەیەدا وامان لێدەکات ببینە خاوەنی وێنەیەکی نەگۆڕ. بە تایبەت ئەوەی لەو پرۆژەیە لامان نامۆنابێت، ئەوەیە کە ڕەنگی سوور لای شێرکۆ ئاماژەیە بۆ قوربانی و مەرگ و شەهیدبوون. وەك چۆن لە "کۆچ" دا ئاوی سوور هەمان دەلالەتی هەیە. بۆیە لە "داستانی هەڵۆیسوور"دا ڕەسم کردنەوەی سروشت چەمکێکی تەواو فەرامۆشکراوە لەناو مانای تردا، بەڵکو شتەکان هەر هەمان وەزیفەی نێو ژیانیان هەیە، ئەوەش هەرئەو وێنە سادەیەی سروشتە کە لای گۆران هەیە. دیارە ئەوەیان خەوشێکی نێو دەقەکە نییە، بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە شێرکۆ پێشتر لە "دوو سروودی کێوی"دا توانیبووی ئەو مانا "گۆران"ییە بۆ سروشت بگۆڕێت. بۆیە ئەوگەڕانەوەیە بەو چەشنە کە هەموو موفرەدە شیعرییەکان لەناو دەلالەتی شوێندا، تاکەوەزیفەیەکی دەستنیشانکراویان هەیە. داخستنی ئەو سیستمەی زمانە کە لەناو مەبەستەکانی دەقدا هەموو ماناکان دەکوژێت، دیارە دوای چەندین ئەزموونی تر ئەو گەڕانەوەیە لە بۆننامەدا جارێکی تر بینرایەوە، نەك هەرلەڕووی پەیوەندیی شێرکۆ بەتاکە ڕەهەندێك بۆ وشە، تەنانەت سروشتیش لەناو وەسف و پەیوەندیی سروشتی دەرناچێت. لێرەدا هەوڵ دەدەین هەڵوەستەیەکیکورت لەسەر "بۆننامە" بکەین و دواتر دەگەڕێینەوە سەر فەزای گشتیی بابەتەکە.

(٤)

کاتێك ڕووداوێك دەبێت بەزەمینەی ژێرخان بۆگوتاری دەق، ئەوکاتەی ئەو پرسیارەی لەهەناویکردەی وەرگرتن دێتەبوون، پرسیارە لەو ئاسۆیەی ئەو دەقە بەڕووی ڕووداودا ئاوەڵای دەکات, کە ئەو دەقە تاچەند توانای خولقاندنەوەی فەزایەکی سەربەخۆی هەیە،کە ئێمە لە ڕووداوەکەوە دەق نەناسین، بەڵکو دەق ببێتە هۆی ئەوەی دیدێکی ترمان بۆ بکاتەوە، تا ئەو ڕووداوەی تیاببینین. ئەوەش پەیوەندی بە فرە ئاستیی دەلالەتەوە هەیە لەناو دەقدا. بەڵام ئەوکاتەی دەق لەناو تاکە دەلالەتێکدا گیری خوارد، توانای زمان وابەستەیە بەتوانای ڕووداوەوە، کە ئەوەشیان بۆ هەر دەقێك هەڵگریکۆمەڵێك پرسیار و ڕوانینی ڕەخنەیی جیاوازە. ئەوەش وامان لێدەکات دەقی "بۆننامە" ببێت بەو هۆکارەی کە شێرکۆ بێکەس لەناو ئەو دەقەدا بە "دژەشێرکۆیی" ناوبەرین. ئەو ناوبردنە بەو مانایە نییە کە ئەو دەقێکی جیاوازمان پێدەبەخشێت، بە پێی خاسیەتەکانی شاعیرێکی تازەگەر کە دوای ئەوەی دڵنیابێت نەوەکان نەتوانن ئەفسانەی شێرکۆ تێکبشکێنن، ئەو لەڕێگەی گەڕانێکی تر ئەو ئەفسانەیە تێکبشکێنێت و بەدیدێکی تری شیعر ئاشنامان بکات. نا، بەڵکو تەواو بە پێچەوانەوە بۆننامە دەبێتە ئەزموونێکی دژە شێرکۆیی، چونکە فرە دەلالەتی وشە دەبێت بە قوربانی ڕووداوێکی سیاسی، بەوەی وشە لەناو تاکە دەلالەتی ڕووداودا دەمێنێتەوە و توانای ئەوەی نییە ڕەهەندی تربە وشەی دەنگی ببەخشێت، ئەگەر سیمیۆلۆژستەکان لەسەرئەوەکۆك بن کە مرۆڤ بوونەوەرێکی زمانەوانییە، دەپرسین: بۆچی شێرکۆ لەناو ڕووداودا بوونەوەرێکی سیاسیی زمانە؟ هەڵبەت بێ زمانی مەبەست لەگێڕانەوەی ڕووداوێکە کە شاعیریەتی ئەو لە گێڕانەوەیدا بەشدارنابێت. دەشێ بیانووی شێرکۆ بیانووی شاعیرێك نەبێت کە بوونەوەرێکی زمانەوانییە، بەڵکو شاعیرێکە دەیەوێ لەبەرامبەر ڕووداوە سیاسیەکاندا هەڵوێستیخۆی نیشان بدات، ئەوەش بۆ ساتەوەختێکی مێژوویی بگەڕێنێتەوە، بەوەی ڕووداوە مێژووییەکان دەبێت گەیاندنیحەقیقەت بن لەناو نووسیندا، ئەگەرچی حەقیقەت بەشیعریەت دەگۆڕێت بەئاڵوگۆڕکردنیشیان بەو واتایەی شاعیر دەیەوێت شیعرشوێنێکی تریشی بۆبگرێتەوە، تاوەکو وەزیفەیەکی تریش بەشیعر ببەخشێت، لەوکاتەدا ناچار دەبێت قوربانی بە بەشێکی ئەو پێکهاتەیە بدات کەسیستمی نووسین ڕێکدەخەن، بۆیە نووسین، ئەو سیستمە سەربەخۆیەیە کەدەبێ لەگەڵ بونیادی دەرەکی و لە دەرەوەی سیستم تێکەڵ نەکرێت.

چونکە ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی فەزای فرە ڕەهەند بدۆڕێنێت و ببێت بە خاوەنی تاکە فەزایەك، ئەوەش ڕەهەندی ناوڕووداوە و اقیعییەکەیە، کە وا دەکات خاوەنی وێنەی نەگۆربێت، بۆچی؟ چونکە بۆن لەو دەقەدا نابێتە ئاماژەیەك بۆ بەرهەمهێنانەوەی دەلالەت، بەڵکو پەیوەندیی بۆن بە شتەکانەوە، پەیوەندییەکی کۆنکرێتی نەگۆڕە. کە زمان بەشداری لە نووسینەوەی دەلالەتی بۆن ناکات، هێندەی پەیوەندیی سرووشتی خۆی لە تەك شتەکان دەژیێت. تەنانەت بەخشینی هێزێك کە لەجەستەی گوتاری سیاسیماندا خیانەتیش دەکات، دیسان بەخشینی تاکە دەلالەت و سەیرکردنی ئەو هێزەیە وەك هەر یەك لەشتەکان، نەك ئەو هێزە ببێت بە هێزی بۆن. بۆیە وێنەی دەنگی دال و وێنەیەکی نەگۆڕی نێو واقیعە، وێنەیەك نایەوێ دەلالەتەکانی بەر لە زمان بشکێنێت و لەناو دەقدا خۆی تەسلیمی زمان بکات بۆ نووسینەوە، بەڵکو ئەو وێنەیە بەنووسراوەیی دێتە ناو دەق و بە نەنووسراوەیش لەناو دەقدا تەواو دەبێت. بۆیە لەوکاتەدا چەمکی "مەرگی نووسەر" بە "مەرگیدەق" دەگۆڕدرێت، چونکە شاعیر زمان نانووسێتەوە، بەڵکو تاکە ڕەهەندی ئامادەبوو دەبێتە بەربەست لەبەردەم ڕەهەندە جیاوازەکاندا، کە دیارە دەقی تاکڕەهەندیش دەقێکی دژە شێرکۆییە، دەقێکە لەناو تاکە ڕەهەندی ئامادەی ڕووداودا مانا دەکوژێت.

ماوەیتی

سینەمای کوردی لەخەونەوە بۆ یۆتۆپیا

کامەران جەمال *

گومان لەودانێیە کە هونەری فیلم سازی یەکێکە لەو هونەرانەی کەبوارێکی زۆر بۆ بیرکردنەوەو سەیرکردن دەرەخسێنێتو ئاسۆیەکی بەرفراوانو کراوەیە لەبەردەم هزری مرۆڤایەتیداو سات لەدوای سات بەدوای کەشفی تازەدا دەگەڕێت، هەمیشەکاری داهێنەرانە دەهێنێتە ناوبوونەوە، یەکێکە لەچەکە هەرە بەهێزەکانی دونیای ڕۆشنبیریو فکری هەر میللەتێك کەبتوانێ بەهۆیەوە شانازی بەزمانو کەلتورو دەنگورەنگی خۆیەوە بکات هەروەك گەورە دەرهێنەری جیهانی دیزجا فیرتۆف ئەڵێ: (سینەما تلیاکی گەلانە)، بەو واتایە کەئیدی میللەتێك نیێە لەسەر ئەم ئەستێرەیە بتوانێت بێ هونەری فیلم سازی بژیو لەدەرەوەی ئەم هونەرە مەزنەی دنیا هەڵبکات. بەڵام ئەفسوس کەتراژیدیای ئێمە لێرەوە دەست پێدەکات، ئێمە لەکاتێکدا باس لەڕۆڵیئەم هونەرە گەورەیەی دنیادەکەین کەئەو تەمەنی هونەری خۆی زیاد لەسەدەیەك تێپەڕاندوەو وەك نەیزەکێك زۆر بەخێرایی بەلاماندا دەگوزەرێ" لەگەڵ بوونی ئەم ڕاستیەشدا ئێمە وەك میللەتێك ڕەنگە هیچ گوناهێکمان نەبێت بەرامبەر بە بەجێماویمان لەم هونەرە گەورەیەی دنیادا لەبەرئەوەی ئێمە میللەتێك بووین بەدرێژایی مێژوومان هەمیشە یەکەمین قوربانی دەستی ئەو تەکنەلۆژیا نابینایە بووین کەهیچ دەستکەوتێکمان لەسودەکانی نەبینیوە. بەپێچەوانەوە هەمیشە دەسەڵاتە فاشیزمو تۆتالیتاریێە یەك لەدوای یەکەکانی بۆ بەرهەم هێناوین.

بەهەر حاڵ وائەمرۆش دوای (١٣)ساڵ خەو بینین بەکۆمەڵگای مەدەنیو دیموکراسیێەوە، هونەرمەندان وەك چۆن دەست پێشخەربوون لەکایە مەعریفیو هونەریێەکاندا... وائەم جارەش کۆمەڵێك لەهونەرمەندان کەدەرچووی ئەکادیمیای بەشی سینەمای زانکۆکانی خۆرئاوان" توانیویانە بەوپەڕی لەخۆبردووییو جورئەتەوە ڕووبەڕووی ئەم هونەرە گەورەیەی دنیا ببنەوەو لەهەوڵی دامەزراندنی پەیمانگایەکی سینەماییدان کەجێگای ئەوپەڕی دەستخۆشیو پیرۆزباییە. وەئێمە هیوامان دەخواست کەبتوانن بەوپەڕی سەرکەوتنەوە ئەو خەونە لەمێژینەیەی هونەرمەندانو هونەردۆستان بهێننەدیو ئێمەش وەك میللەتی کورد بتوانین ببینە خاوەن شاشەی زیوینی خۆمانو لەو ڕەوتە هونەریێەدا سنووری دنیا ببڕین.

ئەرکی سەرشانی ئەو هونەرمەندە بەڕێزانەش بەزەرورەت ئەوەبوو کەبتوانن بەوپەڕی ڕاستگۆییێەوە شاهیدی سەردەمی خۆیان بنو لەو زەمەندا بژینو بەرگری لەبەها ئینسانیەکان بکەن. بێگومان ئەمەش بەپشت بەستن بەئەقڵێکی ڕاڤەکارو ئەکادیمیو خاوەن گوتاری فیکریو مەعریفیو ئیستاتیکی دەبێت" ئەقڵێك کەبەردەوام بێت لەگەڕانو پشکنینو کاری تازەگەریانەدا لەناو وێستگە مەعرفیەکانداو دوور لەهەموو دۆگمابوونو وەستانێك لەیەك ماڵو لەیەك وێستگەی فیکریدا. لەبەرئەوەی لەئێستادا جیهان پڕە لەوێنەی ئاژاوەو ژاوەژاوی گەورەو قێزەون، پڕە لەئەقڵیەتی بەربەریەتو وەحشیەتو دوور لەئینسانیەت. لەبەرئەوە ئەرکی وێنەیە کەبتوانێت بەوپەڕی جورئەتەوە ڕووبەڕووی ئەو وێنە جەنگەڵیانە بوەستێتەوە. بێگومان ئەمەش بەزمانی دروشم خوازی نایەتەدی، بەڵکو لەڕێگای پرسیارە ئەنتۆلۆژیێەکانەوە دێتەدی کەبتوانێت جارێکیتر مانا بەبوونی ڕەسەنی مرۆڤ ببەخشێتەوە. هەروەك جیل دۆلۆز دەڵێت: (سینەمای تازە بەردەوام پرسیارێك دەکات کەئەو هێزە تازانە چین کەوێنەپێك دەهێنن؟هەروەها ئەو ئاماژە تازانە کامانەن کەشاشەی سینەما داگیر دەکەن؟).

بەڵام ئەفسوس کێشەکە لێرەوە سەرچاوە دەگرێت" لەکاتێکدا سەرباری هەوڵو ماندووبوونی ئەو ستافە سینەماکارە بەڕێزانەو ئەو کێشە گەورانەی کەبواری سینەما لەگەڵ خۆیدا هەڵی گرتووە کەچی هێشتر بەرپرسان بێگوێدانە گرنگی ئەو بوارە زیندووە داوامان لێدەکەن خەونەکانمان دوابخەینو لەچینەکانی سەهۆڵی بئاخنین.

ئەمە لەکاتێکدا کەنەك کوردستان بەڵکو تەواوی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لەبەردەم گۆرانکاریێەکی گەورەی کلتوریو ئابووریو سیاسیێدایە. ئیدی دەبێت هونەرمەندان خەونەکانیان هەڵگرن بۆ چ زەمەنێك؟

هەربۆیە داواکرین کەبەزووترین کات حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدەم ئەم خەونەی هونەرمەندانەوە بچێتو کارئاسانیان بۆبکرێتو هەموو ئەو پێداویستیو تەقەنیاتانەیان بۆدابین بکەن تاکو خەونەکانمان نەبێتە یۆتۆپیاو ئەم هەلە ئاڵتوونیەمان لەدەست نەچێت.

institut kurde de paris

ڕۆشنتر لە خامۆشی

عەبدوڵا تاهیر بەرزنجی

سەدەی بیست گرنگترین سەدەی مرۆڤایەتییە. دەتوانین ناوی سەدەی گۆڕان کاریو وەرچەرخانی پێوە بلکێنین. نەك تەنها لەسەر ئاستێك بەڵکو لەسەر ئاستو بواری ئەدەبیو رامیاریو کۆمەڵایەتی و زانستی تەکنەلۆجیو.. بەهەموو مانایەك سەدەی جیاوازیکاری و دژ گەرایی بوو. لەلایەك هیواو لەلایەکی تر بێئومێدی, لەلایەك هەڵسانەوە لەلایەکی تر دارمان, لەلایەك ئاشتی و لەلایەك شەڕ, لەلایەك مرۆڤدۆستی لەلایەکی تر دڕندە کاری. سەدەیەك بوو سەدەها شتی تیا تاقی کرایەوە و بڕایەوە (حسم). بۆ زوربەی زۆری میللەتان سەدەی کەوتن و هەڵسانەوە بوو, سەدەی هەڵەو چاککردنەوەی هەڵەیش بوو دەستکەوتی هەموو بوارەکان لەو سەد ساڵە باسلێکراوەدا هاتەدی.. پاش نشوستی, میللەتان هەڵسانەوەو ئاسەواری دارمانەکانیان نەهێشت وئارە زوی خۆیان لەگشت لایەکەوە تێرکرد. سەدەی پتەو بوونی سیستم و بیری گشتگەریو ئاوا بوونیشی بوو.. ئالێرەوە دەڵێم میللەتانی دنیا, بە تایبەت رۆژئاوا کارەکانی خۆیان لەهەموو بوارێکدا ئەنجام دابوو, لەزۆر شت بوو بوونەوە, زۆر لەکێشەکانی سەدەکانی رابوردوی خۆیانیان یەکلایی کردبووەوە بەتەواوی ئامادەگیخۆیان دەربری بوو بۆچونەناو سەدەی بیست و یەکەوە. بەڵام ئێمە بۆکۆچ کردن بۆئەم سەدەیە هیچ کەرەسەو ئامادەگیەکی وامان لانییە.. تائێستایش نەك لە سەدەی بیستداین بەڵکو لەسەدەی نۆزدەو خوارتریشداین. کێشەکانی ئێمە زۆریان کێشەی سەدەکانی رابوردون. چونە ناو زەمەنێکی نوێوە بەوە نییە هەندێك بەرهەمی ماددی نوێخوازیی رۆژ ئاوا بەکاردێنین. لەلایەنی سیاسیو ئابوریو تەکنەلۆجیو زانستیەوە, جیاوازی ئێمە و ڕۆژ ئاوا ڕێژەی ئامادە گیمان بۆچونەناو سەدەی نوێوە زۆر ئاشکرا وروونە . من لێرەدا باسی ئەوانەناکەم, چونکە دەیەها وتارو لێکۆڵینەوە و کتێبیان دەوی, بەڵام دەکرێ بەپێ ی دەرفەتی ئەم گۆشەیە نمونەیەك بۆلایەنێکیان بهێنمەوە.

لەسەدەی بیستەمدا بزوتنەوەی وەرگێڕان و و سنعاتی کتێب ئیجگار پێشکەوتن .. وەرگێڕی میللەتان هەڵمە تیان بۆگۆڕینی شاکارەکانی دنیا بۆسەر زمانی خۆیان برد, ئینجا بەبەر دەوامی, شتەکا نی تریان وەرئەگێڕا, شاکاری فەلسەفە و کۆمەڵ ناسیو ئاین و زمان و زانست نەماوە نەچوبێتە ناو کتێبخانەی میللەتانی ترەوە. ئێمە ئیتر بەهۆی خۆمانەوە بێت یا سەروی خۆمان شتێکمان نەکردووە جێگای باسکردن بێت. کوا شاکارەکانی فەلسەفەی یۆنانی, فەلسەفەی نوێ, کتێبێکی هوسرڵ یا هاید گەر یا نیتشە یا سارتەر؟ کوا کتێبەکانی تۆلستۆی و دیستۆفسکی و جویس و .. کوا کۆماری ئفلاتۆن و یوتوبیا جیاجیاکانی فەیلەسوف ونوسەرانی سەدەکانی پێشوو؟ کوا دیکارت و کانت؟ کوا مێژووی ئیبن خەلدون و (معجم البلدان) و (ألف لیلە ولیلە) و سەدەها شاکاری تری دنیا؟

من وای بۆئەچم بەدەگمەن میللەت مابی وەك ئێمە لەم دنیایەدا ئەم شا کارانەی نەکردبێت بەزمانی خۆی.. ئەم نمونە ساکارە دەری دە خات چەندێ چوینەتە ناو سەدەی نوێوە. میللەتانی دنیا, رەنگە زۆریان پێش سەدەی بیست لەم کارە بوبنەوە کەهاتو نەتە ئەم سەدە تازەوە کێشەی وایان لەم بوارەدا نەماوە. باسەیر کەین بزانین چەند دواکەوتوین, ئایە دەکری بۆ کۆچکردنمان بۆ دنیای زەمەنی تازە وەك ئەوانی تر حساب بۆخۆمان بکەین؟ خۆچونەناو ئەم سەدە نوێیەوە هەرتەنها جولەی تەنی مادیمان نییە, هەرتەنها تەمەنەکە نییە, ئاژەڵیش وەك مرۆڤ تەمەنی هەیە لەچەند ساڵێکەوە دەست پێدەکات ولەچەند ساڵێکدا کۆتایی دێت. ئێمە ئەلف و بێی سنعاتی کتێب فێرنەبووین و یەکسەر چوینە زەمەنی کۆمپیوتەرو ئینتەرنێتەوە, ئەوان تیایدا قوڵبونەتەوەو ئینجا هاتونەتە سەر کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت. ئێستا ئەم ئامرازانە لای ئەوان بۆخزمەتکردنی زیاتر و جوانتری کتێبە. نەوەکانی پێشو نەیان توانی ئەو کارە ئەنجام بدەن, گۆڕینی ئەو شاکارە گرنگانەی جیهان دەکەوێتە سەر شانی نەوەکانی داهاتو ئەویش زەمەنێکی دورو درێژ و ماندو بونێکی زۆرو خود نەویستی دەوێ. من لێرەدا بۆ بەشداریکردنی وەر گێڕو نوسەری ئێستامان پێش نیاز دەکەم هەڵمەت و هیممەت بۆخستنەڕووی (عرض) دورو درێژ یا کورتکردنەوەی کتێبە گرنگەکانی جیهان بەرین وەئەمەش دەزگاو کاری دەستە جەمعی و ماندو بوونی دەوێت.

لەم ماوەیەدا لەکتێبێکی چوار بەرگیدا, بینیم نووسەرێك کورتەی سەدو سی کتێبی شاکاری جیهانی کۆکردبۆوە . لەشەستەکاندا لەمیسر گۆڤارێك دەر چوو تایبەت بوو بەعەرز کردنی کتێبی گرنگ, زنجیرەیەکیش هەبوو کەچەندەها بەرگی لێدەرچوو, شا کارەکانی رۆشنبیری دنیای کورت دەکردەوە, ئەمەیش شتێکی ئاسان نییە چونکە هونەری کورتکردنەوەش وەستای تایبەتی خۆی هەیە, یانی بۆ کورت کردنەوە یا خستنە ڕوی کتێبێکی سارتەر چل پەڕە رۆیشتووە. دەکرێ وەزارەتی رۆشنبیری یا دەزگاو خانەکانی بلاو کردنەوە لەکوردستاندا سوود لەو ئەزموونانە ببینن .. هەرسوکە چاو خشاندنێك بەکتێبخانەی ئێمەو میللەتانی تردا دەریدەخات ئێمە لەکوێ سەدەی بیست و بیست و یەکداین.

لاوازی کارلێکی..

سیاسەت و روناکبیری و فەلسەفە لەکوردستاندا

ئازاد عەلی *

ـ لەکوردستاندا، نە لە زانکۆ، نە لە پەیمانگا، نە دەزگای تایبەتیش بۆ فەلسەفەو پێگەیاندنی خوێندکاری فەلسەفە هەیە..

دەهەیەکە، دیموکراسیو ئازادی سیاسی لەکوردستاندا, بەشێوەیەکی گشتی دەستەبەرکراوە. (سەرەڕای جارجارە پێشێلکاری ئازادی لەلایەن دەسەڵاتەوە) ئەمەش، لەسەر ئەو بنچینەیەی کە لەکوردستاندا، سیستەمێکی دیموکراسی هەیە. بەڵام ئەم سیستەمە سیاسییە، هێشتا زۆری ماوە لەخەم برەخسێ. بەتایبەتی لەبواری دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵو دابینکردنی ئازادی ویژدان بۆ تاك. تاکێك کە قەدەری ژیانی لەمەلۆتکەوە بۆدەنوسرێ. کە هەردەبێ ئاینێك، یان مەزهەبو تایفەیەکی بسەپێنرێتەسەرو هەتا گیانەڵڵای ژیانیش، لەو قەدەرە بەزۆر بەسەرداسەپێنراوە، سەرفرازو ئەقڵ فراز نەبێ. لەکۆمەڵێکیشدا هێشتا ئازادی رۆنەچوبێتە هەموو لایەنەکانی ژیانو ژیانی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دیموکراسی بەچەمکە هاوچەرخەکەی، لەکۆنەوە کارلێکی نەکردبێ، هەڵبەتە هێشتا زۆری ماوە، لە سیستەمی دیموکراسی ئاوا دڵنیابین. گەرچی، مایەی دڵخۆشییە ئاماژەی تەوژمەکانی پێشخستنی دیموکراسیش، کەمتر نیشانەی کۆنەپەرستییان, وەکو یاسای دەسەڵاتدارێتی، پێوە دیارە. بەڵام لەناو بیری سیاسیی کوردایەتیدا ئاسەواری بیری کۆنەپەرستی کەم نیە.

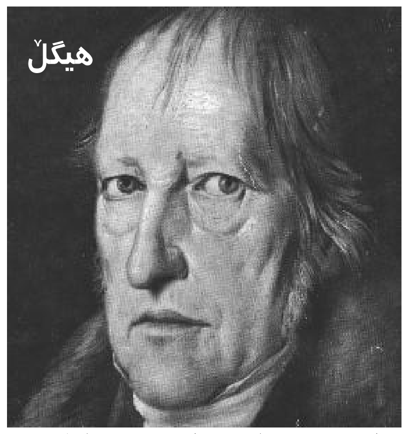

لەو پێشەکییەوە لەمەڕ دیموکراسی، دێینەسەر باری روناکبیریو کاریگەریی فەلسەفە کە پەیوەندییەکی ئۆرگانیکیان بەدونیای سیاسەتەوە هەیە. بۆئەوەی لەم بارەشەوە بتوانین وردتر قسە بکەین، با لە پرسیارێکەوە دەست پێبکەین کە: ئایە سیاسەت توانیویەتی لەگەڵ بزوتنەوەی روناکبیریو گرنگیی فەلسەفەدا, کارلێك بکەن؟ یان بزوتنەوەی روناکبیریو فەلسەفە توانیویانە باشتر لە پرۆژەکانی سیاسەت، بیروڕای روناکبیریو فەلسەفیی داهێنراو، ئارام ئارام بێننە ئارای کۆمەڵو ژیانی کۆمەڵایەتییەوە؟ وەڵامدانەوەی ئەو دوو پرسیارە گرنگن. بۆئەوەی بتوانین باری روناکبیری باشتر هەڵسەنگێنین.

جارێ.. بیری سیاسی لە کوردستاندا وەکو پێویستە، لەگەڵ بزوتنەوەی روناکبیری تازەسەرهەڵداوی کوردستانو بەهای فەلسەفە لەدوای راپەڕینەوە، موتوربە نەبووە. ئەمەش بەومانایە دەیڵێین کەوا:

راستە دیموکراسی سیاسیو ئازادی روناکبیری هەن. بەڵام هێشتا ژینگەیەکی تەندروستیی ئەوتۆی سیاسی نەخولقاوە، کە روناکبیران لەخولقاندنی هەلومەرجی بڕیاری سیاسیی چارەنوسساز بەشداری بکەن. بەتایبەتی هێشتا رای گشتیش لەکوردستاندا لاوازە. کاتێك بزوتنەوەی روناکبیریش نەتوانێ راستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆ، لەرێگەی کایەو کەناڵە روناکبیرییەکانی خۆیەوە, بەتایبەتی لەرێگەی رەخنەوە, بەشدارییەکی زیندوو لەخولقاندنی کەشی بڕیاری سیاسیدا بکا, بێگومان ئیتر هەوڵە روناکبیرییەکان دەکەونە پەرێزی روداوەکانەوە. ئەمەش، بۆ سیاسەتو دەسەڵاتی سیاسی زیانبەخشە, پێش ئەوەی زیانی بۆ روناکبیری هەبێ. بەتایبەتی دەسەڵاتێکی سیاسی کە هێشتا بیری سیاسیی جۆراوجۆری هەبێو فەلسەفەی سیاسیی دیاریکراویشی نەبێ.

کەوابێ: ئەو رادە دیموکراسیو ئازادییەی هەیە, دەبێ پەرەبسەنێ بۆ ئاستێك کە بتوانرێ دەمارە پاکەکانی سیاسەت, ببەسترێنەوە بەخوێنی بێڤایرۆسی فەلسەفەو روناکبیری. ئەمەش، بەرنامەیەکی ئازادترو پرۆژەیەکی (روناکبیری ـ سیاسی) هەمەلایەنتری دەوێ، بۆ فراوانترکردنی چالاکیی سیاسیو روناکبیری، یان روناکبیریو سیاسی. نە روناکبیران بەشێوەیەکی گشتی بێدەربەستن لەسیاسەت، نە سیاسەتیش دەتوانێ دابڕێ لەروناکبیری.

ئەگەر بێتو دەهەی رابوردوو، لەو پەیوەندیەدا هەڵبسەنگێنین، دەبینین، لەدونیای سیاسەتی کوردستاندا، پرۆژەیەکی روناکبیری، لەسەر بنچینەی هاوسەنگی فەلسەفیو بەهرە هاوچەرخەکان, کە هەڵقوڵاوی ژانی روناکبیری سەردەم بێ، بەو ئاڕاستە مۆدێرنو ئازادەی گۆڕانکاری قوڵی سیاسیو روناکبیریی کوردستان پێویستی پێیەتی، داخەکەم پرۆژەیەکی ئاوا نابینین. هەموو ئەو هەوڵانەی لە (١٢) ساڵی رابوردودا، هەردوو وەزارەتی رۆشنبیری، چ پێش دوو لەتکردنو چ پاش ئەوەش، داویانە، هەوڵگەلێکن لەناو گێژاوی نەبونی پرۆژەیەکی ستراتیژیی هاوچەرخدا، دەسوڕێنەوە. ئەگەر ئازادی نووسین لەسەر هەوڵە روناکبیرییە رەسمییەکان لابەرین، ئیدی وەرچەرخانێکی ئەوتۆ لەتەواوی ئەدەبیاتو چالاکییە روناکبیرییەکانی وەزارەتەکاندا نابینین, کە جیاوازییەکی هەمەلایەنەیان لەگەڵ ئاستەکانی نووسینی پێش راپەڕیندا هەبێ. تەنانەت ناوی گۆڤاریشیان نەدەگۆڕی، چ جای بۆ ناوەڕۆك! زیاتر لەمەش، ئەو نووسەرو کاربەدەستو پرۆژە بەدەستانەی لەوەزارەتەکاندا (بەوەزیرەکانیشەوە) ئەرکی روناکبیرییان پێ سپێردراوە، تاك تاکیان نەبێ، نیوەی زیاتریان ناکرێ لەکۆڕی روناکبیری راستەقینەدا مۆڵەتیان بدرێتێ لەمەڕ روناکبیریی هەستیار، قسەبکەن. چونکە هەندێکیان نەك فریان بەسەر داهێنانی بیرو فەلسەفەوە نییە، بەڵکو کەڵلەیان لەهەڵپەی پارە بەولاوە جارێ خەمی روناکبیریش تیا چەکەرەی نەکردووە. ئەمە جگە لەکەسانی ئەقڵ سەلەفیو کۆنەپەرست. ئەمەش، بویستریو نەویستریێ، کاریگەریی نالەباری لەسەر پێشکەوتنی روناکبیریو پشکوتنی بەهرە نوێکان هەبووە و هەیەو دەشبێ.

ئەو راستیگەلە، حیزبەکانیش دەگرێتەوە. حیزبی وا هەیە نەك ئەدەبیاتە روناکبیرییەکەی، بەڵکو ئەدەبیاتە سیاسییەکەشی هێندە ئاست نزمە، کە تەنانەت لەناو حیزبەکە خۆشیا کاریگەر نیە. ئەمە جگەلەوەی حیزبی وا هەیە، لەم هەلومەرجە گۆڕدراوەدا، ئەگەر پارەی نەبێ، مەگەر میرزا بەکرێ بگرێ خیتابی مەسئولەکانی بنووسێ، دەنا دژوارە چەند روناکبیرێکیان لەدەور بمێنێ.

لەم سەردەمەدا کە سیاسەتو روناکبیری، سیاسەتو فەلسەفە. فەلسەفەو بیر, فەلسەفەو ئەدەب، فەلسەفەو هونەر, فەلسەفەو ئەقڵ، فەلسەفەو زانست، فەلسەفەو کۆمەڵ، فەلسەفەو تاك، تەنانەت فەلسەفەو باری دەرونیو دەروون شیکاری، تەواو پەیوەستی یەکدین، ناکرێ لەسەردەمێکی وادا کە روناکبیریی گشتی، فەلسەفە، زانست، لۆژیك، توێژینەوەو سیاسەت بەم چەشنە پێشکەوتوە ئاوێتەن، کەچی لەئۆرگانە حیزبیەکاندا، لەکۆڕوکۆبونەوەکاندا، لایەنی کەمی تێگەیشتن لەگرنگیی فەلسەفەو لۆژیك، دەکرێنە هەوێنی ئەدەبیاتی سیاسی. ئەمەش، کەلێنێکی گەورەی سیاسییە کە کاریگەریی نالەباری لەسەر کایەکانی دیکەی روناکبیریش هەیە.

لە مەسەلە روناکبیرییەکاندا، لەدێرزەمانو پێش زایینەوە، لەوساوە ئەقڵ تانوپۆی چنینی داستانی گوزەراندو هەڵکشا بۆ دونیای ئەندێشەو گەڕانەوە بۆ ئەقڵو بەستنەوەی ئەقڵ بەسروشت کرایە بناغەی ئەقڵانیەتی مرۆڤ، بەڵێ، لەوساوە تەنها شیعر لەقاڵبی خەیاڵدا ماوەتەوە (هەندێجار شیعر دەئاڵێتە فەلسەفەش) ئەگینا باقی بوارەکانی روناکبیری، زۆرو کەم بەدەر نابن لەفەلسەفەو لۆژیك.

لەناو میللەتە پێشکەوتوەکاندا، یەکێك لە شانازییەکان، دەستکەوتە فەلسەفییەکانیانە، فەلسەفەش لەناو تەواوی بوارەکانی پێشکەوتنی رۆژئاودا، رەنگو سەنگی هەیە. بەڵکو لەسەر فەلسەفەو فەیلەسوف، ناکۆکییەکی ناسیۆنالیستی ئاشکرا لەنێوان ئەڵمانیاو فەرەنسادا هەیە. ئێستا ئەمریکاشی چۆتە سەر، هەڵبەتە, باقی وڵاتانی رۆژئاواش، کایەی فەلسەفیی خۆیان هەیە.

لەکوردستاندا، راستە فەیلەسوفو فەلسەفەی داهێنراو نەبووەو نییە. بەڵام کولتوری کوردی, لەئایینی زەردەشتییەوە بۆ باقی بوارەکانی بیری کوردی، بەتایبەتی لەبواری تەسەوفو تەریقەتەکاندا، وشك نین لە پرشنگەکانی فەلسەفە. با کەم، یان پرشنگی سەرەتایی فەلسەفەش بوبێ.

فەلسەفە لەکوردستاندا چۆن چەکەرەی کردووەو چەندیش پەرەیسەندووە، گرنگە توێژینەوەی هەمەلایەنەی لەسەر بکرێ، هەتا پێوەرێکی باشمان لەکولتوری سیاسیو بیری کوردیدا، بکەوێتە دەست. بەڵام لەوەگرنگتر ئەوەیە، ئەم وشكوبرینگیەی کەم بایەخپێدانی فەلسەفە، نابێ لەم سەردەمەی شۆڕشی زانیاریشدا وەکو سەردەمەکانی رابوردوو، بمێنێ. ئەمەش پێویستی بەپرسیارێکی لۆژیکیە کە ئاخۆ: پێویستە بە چ میتۆدێکی زانستی کار بۆ پەرەسەندنی جیهانبینی فەلسەفە بکرێ، جیهانبینیەکی دامەزراو لەسەر بنەمای نشونماکردنی فەلسەفە، لەناو پرۆسەیەکی سروشتی نشونماکردندا. یان بەکۆپیکردنەوەو بازدان بەسەر رێگاکانی سروشتی گەشەکردنی فەلسەفەو بیرو روناکبیریی؟ کە هەتا ئێستا رەوتی کۆپیگەرا کایەی خۆی هەر دەکا.

هەموو جۆرە کۆپیکردنێك خراپە. خراپترین کۆپیکردنیش کۆپیکردنەوەی کوتومتی رێبازە فەلسەفییەکانە، بۆ نەتەوە ئازادنەکراوەکانی وەکو کورد، کە هێشتا زمانە ئەدەبیەکەشی گرفتی هەیە.

هەتائێستاش لەکوردستاندا، نە لە زانکۆو نە لە پەیمانگاو نە دەزگای تایبەتی فەلسەفەو پێگەیاندنی خوێندکاری فەلسەفە هەیە. ئەمەش، کاریگەری نالەباری لەسەر رەوشی فەلسەفەو پێگەیاندنو تێگەیشتنی فەلسەفە هەیە. لەوڵاتێکیش فەلسەفە سەرەتاترین بناغەی زانستی تێگەیشتنی تەنانەت لەخوێندنی باڵاشدا نەبێ، هەر لەو وڵاتەشدا پێشینەی فەلسەفە بەیار بێ، ئەو هەوڵانەی لەنیو سەدەی رابوردوشدا بۆ فەلسەفە درابن، بەزۆری هەوڵی حیزبەکان بوبێو حیزبەکانیش فەلسەفەیان خستبێتە خزمەتی ئایدیۆلۆژیەتو ململانێی حیزبەکانەوە، ئازادیش لەم وڵاتەدا هەر نەبوبێو رۆژنامەو گۆڤارە دەرکراوەکانیش، لەسەدەی رابوردودا، (٩٨٪)یان ئەدەبی یاخود سیاسیو روناکبیریی گشتی بوبنو کەمترین بایەخیان بەفەلسەفەو مەعریفە دابێ، لەوڵاتێکی وادا، کە رابوردوی فەلسەفەی کزو خزمەتەکانی فەلسەفەی سەقەتو کانگای پێگەیاندنو گەیاندنی فەلسەفەی هەر نەبوبێ،

لەئۆرگانە حیزبیەکاندا، لەکۆڕوکۆبونەوەکاندا، لایەنی کەمی تێگەیشتن لەگرنگی فەلسەفەو لۆژیك، دەکرێنە هەوێنی ئەدەبیاتی سیاسی. ئەمەش، کەلێنێکی گەورەی سیاسییە کە کاریگەری نالەباری لەسەر کایەکانی دیکەی روناکبیریش هەیە

بێگومان وڵاتی ئاوا لەوڵاتە بێئەزمونەکانی بواری فەلسەفەو روناکبیریی، دەژمێردرێ" بۆیە بۆ چونە ناو جیهانی فەلسەفە، وردبونەوەی زۆر زۆری دەوێ، ماوەیەکی زۆریشی دەوێ هەتا دەتوانرێ کارلێکی فەلسەفیو سیاسیو روناکبیریی دەخولقێندرێ" لەدواسەرەنجامیشدا، فەلسەفە ئاوێتەی فەلسەفەی سیاسیو زانستە کۆمەڵایەتیو سروشتیەکان بکرێ. لێرەشەوە، دەتوانین بڵێین نەك هەر ئەقڵو ئەقڵانیەتی کورد بەفەلسەفە موتوربە نەکراوە, بەڵکو نەك زانستە کۆمەڵایەتیەکان، میتۆدو بنچینەی لۆژیکی یاسا کۆمەڵایەتیەکانیان لاوازە" لەوانەش خراپتر، هەتا ئێستا، زانستە سروشتیەکانیش کە زۆر گرنگن بۆ سەلماندنو برەوپێدانی فەلسەفە زانستیەکانو ئەقڵانیەتو لۆژیك، دوای ئەوەی سێ چارەکە سەدە تێدەپەڕێ بەسەر ئاشنابون بەزانستە سروشتیەکان لەخوێندنگاکاندا, کەچی دەبینین هێشتا لێك دابڕانێکی زیانبەخش لەنێوان زانستە سروشتیەکانو زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا (لەوانە زانستی فەلسەفەش) هەیە.

ئەو راستیگەلە، زیانێکی گەورەیان گەیاندۆتە کولتوری کوردو رزگاریی کوردەواری لەهەژمونگەری ئایین، مەزهەب، دابونەریتی کۆنەپەرستانە. تەنانەت بۆ مانەوەی ژیانی دواکەوتووی حیزبایەتیو سەرهەڵدانەوەی ناوبەناوی سەلەفیەتیش. ئەمە جگەلەوەی ئەم رزگارنەبوونەش لەو هەژمونگەرییە، لەهەموو بارو بوارێکدا رەنگیداوەتەوە. هەموو گرفتە کۆمەڵایەتیو ئەقڵانیو لۆژیکییەکانی سەبارەت بە مرۆڤ، کۆمەڵ، ئۆمانیزم، فیمینیزم، هەست، ئەقڵ، مرۆڤایەتی، رەوشت، یاساکانی ژیان، دەروون شیکاری، ئەقڵگەرایی، مەتریالیزم، دیالکتیك، ئایدیالیزم، میتافیزیکزم، لاهوتیەت، نوێگەری، بونیادگەریو پاش نوێگەری (بەهەموو لقو پۆپەکانیەوە) تێکڕای ئەو مەسەلانە سەرەڕای چەندین هەوڵو پرۆژەی جۆراوجۆر لەگۆڤارەکانی (ئازادی، بوون، رەهەند، یەکگرتن، پەیڤ، سەراب، هزر، ویران، نما،.. تاد) ئەمە جگە لەو هەوڵانەی لەرۆژنامەو کۆڕو کۆبونەوەکاندا دراونو دەدرێن، هێشتا ناتوانین بڵێین تاقە بوارێکی فەلسەفە، کە لە رۆژئاوادا توێژینەوەی فەلسەفییان کۆتاییهاتووە، لەکوردستاندا تەنانەت لێکدانەوەی ئەو بوارە فەلسەفیانە، نەك تەواو نەبووە، بەڵکو ئەو هەوڵانەی هەشن لەو پێناوەدا، کەموکورپیان کەم نیە. باشترین بەڵگەی کەموکورپییەکانیش، لەدەهەی رابوردودا، ئەوەیە کە فەلسەفە گۆڕینو هەر ساڵێك رەواج پێدانی فەلسەفەیەكو پاشەکشەکردن لەچەندین فەلسەفە، بۆتە سیمای زەقی ئەو روناکبیرانەی بایەخی فەلسەفییان هەیەو هەوڵی خزمەتکردنی فەلسەفەیان داوە. ئیدی وای لێهاتووە ئەوەتەی بیری نوێو سەرەتای نوێگەری هاتۆتە ناو ئەدەبیاتی سیاسیو روناکبیریی کوردستانەوە، هەڵچوونو داچوون، لادانو بادان، کارو کاردانەوە، تێزی بێپێز، هەڵە بەهەڵەچارەسەرکردن، دیاردەی باوی ناو حیزبو روناکبیرو رۆژنامەو گۆڤارەکان بووە.

حیزبەکان" بەردەوام لەنێوان بیری چەپو بیری راستدا، تەراتێنیان کردووە.

روناکبیران" هەمیشە لەگەڵ رووداوەکاندا هەڵچوونو لەگەڵ داچوونی رووداوەکانیشدا، دامرکاون.

ئاسایی بووە حیزبێك مارکسی بووبێ، دوای رووداوێك، یان لەژێر کاریگەری دیاردەیەکدا، بایدابێ بەلای راستداو هەڵێشیکوتابێتە سەر چەپەکان. ئاساییە کۆنە مارکسییەکان بوبنە ئیسلامیو ئیسلامییەکانیش ببنە چەپو عەلمانی.

دیاردەیەکی ئاساییە روناکبیرێك فەردەیەك نووسراوی لەسەر رێبازێك نوسیبێ، دوای ماوەیەك پێچەوانە کەوتبێتەوە. ئێستاش ئەم دیاردەیە نەبڕاوەتەوە. دەبینین کۆمۆنیستی توندڕەو، هەڵدەگەڕێتەوەو دەبێتە راستڕەوی توندڕەو. نوسەری وا هەیە ساڵەهایە لەسەر فەلسەفە دەنوسێو لەناو فەیلەسوفەکانیش نیتشە نموونەی بەرزی بووە، کە نیتشە بەناوبانگە بەباوەڕی ئیلحادی، لەپڕ بایداوەو لادەدا بەلای ئیسلامگەراو کەلەپوری ئیسلامیدا. ئەمە لەکاتێکدا لەرۆژئاوادا, لەسەردەمی رینسانسو رۆشنگەریدا، کاتێك پێشکەوتن، ئەقڵیفەلسەفیی گەورەی خولقاند، فەیلەسوفە چالاکەکانی بواری فەلسەفە دژی دەسەڵاتی ئاینو لاهوتییەت، بۆ چەسپاندنی بیرو فەلسەفەکەیان سەری خۆیان دەبەخشی. کەچی لای ئێمە هەندێك لەوانەی زۆرترین قسەیان لەسەر فەلسەفە دەکردو زۆرترین رەخنەیان دەگرت، بایانداوەتەوە بۆ زەلکاوی سەلەفیەت.

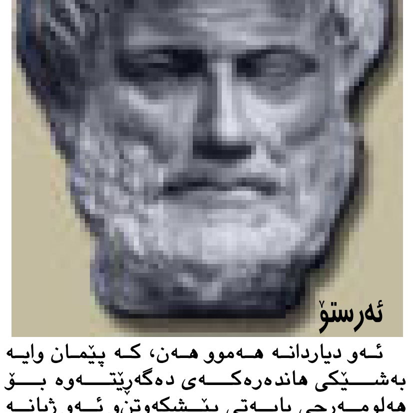

ئەو دیاردانە هەموو هەن، کە پێمان وایە بەشێکی هاندەرەکەی دەگەڕێتەوە بۆ هەلومەرجی بابەتی پێشکەوتنو ئەو ژیانە ژێردەستەییەی کورد دەیباتەسەر" بەشێکیشی دەگەڕێتەوە بۆ ناوەندو کەسە روناکبیرییەکان, بەتایبەتی لەدوای راپەڕینەوە کە پرۆژەیەکی نوێگەری هەڵقوڵاوی هەناوی پێویستیەکانی پەرەسەندنی روناکبیری کوردستانیان، گەڵاڵە نەکرد. ئەو پرۆژە روناکبیریانەی سەریشیان هەڵداو کەمیان ماون, بەشی زۆریان هەڵچوونو کاردانەوە بوون بەرامبەر دۆخی سیاسی" ئەوەی ماویشە، کۆپیگەرایی، ئەفسونی ئەندێشە جوانەکانیشیانی خستۆتە ژێر گومانەوە. گومانێك، لەدوائەنجامدا ئیتر دەبێ خوێنەری وشیار، واز لەرامانی سەرپێیی ئەو فەلسەفە کۆپیگەراییە بهێنێو کاژی نائومێدی هەڵوەرێنێو رابچڵەکێ بۆ بیری لوژیکی.

بێگومان.. سەرەنجام لایەنی جوانی ئەو هەوڵانەی دراون، دەمێنێتەوەو ئاکامی تاقیکردنەوەش، ئەو شتە جوانانەو قەڵەمە داهێنراوەکان، دەبنە بەشێکی ئەم مێژووەو بەردەوامییەکی مەعریفی لەگەڵ ئایندەی روناکبیریو هەوڵە فەلسەفییە نوێکان دەبەخشنە کولتوری کوردەواری. هەر دەشبێ، بەپرۆژەیەکی هەمەلایەنە، کانگاکانی بەرهەمهێنانی فەلسەفەو مەعریفەو روناکبیریی هاوچەرخ، لەزانکۆو دەزگاکاندا، لەمیتۆدی گۆڕدراوی پەروەردەدا، ئاوەدان بکرێنەوەو بشکرێنە ئامانجێکی هەرە گرنگی ئەقڵانیەتو ئازادی بیرو فەلسەفە.

Institut kurde de Paris

سونگول چاپوك

گەمە بەسەرووەرییەکانی دۆزی نەتەوەی کورد دەکات!

نوسینی: حاجی مەمۆ *

لەوەتەی مرۆڤی (کورد) ناوی خۆی لەسەر زێدی دێر زەمانەکەی (کوردستان)دا گوێ بیستووەو لەنگەری پێوە گرتووە بەردەوام بەئاواتو خۆزگەی ئازادیو ژیانی بەختەوەریو ئاسودەییەوە خەونی دیتوە. دیارە قەدەری رۆژگاری چەپگەرد ئەوە بووە چارەنووسی پارچە پارچەی وڵاتەکەی بەچەندان وڵاتی دەوروبەرەوە گرێ بداتو لەڕووی نەخشەی رەسمی جیهانیشەوە نازناوی (کوردستان) لەبن دەریای رقو کینەی داگیرکاران بشاردرێتەوە، ئیتر بەبێ ئەوەی پرسێك بەکورد کرابێتو بگرە بەزۆری زۆردارەکی نەتەوەی کوردو وڵاتەکەی بەنەتەوەو ئەو وڵاتانەوە لکێنراوە کە تەنیا فاکتەری ئایینی لەیەکیانی نزیك کردونەتەوە. بەجۆرێك لاپەڕەکانی مێژووی کۆنی خەلافەتی جۆربەجۆری حکومەتی ئیسلامانو چیرۆکی چۆنیەتی دروستبونی دەستکردانی دەوڵەتە داگیرکارەکانی کوردستان شایەتی بەشداریو قوربانیدانی نەپساوەو بێهودەی نەتەوەی کوردمان لەو پێناوەودا بۆ دەگێڕێتەوە. کە خەڵکانی کورد لەڕووی سەربازیو ئیداریو کەلتوریو ئایینیو هەتا شادەماری ئابوری ئەو دەوڵەتو وڵاتانەیان (تورکیا، ئێران، عێراق، سوریا) پێکهێناوە. کورد بێ پەرواو لەژێر هەر پەردەو بۆچونێك دا بێت بەدرێژایی مێژووی رابردوو، خزمەتی ئەو چوارچێوە دەستکردانەیان کردوەو سەرکەوتنو مانەوەی ئەو دەوڵەتانەیان زامنکردوەو بۆ بەرەو پێشەوەبردنی ئەو وڵاتانەش قوربانی بێ شوماریان داوە. کەچی بەپراکتیك ئەو هەموو لاوچاکیو دۆستایەتیو هەستی یەك لایەنەی برایەتی کورد هەمیشە بەئاگرو ئاسن وەڵام دراوەتەوە، رۆڵەکانی کورد لەسەر بچوکترین مافو حقوق داواکردن دا زیندانو راگواستنیان چارەنوس بووە. بۆ هەر جوڵانەوەو راپەڕینێکی عادیلانەی نەتەوەکەمان، کوردستان بەر شاڵاوی سوتانو وێرانکردن بووەتەوە. رژێمی ئەو نەتەوانەی سەردەستە بای کلۆجێك ئامادە نەبونە ئاشتییانەو شارستانیانە وەڵامی خواستەکانی کورد بدەنەوە.

لەشانی ئەو چیرۆکە تراژیدیاوییەوە، سەرباری هەموو رەنجو کۆششو هەوڵدانەکان، هێشتا نەتەوەی کورد بەچاوی دۆستایەتییەکی بێ فرو فێڵ، سەیری ئەو کەمینە نەتەوەییو مەزهەبیو رەگەزیانەی کردووە کە بەهەر شێوەیەك بێت لەکوردستان دا ژیاونو دەژین. نەتەوەی کورد بەوپەڕی جوامێریو سنگ فراوانییەوە. ئامێزی بۆ لەباوەشگرتنی ئەو تورکمانو عەرەبو مەسیحیو شیعە، ئاشورییانە گرتۆتەوە کە لەکوردستاندا ماونو ئەوانە بەوپەڕی ئازادیو ئارەزووی خۆیانەوە گەشەیان کردووەو خۆیان بەڕێوە بردووەو لەگەڵ کورد تێکەڵ بونەو گیانێکی دۆستایەتی هاوبەشیان پێکەوە سازاندووە.

هەتا ئەوانەش کە بەچاوی داگیرکارو نیشتەجێکەری مەبەستی زەوتکردنی سامانو زەوی خاکی کوردستان شاڵاویان هێناوەو جێگیرکراون، لەکاتی پێویستو تەنگانەدا، کورد چاوی لێ پۆشیوونو رێزیان لێگیراوەو کورد بەنانو ژیان هاوکاری کردوونو کورد نانو ئاوی خۆی لەگەڵ بەشکردون.. کورد هەرگیز یەك لایەنە بیری لەخۆی نەکردوەتەوەو بەچاوتێرییەکی مرۆڤانەو شارستانیانە روانیویەتی دۆستایەتی لەگەڵ عەرەبو تورکو فارس، رێکەوت ئەوانەی لەسنوری کوردستان دا ژیاون، بەڵام ئەوەتە ئەو کەمینە نەتەوەییانە هەر کاتێك داشیان سوار بووبێتو سێبەری خۆیان دیبێتەوە، نەوەك هەر بەدۆستایەتیو برایەتی کورد رازی نەبونەو بگرە بای کلۆجێك لەئاست ئەو قوربانیدانو گیانە بەرزەی کوردا نەبونە.

لەکورتی لەوەتەی تورکمانو عەرەبو مەسیحییەکان تێکەڵ بەکورد لەکوردستان دا هەن، ئەگەر رووداوی تاكو تەراو شەخسی ئێرەو ئەوێی لێ دەرچێ، دەنا هەمیشە ئەو کەمینانە لەژیانێکی ئەوپەڕی مسۆگەرو هێمنانەو بێ گیروگرفت ژیاون، لەلایەن کوردەوە رێزیان لێگیراوەو هەموو دەمو زەمانێك لەبەکارهێنانو خوێندنو بڵاوکردنەوەی زمانی دایکیان ئازادبونەو رێگای بڵاوکردنەوەی رۆشنبیریو کەلتوری نەتەوەیی خۆیان بۆ واڵا کراوەتەوە، کەچی دەسەڵاتدارەکانی دەوڵەتە داگیرکارەکانی کوردستان، هەرجۆرە خوێندنو قسەکردنێکیان بەزمانی کوردی لەسەر خاکی کوردی یاساغ کردووە.

تورکمانەکانو عەرەبەکان، مەسیحییەکان ئازاد بونە لەبەرکردنو شانازیکردن بەجلوبەرگی میللی خۆیان، بەڵام بۆ کورد ئەوە بقەو یاساغ بووە. کورد بەپێچەوانەی کردارو گفتاری درۆزنانەی رژێمە داگیرکارەکان، هەموو جۆرە خۆ خوێندنەوەیەکی نەتەوەییان بۆ ئەو تورکمانو عەرەبو مەسیحییانە بەڕەوا بینیوەو پشتگیری بۆ مسۆگەر کردون.

لەوەتەش حکومەتی کوردیو پەرلەمان لەکوردستانی خوارو (عێراق)دا سەری هەڵداوە، ئەو ئازادیو بگرە بەشداریو پرسکردنە بۆ تورکمانو ئەو کەمینە نەتەوەییانە لەکوردستانی ئازاد دابین بووە، هەرگیز ئەوانە بەخەونیش ئەوەیان لەسایەی رژێمەکانی عێراقو سوریاو ئێرانو تورکیا نەدیتوە. کەچی ئەمڕۆ سەرباری ئەو واقیعەی بەرچاوەی کوردستان، هێشتا هەندێ لەنوێنەرەکانی بەرەی تورکمانی هەر کاتێكو لەهەر شوێنێك بواریان بۆ بخولقێ بەهەمان ئاوازی شۆڤینیانەی رەتکرانەوەی ناسنامەی کورد لەسەر خاکی خۆی کە لەلایەن دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە کراوەو دەکرێ. چەند دەنگێکی ناسازی وەك خانمی (سونگول) جوینەوەی بنێشتە خۆشەی شێواندنی راستییەکانو پەلاماردانە سەرووەرییە نەتەوەییەکانی کورد — یان کردۆتە لێدانەوەی ئەو قەوانە سواوەی کە گەرەکیانە سڕینەوەو تەفرو توناکردنی نەتەوەی کورد بووە.

ئەو جۆرە دەنگە نەخۆشانە پێش هەموو شتێك بەتورکمانو عەرەبی کوردستان نەیارنو لەژێر پەردەیەکی رەشی شاراوە، تۆمەتە بێ بناغەو بوختانە هەڵبەستووەکانیان دەهۆننەوە، تاکو بەو نیازە چەتونە بگەن کەدۆستایەتی نێوان نەتەوەی کوردو کەمینەی تورکمانو عەرەبو ئەوانی دیکە لەکوردستان تێك بدەنو ئاژاوەیەکی مەبەستدار بخوڵقێنن.

ئەمجارەیان لەسەر لاپەڕەی رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط)ی دوورە وڵاتی عەرەبان کەوا دیارە زۆر بێ ئاگان لەڕەوتی راستی رووداوەکانی کوردستانو عێراق، خانمی (سونگول چاپوك) بەدیمانەیەکی تەلەفونی کەوتۆتە پەلارمادانێکی رووتو بێ بیانوو دوور لەهەر جۆرە راستییەك..

جارێ لەپێشەوە ئەو خوێنەرەی بەتایبەت ئەو عەرەبانەی دوورە وڵات کە ژمارە (٩٤٢٧)ی رۆژی ٢٠٠٤/٩/١٩ ئەو رۆژنامەیان بەرچاو کەوتبێ، لەپێشەوە شاگەشکەی کەشف کردنێکی زۆر گەورەی رۆژنامەکە بون کەوەستایانە لەپەردەی بوختان هەڵبەستنێکی ژێر ناوی (سونگول) خانو کوردانی تورکیو سوری ئێرانی کەرکوك ـ یان سیخناخ کردووە! رۆژنامە نوسەکە وەك ئەوەی هەنگوینی شەکری بیابانی عەرەبی کەوتبێتە ژێر زمانەوە، بەوپەڕی داخ لەدڵانەی پڕ هەستو نەستی شۆڤێنییانە کەوتۆتە هۆنینەوەی وردو درشتی شەکر شکاندنەکانی ئەو خانمە. بەجۆرێك گوتە بێ بناغەکانی (سونگول) خانی رەنگو بۆ کردووە کە رەنگبێ خانمی ناوبراو لەبەرانبەریان واقی وڕما بێ! چونکە ئەگەر ئەوە زەقکردنەوەی ژێر مەبەستی گوفەکێك بیرکردنەوەی دژایەتی کردنو بەسوك کردنی دۆزی رەوای نەتەوەیەکی زوڵملێکراوی وەك کورد نەبێ لەسەر لاپەڕەکانی ئەو رۆژنامەیە بۆ بەرچاوی خوێنەر عەرەب، چیتر دەگەیەنێ؟.

(معد فیاض)ی رۆژنامەنووسی ئەو دیدارە تەلەفۆنییە، بەو سەرە چیلکە چروکەی دەستی دەیەوێ پەیڤە بێ بنجو بنەوانەکانی (سونگول)خان، ختختۆکەی هەستو نەستێك بدات کەتەنیا بۆنی سوکایەتی کردن بەدۆزی نەتەوەی کوردی بەچاوەوەیە، دەنا مەودایەکی لەمێژە ئەو خانمە لێرەو لەوێ بەو قسەو قسەلۆکانە خۆی بادەداتو مامەڵە بەکاڵایەکی بێ رەواج دەکات، کەچی کەسێکی وەك (معد فیاض)ی بۆی مارنج کردووە. جارێك ئەو گوتە بێ بناغانە بەمانشێتی تۆخ ی تۆمەتاوی کردۆتە پێش قاولی ناساندنی ئەو هەڤپەیڤینەو لەڕووی پێشەوەی لاپەڕەی یەکەمی بڵاوکردنەوەو وەك عەرزێکی ئامادەکراو بەیەك دەسرازەی وشەی رێزکراو بەندو باڵۆرەکانی خانم دەخاتەڕوو، پاشان بۆ جارێکی دیکەش گوایە دەقی گوتەکانی ناوبراو لەلاپەڕەی دووی ناوەوەی رۆژنامەکە دووپات دەکاتەوە، بەلاسایی کردنی هەمان پرنسیپی (گوبلز) ئەڵمانی کەگوتویە، (درۆ بکەو درۆ بکە، هەتاکو پێت باوەڕ دەکەن) بۆ بەڵگەش ئایا بۆ رۆژنامەی ناوبراو راستگۆییو ساغی پەیامی رۆژنامەگەرێتی ئەوەندە زەحمەت بوو، بۆ سڵکردنەوەو دڵنیا بون لەو گفتوگۆ ژەهراوییە، پەیوەندی بەنوێنەرێکی کوردان لەکەرکوك، یاخود هەر هیچ نەبێت نوێنەری حکومەتی عێراقیو ئەو ئەنجومەنەی خانم ئەندامە لێی بکاتو لەگەڵ ناوەڕۆکی قسەکانی (سونگول) خان پێکیان بگرێتو هەردوولایان بڵاو بکاتەوە.

بێگومان مەبەستی (معدفیاض) لەو بایەخدانە بێ مانایە بەدەمو لوتفی ئەو خانمە کە بەرانبەر نەتەوەیەکی ستەمدیدەی وەك کورد، دامرکاندنەوەی داخ لەدڵیەو هیچیتر.

رۆژنامەنوس (معد فیاض) لەدرێژەی هەڵبەستەکانی ژێر سێبەری قسەکانی خانم (سونگول)دا، هەموو جۆرە نەرێتو تراديسونێکی بوێرانەی ژێر پێ خستووەو بەپێی حەزە تایبەتییەکانی خۆی کەوتۆتە رازاندنەوەیەکی لەتام دەرچووی پەیڤەکانی ئەو خانمە، بەو هیوایەی ناوبراو نهێنییەکەی زۆر گرنگی لەئەمڕۆی عێراقو کوردستان دۆزیوەتەوە کە نەدە بوو بەڕێوەبەرانی ئەو رۆژنامەیە رێگا بەم جۆرە شێواندنە مەبەستدارەی رووی راستی واقیعی کوردستانو عێراق بدەن، لاپەڕەکانی رۆژنامەکە نەکرێتە قوژبنێکی تەسكو تریسك بۆ دەست خستنە هەوکی راستییەکانو خنکاندیانو قیتکردنەوەی شێواندنو سوك کردنی نەتەوەیەك جێی بکرێتەوە. معد فیاض و رۆژنامەی (الشرق الاوسط) بەبڵاوکردنەوەی لەمجۆرە بەندو باڵۆرەو بانگەشە بۆکردنی، تارادەیەکی زۆر موسداقیەتی رۆژنامەگەری لەدەستداوەو رووی خۆی زیاتر لەبەرچاوی خوێنەری هوشیارو تێکڕای رۆڵەکانی نەتەوەی کورد ناشیرین کردووەو ئیتر لەمەودوا بەرەزاگرانی تەماشای دەکرێت.

پاشان هەڵوەستەکردنێکی بەرز بەڕووی گوتە بێ سەرو بەرەکانی خانمی (سونگول) لەسەر رووپەڕی یەكو دووی ئەو ژمارەیەی رۆژنامەی (الشرق الاوسط)دا، دووبارەو چەند بارە ئەوەمان لەلا ساغ دەکاتەوە کە (معد فیاض) و خودی رۆژنانەکەش لەسەر بەردێکی رەقو تەقی بنگۆمی ئاوێکی شلوێ مەلەیەکی ماندووکارانە دەکەن، بەو هیوایەی دۆزی هێمنیو دۆستایەتی نێوان کوردو کەمە نەتەوەییەکانی کوردستان بەگشتیو (کەرکوك) بەتایبەت دەکەنە مایەی سێرەگرتن لەپێکانی مەبەستە پڕ گومانەکانیان.

رۆژنامەی (الشرق الاوسط) و پەیامنێرەکەی بەم ناونیشانەی بەر سێبەری لەچەکی (سونگول) خان دا زۆر بێ شەرمانە بڵاوی کردۆتەوە:

—پارتە کوردییەکان کەوتونەتە نیشتەجێکردنی کوردی تورکیو سوریو ئێرانی لەکەرکوك.

ئەم ئەدرێسە هەلەقو مەلەقەی (معد فیاض) مەگەر هەر لەقوتوی مێشکێکی ژەنگاوی سەردەمی کۆنەوە وجودی هەبوو بێت، دەنا لەچ نەریتو پێودانگێکی هەتا بەرچنگی خودی ئەو رۆژنامەیە لەخەڵکانی دی قبوڵ دەکەن بەنەتەوەی عەرەب بڵێن" عەرەبی تورکیو ئێرانیو کوردستانی!!

خۆرایی سوکایەتی بەنەتەوەیەك بکەن، خۆیان سوكو بێ کەلتورو نەخۆشن.. باشترو دروستتر وانەبوو خودی (معد فیاض) و رۆژنامەکەی نەکەوتە ژێر کاریگەری درۆیەکانی سونگولو خەڵکی کورد بریندار نەکەنو ئاوا بەبێ هیچ موناسەبەیەك نەکەونە بانگەشە بڵاوکردنەوەیەکی نامەسئولانەی شێواندنی راستییەکان. بەدڵنیایەوە ناوبراوو رۆژنامەی (الشرق الاوسط) چاك ئەوە دەزانن کە ئەگەر کوردستانیش وڵاتێکی سەربەخۆ نەبێت، ئەوە سنورەکەی دابەشکراوە بەزۆری زۆردارەکی ژێر سێبەری غەدری مێژووی زلهێزەکان بەچەند دەوڵەتی دراوسێوە لکێنراوە، نەتەوەی کورد نە تورکیو نە سوریو نە ئێرانییە، هەروەك چۆن نەتەوەی تورك، نە تورکی عەرەبیو کوردیو ئەفغانییە!

بەڵکو کوردیش لەهەر کوێیەك هەبێت بەشێکی نەتەوەی کوردنو ئەوە مێژووی چەپەڵە قەدەری کوردستانی بەوڵاتانی تورکیاو ئێرانو عێراقو سوریا — وە بەستۆتەوە، ئیتر بۆ دەبێ رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط) سوکایەتی بەسەرووەری نەتەوایەتی مان بکات! ئێمە دەزانین ئەو دەنگۆ کزو لەرزۆکانە گەرەکیانە گەمە بەدۆزی رەوای نەتەوەکەمانو کوردستان بکەنو ئەو واقیعە نوێیەی لەناوچەکە بەگشتیو کوردستانو عێراق بەتایبەتی هاتۆتە پێشەوە بشێوێننو گەمەی عەقڵی نەخۆشی خۆیانی تێدا بکەن لەلایەك، دواتر زۆرتر مەبەستیانە دیدی خوێنەری عەرەبی ئازادیخوازو دیموکراتی پێ سەر چیغ بەرنو تێکڕای نەتەوەی عەرەب لەکورد بووروژێنن! وەك ئەوەی چۆن لەرابردوو لەلایەن خەڵكو رژێمە گەندەڵەکانی داگیرکەری کوردستان، مرۆڤی کورد لەسەر خاکی خۆیدا بەمشەخۆرو میوانو مرۆڤی پلە دوو مامەڵەی لەگەڵ کراوە، ئێستاکەش کورد هەر بەکوردی تورکیو کوردی عەرەبو کوردی ئێرانی ناوزەد بکرێ!! بێگومان ئەگەر ئەوە دیدوبۆچونی خانمی (سونگول)ی داخ لەدڵ بێت کەبەلای ئێمەوە بایەخێکی ئەوتۆی نییە، بەڵام بۆ دەبێ لەلایەن رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط) بەوجۆرە دەهۆڵی بۆ لێ بدرێو دوو جاران لەسەر یەكو لەدوو لاپەڕەی دوا یەکتری هەمان ژمارە، هەمان رستەو دێڕەکان زەق بکرێتەوە!.

بۆ لاپەڕە (١٥)

کوردو ناسیۆنالیزمی عەرەبی:

لەچاوەڕوانی (هەڵگەڕانەوە)ی برا چاوڕەشەکانماندا..

بابکر درەیی *

تێپەڕینی زیاتر لەساڵونیوێك بەسەر ئازادکردنی عێراق لەدەستی رژێمی بەعسو ناسۆنالیزمی چەکداری بەعسدا گۆڕانکارییەکی ئێجگار قەبە لەناوخۆی عێراقو ناوچەکەدا هاتۆتەئاراوە, یاخود خەریکە بهێنرێتەئاراوە.

ئەوەی لەگشت مەسەلەیەك زیاتر پێویستی بەوردبونەوەو شیکردنەوەو تێڕامانە ئەو دەسکەوتە سیاسیانەن کە گەلی کورد توانیویەتی یاخود دەتوانێ لەم پرۆسە جیهانی — ناوچەییەدا وەدەستی بهێنیو لەئاقاری خۆشترکردنی ژیانی کۆمەلانی خەڵکی کوردستاندا کاری لەسەر بکات.

بێگومان ئەوەی بۆ گەلی ئێمە لەهەر مەسەلەیەك گرنگترەو بایەخی پلەیەکی هەیە, لەوەدا خۆیدەنوێنێ کە هاوشان لەگەڵ مۆدێرنکردنو پیشەسازیکردنو قایمکردنی ژێرخانی ئابوری کوردستاندا, پرۆسیسێکی هاوشانو هاوتەریب لەئازادی سیاسیو پلۆرالیزمو نەریتە خۆرئاواییەکان لەکوردستاندا بچەسپێنو دانیشتوانی کوردستان — لەورێگایەوە— لەپێشکەوتوترین نیعمەتەکانی ئەقڵی مرۆڤ کە لە مۆدێرنیزمی خۆرئاواییو نەریتە خۆرئاواییەکاندا خۆیدەبینێتەوە بەهرەمەند بن.

بەڵام ئایا ئەو دوو مەسەلەیەی سەرەوە (مۆدێرنەکردنی ژێرخانی ئابوریو چەسپاندنی نەریتی دیموکراسی) بەهەمان ئەندازەی بایەخیان بۆ کوردو سەرکردایەتی سیاسی کورد بەلای برا عەرەبەکانیشمانەوە ئاوا بایەخدارن؟ ئایا وەرگرتنی شارستانیەتی نوێی مرۆڤ بەهەموو رەهەندە ئابوریو سیاسیەکانیەوە بۆتە "مەسەلە" بۆ نوخبەو کەسانی دەوروبەرو پەراوێزی نوخبە لەعێراقی هاوچەرخدا؟

بێگومان روداوەکانی ژیانی خەڵکی عێراق بەگشتیو کوشتنی (١٣) پۆلیسی کورد لەشاری خانەقین لەکاتی گەڕانەوەیاندا لەباشور, هەروەها داکۆکی دیبلۆماسیانەی پارێزگاری دیالە لەشۆڤێنیەت لەچەند هەفتەی پێشوودا, دەریان خست کە "برا چاوڕەشەکانمان" هێشتا زۆریان ماوە لەخەوی سەدان ساڵەیان راست ببنەوەو دەوروبەری خۆیان بەشێوەیەکی لۆجیکی لێك بدەنەوە.

واوەتر لەمەسەلەی کوشتوکوشتاری رۆژانەی باشور لەلایەن ناسیۆنالیستە توندڕەوەکانو ئیسلامیەکانەوە, کێشەی گرنگو مەترسیدار بۆ کورد خودی "نوخبە"ی عەرەبی دەسەڵاتدارە لەعێراقدا.

ئاشکرایە هیچ کەس لەکوردستاندا بەئەندازەی نوخبەی دەسەڵاتداری کورد ئەزمونی تاڵی لەگەڵ تاقمە یەك لەدوای یەکەکانی (دەسەڵات) لەعێراقدا نیە, لەگەڵ ئەوەشدا کات وادەخوازێ سەرلەنوێ ئەوە وەبیربهێنینەوە کە مەترسی "هەڵگەڕانەوە"ی برا عەرەبەکانمان دژ بە خواستیگەلی کورد مەترسییەکی نزیکەو پێویستە حساباتی وردتری بۆ بکرێ.

پرۆسەی "هەڵگەڕانەوە" لەپرەنسیپو بەها سیاسیو ئەخلاقیەکانی دونیای مۆدێرن — بێگومان — پرۆسەیەکی (عێراقی) روت نیەو شارەزایانو لێکۆڵەرەکان لەئاستی جیهانیدا توێژینەوەی وردودرێژیان لەسەر ئەنجامداوە. وەك نمونەو کۆتایی ئەم چەند رستەیەمان بەشێك لەو شیکردنەوە سەرکەوتوانەیەی سامۆئێل هانتینگتون دەخەینە بەرچاوی خوێنەران کە لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا (پێکدادانی شارستانیەتەکان) (چاپی لەندەن ل٩٣). زۆر بەدرێژی لەسەری دواوەو مەترسی هەڵگەڕانەوەی سەرکردە سیاسیەکانی خۆرهەڵات وەك شمشێری دامۆکلیس دەخاتە بەرچاومان.. دەڵێ:

پێویست ناکات لەپرۆسەی خۆماڵیبونەوەدا چاوەڕێی دووەمین نەوە بین, چونکە رابەرە لێزانو بەتواناو گونجاوەکانی نەوەی یەکەم پێشتر خۆیان (خۆجێی) کردۆتەوە! سێ حاڵەتی بەرچاو هەن کە بریتین لەموحەمەد علی جیناح, هاریلیو سلومۆن بەندەرناکی. ئەمانە بەڕیز باشترین دەرچوانی زانکۆکانی ئۆکسفۆردو کامبیرجو لیکۆڵن ئین بوونو بونە پارێزەری پلەیەكو بەتەواوی بونە ئەندامانی خۆرئاوایی دەستەی هەڵبژاردەی کۆمەڵەکانیان.

جیناح سیکولاریستێکی مولتەزیم بو، (لی)ش، بەوتەی وەزیرێکی کابینەی بەریتانیا "کەڵەشەق ترین مرۆڤێکی ئینگلیز بو لەخۆرهەڵاتی سویزدا"، "بەندەرنایك"یش بوە رەواجپێدەری مەسیحیەت.

بەڵام ئەمانە بۆئەوەی نەتەوەکانیان رابەری بکەن لەقۆناغی سەربەخۆیی و پاش سەربەخۆییدا، دەبوایە "نەتەوەیی" (خۆماڵی) ببنەوەو بەوجۆرە هەڵگەڕانەوە بۆ کلتورە میراتیەکانیان لەپرۆسەیەکداو لەکاتی خۆیدا: ناسنامە، ناو، جلوبەرگو سەرەنجام قەناعەتەکانیشیان گۆڕی.

محمد علی جیناحی پارێزەری ئینگلیزی بو بە (قائیدی ئەعزەم)، هاریلی بو بە "لی کوان یو" جیناحی سیکولاریست بوە پرخرۆشترین رابەری ئیسلام لەپێناوی دامەزراندنی حکومەتی پاکستاندا, (لی) ئەنگلۆفید خۆی فێری زمانی ماندارین کردو بو بە خەتیبی رەواجپێدەری کۆنفۆشیوسی, بەندەرنایکی مەسیحی هەڵگەڕایەوە بۆ بودائیزمو چەسپاپەوە بەناسیۆنالیزمی سینهالییەوە".

هانتینگتۆن باس لە نەوەی یەکەمی رابەرانی دونیای سێ ئەکاتو نمونەکانی باس ئەکاتو دەڵێ پێویست ناکات چاوەڕێی نەوەی دووەم بین, چونکە خودی نەوەی یەکەم لەدژی خۆرئاوا وەستاونەتەوە چ جای ئەوەی کە نەوەی دووەم پێبگات.

پرسیاری ئێمەش دەشێ ئەوە بێت: ئایا کاتێك دەرچوانی زانکۆکانی ئۆکسفۆردو کامبردج بەوجۆرەیان لێبەسەرهاتبێو نەیانتوانیبێ مۆدێرنیزمی خۆرئاوایی پیادەبکەن, دەبێ دەرچوانی زانکۆکانی ژێر سایەی بەعسو قوتابخانەی بەعسو سعودیە چییان لێچاوەڕوان بکرێت؟ بەتایبەت لەوکاتەدا کە بزانین گەلی کورد هەر لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە تاکو ئێستا چەندین جار توشی گێژاوی بەخشینی متمانەی خۆڕایی بۆتەوەو سەرەنجام هیچی پێنەبڕاوەو گشت ئەو خەباتو هەوڵانەش کە لەپێناوی ژیانێکی ئازاددا دابونی میوەیەکیان لێنەکەوتەوە.

راستە چەسپاندنی مافەکان لەگشت حاڵێکدا پەیوەندی بەپارسەنگی هێزی سیاسیو عەسکەریەوە هەیە, بەڵام کاتێك مافەکانی کورد بەشێوەی یاساو لەچوارچێوەیەکی ئەقڵانیدا رێکخرابن, سەندنەوەیان بەو ئاسانیە نابێت کە کەمالیەکان لەتورکیا کردیانو حوکمی ئیسلام لەوڵاتێکی فرەنەتەوەی وەك ئێراندا بەناوی ئیسلامەوە لەبیر خۆیان بردەوەو ژێرپێیان نا.

* نووسەرو رووناکبیر

institut kurde de paris

سەردانەکەی جاك سترۆ، نیگەرانیەکانی.. تورکمان و ئیسلامیەکان

دیما هاشمی

سەردانی جاك سترۆ بۆ کوردستان و لێدوان و دیدارە گەرمەکانی لەگەڵ لایەنە تورکیەکاندا، بوە مایەی ئومێدێکیتر بەئازادیو دیموکراسی لەناوچەکەو هێنانە کایەی حکومەتێکی فیدراڵی. کە ئەمەش هێنانەدی بەشێکی زۆری ئامانجی گەلی کوردستان بووە.

هەرچەندە جاك سترۆ لەوەڵامی پرسیارێکی پەیامنێری کوردستان دا سەبارەت بەهەڵوێستی حکومەتی بەریتانیا لەو ریفراندۆمەی کە گەلی کورد لەعێراقدا داوای دەکات بۆ بڕیاردان لەسەر چارەنووسی خۆی.

وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جەختی لەسەر هەڵوێستی بەفەرمی حکومەتەکەی کردەوە کە هەڵوێستێکی روون و ئاشکرایە کە پارێزگاریکردنە لەیەکپارچەیی خاکی عێراق بەو سنورەی ئێستا هەیەتی دیارە ئەم هەڵوێستەش هیچ مانایەکیتر و لێکدانەوەیەکیتر نابەخشێت کە لەئێستادا هەر هەڵوێستێکی پێچەوانەی ئەمە دەبێتە جێگەی مەترسیەکی تر لەسەر پرۆسەی هەڵبژاردن و ئەو حکومەتە کاتیەی کەدەبێت بەهاوکاری حکومەتی ئەمریکاو بەریتانیا دامەزراوەو پشتیوانی لێدەکەن.

هەرچەندە پێدەچێ حکومەتی بەریتانیا لەناوچەکانی باشوری عێراقدا کە لەژێر کۆنترۆڵی بەرتیانیادایە، جۆرێك لەپشتیوانی بۆ جیابونەوەی هەرێمێکی فیدراڵی بدات. بەڵام هەڵوێستی ئەمریکا ئاشکراو زۆریش روونە کەنایەوێت عێراق سنورەکانی لەئێستادا هیچ گۆڕانێکی بەسەردا بێت.

هەرچەندە هەڵوێستەکان ئەوەندە ئاشکران. کەچی لایەنە تورکمانیەکان و ئیسلامیو عەرەبە شۆڤینیەکان بەهاتنی جاك سترۆ بەتەواوی نیگەرانی دایگرتوون و پێیان وایە کە ئەمە جۆرێکە لەدانان بەسەربەخۆی ناوچەکە.

هەراسان بوونی تورکمان لەسەردانەکەی (جاك سترۆ) لەبەیانێکی بەرەی تورکمانیدا دەربڕا، کەسەردانی شاری کەرکوکی کردبوو لەوێش چاوی بەنوێنەرێکی گەلی تورکمان کەوتوە کەلەدەرەوەی بەرەی تورکمانیدایە. کە ئەمەش مایەی خۆشحاڵی بەرەی ناوبراو نیە، عەرەبەکانیش لەهەندێك هەڵوێستی جیا جیادا نەیانتوانی ئەم نیگەرانیە بشارنەوە لەشەوی رابردوودا لەبەرنامەی (حوار مفتوح)ی کەناڵی جەزیرە لێپرسراوی پەیوەندی عەرەبی ئێرانیش کە لەگەڵ نوێنەری موقتەدا سەدردا دانیشتبوو نەیتوانی نیگەرانی خۆی بشارێتەوەو باشتر لەهەموو کەس ئاگاداری ئەو پێشکەوتنانە بوو کە لەهەرێمی کوردستاندا هاتونەتە دیو دروستکردنی فرۆکەخانەکانی نێو دەوڵەتی هەولێرو کانە نەوتیەکانی تەق تەقی بەسەرەتای جیاکاری و بوونی هێزەکانی ئیسرائیلی لەکوردستاندا ئەژمار کرد کە بەڕاستی ئەم هەڵوێستە پڕ لەدژایەتیانەی کە ئەم لایەنانە دەریدەبڕن بەرامبەر گەشەکردنی لایەنی سیاسیو ئابوری کوردستان هەر پێویستی بەجیابونەوە لەو کەلتورە بێ شەرمەی ئەوان هەیە.

نووسینی پرسە لە تەلەفیزیۆنەکاندا

عەبدوڵڵا ئەحمەد *

ئەگەر سەیری کەناڵەکانی (TV) بکەین لای خۆمان لەدەستپێکی بەرنامەکانیانەوە کە تلیتێکستە زانیاری سودبەخش بڵاودەکەنەوەو هەروەها گۆرانی یان مۆسیقایەکی سەرنج راکێش لەگەڵیدا دادەبەزێت، بەڵام لەناکاو ئیقاعی تیلیتێکست دەگۆڕێ و لەگەڵ پارچە مۆسیقایەکی غەمگین دا ژمارەیەکی زۆر پرسە بڵاودەبێتەوە، بۆ نموونە ئەنوسرێ (هاوڵاتی عەبدوڵڵا ئەحمەد برای بەختیارو هیواو ئومێد کۆچی دوایی کردووەو پرسەکەی لەمزگەوتی مەولەوییە لەسەرچنار) یاخود فلانی کوڕی فلان بەکارەساتی ئوتومبێل یاخود بەنەخۆشییەکی کوشندە گیانی لەدەست داوە، سبەینێ یەکەم رۆژی پرسەکەیەتی یا دووەم رۆژی پرسەکەیەتی لەمزگەوتێکی دیاریکراو.

لێرەدا من چەند سەرنجێك ئەخەمە ڕوو کە هیوادارم (TV) یەکانی لای خۆمان پێیدا بچنەوە، بۆ نموونە منداڵ لەقۆناغی سەرەتاییدا تامەزرۆی ئەو زانیاریانەیە کە بۆیان پەخش دەکەن لەتیلیتێکستدا بەڵام بوونی نووسینی پرسە لەناو ئەو تۆڕی زانیارییەدا کە لەڕێی شاشەوە پەخشی دەکەن کاریگەری خراپی هەیە لەسەر حاڵەتی دەروونی منداڵ چونکە راستەوخۆ ئێوە مردنی بیر دەخەنەوەو ئەیبەنەوە ناو جیهانی مەرگ. باوەڕتان هەبێت جاری وا هەیە نەك کاریگەری خراپی لەسەر سایکۆلۆژی منداڵ بەڵکو لەسەر گەورەش دروست دەکات چونکە ئەم هەموو پرسە یەك لەدوای یەکە سەرت دەسوڕمێنێ و وادەزانی بەدرێژایی ئەمڕۆ ئیزرائیل لەسلێمانی بووەو کۆڵان بە کۆڵان گەڕاوە، بۆیە هیوادارم نووسینی پرسە لە (TV) یەکان دا پێیدا بچنەوە و بزانن سودی زۆرترە یاخود زیان.

چونکە (TV) جیاوازە لەهەموو بوارەکانی تری رۆژنامەگەری و دێتە نێو هەموو ماڵێك و ناچاری بەوەی سەیری بکەیت و گوێشیی لێبگریت، بۆیە دەکرێت کەناڵە ناوخۆیەکانی (TV) بەدوای رێگە چارەیەکی تردا بگەڕێن هەوڵی لابردنی نووسینی پرسە بدەن، یان هەموومان پێکەوە چارەسەرێك بدۆزینەوە چونکە هەرگیز وتەی ئەو مێر منداڵەم بیرناچێتەوە کەپێی وتم: (لەڕۆژێکدا چۆن ئەو هەموو خەڵکە دەمرن). دیارە ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە ئەو رێژە زۆرەی نووسینی پرسە لەشەوێکدا بڵاودەکرێتەوە کاریگەری نێگەتیڤی لەسەر سایکۆلۆژیای دروست کردووە و رەنگە بەدرێژایی ئەو شەوە تەنها شت کە بیری لێکردبێتەوە مردن بوبێت، کە ئەمەش دیاردەیەکی تەندروست نییە بەهۆی نووسینی پرسەوە کەسانێك هەبن بیر لەمردن بکەنەوە لەکاتێکدا دەکرێت ئێمە زۆرترین فەزایان بۆ برەخسێنین بۆئەوەی بەردەوام بیر لەژیان بکەنەوەو هەوڵ بدەین زۆرترین کارئاسانیان بۆ بکەین کە خۆشەویستییان بۆ ژیان هەبێت و نەوەیەك پەروەردە بێت نەوەیەکی ژیان دۆست، نەوەیەك کە زۆرترین رێزو حورمەتی ژیانی لابێت و باوەشی کردبێت بەژیاندا.

* شاعیرو رۆژنامەنووس

سەردانی جێگری سەرۆك وەزیرانی عێراق و کەمتەرخەمی میدیای کوردی

ئاریا جەمال

پاش سەردانی عەلاوی بۆ کوردستان وەك یەکەم سەرەك وەزیرانی عێراقی نوێ، لەچەند رۆژی رابردوودا، فرگەکانی سلێمانی و هەولێر پێشوازیان لەکەسی دووەمی دەسەڵاتی بەرێوەبردن لەعێراق کرد، د. بەرهەم احمد صالح، بۆیەکەمین جار وەك جێگری سەرۆك وەزیران و لەسەر ئاستێکی رەسمی گەیشتە کوردستان، سەردانی د. بەرهەم هەرچەندە لەرووی میدیاو پێشوازی رەسمی حکومەتەوە گرنگی زۆری پێنەدرا، بەڵام ئەم سەردانە بۆخۆی مەغزاو گرنگی خۆی هەیە، هاتنی بەرپرسێکی عێراقی جگەلەوەی ئەوە دەگەیەنێت کە هەرێمی کوردستان هەرێمێکی فیدراڵ و سەربەخۆیە لەبەرێوەبردندا چونکە بەرپرسە پلە باڵاکانی عێراق بەشێوازی رەسمی سەردانی دەکەن، بەهەمان شێوە بۆ لێك گەیشتن و توندو تۆڵ کردنی رایەڵەکانی پەیوەندی هەرێم و ناوەند، گرنگە د. بەرهەم سەردانی کوردستان بکات، چونکە بەدڵنیاییەوە کوردێك باشتر لەبیروبۆچوون و رایەکانی حکومەتی هەرێم و سەرکردایەتی سیاسی کورد دەگات وەك لەکەسایەتییەکی تر، کەشۆڤێنی بێت یان ئاینییەکی مەزهەبی، د. بەرهەم کەدێتە کوردستان دەزانێ لەسەرچی گفتوگۆ لەگەڵ حکومەتی هەرێم و سەرکردایەتی کورد دا دەکات، دەزانێت چ پرۆژەیەکی پێویستە تایبەتە پرۆژەکانی حکومەتی عێراقەوە.

هەموو ئەو قسانەی کەدەکرێت لەسەر ئەو سەردانە بیکەین و خوێندنەوەی جیاوازو دژ بەیەکیشمان هەبێت بۆی، بەڵام کەلەفرگەی نێو دەوڵەتی سلێمانی دەنیشێتەوە، ئەمەش دەکرێت قسەی تری لەسەر بکەین، بەرەسمی ناساندنی فرگەی سلێمانی لەلایەن حکومەتی عێراقەوە ساتە وەختی بەرەسمی ناساندنی دەزگایەکی گرنگە لەمێژووی سیاسیی و ئیداری و کۆمەڵایەتی کوردستاندا، فرۆکەخانە یەکێکە لەو دامەزراوە گرنگانەی کەدەکرێت بڵێین وادەکات گۆڕانی گەورە لەکوردستاندا دروست بکات.

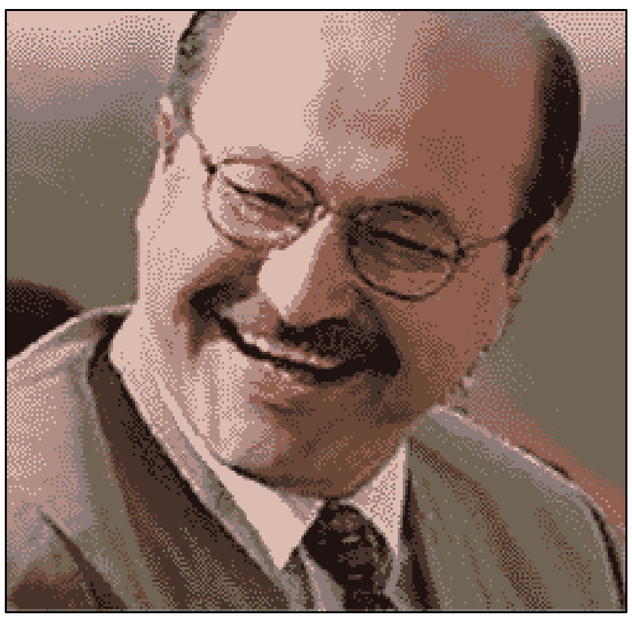

بەبوونی فرگە دەتوانین گەورەترین رایەڵەی پەیوەندی راستەوخۆ لەگەڵ جیهاندا دروست بکەین، کوردستان کەلە ساڵانێکی رابردوودا کەمترین و بەرتەسک ترین رێگای هەبوو بۆ پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە، بەڵام بەرەسمی ناساندنی ئەم فرگەیە وادەکات کەپەیوەندی سیاسی، بازرگانی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی گەورە فەراهەم بکرێن کەئەمانە دەبنە بەردی بناغەی کوردستانێك کە دەکرێ لەداهاتوودا، فۆرمی خۆی دیار بکات. کەواتە هاتنی د. بەرهەم و دابەزینی لەفرگە هەردووکی گرنگی خۆی هەبوو، بەڵام پێدەچێت هیچ میدیایەکی تر گرنگی بەم سەردانە گرنگە نەدات، دەبوو میدیاکان لەوە تێبگەن د. بەرهەم ئەمرۆ جێگری سەرۆك وەزیرانی عێراقە، لەسەر ئاستی جیهانی و ناوچەیی لێدوانەکانی سەنگی خۆی هەیە، کەچی میدیاکانی کوردستان، تەنانەت یەك ووتەیان لەلێدوانەکانی کەلە سلێمانی و هەولێر دای، بڵاو نەکردەوە. دەبوو میدیای کوردی، د. بەرهەمی وەك کوردێکی دەسەڵاتداری عێراقی فیدراڵ سەیر بکردایە، نەك بەجۆرێکی دیکە.

میدیای کوردی لەلێکدانەوەو گوێزانەوەی هەواڵدا هەژارترین میدیایە، بەڵام خۆسەردانەکەی جێگری سەرەك وەزیرانی عێراق لەسلێمانی و هەولێردا بوو، هیچیش دوور نەبوو لەئۆفیسی میدیاکانەوە.

بەهیوای هەست بەبەرپرسیارێتی زیاتری میدیاکانی کوردستان لەبەردەم ئەرکە رۆژنامەگەرییەکانیاندا.

حیزبی تازە وەکو نەوەی تازەو قەیرانی شوناسی سیاسی یان پەتای ئیرادەگەرێتی شەخسی

نەبەز محەمەد

ئاماژە:

لەکوردستاندا, حزبەکان زوو زوو دەزێن, واتە حزبۆچکەیان دەبێت، هەر زوو زووش حزبۆکە وردیلەکان لێکدەئاڵێنەوەو بەناوی یەکگرتنەوەوە لەگەڵ یەکێك لەپارتە دایکەکان، کە هەردەم ئامێزێکی چراخانیان هەیە. تێکەڵو پێکەڵ دەبنەوە, تەنانەت ئەم دیاردەیە لەکوردستاندا تا ئاستێکە کە هەندی جار ئەو حزبەی هەواڵی ئینشیقاقەکەی بڵاودەبێتەوە، لەگەڵیدا بۆیەکەمین جار ناوی ئەو حزبە دەبیستین و تێدەگەین کە حزبۆچکەیەکیش بەو ناوە هەبووە.

هەر بەم ئاماژە سادەیە بەئاسانی تێدەگەین، لەماڵی کورددا، ئینشیقاقە سیاسیەکان ئەوەندەی هەڵگری چەمك و مانای لەتوکوت بوونن و، دەرەنجامی تاکتیك، هەڵخیسکاندن، بێئەرزش گرتنی دۆزی سیاسیی و رێزنەگرتنی خواست و ویست و ئیرادەی گشتین, نیوئەوەندە دەرەنجامی گەشەی ئەقڵی سیاسیی و پێویستبونی تێزو هزری تازە لەمەڕ روداو و گۆڕان و وەرچەرخانەکانی سەردەم و پێشهاتە مێژووییەکان نین.

هەڵبەتە بەهیچ شێوەیەك، ئەم قسانە بۆ بەرگری لە (تابۆ)کردنی رای جیاوازو حەرامکردنی حزبی نوێ نیە. بەڵکو بەپێچەوانەوە رەخنەم ئەوەیە کە ئەم لێکترازان و کەرتوپەرتبونەی حزبەکان، بەکەمترین ئاستیش ناچنە نێو ئەو چوارچێوەیە, چونکە ئەوانەی چالاکی لەژمارەی حزبەکاندا دەکەن و رۆژنارۆژێك حزبۆچکەیەك قوت دەکەنەوە پتر وەکو کودەتاچیەك دەردەکەون نەك هزرەڤانێکی سیاسی، یان کارەکتەرێکی سیاسی جیاواز، کە بەهزرێکی رەخنەیی قوڵی سیاسیەوە، هەڵوێست لەمەڕ روداوە هەنوکەییەکانی ئێستای ئێمە وەرگرن.

ئەگەر وانیە، ئەی بۆچی لەنێو کایە جیاجیاکانی حزبدا، ئەمانە هیچ هێڵێکی رەخنەیی سیاسیان تۆخ نەکردۆتەوە؟

بێگومان لەدایکبونی هەر دیدو راوبۆچونێکی نوێ و تازە, هێنانە ئارای هەر ئەندێشەو فکرێکی تۆکمەو بەبڕشت، دوابەدوای خوێندنەوەیەکی قوڵی رەخنەیی هەمەلایەنەی پشت بەستوو بەتەواوی چەمك و کەرەستە فەلسەفیەکانی هەرکام لەکایەکان، دەتوانێ هەنگاوی ئاسایی خۆی هەڵگرێ. بەمانایەکی تر، هەر سەرهەڵدانێکی نوێ، بەدەرك کرنێکی رادیکاڵانەی هەمەلایەنەی هەمان ساتەوەخت و پشکنین و بنبڕکردنی هەموو دیوە دیارو نادیارەکانی، یان هەموو رایەڵە پساو و لاوازەکانی رابوردوی خۆی و تێگەیشتنێکی دەوڵەمەند لەهەموو دیاردە و دەرکەوتەو هێشتا دەرنەکەوتوەکانی بەردەم و سەردەمی خۆی دەتوانێ زەمینەی تاڕادەیەك سەرکەوتن مسۆگەر بکات.

بەڵام ئایا ئەم حزب زاندن و هەڵتۆقینی حزبۆچکانە، لەناو ماڵی دەڵەمەو نەبەکامی کورددا، دەرهاتوی جۆرە خوێندنەوەیەکی وەها سیاسی و بابەتین؟!

> **ئینشیقاقە سیاسیەکان ئەوەندەی هەڵگری چەمك و مانای لەتوکوت بوونن و، دەرەنجامی تاکتیك، هەڵخیسکاندن، بێئەرزش گرتنی دۆزی سیاسیی و رێزنەگرتنی خواست و ویست و ئیرادەی گشتین, نیوئەوەندە دەرەنجامی گەشەی ئەقڵی سیاسیی و پێویست بوونی تێزو هزری تازە لەمەڕ روداو و گۆڕان و وەرچەرخانەکانی سەردەم و مێژوویی نین**

دیارە بەهیچ شێوەیەك ناکرێ نکولی لەو راستیە بکەین، کە ئەمڕۆ لەکوردستاندا، نەوەی نوێ دڕدۆنگن لە خاوخلیچکی هەڵوێستی سەرانی سیاسی کورد. ناکرێ چاو لەو واقعە بنوقێنین کە نەوەی نوێ، کەمترین دەرفەتی هەیە بۆ تەعبیرکردن لەخۆی و دیاریکردنی شوناسی سیاسی خۆی" نەوەی نوێ وەك هەمیشە لەبەردەم هەڕەشەی رەوشت پەرستەکاندایە، هەمیشەش بەگومانە لەئایندەو چارەنوسی خۆی, نەوەی نوێ کە هەمیشە فەزلی نەوەی دێرینی بەسەردا دەدەن کەمترین هەلی گەشەکردنی بۆدەڕەخسێت, بەکورتی نەوەی نوێ لەو پێویستیە بەدەر نیە کە لەرێگای هێزێکی جدی ئەقڵانیەوە تەعبیر لەخۆی بکات, نەوەی نوێ زیاد لەنەوەکانی پێش خۆی، پێویستی بەهێزی بیرکردنەوە هەیە, بەڵام ئایا ئەم هێزی بیرکردنەوە لەکام یەکێتی ئیرادەی گشتییەوە دەستکەوێ؟! یان نەوەی نوێ چۆن بتوانێ ئیرادەی رەخنەیی خۆی یەکبخات؟ ئایا نەوەی نوێ، کێشەی نەبونی حیزبێکی مۆدێرنە؟ لەکاتێکدا نەوەی ئێستا خاوەنی رەخنەو خوێندنەوەیەکی جدی واقعی خۆی نیە, ئاخر رەخنەی جدی هزرێکی کامڵ و هەڵکشانێکی باشی هۆشیاری دەوێ. چونکە هەردەم مۆدێرن بون پەیوەست بونێکی پتەوی لەگەڵ ئاستی دەرککردنی واقعی خۆی هەیە, ئەگەر مۆدێرن بون بەمانای (ئێستایی بون) بێت, ئایا نەوەی ئێستا بەهزرێکی (ئێستا)یییەوە، لەئێستادا دەژی؟

بەرای من قبوڵکردنی ئەوە کە (نەوەی ئێستا نەوەیەك نیە بەهزرێکی هەرسکراوی ئێستاییەوە بژی) زۆر گرنگە، چونکە لێرەوە دەتوانین بەشوێن وەڵامێکی فراوانتردا بگەڕێین. بەرای من نەوەی ئێستا نەوەیەك نیە بەهزرو تەنانەت خەیاڵێکی رەخسیو و رسکاوی ئێستاوە بژی، ئەوەندەی نەوەیەکە تێکەڵ بەترس و نیگەرانی لەتازەبونەوەو ئێستاییبون لەلایەك, لەسەرێکی دیکەوە گەمەکەرێکی ناشی بەکەرەستەکانی مۆدێرنە.

لەم سەرنجە کورتەوە، لەسەر نەوەی ئێستا, تێدەگەین کە ئەم نەوەیە, نە لەئاستی رەخنەگرتنێکی جدیدایە, نە دەتوانێ وەکو پێویست بەو ئاقارەدا بڕوات" یان لەڕاستیدا نایەوێت بەو ئاراستەتەیە ئیش بکات. (ئەگەرچی لەنەوەی ئێستاداو ورنگەورنگێکی ناڕەزایی هەیە, بەڵام هەر دەنگێکی ناڕەزا مەرج نیە خاوەنی توانایەکی رەخنەیی بێت, وەکو پێشتر وتمان، رەخنە ئاستێك لەباکگراوندی مەعریفەو فەلسەفی دەوێت).

کەواتە, ئەگەر نەوەی ئێستا لەئاستی خۆدەربڕینی پێویست و چەسپاندنی هزرو رایەکی کامڵدا نیە، لەمەڕ روداوەکان, ئەگەر نەوەی ئێستا خاوەنی ئەو باکگراوندە مەعریفییە رەخنەییە نیە، لەهەمبەر ئێتیك و مۆراڵە کۆمەڵایەتییەکان و کلتوری داسەپاوی دەسەڵاتە سیاسیەکانی بەردەمیدا, ئەدی ئەم حزب زاندن و قوتکردنەوەی حزبۆچکانە لەکوێوە سەرچاوەدەگرێ؟!

پێویستە ئەوەش بوترێ کەنەوەی ئێستا کەمترین هێزو روناکی لەپشتە، بۆ خۆبنیات نانێکی مۆدێرن و ئاراستەکردنی خۆی، لەبەرامبەر هەر پاڵپشتی و وزەیەکدا، دەبێ باجی یاخیبوون لە لەقاڵبدان بدات، کە زۆرجار ئەو باجە لەئاستی مل شکاندایە،..

institut kurde de paris

پەیامی لاپەڕە

حەمە بچکۆڵ

هەر لەسەرەتای بوونەوە ململانێ لەنێوان بونەوەراندا هەبووە، ململانێ لەنێوان جۆرەکانی بونەوەرێکدا، ململانێ لەگەڵ سروشتدا، ململانێی هاوپیشەکان لەگەڵ خۆیاندا، ململانێی هونەرمەندان، ئەدیبان، رۆژنامەنوسان و زاناکان.. هتد، ئەم ململانێیەش چەندین ململانێی تری لێکەوتۆتەوە، لەوانە ململانێی نێوان کۆن و نوێ، کەئەم ململانێیەش، هەموو بوارەکانی ژیانی گرتۆتەوە بەوەرزشیشەوە، لەوەرزشداو لەهەموو جیهاندا، ململانێیەکی هەمیشەیی هەبووەو هەیە لەنێوان وەرزشکاری کۆن و نوێ، وەرزشکاری کۆن بەرگری لەقەوارەو لەمێژوو، لەئاستی هونەری، رەوشتی، دڵسۆزیو..هتد، ئەکات، زۆربەی هەرە زۆری خۆی بەخاوەنی سەروەرییە مەزنەکانی ئەو شارو وڵاتو تیپە دائەنێ کەوەرزشی تیادا کردووەو پێی وایە ئیتر کەسی تر ناتوانێت و بۆی نیە شوێنیان بگرێتەوە، بەڵکو وائەزانن خۆیان مێژوویەکی وەرزشین و دوبارە بوونەوەیان دەگمەن و زەحمەتە.

هەرچی وەرزشکاری نوێش هەیە، زۆربەیان دەیانەوێ لەپڕێ ببن بەکوڕێ، بەبێ ئەوەی هیچ حسابێك بۆ ماندوێتی ئەو وەرزشکارە دێرینانە بکەن، بێ سڵمینەوەو رێز گرتنیان پێ بەسەر مێژوو، ناوو ناوبانگیان و ماندوێتیاندا ئەنێن و ئەیانەوێ لەسەرجەم پلەو پایەو جێگەو رێگەو ئاستە وەرزشییەکاندا، کۆنەکان دەربکەن و خۆیان جێگەیان بگرنەوە، کەئەمەش بێ وەفاییو ناهەقییەکی گەورەیە دەرهەق بەو وەرزشکارە دێرینانە، هەرچۆن بێت داگرتن و بەزۆر خۆسەپاندنی وەرزشکارە کۆنەکان" کارێکی ناشیاوو دیکتاتۆریانەیە کەبەرامبەر وەرزشکارە نوێکان دەیکەن.

بەڵام ئەگەر بەتەرازوویەکی داد پەروەرانە ئەم ململانێو کێشەیەی نێوان وەرزشکارە کۆن و نوێیەکان هەڵبسەنگێنین، ئەوا بەئاسانی ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێت، کەدنیای وەرزش" دنیاو پانتاییو قەبارەیەکی ئێجگار زل و زەبەندو فراوانە، جێگەی هەمووانی لەکۆن و نوێ تیادا دەبێتەوە، لەوەرزشکاری کۆن و نوێماندا بۆچوونی باش و خراپ هەیە، بەڵام بەکۆن و نوێمانەوە، پێویستە بیری وەرزشیی باش و قسەی وەرزشی باش و کاری وەرزشی باش بکەین، لەپێشەوە وتوێژو لێکۆڵینەوە لەگەڵ ویژدانی خۆماندا بکەین، بەرژەوەندی وەرزش بخەینە پێش بەرژەوەندی خۆمانەوە، وەرزش جیهانێکی بەربڵاوە و لەبەر چاوان ناشاردرێتەوە، لەئەنجامیشدا وەرزشکاری راستەقینەو خاوەن پەیامی پیرۆز لەگۆرەپانی وەرزشدا دەمێنێتەوە، چ کۆن بێت، چ نوێ.

مامۆستا "ئەحمەد سالح ئەحمەد" وەرزشکارێکی دێرینی سلێمانییەو

قۆناغی یەکەمی خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی کوردستان کۆتایی هات

(کۆیە، سیروانی نوێو سۆلاڤ)یش، لەکۆمەڵەی خۆیاندا لەململانێیەکی بەهێزدان..

هەینی رابردوو ٢٠٠٤/١٠/٨ قۆناغی یەکەمی خولی فتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی کوردستان کەلەیارگاکانی (سلێمانی، ئەزمەر، کۆیە، کەلار) ئەکرێ، بەسەرکەوتوویی کۆتایی هات....

لەکۆمەڵەی یەکەم دا یانەی وەرزشی سلێمانی لەپێشەوەی هەموو یانەکاندایەو لەکۆی حەوت یاری بیستویەك خاڵی رێكو پێکی بەدەست هێناوە، بەوپەری دڵنیاییەوە، پاڵی لێداوەتەوە...

نزیکترین دوو تیپ لەسلێمانیشەو هەردوو یانەی (الثورة)و یانەی (پێشمەرگە)یە، کەهەر یەکەیان دوانزە خاڵیان بەدەست هێناوە، بەڵام یانەی (الثورة) بەجیاوازی گۆڵ لەپێش یانەی پێشمەرگەوەیە، بەمە یانەی (الثورة) ئەبێتە دووەم و پێشمەرگەش ئەبێتە سێیەمی ئەم کۆمەڵەیە.

لەکۆمەڵەی دووەمیش ململانێیەکی توندو بەهێز لەنێوانی یانەکانی (کۆیە، سیروانی نوێ، سۆلاڤ)دا هەیە.. یانەی کۆیە سیانزە خاڵی هەیەو لەلوتکەی ریزبەندە کۆمەڵکەدایە، هەردوو یانەی سیروانی نوێو سۆلاڤیش، کەهەر یەکەیان دوانزە خاڵیان هەیە، بەڵام بەجیاوازی گۆڵ یانەی سیروانی نوێ لەپێشەوەیە، لەلایەکی تریشەوە یانەی سیروانی نوێ، سکاڵا نامەیەکیان پێشکەش بەیەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستان کردووە، تیایدا رەخنەیان لەتیپی ئازادی گرتووە، گوایە چوار یاریزانی عەرەبیان لەیاریەکەیان لەگەڵ یانەی سیروانی نوێ دا یاری پێکردووە، کەبەگوێرەی رێنماییەکانی یەکێتی فتوبۆڵی کوردستان ئەبێ هەموو یانەیەك لەسێ یاریکەری خەڵکی دەرەوەی سلێمانی نابێت زیاتر یاری پێ بکات لەیەك کاتدا، ئەمەو ئەگەر سکاڵانامەکەی یانەی سیروان سەربگرێ، ئەوا یانەی وەرزشی سیروان ئەچێتە لوتکەی ریزبەندی کۆمەڵەی خۆیەوەو لەدوانزە خاڵەوە ئەبێت بە پانزە خاڵ و کۆیەش بە سیانزە خاڵ دووەم ئەبێت و سۆلاڤیش بە دوانزە خاڵ ئەبێتە سێیەمی کۆمەڵەی خۆی..

مامۆستا ئەحمەد سالح

بروانامەی راهێنەری نێودەوڵەتی لەشمشێر بازیدا بەدەست هێنا

سەرپەرشتیاری تایبەتمەندی وەرزشە لەبەڕێوەبەرێتی چالاکی وەرزش و دیدەوانی سەر بەپەروەردەی سلێمانی، ئێستا جێگری سەرۆکی یەکێتی ناوەندی شمشێربازی عێراقە، لەم مانگەدا وەك سەرۆکی شاندی شمشێربازی عێراق چووبۆ عەممانی پایتەختی ئەردەن و لەوێ بەشداری لەخولێکی راهێنانی شمشێربازی کرد بەهەر سێ جۆرەکەیەوە (شیش، شمشێری عەرەبی، شمشێری موبارەزە)، کەبەسەرپەرشتی (میستەر بۆب) سەرۆکی لیژنەی هونەری یەکێتی موبارەزەی نێودەوڵەتیو دوو پسپۆری بولغاریتر ئەنجامدرا، شایەنی باسە خولەکە بەناوی خولی (هاریکاری ئۆڵۆمپی موبارەزە)بوو، کەلەرۆژی ٣-٢٠٠٤/٩/١٤ی خایاندو مامۆستا (ئەحمەد سالح)یش، بەبروانامەیەکی موبارەزەی نێودەوڵەتییەوە گەرایەوە بۆ کورستان، بەناوی لاپەرەی وەرزشەوە پیرۆزبایی لێئەکەین.

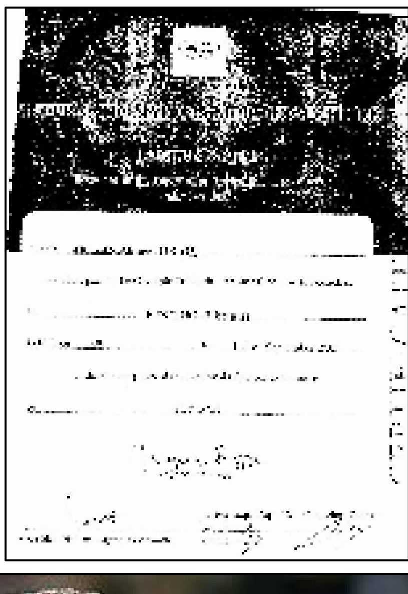

بۆچی کورسیەکانی یاریگای سلێمانی ئەشکێنن؟

لەسەر بوودجەی ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان، یاریگای سلێمانی بەبری ٨,٥ ملیۆن دیناری سویسری بەجوانترین شێوە دروستکرایەوە، لەکۆشکیلەکەیدا (المقصورە)، ژمارەیەکی زۆر کورسی رێكوپێك دانراوەو بەزەوییەوە چەسپ کراوە بۆئەوەی جەماوەری سەیرکەر بەوپەری خۆشیودڵنیاییەوە بێن و دابنیشن و بەئارەزووی خۆیان پاڵی لێبدەنەوەو سەیری پێشبرکێ وەرزشییەکانی فوتبۆڵ و گۆرەپان و مەیدان بکەن، کەچی بەداخەوە هەندێ خەڵکانی چەقاوەسوو کەوا دیارە بەهیچ جۆرێك نەگیانی هاونیشتمانێتیان تێدایەو نەگیانی وەرزشیان تێدایە، هەڵساون بەشکاندنی هەندێ لەو کورسیانە،..

ئەو کورسیانە دیاری حکومەتی هەرێمی کوردستانی خۆمانە بۆ جەماوەری وەرزشی خۆمان، بۆچی ئەیشکێنن؟ دیارە ئەمە دەستێکی گێرەشێوێن و ناپاکی لەدواوەیە!!

یەکێتی فوتبۆڵی کوردستان خولێکی دۆستانە لە سلێمانی ئەکاتەوە

رۆژانی ٩-٢٠٠٤/١٠/١٥ پشووی خولی فتبۆڵی یانە نایابەکانی کوردستانە، واتە تەواو بوونی قۆناغی یەکەمی خولی ناوبراوە، بۆ خۆئامادەکردنی هەندێ لەیانە پلە نایابەکانی عێراق بۆ خولی فتبۆڵی وەرزی نوێی یانە پلە نایابەکانی عێراق، بەتایبەتی بۆ خۆ ئامادەکردنی هەردوو یانەی سلێمانیو سیروانی نوێ، یەکێتی ناوەندی فتبۆڵی کوردستان، هەڵدەستێت بەسازدانی خولێکی دۆستانە لەنێوان چەند یانەیەکی عێراقدا بەبەشداری هەردوو یانەی سلێمانیو سیروانی نوێو پێدەچێت یانەکانی (الزوراء، قوة الجوية، نفط الجنوبي)، هەندێ یانەی تریشی تیادا دەبێت، بێگومان ئەمەش دەبێتە هۆکارێکی باش و کاریگەرو هاندەر، بەتایبەتی بۆ هەردوو یانەی سیروانی نوێو سلێمانی، کەئەزمونێکی کەمتریان هەیە لەخولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراقدا، چاوەرێی ئەنجامی دڵخۆشکەرو ئاستی هونەری بڵندی فوتبۆڵی ئەم دوو یانەیە ئەکەین، جەماوەری فوتبۆڵی شاری سلێمانیش" زۆر بەگەرمییەوە لەچاوەروانی ئەم خولەدان..

لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان" پێشوازی لە شاندی (لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان) کرد

ئێوارەی رۆژی چوارشەممە ٢٠٠٤/١٠/٦ شاندێکی لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان، لەشاری هەولێرەوە گەیشتنە سلێمانیو لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، بەگەرمی پێشوازیان لێکردن، شاندەکەی هەولێر کەپێك هاتبوو لەبەرێزان (د. ئالان قادر، سەفین کانەبی، طارق عبدالرحمن)و چەند ئەندامێکیتر، لەبارەگای لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان دانیشتنێکیان لەگەڵ ئەندامانی کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان کرد کەبریتی بوون لەبەرێزان (هەڵگورد عارف، صلاح الدين عصام الدين، کمال قادر، عمر احمد، کەژاڵ کاکە حەمە، حەربی خالد، ئیبراهیم قاسم)، لەو دانیشتنەدا کەنزیکەی سەعاتێکی خایاند، وتوێژ لسەر چەند بابەتێك کرا لەوانە:

١- سستی بەرێوە چوونی بریارەکانی دانیشتنەکانی پێشوو، هەوڵدان بۆ خستنەگەری ئەو بریارانە بەشێوەیەکی خێرا.

٢- دانانی دادوەران و سەرپەرشتیارانی هەموو جۆرە یاریەکانی ژێر رکێفی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، بۆ یاریەکانی ژێر رکێفی لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان و بەپێچەوانەشەوە.

٣- پێکهێنانی خولێکی فوتبۆڵی (کاس) لەنێوان یانەکانی سەرجەم کوردستان، لەنزیکترین دەرفەت دا.

٤- ئەم خاڵەیان کەخاڵی سەرەکی دانیشتنەکە بوو، هەوڵدان بۆ تێکەڵ بوونەوەی هەردوو لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان و لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان، بەزووترین کات.

(ئۆین) تووشی لێدان دەبێت لەهەوڵی تۆمارکردنی گۆڵ لە وێڵز

شارا بوفا جامی پاڵەوانێتی تۆکیۆ بۆ تێنسی سەر زەوی بەرزدەکاتەوە

بردنەوەی ئەرجەنتین لە ئۆرۆگوای (٤) گۆڵ بەرامبەر (٢) گۆڵ

Institut kurde de Paris

پاشماوەی: سونگول چاپوك

کەوتنــە گومــانی کــورد لــەو رۆژنامەیــەو هەڵوەســتەکردنە لەبەرانبەریــدا، هــەر لــەوە خــۆی نابینێتەوە کە لەناو رۆڵە ئازادیخوازو تێکۆشەرەکانی نەتــەوەی تورکمــان لــەعێراق بەگــشتی‌و کوردســتان بەتایبەتی هەر لەوە خۆی نابینێتەوە کەبۆچی ئەو رۆژنامەیە تـەنیا مرخـی لـەگفتوگۆکردن لەگـەڵ ئـەو خانمــە گرتــوە، بــەڵکو زۆرتــر بــۆ ئــەو شــێوە بڵاوکردنــەوەی لـەم جـۆرە بوختـان‌و هەڵبەستنەدایە کەبۆ چەند جارێك لەسـەر لاپـەڕەکان بڵاوکراوەتـەوە، کەچی هەر کاتێك رۆڵەیەکی کورد قسەیان بۆ دەکات‌و گفتوگۆی لەگـەڵ دەکـەن، لـەقوژبنێك‌و زۆر بەبچوکی بڵاوی دەکەنەوە.

بــەکورتی ئــەوەی دەقــی هــەردوو جــۆرە بڵاوکردنەوەکەی سەر لاپەڕەی یەکـەم‌و دووەمـی ئـەو ژمارەیــە بخوێنێتــەوە، بەئاشــکرا ئــەوەی لــەدەقی لاپەڕەی یەکەم بڵاوکراوەتەوە هەر هەمان ئەوەیە کە لـەدەقی لاپـەڕەی دووەم دووبـارە بووەتـەوە، بـەڵام ئەوەی یەکەم کە (معد فیاض) بەژێر ناوی (سـونگول) قولایی ئۆخەی دڵ‌و دەرونی خۆی داڕشتوە. کـە ئێمـە پێشتر قسەمان لەسەر کردو بەلامانەوە مەبەست بوو. هەر لەو پێناوەشدا ناکرێ بەخت‌و خۆڕایی بەسەر ئـەو هەموو شەکرکشاندنانەی خانمی (سونگول) تێپـەڕین‌و بێ دەنگی لێ بکەین، چونکە رۆژی ئـەوە بەسەرچـوە کەنەیارو ناحەزەکانمان وەك رابردوو کە هەمیشە بەبێ بیــانوو پڕیــان داوەتــە نەتەوەکــەمان‌و ویــستویانەو هــەوڵیان بــۆ داوە کەســەروەرییەکانی نەتەوەکــەمان دەستکاری بکەن‌و سوکایەتی مان بۆ بهۆننەوە. بۆیە لێرە بـەدواوە دەکەومـە وەڵامدانـەوەو روونکردنـەوەی ئەو زێدەڕۆیانە..؟

*هەموو مرۆیـەکی بەویـژدان‌و بـەئاگا لـە ئـەمرۆی عێـراق‌و کوردسـتان دا، بەتایبـەتی خـەڵکی تورکمـانی ئازادیخوازی مافی ئەوەی هەیە کە لـەخانمی سـونگول بپرسن، چۆن‌و بەچ پێوەرو لەچ هەڵبژاردنێکی باوەشی نەتــەوەی تورکمــان، جــەنابی رێزبــار سـونگول خــان بەنوێنەری تورکمانەکان هەڵبـژێردراوەو مـافی ئـەوەی هەیــە بــەناوی ئەوانــەوە ژەهــری دوبــەرەکی‌و ئاگرکردنــەوەی بــەبێ هــیچ بنــەوانێکی بەرچــاو بڵاوبکاتـەوەو تـەنیا بۆ مەبەستی کـاتی گفت‌ولوتفی بــەرزەفڕی زێــدەڕۆیی هــەڵبکات‌و بەوپــەڕی بەرچــاو رەشی بیەوی بەرداشی دۆستایەتی لەمێژینـەی نێـوان کــوردو تورکمانــەکان هەڵتــەکێنێ‌و مێــژوو بــەدرۆ بخاتەوەو تورکمان‌و عەرەب لەکورد هار بکات!

خــانمی رێزبــار نــەوەك هــەر خــۆی وەك نوێنــەری تورکمانەکان، بگرە لەسەر لاپـەڕەی ئـەو رۆژنامـە روو زەردە هــەتا بوەتــە نوێنــەری عەرەبــە هــاوردەو داگیرکـەرەکانی موڵك‌و مـاڵی کـورد و تورکمـان‌و وەك کەواسوری بەر لەشکر ئاگریان بۆ دەکاتەوە.

*هــەر لەلاپــەڕەی دووەمــیش دا (معــد فیــاض) جــارێکی دیکــەش وەك ئاسـنی سـارد کوتانــەوە، بـێ شەرمانە بۆ پێشەکی گفتوگۆ تەلەفۆنیەکـەی لەگـەڵ خانمی نـاوبراودا، هـەمان بەنـدو باڵۆرەکـانی لاپـەڕەی پێــشووی لــە بــەرگی هــەمان رســتەو دەســتەواژەی هەڵبەستراو لێدەداتەوە.

پەیامنێری نـاوبراو بـەگوێرەی خـەیاڵ پڵاوییەکـەی خۆیـەوە، دەتوانێ خوێنـەر بـەوە سـەرخۆش بکـات، کەبۆ هەموو شرۆڤە کردنەکانی بەر سێبەری مەبەستە پڕ لەڕق‌و کینەکەی بەرانبـەر نەتـەوەی کـوردو خـاکی کوردستان وەك هەر عەرەبێکی شۆڤێنی، مەکرۆیانـەو هــەر لــەژێر نــاوی (ســونگول)خــان تەفــسیری فەرمودەکانی لەو زاتە نوسیویەتی:

"چــاپوك لەقــسەکانیدا بــۆ (الــشرق الاوســط) بەتەلــەفۆن ئــەوەی ئاشــکرا کــردوە کەحیزبــە کوردییەکان زەوی نیشتەجێبوونیان لەکەرکوك بەسەر زیاتر لە (٦٠) هەزار کوردی تـورکی‌و ئێرانـی‌و سـوری دابەشـکردووە کـە بـۆ ئـەو شـارە هێنـراون‌و نـەبونی کــۆنترۆڵی ئاسایــشی ســنورەکانی شــارەکەیان قۆســتۆتەوە بــەئامانجی (کوردانــدنی) ئــەو شــارە تورکمانییە". معد فیاضی

جــارێ ئەگــەر بــەوردی ســەیری وەڵامــەکانی (سونگول) خان بکەین، هەرگیز هیچ جۆرە هێمایـەکی بـۆ ئـەو جـۆرە دەسـتەواژەیەو شـێوە هۆنینـەوە بـێ سەرو بنەی جەنابی (معد فیاض)ی تێدا بەدی ناکەین، ئەگەر گریـشمان ئـەوە نـاوەڕۆکی شەکرشـکاندنەکانی ئەو خانمە بێت، لەبۆ چەند جارێك بەدوای یەکتری بڵاو دەکاتــەوەو هــەر جــارەش بــەجۆرێك دایڕشــتوەو خوێنەرێکی خوێندەوار لەوە دەگات کە ئـەو رۆژنامـە نوسە لەخودی قسەکەرەکە بۆ مەبەستێکی دیاریکـارو گەلێك بەجۆش‌و خرۆشترەو بگرە خـودی (سـونگول) خانی کردۆتـە پـەرژینی مامەڵەیـەکی چـەپەڵی خـۆی‌و دوور لەهــەر جـۆرە ئەمانــەتێکی میـدیایی مامەڵــەی لەگەڵ گفت‌و لوتفی خانمی سونگول کردووە.

(معد فیاض) لەناساندن‌و دیاریکردنی جوگرافیای شارۆچــکەی تەلەعفــەر ریــسەکەی لــێ بوەتــەوە بــەخوری‌و زۆر دەســت‌و پــێ ســپیانەو بەوپــەڕی نەشـارەزایی خۆیـەوە، بەڵگەیـەکی حاشـا هەڵنـەگری بەدەستەوە داوەو کە ئەو تەنیا گەرەکی ئـەوە بـووە، ئــارەزووی شــۆڤێنیانەی شەخــسی خــۆی تێکــەڵ بەگوتـەکانی (سـونگول)خـان بکـات.. چـونکە ئەگـەر یـەکێك لـەدووری کوردسـتان‌و عێراقـەوە بێـت، بـەبێ هـەبونی بڕیـارێکی پێـشەکی، هـەرگیز ئـاوا بەرانبـەر نەتەوەیــەکی غــەدر لێکــراوی وەك کــورد داخ لــەدڵ نابێت.

شاری تەلەعفەر هـەرگیز نەکەوتۆتـە سـەر سنوری نێوان تورکیاو سوریاو هیوادارم ئەو جەنابە سەرلەنوێ تەماشـای نەخـشەی جوگرافیـا بکـات‌و سـەرلەنوێ بەزانیاریـیە چەوتەکانیدا بچێتەوە.

*"شــاری تەلەعفــەر کەرووبــەڕووی گــەمارۆدان‌و پــەلاماردانی ســەربازی بــووە لەلایــەن هێزەکــانی پاســەوانی نیــشتمانی عێراقــی‌و هێــزە ئەمەریکیــەیکان لەهەفتــەی رابــردودا، دەکەوێتــە دوورایــی ١٠٠کــم ی ســەرووی موســڵ‌و کەوتۆتــە ســەر ســنوری سـوری‌و تورکی.." ل٢ هەمان رۆژنامە.

(معــد فیــاض) و (ســـونگول) خــان لــەو دەستەواژەیەدا، پێمان دەڵێن کە هێزەکانی ئەمریکی بەپێــشڕەوی هێــزە عێراقییــەکان لــەخت‌و خــۆڕایی هێرشــیان کردووەتــە ســەر شــاری بەســتەزمانی (تەلەعفەر).

بەبێ ئەوەی هیچ سوچێکیان هەبووبێت! بێگومـان هــەردووکیان بــێ پــەروا هــەر جــۆرە راستگۆیی‌و بــێ لایەنیەکی خۆیان لەشرۆڤەکردنی بارودۆخەکـەی ئـەو شارەو هۆی ئەو هێرشە لەدەست داوەو پێیـان خـۆش بێت‌و ناخۆش بێـت، بـەئارەزوی خۆیانـەوە سـەنگەری تیرۆریست‌و گێرە تێکدەرەکانیان هەڵبـژاردوە کـە بـەر لەپــەلاماری هێزەکــانی عێراقــی‌و ئــەمریکی، ئــەوان شارۆچــکەکەیان ئــازار داوەو بونەتــە مایــەی ئــەو ئەتککردنــەی شــارەکە، نــەوەك هێزەکــانی عێــراق‌و ئــەمریکی.. بــەڵام دیارە مەبەسـتی هــەردوکیان لــەو پێشەکی‌یەی بۆ (تەلەعفەر) هۆنیویانەتەوە، مەبەسـتی تــری بەدوایــەیە کــە بەناچــاری خۆیــان بــۆ نــەگیراوەو کێشەکەیان هــەر بــۆ ســەرو پۆتــەلاکی کــوردو حیزبــە کوردییەکان گێڕاوەتەوە!.

بۆ ئاگاداری (معد فیاض) و زانیاری‌یە پڕ هەڵەکانی (ســـونگول) خــان کــەنازانم چــەند جــاران ئــەو شارۆچکەیان دیتوە! ئەو شارۆچکەیە نەکەوتۆتە سەر سنوری نێوان تورکیاو سوریاوە. چونکە سنوری ئـەو دوو دەوڵەتە لـەقولایی ناوچەیەکی کوردستان لەیـەك جیادەبێتــەوەو ئەگــەر زانیارییــەکانیان راســت بوایــە، دەبــوو (تەلەعفــەر)یــش شــارێکی کوردســتان بووایــە. تەلەعفــەر کەدەکەوێتــە ســنوری پارێزگــای (موســڵ) و سنورەکەی زۆرتر بەلای وڵاتی سوریا نزیك دەبێتەوە.

ئەگەر ئەم زاتانە راست دەکەن، با هــەردووکیان چ بەجوتەو چ بەهاوڕێیەتی خەڵکانی دیکە سەردانێك بـۆ ئەو شارۆچکەیە بکەن‌و لەنزیکەوە لەهـەبون‌و نـەبونی کــورد لــەوێ بگــەن ئەگــەر خــانمی (ســونگول) راســت دەکات تاکە یەك کوردیش لەو شارەدا نەبووەو نیە بـا بۆ راستی بوختانەکانی تاکە یـەك جـار سـەردانی ئـەو شارۆچکەیە بکات‌و لەگەڵ بنەماڵە تورکمانـە نیـشتمان پەروەرەکانی ئەو شارۆچکەیە لەخۆی بگات کە چـەند مرۆیەکی بێ ویژدان‌و بەرچاو تاریکە. گریمان ئەوە لـە شارۆچکەی (تەلەعفـەر) ژمارەیـەکی زۆری ئـەو شـارە کورد نەبوون، ئەدی خانم چـی لەدەوروبەرەکـەی ئـەو شارۆچـکەیە دەکـات کـە لەچـەند لایەکـەوە بەشـارو گوندی کوردنشین گەمارۆ دراوە.

(معــد فیــاض)ی پاڵــەوانی ئــەم دیمانەیــە بەتەلەفۆنی‌یــە، لەدەســتەواژەیەکی دیکــەدا، سەردولکەی ئەوەی بۆ (سونگول) خانم هۆنیوەتەوە/

—زۆربــەی خێزانــەکان لــەناو خۆیــان ژن بــەژنیان کــردوە، عــەرەب‌و تورکمــان پەیوەندیــەکانیان بــۆ سروشتی رووتـی عەشایری دەگەڕێتـەوە، بۆیـە هـیچ غەریبێك، لەو شارەدا نییە.

بێگومان وەك ئەوەی (معد فیاضـی) لـەبیری چـوو بێـت لــە (ســونگول) خــانم بپرســێت، مەبەســتی لــە (غەریب) کێیە، چونکە خۆی شەریك شعورەو دەزانـی هەر مەبەست لەو (کورد)ە. بەپێی گوزارشتی ئەو دوو زاتە نازناوی کورد لەسەر خـاکی خۆیـدا هـەر غەریبـە. واتــە ئێمــە کــورد بــا لــەخۆمان بگــەین لــەو کۆمــارەی (ســونگول) خــان بــەنیازی دامەزراندنیــەتی‌و (معــد فیاضی) پەڕاوگـەی بـۆ دەداتـەوە، ئێمـە ناومـان هـەر غەریبــەو هیــچی‌تر! دەبــێ لەمــەودوا بــی مــەیل‌و مەرحەبای ئەو کۆمارە بەناچاری بەردەرگای عەرشـی (سـونگول)خـان‌و پـسولەی (عـدم تعـرض)ی جـەنابی (معد فیـاض) مـان بەنێوچـەوانەوەو لێـی بپاڕێینـەوە، بەڵکو بەمیهرەبانی خۆیان ئەو وشەیەمان بـۆ بگـۆڕن‌و (کورد)ی لەشوێنەکە دابنێن!.

بێگومان جووت بوونی سەر زارەکی دەرەکی نێوان (سونگول) و (معد فیاضی) نەوەك هـەر بەهێنانـەوەی نمونەگــەلی ژن بــەژنی عــەرەب‌و تورکمــانی شــاری تەلەعفەر یارییەکی تاکێکییان کردوە، بەڵکو بۆ پڕدانە کــەرکوك‌و پــچڕاندنی لەکوردســتانی‌و شــێواندنی رووی مێژوویی شـاری کـەرکوك‌و خەملێندانـە بەرفراوانـە بـێ سنورەکانی ستراتیژییە. کە بەو مانایە هەرگیز نـاکرێ لەپرۆســەی رەوتــی مێــژوو، رەوتــی گۆڕانکارییــە نوێیەکانی دەسەڵاتی حـوکم لـەعێراق‌و دروستکردنی عێراقی سبەینێی خواستەکانی ئـەو جوتـە تـاکتیکی‌و ستراتیژی‌یەی نێوان (سونگول) خان و (معد فیاضـی) جـێ پێـی کـورد بکرێتـەوەو بگـرە ئەوانـە بەئاشـکرا دەخوازن جارێکی دیکەش کورد رووت‌و رەجاڵ‌و بێ هاوکارو بێ دۆست بەتەنیا و غەریب بەجی بهێڵن!.

دواتــر لــەو ســیناریۆیە پرســیارو وەڵامــەی (معــد فیاضی) بۆ پەیوەندییـە تەلەفۆنیەکـەی نێـوان خـۆی خانمی (سونگول) سازاندووە، بەڕەنگێك کە عـەرەبێك لەگەڵ تورکمانێکدا دێبـات (گفتوگۆ) بکـات. هـەروەك لەم نمومانەی خوارەوە:

—ناســنامەی نەتــەوەیی دانیــشتوانی تەلەعفــەر چییە؟ معد فیاض

—تەنیا تورکمان‌و عەرەب. سونگول

—کوردی تێدا نییە. معد فیاضی.

—نــەخێر، بەراشــکاوەیی‌یەوە. شــارکە رابــردو بەتــەواوی تورکمــانی بــوو. بــەر لــەهاتنی عەرەبــەکان بـۆی. لەبەرئـەوە رێـژەی تورکمـان زیـاترە لەرێـژەی عەرەب. بەڵام بەئاشتی‌یانە بەیەکەوە دەژین، چـونکە لەگەڵ یەکتری ژن بەژنیان کردووە.

ئێمە بۆمان هەیە لەدوو (سونگول) خان بگێڕینەوە، ئەگــەر لوتــف بکــاو بەدەنگمانــەوە بێــت، ســەیرێکی دۆخی دۆستایەتی نێـوان تورکمـان‌و کـورد بکـات کـە لەسەرانــسەری ناوچــە جیــا جیاکــانی کوردســتاندا — کەرکوك، پردی، دوبز، داقوق.. هتد.. بەڕاژەیەکی زۆر لــەوەی لەتەلەعفــەر زیــاتر کــوردو تورکمــان لــەڕووی کۆمەڵایــەتی‌و پەیوەنــدی خزمایــەتی ژن لەیــەکتر خواستن، تێکەڵی یەکتری بوون. بـەڵام دیـارە ئـەوەی پەیوەنــدی بەدۆســتایەتی کــوردەوە بێــت لەگــەڵ تورکمــان یــاخود عــەرەب گــرنگ نییــەو پەردەیــەکی رەشی بەسەرچاوەکانی داداوەتەوە بۆ نـەبینینی ئـەو راستی‌یانە.

—بۆ هێرش کراوەتە سەر تەلەعفەر؟ معد فیاضی.

—هۆیەکـە ئەوەیـە کوردەکان گـەرەکیان بـوو خـۆ بخزێننە ناو شارەکەو وجودی خۆیـانی تێـدا بچێنن‌و بارەگای حیزبە کوردی‌یەکانی لـێ بکەنـەوە کەتـەنیا بارەگای حیزبە عەرەبی‌و بارەگای بـەرەی تورکمـانی لێ بووە.

خانمی (سونگول) ئەوەندەی بۆی کراوە، کەپرێکی روت‌و قووتی بۆ فەرمودەکانی خولقانـدوە کـەئامانجی ســەرەکی تــەنیا تاوانبــارکردنی نەتــەوەی کــوردە لەپێــشەوە، ئــەوجا زەقکردنــەوەی رۆڵــی (بــەرەی تورکمــانی) بەتــەنیاو شــاردنەوەی رۆڵ‌و هەڵوێــستی دروســتی لایــەن‌و حیزبــە تورکمانی‌یــەکانی دیکەیــە. هەموو خەڵکی ناوچەکەو شارۆچکەکە بـەوە ناسـراون کە کورد بەپانایی ئەو ناوچـەیە هـەن‌و هـەتا لـەخودی شاری تەلەعفەریش سەدان بنەماڵەی کورد دەژین کە بەوپــەڕی دۆســتایەتی‌و هاوکــاری‌و تــەبایی لەگــەڵ تورکمان‌و عەرەبەکان ژیان بەسـەر دەبـەن، سـەرباری هەموو هەڵوێست‌و حەزەکانی (سونگول)خان.

بۆ مەسەلەی بارەگای حزبە کوردی‌یەکانیش، ئەوە لەگــەڵ رزگــاربوونی ناوچــەکەو هەڵوەشــاندنەوەی دامودەزگـای رژێمـی بەسەرچـو، زۆربـەی حیزبـە کردی‌یەکان لەو شارۆچکەیە وجودیان هەیە، هـەروەك چـۆن حیزبـەو لایەنـە تورکمانـەکان هـەتا لەشـارە گەورەکانی کوردستان وەك سلێمانی‌و هـەولێرو دهـۆك بونیـان هەیـەو کەسـیش لـەگوڵ شـیرین تریـان پـێ نەگوتن.

پارتـە کوردیـەکان بـەرۆژی ئاشکرا ئـەوەیان سـاغ کردوەتەوە کەدرێغی ناکەن‌و نەیانکردووە لەپاراستن‌و جێگیربوونی یـەکێتی خـاکی عێـراق، بۆیـە هـەبوونیان نــەوەك هــەر لــەناو شارۆچــکەیەکی وەك تەلەعفــەردا هــەبوە، بــەڵکو لەزۆربــەی شــارە عەرەبی‌یــەکان بارەگایــان هەیــەو کەســیش نکــوڵی لەهــەبونیان نەکردووە.

بەڵام دیارە سونگول خان بەراشکاوی بانگەشە بۆ هــزری کۆمــارێکی تورکمــانی بــەر ســێبەری (بــەرەی تورکمــانی) لــەناو کۆمــاری عێــراق دەدات کــە لــەو کۆمارەدا هەرگیز جێی کوردی تێدا نابێتەوەو وجودی نییە.

—لەلایــەن کوردەکانــەوە دەزگاکــانی ئاسایــشی عێراقـــی‌و هێزەکـــانی ئـــەمریکی بەهـــەبوونی تیرۆریـستەکان لـەو شـارەدا ئاگـادار کراوەتـەوە بـۆ هێرش کردنە سەری. سونگول.

—ئەوجا کوردەکان چ سودێکیان لـێ وەرگرتـووە؟ معد فیاضی.

—ئەو پۆلیسانەی لەو شارە دامـەزراون هـەمویان کوردن بۆ پاراستنی هێمنی شارەکەو هەموو تورکمان‌و عەرەبەکان لەو دەزگایەی پۆلیس بێ بەش کراون.. سونگول.

بەدڵنیاییــەوە ئــەوەش بــەهیچ جۆرێــك لەڕاستی‌یەوە نزیـك نییـە، چـونکە ئـەو هێـزو دەزگـا پۆلیــسانەی عێراقــی لەشــاری (موســڵ) وە سەرپەرشتی دەکرێن‌و بۆ هەر جۆرە هێرش بردنێکی سەر خەڵکانی تیرۆریست لـەو شـارە ئاراسـتە کراوەو هەرگیزیش ئەمریکی‌یەکان بۆ هێرش‌و پەلامارانە سـەر شــوێنێکی عێراقــی نــەگوێیان داوەتــەوە کــوردو نەپرسیش بەکەس دەکەن.

رۆڵــەکانی کــوردیش وەك تێکــڕای رۆڵــەکانی سەرانسەری عێراق لەدامودەزگای پۆلیس دامـەزراون‌و کــار دەکــەن. بــەڵام دیــارە ئــەوە لەگــەڵ هــۆش‌و بیرکردنــــەوەی شــــۆڤێنیانەی ســــونگول یــــەك ناکەوێتەوە، چونکە ئـەو گەرەکیـەتی رەگـەزی کـورد لەهــەر جــۆرە کــارێکی بــەڕێوەبردن‌و خزمــەت کردنــی عێراق بـێ بـەش بکـرێن‌و لەگـەڵ رووداوەکانـا پـەراوێز بکرێن.

—ئایا هـیچ تیرۆریـستێك لـەو شـارە گـیراوە؟ معـد فیاضی.

—کوان ئەو تیرۆریستانەی گیران؟ بـۆ لەتەلـەفزیۆن نیشان نەردان. سەنگول

—کەواتە ئەو شەڕە لەگەڵ کێ بوو؟ معد فیاضی

—لەگــەڵ خــەڵکی عەشــایری شــارەکە کــەخاوەن نــەریتی خۆیــانن بــۆ پاراســتنی خۆیــان‌و کەرامــەتیان، بۆیە دژی دەست درێژی ئـەمریکی‌و هێرشـی ئاسمـانی بۆ سەر شارەکەیان بونەتەوە بۆ دیفع کردن لەخۆیان‌و ماڵ‌و خێزانەکانیان. سونگول

—کێ زانیـاری دەربـارەی هـەبونی تیرۆریـست لـەو شارە بەئەمریکی‌یەکان داوە؟ معد فیاضی

—ناتوانم بەتەواوی یەکێك دیاری بکەم. سونگول

—ئێستا وەزعی شارەکە چۆنە؟ معد فیاضی

—هێمنە، بەڵام ئێمە ترسمان هەیە کە هـەمان شـت لــە شــاری کــەرکوکی تورکــانی دووبــارە بێتــەوە. سونگول.

لەو بەشەی گفتوگۆیەکەدا، سـونگول بـەبێ ئـەوەی بــەخۆی بزانــی کەوتۆتــە تەڵــەی (معــد فیاضــی) و بەڕاشــکاوی شــایەتی بــۆ پــەرێزپاکی ئــەو گروپــە تیرۆریــستانە داوە کــە گــەرەکیان بــوو، شــاری تەلەعفەری بەستەزمان بکەنە مۆڵگای جێبەجێ کردنی کارە چەپەڵەکانیان‌و بەوپـەڕی (یـاغنیش)انـە تێکـڕای تەونەکەی لەملی خەڵکی بێ تاوانی تەلەعفـەر شـەتەك داوە. نـازانم لـەچ شـوێنێکی عێراقـدا کـە هێزەکـانی عێراقی‌و ئەمریکی، گرتن‌و پیشاندانی تیرۆریستانیان بەتەلەفزیۆن‌و رۆژنامە دەرخستووە!!.

بەکورتی هەنگاو بەهەنگاو وەڵامـەکانی (سونگول) خــان بەخــشکەیی هاتۆتــە ســەر ئەصــڵی مەبەســت‌و کەپردانــە کــەرکوك‌و کــەرکوك بەشــارێکی تورکمــانی لەقەڵەم دانە!.

—سروشتی بارودۆخی شاری کـەرکوك چۆنە؟ معـد فیاضی.

—دۆزەکە لە لێواری تەقینەوەیـەو ئێمـە هۆشـداری بۆ روودانی شەرێکی ناوخۆ دەدەین لـە ئـەنجامی ئـەو زێدەڕۆیی‌یانەی لەسەر حسێبی تورکمانەکان دەکرێ.

دیــارە کــەرکوك لــەڕووی مێــژوویی شــارێکی تورکمانی‌یە، بەڵام حیزبە کوردی‌یەکان لـەو شـارەدا گەرەکیانە نەتەوەی کورد لەڕێگای (کوردانـدن) بەسـەر بخەن..

حیزبــە کوردیــەکان هــەمان شــێوازی رژێمــی رابردوویــان گرتۆتەبــەر کــەدەرکردنی دانیــشتوان لەکەرکوك‌و جێنشینی کردنی کوردەکانە لەشوێنیانە.. سونگول.

—چ کـارێکی راگواسـتن — ی گـەورە کـراوە؟ معـد فیاضی.

—بــەڵێ، (٥) هــەزار خێزانــی عــەرەب لەکــەرکوك راگوێزراونەتەوە، لەشوێنیان کوردی تـورکی‌و ئێرانـی‌و سوریەکان جێگیر کراون، ئەوانەی کوردی عێراقی نین.

لەمەش زیاتر پارچـە زەوی مـیری و خـەڵك بەسـەر زیـاتر لـە (٦٠) هــەزار غــەیرە عێراقــی کــەهێنراون بــۆ کەرکوك دابەش کراوە. بەڵکو گەڕەکی نوێ بۆ کـوردە عێراقی‌و غەیرە عێراقی‌یەکان لەو شـارە بنیـاد نـراوە. سونگول

—لەو باوەڕەدا نین کە ئەو کوردانە، ئەوانە نەبن کە رژێمــی رابــردوو لەکــەرکوك دەری کــردون‌و ئێــستا دەگەڕێنەوە شوێنی خۆیان؟ معد فیاضی.

—رژێمـی رابـردو تـەنیا (٥٠٠) خێزانـی دەرکـردوە، کەچی ئێستا زیـاتر لـە (٦٠) هـەزار کـورد کـە کـوردی عێراق نین گەڕاونەتەوە ئەو شارە. سونگول.

—ئەوجا ئەو کوردانەی تورکیاو سوریاو ئێران چۆن گەیشتنە عێراق؟ معد فیاضی.

—لەسێبەری نـەبونی ئاسـایش‌و بەزانـدنی سـنور. دوایــی ســنور لــەوێ لــەژێر کــۆنترۆڵی حیزبــە کوردی‌یەکانە. سونگول.

لەنێوان ئەو پرسیارو وەڵامانەی سەرەوەدا، دیارە چەندان بابـەتی جەوهـەری کراونەتـە ئامـانجی گـورزە هاوبەشەکانی هەردووك لە (معـد فیـاض)و (سـونگول) خــان‌و مــن نامــەوی لــەجیاتی حیزبــە کوردی‌یــەکان وەڵامــی هــەموو شــتێك بدەمــەوەو بــۆ خۆیــانی دەهێڵمەوە.

رەنگبێ بەخـەیاڵی (سـونگول) شـاری کـەرکوك بـۆ حــەزی تایبــەتی خــۆی شــارێکی تورکمانی‌یــەو ئــەو پەیڤــەی (مێــژوویی) زۆر زیــانی بــۆ ئــەو حــەزەی (سونگول) خانم هەیەو دیارە سەبارەت بەخوێندنەوەو هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی مێژووی کۆن کۆڵەوارەو ئاگای لەبێزەواری عەبدی نی‌یـە.. خۆزگـە نـاوبراو لەدیمانـەو هەتاو تاریك لەڕووی مێـژوویی تورکمـانی بـونی شـاری کەرکوك ئەو بەڵگەو دیکۆمێنتانەی دەخستە روو و ئاوا هەر بەگۆترە خەیاڵ پڵاوی نەنواندوایە.

نــازانم ئەگــەر شارۆچــکەیەکی وەك (تەلەعفــەر) زۆربەی هەر تورکمان بوو بێت لەڕووی مێژوویی‌و دوایی عەرەبی هاتبێ، بۆ شارێکی تورکمـانی نی‌یـەو کەچـی شــارێکی وەك کــەرکوك بەهــەر جــۆرە بەڵگــەو ســەرژمێری‌یەك بێـت زۆربـەی کـە کـوردن، تورکمـان‌و عەرەب (بەتایبەت) کەمینـەن، شـارەکە تورکمانی‌یـەو لەکوردستانی بێ بەری‌یە؟

دیارە لەتەلەعفەر عەرەبی هاوردە زیاتر هـاودەردی تورکمانــەکانی وەك (ســونگول) خــانن‌و پێکــەوە هــاو شعورو هـاو تەلـەبن‌و بـەردی بناغـەی هاوپـەیمانێتی ســتراتیژین بــۆ بــەتورکمانی کردنــی (مێــژوویی) شــاری کەرکوك!.

ئێمــە لێــرەوە ئــەوجارەش لــە (ســونگول) خــان دەپرســـن، ئایــا بــۆ بەرژەوەنــدی نەتەوایــەتی تورکمانەکان، دۆستایەتی پاراستن‌و نەشێواندنی رووی راستی‌یەکان‌و پڕنەدانە سەروەری‌یەکانی نەتــەوەی کــورد قــازانجی زیــاترە یــاخود ئــەو شــێوازە سەرلێشێواوەی خـۆی بـەهاو کوفـەکانی گرتویانـە، بەعس‌و رژێمەکەی سەدام چیان بۆ کورد نایەوەو بەچ ئـەنجامێك گەیـشتن، بەشـێکی زۆر کوردسـتانیان کـرد بەعـەرەب‌و ئـەوەی کـورد هـەبوو هـەموویان دەرکـردو کوشــت، ئەمــە چــونکە غــەدرو زۆرداری بــوو، ئەنجامەکەی زۆر بەخراپ هـەتا بـۆ نەتـەوەی عـەرەب گەڕایـەوەو کوردیـشی لـەجاران سـەر بـەرزتر گـرەوی مانـەوەو هـەتا گەڕانـەوە سـەر زێـدی خـۆی بـردەوە. دەیـان سـاڵە لـەزۆر شـوێنی داگیرکـراوی کوردسـتان بانگەشـەی لەناوچـونی کـوردو نـەمانی نەتەوەیـەك بەناوی کورد لەسەر ئەو پارچەیە یان ئـەم پارچـەیەی کوردستان کراوە، بەڵام ئەوەتە ئەمڕۆکـە هـەمان ئـەو دامو دەزگایانــە بەناچــاری ســەریان لەبــەردی راستی‌یەکان داوەو دوور لە ئارەزووی هەبونی نەتوەی کــوردو شــەرعیەتی کوردســتان دەلێنــەوەو هــەموو هەوڵ‌و تەقەلایە شۆڤێنی‌یەکانیان بێهـودە مایـەوە.. هیوادارم (سونگول) خان‌و حیزبە لاسارەکەی دەرسـی لێ وەرگرن‌و زیاتر و زۆرتر خۆیان هەڵـەداوان نەکـەن‌و خواستەکانی نەتەوەی تورکمان لەکوردستان بێهـودە نەبەن.

دواتر دەبێ (سونگول) خان‌و هاوکوفەکان دووبـارە لەناوچون‌و هەڵوەشاندنەوەی رژێمەکەی سەدام حسێن بەعیبرەت وەرگرن‌و چی‌تر ئومێدو خۆزگـە ئـەو باویـە رەگەزپەرسـتەکانیان بـۆ دژایـەتی‌کردنی نەتـەوەی کــوردو پڕدانــە ســەروەری‌یەکانی کوردســتانی بــونی شـاری کـەرکوك بـەهاوکاری‌و دەسـت لەپـشت دانـی بێگانەی دەرەکـی‌و هەنـدێ هـەڕو گیفـی ئـەو تەوژمـە تیرۆریستی‌یەی چەند شوێنێکی عێراق دڵخـۆش نـەبن، چــونکە ئــەوەش لەگــەڵ رۆژگــاردا دەتوێنــەوەو دیموکراتیەت‌و ئازادی هەر سـەقامگیر دەبـێ.. رێگـای دروســت بــۆ دۆســتایەتی تورکمانــەکان لەگــەڵ نەتــەوەکانی عێــراق لەگــەڵ کــوردو لەکوردســتانەوە هــەنگاو هەڵــدەگرێ‌و ناســنامەی شــەرعیەتی خــۆی بەناسینی رەوایی دۆزی کوردو کوردستانی بونی بێ ئەم لاو ئەو لای کەرکوك دەناسێنی‌و ساغ دەکاتەوە.

پاشماوەی: چەند بیروبۆچوونێك

*هەندێك لە روناکبیرانی ئێرانـی لـە پێوەنـدی لەگـەڵ کێشەی نەتـەوەیی, دیموکراسـی دێننـە ئـاراوە. رێـك فیــدراڵیزمی بــێ دیموکراســی لەخەیاڵــدا ناگونجــێ. فیدراڵیسم زۆرتر هەڵگری دیموکراتیەت‌و ئازادیخوازیـە تا سیسیتمێکی دەسـەڵات ناوەنـدی, هـەروەها لـەناو فیدراڵیــسم بایەخــەکانی دیموکراتیــەت باشــتر رووی راستەقینەی خۆیان دەردەخەن. بۆ نموونە لە رێگـەی هەڵبژاردنەکانی وەك (هەڵبژاردنی پەرلەمانی فیـدراڵ, هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمەکان, هەڵبژاردنی شۆرای شارەکان, هەڵبژاردنی پالێوراوانی ناو رێکخراوەکـان), بۆ هەر یەکە لەو هەڵبژاردنانە خـەڵك هـەل‌و دەرفـەتی لەبارتریان هەیە, بۆ بەشداری کـردن لـە چارەنووسـی سیاسی‌و کردەواندنی بۆچوون‌و رای سیاسی خۆیـان. ئــەوە دەبێتــە هــۆی ئــەوەی کەخــەڵك هەســت بــە نزیکایەتیـەکی زۆرتـر بکـا لەگـەڵ سیـستمی سیاسـی دەسـەڵاتدارو ئـەوەش خـۆی لەخۆیـدا دەبێتـە هـۆی ئاســایش‌و دابــین بــوونی ســەقامگیری سیاســی‌و هەروەها کاردانەوەی سیستمی سیاسی دەباتە سەر.

*لە سیستمی فیدراتیودا کـردەوەی حکومـەت روون‌و ئاشـکراترەو جـوانتر دەکـرێ تێـی بگـەی, چـونکە دەسەڵات‌و ئیختیاری هەڵبژاردن‌و بەرێوەبردنی بڕیاری دەزگاکـانی حکومـەتی دەخرێتـە ئەسـتۆی خـوارترین ئاستی شیاو, ئەوەش دەبێتە هۆی ئاسان کاری هەوڵە سیاسیەکانی حکومەت بۆ پێراگەیشتنی دەست بەجێ بەکێشەو داخوازیەکانی کۆمەڵانی خەڵك. بەم شێوەیە دەرفەتی خەڵك بۆ کاریگەری‌و کۆنترۆڵی هەوڵەکانی دەوڵەت زۆرتر دەبێ لە وڵاتێکی یەکپارچەو ناوەندی, کــە لەوێــدا گــشت بڕیارەکــان لــە ناوەنــدو دوور لەچـاودێری خـەڵك دەگیرێـن. سـەرەڕای ئـەوەش لـە دەسەڵاتی حکومەتی ناوەندی کەم دەبێتـەوە, کاتێـك هەرێمەکان دەسـەڵاتیان بـە رادەی پێویست هـەبێت, ململانێی سالم لە نێوانیاندا گەشە دەکا.

*فیدراڵیسم دەبێتە هـۆی کەڵەکـە بـوونی تاقیکـاری‌و ئــەزموونی سیاســی: بــۆ نموونــە هــەر هــەرێمێك لــە چوارچێوەی دەسەڵاتداری خـۆیی‌و سـنووری شـایان بـوونی خۆیـدا ئـەزموون کۆبکاتـەوە. هەرکـە هـەوڵی یەکیان لە بـوارێکی تایبەتـدا سـەرکەوتنی بـە دەسـت هێنا, یەکجێ هەرێمـەکانی دیکـە لاسـایی دەکەنـەوە. بــەڵام ئەگــەر ئــەو هەوڵــە ســەرکەوتوو نــەبوو ئــەوە هەرێمەکانیتر لـەم کـارە خۆدەپارێزن‌و بـەم شـێوەیە کاریگەری خراپی ئەو هەوڵە تەنیا بەرتەسك دەبێتەوە بە هەرێمێك‌و گشت وڵات ناگرێتەوە.

*فیدراڵیــسم پێــشگیری دەکــا لــە کۆبوونــەوەی دەســەڵات. دابەشــکردنی ئاسـۆیی دەســەڵات واتــا (جیاکردنــەوەی دەســەڵاتی یاســا, بەڕێوەبەرایــەتی‌و خانەی داد) لەگەڵ دابەشکردنی ئەستۆنی دەسـەڵات واتە (دابەشکردنی هێزو دەسـەڵات لـەنێوان دەوڵـەتی فیدراڵ‌و حکومەتـە هەرێمیـەکان) دەبنـە تەواوکـەری یەکتر. دەسەڵات‌و هێزی حکومەتی فیدراڵ‌و حکومەتە هەرێمیەکان سنووردار دەبێ, هـەر بـەو هۆیـە ئـەوان پێویــستیان بەوەیــە کــە بــۆ ئــەنجامی ئەرکــە سیاسیەکانیان پێکەوە هاوکاری چڕوپڕیان هەبێ. بەم شێوەیە دەتوانن کاریگـەریان لـە سـەر یـەکتر هـەبێ‌و یەکتری کونترۆڵ بکەن.

*فیدراڵیسم گەشـە دەدا بـەململانێی نـاو حیزبـەکان, دەبێتە هۆی راکێشانی ئۆپزیسیۆن و بەشداری دانیـان لە پرۆسەی سیاسـی‌دا هـەروەها ئاسـتی ئـەو شانـسە دەباتە سەر کە لانی‌کەم ژمارەیەك لە هەرێمەکان بـە دەسـەڵات بگـەن‌و بیروبۆچـوونەکانی خۆیـان پیـادە بکەن. سیستمی پەرلەمانتاریستی لە ئاستی فیـدراڵ‌و هەرێمەکاندا, حیزبەکان ناچار دەکا کە بەردەوام لـە هەوڵدابن بۆ راکێشانی خەڵکی, ئەوەش پێویستی بـە گەڵاڵەو خستنە رووی بیروبۆچوونی نوێ‌و ناساندنی کەسـایەتی کـاراو نـوێ هەیـە. زۆربـەی سیـستمە فیدراڵیـەکان ئـاوان کـە حیـزب یـا ئـەو یەکیەتیـەی (ائتلاف) کە لە پەرلەمانی فیدراڵ زۆرینەیەو حکومەت دروسـت دەکـا لـە گـەڵ حیـزب‌و یەکیەتیـەکانی نـاو پەرلەمانی هەرێمەکان جیاوازە, بەو مانایە کە بەزۆری ئەو حیزبەی کە لـە حکومـەتی فیدراڵدا زۆرینەیـە لـە هەرێمەکانی دیکە ئۆپزیسیۆنە. ئەوەش بـەو مانایەیـە کە ئەو حیزبە لـە پەرلـەمانی فیدراڵدا کەمینەیـە هـەر بۆیە لـە ئۆپزیسیۆن دایـە, لـە هەنـدێك هەرێمـەکان زۆرینەیەو دەوڵەت پێك دێنێ. بـەم شـێوەیە دەتـوانن ئەوە بسەلمێنن کە توانای حکومەتداریان هەیـەو لـە بەرابەر حکومەتی فیدراڵدا بوونی خۆیان دەربخەن‌و بەرنامەکانی خۆیان بخەنە روو.

*لــە بنەمایــەکی فیدراڵیــستیدا هێــزی رێبەرایــەتی سیاسی پێویستی زیاترە تا سیسیمێکی ناوەند گـەرا. لە زۆربەی کاتەکاندا هەرێمەکان دەبنە سەرچاوەی دروستکردن‌و بارهێنانی کادری سیاسی بۆ حکومـەتی فیـدراڵ. پێـچەوانەی ئـەوەش گونجـاوە: زۆربـەی ئەوانەی کە دەبنە ئەندامی پەرلەمانی فیدراڵ, پاشـان پۆسـتی گـرینگ لـە هەرێمـەکان وەردەگـرن. خـولی بازنـەیی کـادیرە سیاسـیەکان ئـاڵوگۆڕو ئەسـپەردە کردنی دەسەڵاتی سیاسی ساناتر دەکـاو گەشـە دەدا بە تێگەیشتنی پسپۆڕانەی ئەرکە حکومەتیەکان.

*تێکڕژانـی سیاسـەت لـە سیـستمی فیـدراتیودا, زۆر بوونی ناوەندی دەسەڵات‌و بڕیاردان, هاوکـاری نزیکـی ئـەوان پێکـەوەو ئـەوەی کـە حکومـەت هەمیـشە پێویستی بە دەنگی ئۆپزیسیۆن هەیە, ئەوانە گشتی لــە بەرژەوەنــدی گەشــەی ئابووریــشدایە. ئەگــەر نموونــەی ئاڵمــان بێنینــەوە کــە ١٧ پەرلــەمان‌و حکومـەتێك واتـا(حکومـەت‌و پەرلـەمانی فیـدراڵ‌و ١٦ حکومـەت‌و پەرلـەمانی هـەرێمی) تێدایـەو ناوەنـدی بڕیاردانن, لەچاو ئینگلستان کە زۆرینـەی نوێنـەرانی پەرلــەمان دەتــوانن بــێ گوێــدان بــە ئۆپزیــسیۆن مەیدانداری تاقانـەی سیاسـەت بـن, کـاراتربووە. لـە هەڵسەنگاندنی ئەو دوانەدا دەبینین کە وڵامدانـەوەی ئابووری ئەڵمان زۆرتر بووە لە ئینگلستان.

*فیدراڵیسم لە بواری هەڵبژاردنی سیاسـەتی ئـابووری فیدراڵی دەتوانێ لێوەشاوەترو سـەرکەوتوتر بـێ, بـۆ نموونە هەل‌و دەرفەتی جیاوازی هەرێمەکان لە بـواری گەشـەی ئابووریـەوە, شـێوەی ئـابوری, بـارودۆخی کەش‌و هەوایی‌و هەڵکەوتـەی جوگرافیـایی, سەرچـاوە سروشتی‌و کانزاییەکان‌و شتی دیکـە دەتـوانن جیـاواز بـن لەیـەکترو ئەمـە کۆمـەڵێك سیاسـەتی جیـاوازو ئامانجدار پێك دێنێ.

*فیدراڵیسم دەبێتە هۆی گەشەی دیموکراسی لـە نـاو حیزبـەکان. ئاکـارو خـووی حکومەتـە هەرێمیـەکان دەبێتــە هــۆی ســەربەخۆیی‌و بەرزبوونــەوەی تێگەیشتووی‌و بڕوا بـەخۆبوونی لك‌و پـۆی هـەرێمی حیزبەکان لەبەرابەر ناوەندەکەیاندا. هەرکام لـەم لك ویۆیانـە سـەربەخۆ بەرنامـەکانی حیزبـی خـۆی بـۆ حکومەتی ئەو هەرێمەی تێیدایە دادەرێژێ‌و بەرێوەی دەبـا. سـەرەڕای ئەوانـەش, ململانێـی نێوانیـان بـۆ پیادەکردنی ئەو هیواو ئامانجانـەی ئاماژەیان پێدرا, نوێخوازیان لە ناودا دەچێنێ‌و گەشەپێ دەدا.

*سیــستمی فیــدراتیو لــە خزمــەت فرەچەشــنی فەرهەنگی کۆمەڵایەتی دایەو دەبێتە هۆی دەوڵەمەند بوونی فەرهەنگی‌و مەعنەوی لەوڵاتدا, چونکە هـەرکام لەحکومەتــە هەرێمیــەکان خــاوەنی تایبەتمەنــدی‌و پێداویــستی سیاســەتی فەرهــەنگی, ئــابووری‌و کۆمەڵایــەتی تایبــەتی خۆیــانن. "فرەچەشــنی لــە یەکیەتیدا" دەورگێڕی سەرەکی سیستمی فیدراتیوە. ئەم لایەنەی فیدراتیو لەو وڵاتانـەدا کە پێکهاتەیەکی فرەچەشنی زمانیان هەیە, گرینگیەکی زۆرتری هەیە.

*زۆر بوونی ژمارەی ناوەنـدی دەسـەڵات لەسیـستمی فیدراتیودا دەبێتە هۆی جۆراوجۆر بوونی کەرەسـەی پەیوەنــدی گــشتیش. فرەچەشــنی لەراگەیەنــە گشتیەکاندا فرەچەشنی بیرو ئەندێشەش لەگەڵ خـۆی دێنێ. گرینگترین ئامێر بۆ بەدەست هێنـانی زانیـاری لەسیــستمە دیموکراتیکەکانــدا ئــامێرە پەیوەندیــە گشتیەکانن کەراستەوخۆ لـە حکومەتدا کـار دەکـەن‌و گرینگترین ئەرکی ئەوان گەیاندنی زانیاری بـە خـەڵك‌و کۆنترۆڵ کردنی حکومەتە.

*بە هۆی بوونی گوشارو کۆمەڵێك شێواز بۆ کۆنترۆڵ کردنی دەسەڵاتی سیاسی‌و گۆڕینی یەك لەدوای یەکی رابـەری سیاسـی کۆمـەڵگا لەسیـستمی فیـدراتیودا, گەنـدەڵی‌و هەڵپەرستی سیاسی لـەم سیـستمەدا زۆر کەمترە تا سیستمێکی حکومەتی ناوەند گەرا.

سەرچاوە: ئەنتەرنێت

Institut kurde de Paris

ناونیشان
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٢٧١٢٠ - ٣١٤٠٤١٦
E-mail
info_chawder@yahoo.com
info_obsever@yahoo.com

چاودێر
THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press - Kurdistan - Iraq
No. : (2) -11-10-2004

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس
مەلا بەختیار

ستافی کارا
سامی هادی، جەمال حوسێن

تومەزە لەمێژە گەندەڵی هەیە

جارێ تێری نەخواردووە!.

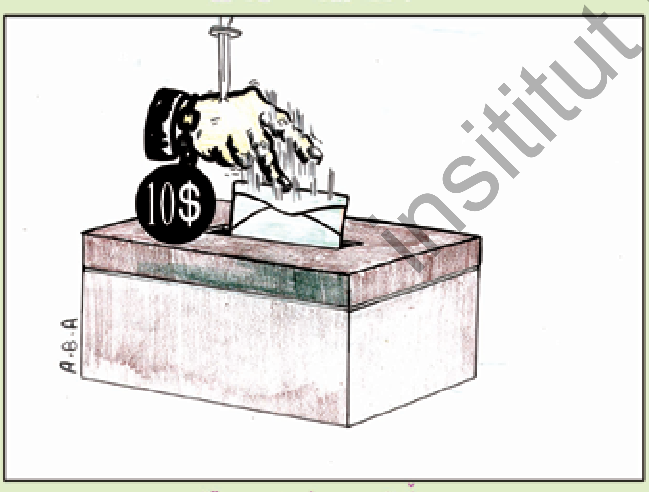

هەڵبژاردن بەشەرتی چەقۆ

یادی مەرگی گیڤارا

ئەو شۆڕشگێرە، ڕۆمانسیەی، ڕۆژگارێك بەشێکی زیندووی خەون و خولیای هێندە چەپەکانی دونیا بوو. گیڤارای مەزن لەڕۆژگاری شەڕی ئایدیۆلۆژیاوە، زۆربەی دونیای بەخۆیەوە سەرقاڵ کردبوو، لێرەشەوە چەندین یادەوەریی خۆشەویستی لەمێژووی سیاسەتدا، جێهێشتووە.

گیڤارا، ئەو مرۆیە بوو، سارتەر لەبارەیەوە وتویەتی: بەرجەستەکەرێکی زیندووی دونیایەکی ئادیالی بووە، بەرنامەیەکی سۆسیالیستی دیاریکراوی نەبووە تەنیا ویستویەتی چەوسانەوەی مرۆ لەلایەن مرۆوە نەمێنێ.

گیڤارا، سەرەڕای شکستی تیزەکانیشی، ڕوجیە دوبریە لەبارەیەوە دەڵێت: پیاوێکی ئازا، بەڵام نەیتوانیوە ڕێگای بەدیهێنانی بیروڕا جوانەکانی خۆی بنەخشێنێ.

لەکۆتاییدا، هیوادارین یادی ئەم کەلە شۆڕشگێرە، ڕۆمانسیە هەمیشە زیندوو ڕابگرێت.

دەست نووسێکی بڵاونەکراوەی هەمەنگوای

لەهۆڵی کریستیزی شاری نیویۆرك لەئەمریکا دەست نووسێکی هەمەنگوای، دەخرێتەڕوو بەمەبەستی فرۆشتنی لەزیادکردنێکی ئاشکرادا، بەمەرجێك بڵاونەکرێتەوە.

دەست نووسەکە ڕۆمانێکی گاڵتە ئامێزە، هەمەنگوای لەتەمەنی (٢٥) ساڵیدا لە ساڵی ١٩٢٤دا نووسیویەتی، هەروەها کتێبەکەش لەگەڵ نامەیەکدا نمایش دەکرێت، کەلەهەمان ساڵدا نوسراوە. ناونیشانی ڕۆمانەکە (ژیانم لەگەڕەپانی گاکان لەگەڵ دۆناڵد ئۆگدن ستیوارت)، هەمەنگوای ئەم ڕۆمانەی نوسیوە دوای ئەوەی ماوەیەك لەشاری (پامپلونا)ی ئیسپانی ژیاوە، بەهاوڕێیەتی ڕۆژنامەنووس (جۆن دوس پاسوس) بەڵام ناوی ڕۆمانەکە ناوی نوسەرێکی بەناوبانگە.

هەمەنگوای ئەم ڕۆمانەی ناردووە بۆ ستیوارت، بۆئەوەی لەگۆڤاری (ڤانیتی) بڵاوی بکاتەوە، بەڵام ستیوارت بۆی بڵاونەکردۆتەوە.

ساڵی ١٩٨٠ستیوارت دەمرێت و دەست نووسەکە دەچێتە لای کوڕەکەی، ئەمیش دەیەوێت لەهەمان گۆڤاردا بڵاوی بکاتەوە لەسەر خواستی هەمەنگوای، بەڵام ئەوەکانی هەمەنگوای ڕازی نەبوون. نرخی ڕۆمانەکە لەنێوان ١٢بۆ ١٨هەزار دۆلارە.

هەمەنگوای ساڵی ١٩٥٤خەڵاتی نۆبڵی وەرگرتووە و ساڵی ١٩٦١خۆی کوشتووە.

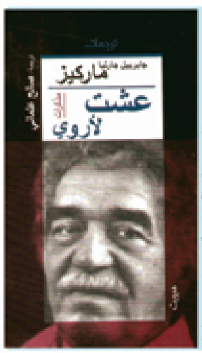

بیرەوەرییەکانی مارکیز لەنێوان خەون و سیحرو مناڵیدا

بۆ دۆزینەوەی دونیای پڕ لەدۆزاریی و سیحر ئامێزی، مارکیزە، بەتایبەتیش، لەکاتی خوێندنەوەی هەر ڕۆمانێکیدا، هەست دەکەین، مناڵی ئەو ڕۆمان نووسە گەورەیە خۆی دەدوێت. بۆیە بیرەوەرییەکانی پڕاوپڕە، لەو سیحرانەی هەمیشە لەگەڵ کەسایەتی نێو ڕۆمانەکانیدا بەرجەستە بووە، مارکیز بەپێی گێڕانەوەکانی هەروزوو ئاشنای فاگنەرو ئاشنای خەمەکانی کافکا بووە. لەکاتی هەژارەکانیدا، ئەوانەی تەنیا دەنگی پیری تەنەکەکانی دێت و لەنێو دۆزاریەکانی فاگنەریشدا خۆی دەبینێ، بەهەرحاڵ بۆ دۆزینەوەی زمانە سیحرییەکانی مارکیز، پێویستە لەشەوێکی پڕاوپڕ لەبێدەنگی، ئەم بیرەوەریانە بخوێنیتەوە.

ڕامۆ

دەستم لێ مەدە

جۆرج بوش قسەکە نەباتەوە سەر خۆی و نەڵێ ئەمە هاواری فایلە ئەتۆمییەکەی ئێرانە کە ئەترسێ ئەگەر دەستی بۆ بەرم هەلا هەلا ببێت، بەڵام ئاگادارە ڕۆیالکێشەکانی چاپخانەی شەعب وای بۆ ئەچن کە ئەمە ڕجای برایانەی موکافەحەی نووسەرێکەو حەواڵەی جەریدەیەك کراوە کە خراوەتە بەر غەزەبی تەقەشوفەوانێ. هەندێك لە شارەزاکانی تریش ئەڵێن (دەستم لێ مەدە) بروسکەی ئازاری فاجیکی لەجێچووە کە جەڕاحە کوردەوارییەکان ئەیانەوێ بە لەقە بیخەنەوە شوێنی خۆی. ئەمانە هەمووی ئیحتیمالاتن و یەکێك لەو ئیحتیمالاتانەش ئەڵێ لەوانەیە پاڕانەوەی فیرتاوێکی تازەی بەر ماڵە مەسئولێك بێت کە بە باچ و خاکەناز تێی بەربووەو ئاسەی تیا دروست ئەکات. ئیحتیمالیشە خێسەی ڕەسمێکی ملەوەن بێت لەو زەوق سزەی کە نیازی وایە بە دەستی گریساوییەوە تەماشای بکات. سنگ و بەرۆکی کچە عازەبیش کە لە باڵە بەستۆی بەر هۆڵی شاییا بیەوێ مەکرو ناز بەسەر کوڕە دراوسێکەیانا بکات هەر وا ئەڵێت و بەڕاستیشی نیە. کێ چوزانێ؟! لەوانەشە سکاڵانامەی کونە لووتی موەزەفێك بێت ناڕاستەی ئەو پەنجەی شایەتمانە کرابێت کە خاوەنەکەی لە عانی ئیجتیماعا نازانێ خۆی بە جیبەوە بخلافێنێ. بە دووریشی مەزانن ئەم دەستم لێ مەدەیە ئامۆژگارییەك نەبێت تەشریخ لە بەرباخەڵی یەکێتی سۆڤێت دەری هێنابێت بۆ ئەو میخائیل گۆرباچۆفەی کە ئێستا دیعایە بۆ پیتزا ئەکات. ڕێشی تێ ئەچێت ئینزارێکی هاوبەشی ئەکەتولیکی کۆنکریتی و ڕیزە تەندەرێکی تەرتیب کراو بێت یاخود هەرەشەی ئەخیری یاسای دارستان بێت لەو کەروێشکە هیچ و پووچانەی کە بەتەمان ئەریتە دێرینەکان بشێوێنن. وەك عەرزم کردن ئەمانە هەمووی ئیحتیمالاتن بەڵام قەت قەت مومکین نییە ئەم دەستم لێمەدەیە زەمانحاڵی وەزعی سیاسی بێت چونکە ئەگەر دەستی لێ ئەدرێ بۆگەن کوێرمان ئەکات و دانیشن بەخێر.

ئیتر جۆن لەکەلار نەخۆشی بڵاونابێتەوە!.

کۆتر.. یەکێکە لەتابلۆکانی هونەرمەندی شێوەکار (ئامیق عەل قانی)، ئەم تابلۆیە لەڕووی تەکنیکیەوە بەچەند ماتریالێکی جۆراوجۆر فۆرمەکانی پێکهاتووە، کە زەیت و بۆیەی زێتی بەرجاوتریتیانە، لەسەر تەختە بەرهەمهاتووە.. کارەکە بزێوە لەسێ بەشی جیاواز، کەوا هەست دەکەیت، کارێکی (کۆلاژ کراوە) چونکە هەریەکێك بەشەکە سەربەخۆییەکی ڕەهایان وەرگرتووە، هەم لەئاڵوشیوونی جوگرافیایەیان لەسەر فۆرمەکە هەم لەڕووی ڕەنگ و هێڵی بۆشاییەوە.. بەشی یەکەمی کارەکە لەقەراغ تابلۆکە ئەرکی چوارچێوەش لەئەستۆ دەگرێت، پێکدێت لەچەند چوارگۆشەو لاکێشەیەکو لەهەندێ لادا چەند شێوە بازنەیەك ئێنە بەرچیدەکەی، کە لەسەر دیزاینی (پەنجەرەو دەرگا)ی کۆن ڕەسم کراوە، جگە لەوەی کۆمەڵێ زەخرەفەی ڕووەکی بەچوارەوەریدا دابەش بووە، لەقەراغ سنووری ئەم چوارچێوەیەوە، بەشی دووەم دروست دەبێت کە لاکێشەیەکی سووری (فلات)ەو بەیەکتاییەکی ڕەنگی چێ پڕکراوەتەوە.. لەناوەڕاستی ئەم چوارگۆشەیەش بەشی سێیەمی تابلۆکەیە کە بازنەیەکی شینکەیی زەخرەفەدارەو کۆترێکی سپی لەناوەڕاستیدا ڕەسمکراوە.

ئەو پارچە تەختەیەی کە کارەکەی لەسەر ئەنجامدراوە بریتییە لەپاشماوەی دەرگایەکی کۆن کە لەوێوە ئیحساسێك بۆ ڕەسەنێتی و گەڕانەوەی بۆ ڕابردوو دروست دەکات.

تابلۆکە باس لەسێ قۆناغی جیاواز (ئەمن، ژیان، مەرگ) دەکات، سێ قۆناغ کەتائێستا ئێوەی لەخۆیتدایە.

ئەو کۆترە سپیە بەشێوەیەکی زۆر ئارام و بەخشندە پیشان دەدات کەوێرای شێوەییەکان ڕۆحێکی نیکە بۆتابلۆکە.

Insititut kurde de paris